Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

Graarten 20/1 1927

Kære B. R.

Tak for Brevet. M. H. I. Bibliotheket maa de 15 Kredsbrev gøre blive almindelig tilgængelige paa Læsesalen efter 10 Aar.

Deres hengivne

Troenegaard-Hansen

NB.! Desvarre mangler jeg det N: 2. Kan De skaffe mig et Eksemplar?

T-H

Forholdet E I.

130

Ad forskellige Veje er det indenfor snevrere Kredse bleven kendt, hvor uendelig meget der i Frankrig er gjort og gøres for sønderjyske Krigsfanger.

Ogsaa i England x) er der i de sidste 5 Fjerdingaar gjort en hel Del for disse. Den engelske Regering har med stor Redebonhed givet den danske Sømandspræst i Newcastle, Hr. Andr. Troensegaard-Hansen, Lov til at besøge de engelske Fangelejre for at holde Gudstjeneste for Fanger af dansk Nationalitet. Pastor Troensegaard-Hansen kan, ved jeg, glæde sig ved en ret høj Grad af Tillid og Velvillie fra de engelske Myndigheders Side; og dette kommer den her foreliggende Sag meget tilgode. Med Liv og Sjæl har Pastor Troensegaard-Hansen taget sig af Krigsfangearbejdet, og han har ikke skyet hverken Anstrengelse eller ligefrem Fare (gentagne Sørejser). Det er privat, han har udført dette Arbejde; dette er saaledes ikke noget Led af den danske Sømandsmission, ihvorvel de sønderjyske Krigsfanger i England overvejende netop er Sømænd, der dog langtfra alle er egentlige Krigsfanger, men for største Delen er Civilfanger, internerede.

Det maa paaskønnes, at Sømandsmissionen ikke har lagt Hindringer i Vejen for Pastor Tr.-Hansens Rejser ud til Fangerne. Forhaabentlig kommer dette hans Sidearbejde hans egentlige Gerning noget tilgode, idet hans Rejser ud omkring til Lejrene maa antages at skænke ham Oplevelser og fylde ham med Indtryk, med hvilke han kan vende tilbage til Newcastle ligesom med nye Impulser.

Det er bleven noksom oplyst, at de sønderjyske Krigsfanger i England, Skotland og Irland er meget glade, naar de midt i deres Ensomhed faar Besøg af Sømandspræsten. Det ligger da nær at mene, at interesserede Kredse herhjemme vil sætte nogen Pris paa at høre noget ogsaa fra Pastor Troensegaard-Hansen. Et Brev, som han har skrevet hertil fra Øen Man forekommer mig at give nogen Forestilling dels om ham selv og dels om hans Arbejde og Omsorg for Fangerne. Jeg tillader mig derfor at sende en Afskrift; ingen vil misbruge den.- (Paa Øen Man er der 2 Fangelejre, en lille i Douglas og en anden og meget stor i Knockaloe. En Fælleslejr for Sønderjyder, Elsasser m.fl. er iøvrigt bebudet og imødeses med Længsel).

Gymnastikhuset, Vodroffsvej 51

d. 28. April 1916

N. H. Rasmussen.

---

x) Forøvrigt ligeledes i Rusland, hvorom maaske en anden Gang.

Afskrift.

Maa ikke offentliggøres, ejheller refereres i Breve.

d. 4. April 1916.

" ..... Jeg kom til Liverpool igaar Kl. 10.45 med 3 Timers Forsinkelse. Men jeg var meget heldig at træffe en engelsk Herre i Toget, og han bragte mig med til sit Hotel. Der var kun et Værelse ledigt, men den engelske "Gentleman" overlod mig Værelset, fordi, som han udtrykte sig, jeg havde en saa tung Kuffert (fyldt med danske Bøger til mine danske Sønderjyder) at slæbe rundt med. Var ikke det elskværdigt? Hvor det dog er karakteristisk for det engelske Folk, at det er "Gentlemen", og der findes ingen større Gentlemen i Verden end Engelskmændene.

Hvilken Modsætning mellem den fine, noble engelske Nation og den raa, brutale og gennemhovne og indbildske tyske Nation. En af mine ældre engelske Bekendte i Newcastle, der har beklædt en fremskudt Stilling i en af Etaterne, fortalte mig igaar om en morsom lille Samtale, der for mange Aar siden fandt Sted i Liverpool mellem en Tysker og en Engelskmand. Samtalen, der nok iøvrigt har været gengivet i en Avis, drejede sig om dette at være Gentleman, altsaa ikke at synes men at være. Tyskeren, som var i Liverpool, hvor han lærte den engelske Kunst : business for en meget ringe Løn, sagde da til Engelskmanden: "Vi Tyskere vil aldrig blive Gentlemen, men - sagde han videre - I Engelskmænd vil altid vedblive at være Taaber (fools)". Min engelske Bekendt, som fortalte mig dette lille Træk, føjede til : "Denne Gang, Mr. Hansen, skal vi ikke vise os som "fools", vi skal gennemføre vore Planer til de mindste Enkeltheder ,-hvor forsaavidt det beror paa menneskelig Magt, Kløgt og Udholdenhed samt Opofrelse!" Hvad denne ældre Herre udtrykte saa bestemt og uden nogensomhelst Arrogance, er gængse for hele den engelske Nation, denne sejge, udholdende, maalbevidste Nation. Og trods alt vedbliver den at være "gentlemanlike". Blot et enkelt lille Træk, som er meget betegnende. Da Folkene fra Zeppelineren L15 bleve reddede og tagne til Fange, bleve de behandlede af Engelskmændene, baade civile og militære, som Mennesker og ikke som Banditter, hvad de dog i egentlig Forstand er, dræbende uskyldige Mænd, Kvinder og Børn, eftersom de aldrig ved, hvor de er, men maa gætte sig frem.-

I Gaar Aftes tilbragte jeg et Par hyggelige Timer hos The Government's Secretary Mr. Sargeanht, som havde indbudt mig til Middag i sit meget hyggelige Hjem. Baade han og hans fortræffelige "ladylike" Hustru er meget interesserede i mit Arbejde blandt vore Sønderjyder. Jeg bragte ham et Eksemplar af "Le Slesvig du Nord", hvilken Bog han i høj Grad glædede sig til at stifte nærmere Bekendtskab med. Han var saa elskværdig at ordne alt for mig i de to Lejre: Douglas og Knockaloe, at jeg kunde holde Gudstjeneste med Altergang. Paa første Sted Kl. 10.30 i Formiddag; alle 4 vare med til Alters. N.P.Petersen, Læreren fra Aabenraa, blev, som De maaske allerede ved, løsladt omkring d. 15. Marts ifølge indløben Skrivelse fra "The Home Office". Fra Douglas rejste han over Hull til Kjøbenhavn. Antagelig har De allerede set ham. Forunderligt, at jeg aldrig har truffet ham. Hver Gang jeg kom til den Lejr, hvor han skulde være, var han netop flyttet til anden Lejr. Sidste Gang jeg besøgte Isle of Man, naaede jeg ikke Douglas. Der var saa meget Arbejde i Knockaloe, at jeg efter til-

endebragt Mission maatte rejse hjem straks. Der er nemlig Plan i mit Arbejde, ellers vilde jeg aldrig kunne have overkommet alt det, som jeg har maattet igennem.-

I Eftermiddag har jeg været i Knockaloe. Efter Gudstjenesten i Douglas fløj jeg afsted i Motorcar til Stationen og naaede Toget 12.05, kom til Knockaloe (dette betyder "Kaloe's Høj") Kl. 1.15, idet jeg var saa heldig at komme til at køre med Lejrens Motor-Godsvogn lige til Lejren. Jeg havde selvfølgelig min store Kuffert ¾ fyldt med danske Bøger foruden Præstekjole, Alterkar etc. Det er jo den letteste Maade at faa Bøgerne til vore Sønderjyder og ulige billigere end at sende dem med Posten, eftersom der skal betales Porto for dem her i Landet.

Efter at have spist Lunch sammen med den elskværdige Kommandant og de lige saa elskværdige Officerer gik en af de sidstnævnte og jeg over til et stort prægtigt Lokale, hvor vore Slesvigere skulde samles Kl. 3 til Fælles-Gudstjeneste. Det var meget elskværdigt af Kommandanten at lade vore Slesvigere samles fra alle 4 Lejre med deres Compounds (Underafdelinger), saa jeg kunde holde én Gudstjeneste. Jeg har aldrig haft saa mange Slesvigere samlet til Gudstjeneste før. Der var sikkert mellem 60 og 70. Det var ikke mange, som manglede, allerhøjst 10. Saavidt jeg mindes er der 73 eller 74 ialt. Eggers gaar ud, da han er Tysker. Han kan ikke Dansk. Jeg finder ikke, det er rigtigt, han kommer med til Fælleslejr. Kan De forstaa min store Glæde, da jeg saa alle disse mange mere eller mindre vejrbidte Sømandsansigter troppe op. Thi de fleste af dem ere nemlig Sømænd. Men én savnede jeg, og det gjorde mig ondt, at han ikke var med. Det er Hoffmann, Danskeren, der for nogle Maaneder siden havde ladet sig forlede af nogle Tyskere til at forsøge Flugt fra Lejren. Han og de andre bleve selvfølgelig paagrebne, og de fik svære Straffe. Hoffmann fik 6 Maaneders Fængsel. Jeg skriver dette til Dem af Hensyn til hans stakkels Moder i Kjøbenhavn, som ganske naturligt er ængstelig for ham. Vil De saa skaansomt som muligt fortælle hans Moder om ham. Jeg skal imidlertid se, om jeg kan gøre noget for at lette hans Kaar. Dersom hans Moder vil skrive til ham, maa hun hellere sende Brevet til mig, og jeg skal da prøve paa, om jeg gennem Autoriteterne kan faa Lov til at sende det til ham. Vi maa jo ikke glemme, at det er en grov Forseelse og militær Forbrydelse at forsøge paa Flugt, og Straffen for sligt er naturligvis streng; dette kan ikke være anderledes. -

Men tilbage til Gudstjenesten! Det var en lyttende Skare, der dels sad, dels stod op, thi alle 40 Stole var optagne. Jeg vilde have ønsket, at De og Deres kære Frue samt alle Vennerne derhjemme kunde have været tilstede og været Vidne til de funklende Øjne, der syntes at indsuge hvert af Evangeliets herlige Ord (Joh. 6.35 ff.), "Livets Brød". Jeg var lidt skuffet over kun at have 6 Altergæster, deriblandt Peter Hanssen og Steffensen og Axen (saavidt jeg husker). Men disse 6 vare ogsaa helt med. Og for disse 6's Skyld var jeg glad over at have taget Alterkar, Vin og Brød med. Jeg er vis paa, at det var en Velsignelse for disse; og mange af de andre er maaske blevne grebne dybere end Menneskeøjne kan se. Hvorom alting er, jeg ved, at vor Frelser var iblandt os og velsignede os saa vidunderligt. Efter Gudstjenesten bleve Bøgerne, som i Forvejen var blevne censorerede, uddelte, og da vilde jeg have ønsket, at jeg havde haft dobbelt saa mange. Thi hvad forslaar en 40 Bøger til ca. 60-70 læsende Mennesker? Med Hensyn til Peter Hanssen har jeg kun godt at melde, og hans Tanke for sin Familie er saa stor, at han gennem største Afsavn og ved Ihærdighed i det særlige Arbejde, han har haft i nogle Maaneder, har sparet 3 Pund Sterling sammen til hende og Børnene. Jeg synes, dette er rørende og bør kunne medføre, at en og anden af vore Venner vil tænke paa hans i høj Grad trængende Hustru, som bor i Adelgade 28, Assens. Hanssen er min Tillidsmand i Lejren og har ogsaa erhvervet sig Autoriteternes Tillid. Og jeg maa sige, at han fortjener det. Jeg haaber, at en eller anden derhjemme vil

tænke venligt paa hans Hustru. x)

En anden Sag, som jeg nødvendigvis maa fortælle Dem, angaar A. R. De ved, at han var sidst i Stobs. Jeg fortalte Dem vist, at jeg i sin Tid fik et langt meget fortvivlet Brev fra ham med Bøn om at komme op til ham og hjælpe ham. Et Brev, han havde skrevet hjem til en Ven i Kolding, var faldet i Tyskernes Hænder. A.R. havde skrevet ret uforbeholdent om Sønderjydernes Ønske med Hensyn til Tyskland og Slesvigs Genforening med Danmark. Vennen havde taget Brevet med til Haderslev for at vise Faderen Brevet. Dette var blevet fundet af de tyske Autoriteter i Haderslev. Manden blev skarpt forhørt og dernæst ført til Flensborg, hvor Forhørene blev gentagne med det Resultat, at A.R.'s Ven fik 3 Ugers Fængsel.

Gennem War Office fik jeg Tilladelse til uopholdelig at rejse til Stobs for at se A.R., og næste Dag rejste jeg. Jeg havde en lang Samtale med A.R., der selvfølgelig var meget bekymret. Han vidste jo, at han var paa den "sorte Tavle", og at Straffen vilde blive meget haard, dersom han blev sendt tilbage til Tyskland. Jeg sendte en lang Rapport ind til War Office angaaende hele Sagen (en fuldstændig Parallel til det Eksempel Prof. Verrier har omtalt i sine fortrolige Meddelelser). Svaret kom fra War Office, at Sagen skulde blive husket. For ca. 14 Dage siden fik jeg imidlertid et langt Brev fra Klein i Stobs , at A.R. var bleven flyttet, og han havde været en Del nedtrykt, da han rejste - intet Under. Gennem Kommandanten fik jeg at vide, at A.R. var sendt til et Hospital for at blive udvekslet, da han, som De ved, er Invalid og aldeles utjenstdygtig til al fremtidig Krigstjeneste. Jeg var fortvivlet; det var en Søndag, jeg fik Meddelelsen, og jeg kunde intet gøre før Søndag Eftermiddag. Jeg sendte da et langt Telegram og et langt Expresbrev til Krigsministeriet og bønfaldt dem om ikke at sende A.R. til Tyskland, da han sikkert vilde blive skudt, i bedste Fald faa mindst 15 Aars Fængselsstraf.- Tirsdagen derpaa fik jeg Brev fra Krigsministeriet saalydende: "Som Svar paa Deres Brev og Telegram af 26. Marts med Hensyn til Krigsfangen A.R. skal jeg underrette Dem om, at denne Krigsfange vil ikke blive sendt hjem (repatriated), og at Instrukser desangaaende bliver udfærdiget".

Jeg jublede og takkede Gud, fordi han havde hørt vore Bønner for A.R! Selvfølgelig skrev jeg straks til Ministeriet og takkede saa hjerteligt, som jeg kunde.

Ja, kære Ven, De kan tro, at jeg ofte har tænkt paa og endnu stadig tænker paa, hvor god Gud har været imod mig, at jeg fik Lov til at faa denne Gerning blandt vore Sønderjyder.

Og hvor er jeg glad over, at vor kære,noble Dronning Alexandra følger min Gerning her blandt Slesvigerne med stor Interesse. Naar jeg næste Gang kommer til London, skal jeg søge Foretræde hos hende, da der er mange Ting, som Hds. Majestæt vil have Interesse af at høre om.

Klokken er mange. Jeg skal til Køjs nu, da jeg skal rejse i Morgen - 6.April - tidlig fra Douglas tilbage til Newcastle, hvor jeg haaber at ankomme Kl.7 Aften. Kl.8 samme Aften skal jeg have Fastegudstjeneste paa Læseværelset. Det er rigtignok "topspeed".

Deres hengivne
A. Troensegaard-Hansen.

---

x) Det kunde gaa igennem mig.
N. H. Rasmussen.

V

Intet maa offentliggøres.

B i l l e d e r.

For nylig var her en Fotograf fra Paris for at tage nogle Gruppebilleder af vore Fanger i forskellige Situationer: siddende ved deres Smaasysler og Tidsfordriv oppe paa Sovestuerne, ved Foredrag nede i Forsamlingssalen og ved Gudstjeneste sammesteds; dette sidste blev taget Søndag Morgen, just som vi skulde begynde - Alteret var der da, prydet med alle Gaverne der hjemme fra; de andre Billeder blev taget om Lørdagen.-

Opgaven d nærværende Brev skulde være en lignende; kun at Billederne skulde være nok saa indvendige, men ellers ogsaa fra forskellige Situationer og ligeledes gruppevis: snart hele Flokken, snart denne opløst i mindre Grupper, saaledes som den opløser og samler sig for ens Øje, naar man faar Ro til at gaa i flere Maaneder og se paa den og - ikke mindst - se den paa Baggrund af mangeaarige Begivenheder i Hjemlandet, der har grebet dybt bestemmende og dannende ind. Vi Mennesker er jo i det hele meget mere førte end førende, Resultater af en Udvikling i vore folkelige Forhold mere end Udgangspunkter. Derfor maa denne Nøgle til Forstaaelse aldrig glemmes.

Brevet vil saaledes blive et Forsøg paa en Videreførelse og Uddybelse af et Par af Linjerne i de foregaaende Breve.--

Naar man hører og læser en Del om de belgiske Rædsler, kommer en Dag det angstfulde Spørgsmaal op i en: Har vore Sønderjyder, har Fangerne her ogsaa været med til dette ? Enkelte er ganske vist først indkaldt senere, men Flokken som Helhed gik gennem Belgien i August 1914.

Mange Samtaler med dem desangaaende har bragt mig en saare kærkommen dobbelt Lettelse. Først denne: det tyske Folk som Helhed er ikke saa raat. Det er de Kavalleriregimenter, der jo altid danner en Hærs Fortrop, der maa bære Hovedskylden, og i dem er Tone og Færd ringere end ved de andre Vaabenarter, dels fordi de har treaarig Uddannelsestid, modsat de andres toaarige, og det 3die Aar er saa farligt for dem, fordi de gaar og spiller Herrer i Lediggang og i Kommanderen med Rekrutterne, dels fordi disse Regimenter faar deres Tilgang væsentlig fra "Fars Sønner", rige Folks ikke alker heldigste Sønner, der som frivillige gaar ind i Hæren og tager Livet der som en Tidsfordriv. Alvorlige Folk ser da egsaa i Fredstid med nogen Sorg paa disse Dragoner og Uhlaner og ikke mindst paa de sorte Husarer med Dødningehovedet paa deres Chako - et Symbol, der jo desværre blev altfor betegnende. Naar Hovmod og Raahed møder Modstand, som den især kom frem hos de varmblodige Walloner, der saa deres Land blive trampet ned mod Tro og Love, saa bliver den til vild Grusomhed, der finder Glæde i Ødelæggelse og Vold. Krig bliver for saadanne Mennesker den farligste af alle Fristelser. Tysklands Ryttere er Tysklands Fribyttere. En af Sønderjyderne her skriver bl. a. saaledes om dem:"Mange af dem skal have været særdeles tilfredse med at gaa i Krig, haft en for de fleste civiliserede Mennesker uforstaaelig Tørst efter voldsomme og farefulde Oplevelser, været besjælede med en unaturlig Hensynsløshed og Blodtørst overfor deres Fjender, været optagne af deres egne formentlige Ævner og deres Dygtighed som Soldater.... At Belgien i det hele havde tilladt sig at gøre Modstand, var mange Tyskere en overraskende og harmende Tanke".- Mange, men altsaa dog ikke alle. Og til disse Undtagelser hørte da lykkeligvis de under de tyske Faner kæmpende Nordslesvigere. Her møder mig den anden Lettelse: De kom ikke blot - som Infanterister, hvad de næsten alle er - bagefter, men de kom ogsaa med et andet Syn og Sind. Selv om den brusende Begejstring og den vældige tyske Magtudfoldelse ikke lod dem helt uberørte, især da jo ogsaa de troede paa Fredsbruddet fra den anden Side, saa de dog ikke paa Ødelæggelsens

Vederstyggelighed med nogensomhelst Glæde; og selv om ogsaa de af og til blev Vidne til belgisk Civilkrig, var det dem ingen Lyst at skyde igen, uden hvor det var virkelig nødvendigt. De forstod den belgiske Fortvivlelse. Var det hjærtelige Bønner for dem og af dem, der var Aarsag i, at de næsten alle blev forskaanede for at blive udkommanderede til det tungeste, og som bevarede dem fra paa egen Haand at fristes ud i det værste ? Et enkelt Tilfælde af tung Befaling (til Drab) var mig bekendt allerede hjemme fra; her i Fangelejren ikke et eneste.-

Derimod lægger de ingen Skjul paa, at de har rapset Fødemidler af pure Hunger. Forplejningsvæsnet formaaede aldeles ikke at holde Trit med denne Stormmarch; derfor blev det nødvendigt at vælge mellem den pinligste Sult og "Selvforsørgelsen". Saa "ledte" de efter Æg i Hønsehusene i de forladte Gaarde, undertiden slap en af Hønsene med! Eller efter Vin og andet godt i Kælderen - et Sted var en god Grydefuld Mad over Ilden oppe i Køkkenet - alle Beboere flygtede i Hast - saa slap Gryden med! Et andet Sted lokkede Skratten af Ænder en meget sulten Slesviger paa Andejagt i Hønsehuset; det lykkedes at faa en ved Vingebenet. Men just som han kommer ud, stoppes han i Farten af sin Kaptajn, der har indlogeret sig i Stuehuset - den And vil han nemlig ogsaa have, og vor arme Soldat maa saa lade den Fugl flyve, skønt den var saa tung, at den slet ikke kunde flyve! - Linnedskabene blev ogsaa besøgte. Naar en nordslesvigsk Skjorte var bleven altfor uudholdelig - og det blev den nok hurtigt under de Forhold! - kunde et belgisk Stykke Linned, mandligt eller kvindeligt, yde en uimodstaaelig Lindring. Vi havde i min Fødeby en af dem fra 48; han fortalte gærne, at man i den Krig blev anset for en ringe Soldat, naar man ikke kunde bære en Skæppe "graa Ærter" i sine Skjorteærmer uden at gnubbe sig. Den stigende Renlighed siden da har muligvis gjort Soldaten ringere i saa Henseende, men altsaa ogsaa Skiftet desto nødvendigere. Det tilgiver Belgierne nok de Mænd, der holdt Haanden tilbage fra enhver Udaad.

Og med Glæde og Tak tør vi da se paa dette vort første Gruppebillede, taget i belgisk Situation: Mænd med netop saa megen Lykke, at de blev forskaanede for det tungeste, og med saa megen Opdragelse, at de, om de end blev ledede i Fristelse - sejrende Krigeres mangehaande Fristelser - dog blev friede fra det onde.--

Naar de altsaa ikke har sat de værste Spor i Krigen, saa har Krigen vel heller ikke sat de værste Spor i dem ? Det skulde være vort næste Billede : Krigens Mærker i disse Sind. Det Spørgsmaal er berørt i et af de forrige Breve; lad os prøve at se lidt nøjere paa det, ogsaa i dets almene Skikkelse.

Det bør da stærkt fremhæves, at, hvor sørgelig end al Krig er, der er Forskel; derfor ogsaa Forskel paa Mærkerne i Sindene. Der er Forskel paa en raa Kraftkarls Overfald paa en skikkelig Dreng og saa to Slagsbrødres "Opgør". Naar denne Dreng værger sig efter bedste Ævne ud af sin gode Samvittigheds Frimodighed, faar hans Sind gode Mærker : mere vaagen Sans for alt, hvad ret er, mere Afsky for al Uret og Vold og mere Mod. Han vokser under denne Kamp, ogsaa selv om han maa bukke under, vokser saa vist ogsaa mere, end hvis han flygtede. Men i Slagsbrødrene som i den raa Kraftkarl vokser visselig intet frem, uden hvad ondt er.

Der er Forskel paa en ærlig Forsvarskrig (NB ærlig, ti i vore Dage kaldes jo alle Krige Forsvarskrige) og magtsyge Kampe. Det har noget at betyde, om Ret og Retfærdighed staar bag en Hær eller ej. Undertiden endog for Krigens Udfald - Gud har sin Haand med ogsaa i dette og kan lægge Sejren i de smaa Folks Hænder, naar de er rene, ti Gud vil Rettens Fremgang, fordi han vil Livets Sejr - men altid for de Mærker, Krigen sætter i Sindene. Da vore Soldater havde sejret ved Isted, drog de til Dannevirke, gik op paa Volden og sang: Ledet er i Lave ! Dette satte Mærker, da groede der noget godt i en uforglemmelig Stund. Var det bleven passet ret siden. plejet ogsaa med Beskærelse, var det maaske ikke gaaet os saa ilde i Tiden, som fulgte. -

Der gror ogsaa noget godt i det franske Folkesind i disse Tider, ikke mindst i Hæren. Og fremfor alt da i de to mishandlede Folk, det belgiske og det serbiske.

Det har noget at betyde for en Hær, sjæleligt, med hvilken Pligt den gaar ned i Løbegraven, og med hvilken Ret den staar der.

Men vi maa saa gaa nærmere ind paa Sagen, prøve at se bort fra Trinforskel mellem de to kæmpende Folk og spørge mere personligt: Hvilken sjælelig Indflydelse har det paa alle, paa den enkelte at staa i Krigens stærke, farefulde Begivenheder ? Kommer de hjem som bedre Mennesker eller som ringere ?

Vi maa, for at kunne svare, skelne vel mellem to ganske forskellige Farer : Dødens Fare i Kampens Timer og Fristelsens Fare i Sejrens.- Dødsfaren ? Ja, Død og Dødsfrygt har alle Dage været daarlige Opdragere til Livet. Den virker - hvor den i det hele virker noget - ligesom andre Naturkatastrofer (Jordskælv, Storm, Vulkan) dobbelt : styrkende eller svækkende. Fangerne her fortæller om oprigtig Bøn og Alvor i Skyttegravene, men ogsaa om den grueligste Banden, naar Kuglerne susede aller tættest. "I Krigen lærte jeg at bede", siger mangen en (" i Krigen" - ja, ti Krigen selv lærte saa vist ingen at bede, det kan kun Bønnens Aand); men i Krigen lærte ogsaa mange at sige: Lad os æde og drikke, ti imorgen dø vi ! - Dødsfaren virker altsaa to helt modsatte Ting, den gør tydeligere , bringer baade det gode og det onde frem, alt eftersom Sindene er: De, der ved lidt om, hvad det er at dø, kalder ad Livets Kræfter og vokser derved - de mange herlige Soldaterbreve, der naar hjem, vidner derom; de, der intet ved om Døden, ægges kun af Kampens onde Aander - deres Breve bliver ikke udgivne! Det er denne dobbelte Virkning, J. P. Jacobsen har skildret i "Pesten i Bergamo", som vel ogsaa Lie i "Naar Jærntæppet falder", hvor dog Hovedvægten maaske lægges paa at skildre Dødsfarens ringe Ævne til virkelig varig Forandring, som den Tordenvejrskristendom, der kommer og gaar med Skyerne. Naar den varmeste Prædikens Virkning kan bortvejres forunderlig hurtigt, hvad da Dødsfarens kolde Forkyndelse! x) Men virker den noget , gaar det i dobbelt Retning; ti det er en Lov, der gælder for alle Magter. Den samme Sol, der stivner Leret, smelter Vokset. Det samme Evangelium, der frelser nogen, forhærder andre. Vi opdager da blot herved en gammel Sandhed : Det kommer ikke saa meget an paa, hvad der møder os i Livet, som hvordan vi møder det. Som det betød noget, med hvad Ret et Folk staar i Løbegraven, saa betyder det noget, med hvad Hjærte den enkelte staar der : et er aabent for Kampens Alvor, et andet for Kampens Had, og Udbyttet bliver derefter. Det ene bli'r stille, det andet la'r staa til, nyder Nuet, før Døden kommer.-

Det samme modsatte kansaa ogsaa Sejrens Dag give, naar den møder frem med Fristelsens Fare: Den, der gaar Fristelsen urørt forbi, gaar styrket videre; den, der falder, gaar svækket bort. Ak, Fristelsen i Krig blev de mange for stærk. Sejrsrus - Vinrus - Drabsrus - Sanserus ! Selv de, der stod i Dødens Fare, kunde falde i Fristelsens, saa hvad der vandtes den ene Dag, tabtes den anden.- Og hvor afstumpes ikke Følelserne og sløves Sindene ved at færdes daglig mellem Lig og være Vidne til alle Ødelæggelserne ! Sløves saa ogsaa overfor Faren paa Kampdagene - "man vænner sig til det"- ligesom den legemlige Overtrædthed skaber Ligegyldighed for, hvordan det gaar, saa de gode Virkninger fra Begyndelsestiden let bliver mindre og mindre.--

Hvad nu da vore Sønderjyder her angaar, maa det huskes, at de paa to Maader var saa lidt med: baade saa kort Tid (de fleste kun til Marne-Slaget) og saa udenforstaaende, idet de jo ikke kæmpede for en Sag, de havde kær. Lidenskaberne kom ikke i Bevægelse, derved bevaredes de for mange onde Mærker. Dødens Fare kom dem nær nok og gav ogsaa de bedste det bedste, den give kan, men den legemlige Overanstrængelse overvældede dem snart og sløvede. Det er derfor deres bestandige Tale, at det var ikke meget, de vandt, og at det vundne hurtig svækkedes, da de kom ud af Krigen, hvortil maaske ellers sikkert ogsaa det sløvende

---

x) Ti Sagen er jo, at Død og Dødsfrygt indeholder ligesom andre frygtelige Ting i sig selv intet, kan da kun fremkalde det, som er i Hjærterne. Men Livets Tale kan bringe noget nyt.

Fangenskab virkede. "Det tabte sig snart" x) De stærke Rivninger mellem tysk- og danskskindede i Begyndelsen af Samlivet her, tyder jo ogsaa, at det ikke gik saa dybt; men de kan jo ganske vist ogsaa forklares ved at tænke netop paa Dobbeltvirkningen : Krigen kunde nok gøre tydeligere ogsaa i national Henseende: mere tysk, mere dansk.

Danfør citerede Sønderjyde har udtalt sig ogsaa om dette Spørgsmaal paa Prent. Lad os da slutte med at anføre, hvad han mener, Krigen har mærket ham med: "Krigen og Livsfaren har jeg ikke fundet noget synlig opbyggende i. Naturligvis maa man Dag for Dag gøre sig klart, at det kan være ens sidste, og som kristent Menneske vil ens Tanke ogsaa gaa til det hinsides Liv, der vil begynde, saa snart det jordiske er endt. Man kender de mange Synder, man har at angre og bede om Tilgivelse for, og man føler da, at Tiden, som maaske er en levnet dertil, er afskrækkende kort. En saadan Bøn om Syndsforladelse og Naade opsendes ofte lige før Slaget. Men jeg havde dog det Haab, at skønt min Syndebyrde var stor, vilde Gudfader dog i sin store Naade og for Jesu Kristi Skyld tilgive mig. Ti skulde der virkelig kun være saa kort Tid levnet, var det dog ogsaa Guds Vilje. Men Tanken om det jordiske Livs Fortsættelse havde jeg dog længe svært ved at slippe. Først længere hen, da vi havde haft de svære Strabadser og allerede været nogle Gange i Ilden, blev jeg mere resigneret og følte da nærmest kun Angst for selve det Øjeblik, da Døden muligvis skulde indtræffe. Denne Resignation paa det jordiske Liv skyldtes vel nærmest de store Anstrængelser, daglige Savn og Lidelser og den næsten haabløse Udsigt til at komme godt hjem. Tanken om at mine kære i Hjemmet led for mig under den Fare, jeg var udsat for, pinte mig en hel Del".

Ja, de derhjemme har kun et: Sorgens og Angstens ædle Trængsel. De derude har al Krigens mangeartede Fare: Fristelserne saavel som Alvoren. Og det ene kan øde det andet. Men bortset fra Undtagelserne: Syndere, der virkelig omvender sig, bliver nok Reglen den, at de gode bliver bedre, og de ringe bliver ringere, fordi Krigen i sig selv ikke ejer og ikke kan give Livets nærende Brød, men kun er det Vejr, der giver Lejlighed til Vækst for det, som boede og groede i Hjærterne iforvejen. Og smaat nok det. Kun Livets Ord er Livets Brød til den dybe og varige Forvandling.

Saa bliver da det andet Gruppebillede af vor Fangeflok dette: Trækkene lidt tydeligere straks efter Tilfangetagelsen end før Krigen. Lidt tydeligere baade i det gode og i det ikkegode. Men nu, Aar og Dag efter, kun ringe Forskel fra før Krigen. Saadan siger de selv, og saadan er det i sig selv rimeligt efter alt det ovenfor udviklede, og saadan er ogsaa mit Indtryk af dem ved at sammenligne dem nu med det Billede, de uvilkaarlig giver af sig ved at fortælle fra Tiden derhjemme før Krigen.-

Vi har nu faaet to Billeder af vore Sønderjyder; et taget i Belgien: deres Spor i Krigen, og et taget her i Krigens Spor i dem. Men vi har et tredie, hvor de ikke kan tages under et, men maa deles i adskillige Grupper.- Der er nemlig en helt anden Krig, de har været i, og som har sat dybe og højst forskellige Mærker i dem, og efter dem maa de grupperes. Det er den Krig, om hvilken en Sundevedkone af de gamle og ægte sagde for nogle Aar siden : De had æ da alle troej , te en krij kund war saa læng. Hun mente, den fra 64 varede endnu. Og det var jo ikke saa helt fejl ment.

At denne Krig har sat saa dybe Spor i Sindene, ligger ikke særlig i dens Langvarighed, men i, at det er en anden Art : en Krig med Ordets og Aandens Vaaben, en Krig, som føres i Hjem, Skole og Kirke. Og det gaar dybt, saadan noget. Det deler i tysk-

x) Til Ære for Sønderjyderne kan det tilføjes, at slige Udslag, som høres fra Fronterne: at gaa med Amouletter og den Slags i taabelig Overtro paa deres beskyttende Ævner, dem hører man intet om her. Dertil er de baade for oplyste og velstøbte.

sindede og danskindede som de to Hovedgrupper, men disse igen i flere, alt efter Sporenes Dybde.

Lad os først tage en lokal Oversigt over vore Fanger - efter Hjemstavn - men med det samme vedføje i ( ) Hovedtelingen.

Her er nu 192 Fanger. De fordeler sig saaledes paa de forskellige Kredse eller Amter : Haderslev Kreds 55 (43 d. 12 t.), Aabenraa Kreds 32 (19 - 13), Sønderborg Kreds 44 (32 - 12), Tønder Kreds 45 (13 - 32), Flensborg Kreds 15 (4 - 11), Slesvig Kreds 1 (t.). Ialt 111 danske, 81 tyske. Dette giver naturligvis et mere dansk Billede, end Virkeligheden derhjemme kan svare til, da Hensigten med Fangelejren her jo er at samle særlig de danske. Og saa kunde Billedet endda nok gøres en Del mere dansk, idet de, som nærmest intet Standpunkt er naaet til, er regnet med paa tysk Side (i de 81).- Det kan have sin Interesse at sammenligne med sidste Valgresultat (fra 1912) :

1.Valgkreds (Haderslev-Sønderborg): 65 % danske, 35 % tyske
Fangerne her fra 1. Kreds : 75 % danske, 25 % tyske
2. Valgkreds(Aabenraa-Flensborg) : 14 % danske, 86 % tyske
Fangerne her fra 2. Kreds : 49 % danske, 51 % tyske

Dertil kommer saa vore 45 fra Tønder, hvoraf de fleste er tyske; men her kan vi ikke sammenligne med Valgresultatet, fordi ogsaa det helt tyske Husum og Eiderstedt hører med til denne (4.) Valgkreds, medens de 45 er fra selve Tønder Kreds. -

Men de to Grupper vil vi igen dele i fem under Hensyn til Dybden af de Mærker, den nationale Kamp har sat i dem: de tysk-hjulpne, de tysk-uhjulpne, de dansk-uhjulpne, de dansk-hjulpne, de selvhjulpne.

Men først et Ord for at fjærne mulige Misforstaaelser. Disse 5 Grupper skal ikke skildres for at faa Lejlighed til at dadle og rose. Det er saa let at raabe x) "Hjemmetysker", men ogsaa saa ufrugtbart. Her skal ikke anklages, men hellere beklages, ti disse Mænd er jo Ofre for Fremmedherredømmets Vanskeligheder, de er den lange Krigs Ofre, bærer Mærkerne af de to Sprogs Forkvaklen. Eksempler skal vise det. Og netop dette yngre Slægtled er det med meget mindre personlig Skyld end de tidligere, fordi de ved virkelig ikke bedre, end at den tyske Synsmaade er den rette; de har jo ikke blot i Skolen, men til Dels endog i Hjemmet lært det saadan.-

Vi kan sammenstille dem med Udvandrerne ,- der som her er det Forholdene, der er Folk for stærke. Skylden lader vi ganske ligge, ser hellere med Forstaaelse og Deltagelse baade paa dem i Amerika og dem sønden Aa, hvad Farve de end bærer.- Det er da en Kendsgerning, statistisk fastslaaet, at andet Slægtled: Udvandrernes Børn har det sværest og bliver svagest. Vore udvandrede Danske har dog det Rygstød, at de herhjemme havde Sprog tilfælles med deres Forældre og jævnaldrende; de fik i Hjem og Skoler, hvad de nu kunde faa. Men deres amerikanskfødte Børn kommer ind under de to Sprogs Ulykke: Forældrene tærer selv paa det derhjemme fra, faar saa lidt at give Børnene paa Dansk; og det engelske i Skolen - hvad det giver Børnene, kan disse ikke dele med Forældrene, som kun saa altfor lidt af og paa det fremmede Sprog. Det bliver saa let som Hønen med Ællingen, de forstaar ikke ret hinanden. Her er det da, Dansk-Amerikansk Mission har sin Opgave.- Tredje Slægtled er noget heldigere stillet, for nu kan det begynde at gaa paa Engelsk, hvis man ikke - begge Parter - bliver i og hjælpes af det Danske. Med 4. Led kan Vanskelighederne siges at være overvundne.- Et enkelt Eksempel er bleven hængende i mit Øre fra en dansk Besøgendes Oplevelser i Amerika. Han kommer med til en Begravelse i Dansk Kirke. Under Udgangen spørger han en i Følget: "Hvornaar er her Gudstjeneste?" "Det ved jeg F..... ikke, jeg kommer only til Begravelse", lød Svaret i let fornærmet Tone. Se, det er jo den vildene Fugl paa den golde Hede, hjemløs og fattig, men Kærlighed kun desto mere værd. Saadanne kan jo ogsaa findes i Hjemlandet, desværre; der er bare den Forskel, at saa er Skylden større, end naar de træffes i fremmed Land eller i eget Land under fremmed

---

x) Det var jo saadan noget, Mængden mente, da den raabte "Synder" efter Zakkæus, fordi han som Tolder havde forladt sit Folk, Men det hænder jo, at en saadan saa ogsaa føler sig trykket deraf, og saa er han trods alt værdig til det fineste Besøg. Og vi forstaar, at han modtager sin herlige Gæst "med Glæde".-

Styre. Det viser sig ogsaa derved, at naar disse uheldigt stillede, forfrosne, møder et varmt Ord, tager de imod det med megen Glæde. Vi skal i alt Fald se Eksempler paa det, naar vi nu prøver at tegne de 5 Gruppebilleder og ser dem ikke blot i deres egen Verden, men ogsaa i Forhold til den Verden, der møder dem i et dansk Ord om aandelige Ting:

1. De tysk-hjulpne. Af dem er her kun 5. De kan sagtens, ti de er gennem Studeringer hjulpet saaledes ind i det tyske, at de behersker Sproget baade mundtligt og skriftligt og virkelig har hentet Kultur og Dannelse der. De svarer til"4. Slægtled i Amerika", Overgangen er fuldbyrdet. Men de har ogsaa alle 5 gaaet paa højere Skoler. De taler Sønderjydsk, men har svært ved Rigsdansk, ikke blot ved at skrive det og tale det, men til Dels endog ved at høre det i Højtlæsning, endsige selv læse det. Derimod hører de det med Glæde i Talens Form. Min Erfaring her har stærkt bekræftet vor Arbejdsregel derhjemme: Skal Mennesker vækkes og paavirkes, saa naturligvis først det mundtlige Ord med dets større Tydelighed og den personlige Varme; siden Bogens utydeligere "Stave", som ved Mangel paa Minespil og Tonefald kræver dem mere øvede Bruger. En af disse 5 udtrykte det saadan: "Nej, naar Præsten læser højt, det faar jeg ikke noget rigtigt ud af; og naar jeg selv prøver at læse, saa faar jeg slet ingen Udbytte, men naar han fortæller for os, saa er jeg med, og det er jo ogsaa en Mands personlige Vidnesbyrd, man der faar." Han anede vel ikke, at han der stod og aflagde selv et levende og praktisk Vidnesbyrd for Rigtigheden af en god, gammel, men ved Grundtvig paany fastslaaet Sandhed. Men det bliver hans Ord jo ikke ringere af - de falder desto mere ægte.-- De vilde naturligvis faa et Arbejde, disse 5, ved at skulle ind i Aandens Verden paa Dansk. Men i samme Grad som de paa Tysk har smagt Aand, i samme Grad vilde jo Længslen være der efter Føde fremdeles, altsaa ogsaa Modtagelighed for dansk Føde, om den blev nærmere for Haanden og maaske og i sig selv var fuldt saa næringsholdig, naar der da kun ikke var et saadant forudfattet Uvenskab overfor alt Dansk, saa Døren af den Grund holdtes lukket. Lykkeligvis har det saa lidt været Tilfældet her, at de 4 har med stigende Glæde taget Del i Foredragene og kendelig med voksende Forstaaelse. Og den 5te sagde en Dag : Jeg kommer. Men den, som kommer allersidst, skal nu ikke altid i den sorte Gryde; ti det hænder jo, at den, der kommer sidst, kommer bedst.-

2. De tysk-uhjulpne. Af dem er her 76. De er langt vanskeligere stillede. Fra tysksindede, men dansktalende Hjem er de gaaet med mere Velvilje til den tyske Skole end de danske, har vel saaledes ogsaa faaet noget mere Udbytte, men da de senere har manglet Lejlighed til videre Uddannelse ad den Vej, og det daglige Sprog i Hjemmet bragte Skolens Tysk i Glemsel, er de at betragte som Mennesker, der er undervejs og i dobbelt Forstand uheldig undervejs: bort fra noget (det danske Aandsliv), de aldrig ret har ejet, men kun arvet som retmæssig Arv fra Fædrene, der ligger og venter paa at blive overtaget og nyttet til Gavn og Glæde, - og henimod noget (det tyske Aandsliv), som det ikke er lykkedes at naa, endsige eje. Det er dem "ved Vejskellene"; det er dem, som er ude i Overdrevet mellem to Landsbyer, paa Vej fra den ene til den anden. Men det er smaat med Læ og smaat med Føde derude. De hører ikke hjemme i nogen af Lejrene, har saa lidt at samles om, lærer ikke at høre, altsaa heller ikke at tale; ti hvor Øret lukkes, kan Munden jo nok være aaben, men det kan ikke blive de bedste Toner, som udgaar af den. Skal man sætte Krone og Frugt, maa man have Rod, og det endda i god Jord, i "Livets rette Grund".- Her er saa set bort fra det farlige i det at gaa bort fra netop det arvede, det dem tiltænkte, fordi denne Svigten sikkert er dette yngre Slægtled ganske ubevidst, da det paa enhver Maade er bleven dem lært, at det netop er det rette, det trofaste. Derfor vil Skyld og Skade paa det Punkt ogsaa være større hos de tidligere Led; men saa er jo i alt Fald Skaden arvet af dette. De lider da omtrent som 2. og 3. Slægtled i

---

x) Selvfølgelig er der Overgangsformer i Grupperne, f. Eks. enkelte i denne, som har været paa en tysk Landbrugsskole.

Amerika. De kan vel nok saa meget Dansk som de "tysk-hjulpne", men til Gengæld jo meget mindre Tysk. Deres Rodløshed i begge Sprog er saa tydelig, som den er uundgaaelig; derfor anføres et Par Eks. her, ikke for at anklage, end mindre for at smile ad (det var hjærteløst), men for at beklage deres vanskelige Kaar : En sender Tak for en Gave "til De Personer som har weret sa venlig at bidrage til Indkøb af dette kønne Pak". En anden haaber,"at hwi snart kan komme hjem igjen. Ellers alt hwell her". En faar 3 Fejl i Overskriftens 3 Ord : "Mein lieber Kjestine!" En anden sender "viel Dank für deinen Brief". En tredje fortæller: "Liebe Onkel! Her in Aarillac haben wir ein recht schönes Weinachsfest ferlebt".- Men idet de altsaa har hørt og læst saa grumme lidt paa noget af Sprogene, er deres Ordforraad indskrænket til de rent daglige, haandgribelige Ting, og derfor maa de jo faa meget svært ved at høre om aandelige Ting. De kan bedst med det, visse Folk hjemme kalder "en lille humoritisk Oplæsning". Nu vel, saa begynder vi der. Man skal tage Folk, hvor de staar, især naar de staar der uden egen Skyld (det gør vore "visse Folk hjemme" ikke i nær saa høj Grad, saa de kan godt fortjene en lille Bebrejdelse).- Men det hænder ogsaa, at vore tyske Venner kan tages af noget meget bedre end det morsomme. Og jo længere de har været fjærnede fra de dybe Toner - inde i helt andre - desto stærkere bliver deres Undren og Glæde, naar de gribes af disse og føres ind i en anden Verden. Det var mig imod at anføre ovennævnte Skriftprøver, men det er mig en stor Hjærtensglæde at fuldføre dette Billede med et Par Træk, som gør det smukt. Er der end adskillige tunghøre blandt dem og maa være,- der kom en en Dag (ny hertil) og forsikrede i et"kraftigt"Sprog, at det var ham ligegyldigt alt i denne Krig (og vist alt i det hele). Men første Gang, han var med til Møde, tog hans i Virkeligheden tørstende Hjærte ved Ordet. Han har vist ikke svigtet en eneste Gang siden. Hans Ansigt bliver stadig kønnere. Og som han, saa flere. En anden blev taget af vor Juleaften. Det var saa nyt med disse bløde, varme Toner i et Sind, der kendte mere til det strænge og haarde. "Dette her er ikke politisk", udbrød han bevæget. Nej, og heller ikke det kolde og golde, der hidtil havde fortørret Hjærtet.- Han blev en stille-taknemlig Tilhører, som kæmpede ærligt for at fatte og følge med. Han minder mig om en skøn Replik i "Hakon Jarl". Da denne,træt og tynget af sit Liv, staar tryglende i Thoras Stue, udbryder hun: Du græder, Hakon! Og han giver det gribende, sande Svar: Har du ej før set haarde Stene græde, naar de fra Kulden bragtes ind i Varmen? -

3. De dansk-uhjulpne. Her er 80 af dem. Standpunktet er et andet end de forriges, og Udviklingstrinnet er heller ikke det samme, men en Del bedre. De forrige gaar, disse staar. Staar fast paa den danske Opfattelse, men lovlig negativt, mest protesterende, uden rigtig at have Ævne til at leve det Danske og leve det til nogen Sejre. Deres personlige Forhold umuliggør det, idet de ikke har kunnet faa synderlig dansk Hjælp til deres Udvikling; ikke kunnet eller ikke formaaet at ville. Som Træer i for megen Skygge - de kan ikke springe ud før for sent. De fik saa usigelig lidt i den tyske Skole, hvis Sprog de aldrig naaede at bruge blot nogenlunde; i Hjemmene var Viljen til at hjælpe bedre end Ævnen, men de stedlige Forsamlingshuse og Ungdomsforeninger fik heldigvis nogen Betydning for adskillige af dem, hvorimod de danske Skoler ikke naaede ind til deres Skyggekrog. Deres Forestillingskreds, Ordforrad og Ævne til at skrive og til at høre aandelig Tale er da lille nok og maa jo være det.- De kan skrive: Tak til en ver som har bidraget til Samlingen (Indsamlingen). Eller: Min beste Tak for 5 Franc som jeg til Juel har modtaget fra Dem. Eller: Alle kameraden waren som Fest im Depot fersammelt. Eller endog: Ich habe krank gewesen! (De skriver jævnlig Tysk, fordi Brevene gaar hurtigere og naar sikrere Maalet). Dersom det Ord er sandt, der staar paa vor Skamling-Talerstol: "Ordet, det er Guddomsunderværket. Ordet, det er Folkekendemærket" - saa kan det rinde en varmt i Hjærtet af Deltagelse ogsaa for denne Gruppe, der har mødt for lidt af det Ord, der sætter velsignede Mærker i Sjælen, fordi det selv er guddomsmærket, aandsbaaret, og kommer til en i Moders-

maalets hjærtevindende Form. "Der skinner en Sol, hvor Aand har Mund og Mæle, da kvidrer Barnesjæle". Men de kan ikke kvidre, hvor en Lærer er næsten nødt til at modtage et Barn i Skolen saadan: "Was heisst du, mein Kind?" "Hva!" "Was heisst du?" "Æ kan et faasto Dæ". "Hvad hedder du?" "Æ hi Pete." "Du sollst sagen: Ich heisse Peter.- Na!" "Ik hejse Pete." Er Drengen blød og bange, bliver det let til Graad: "Ik-hik-hejse Pete." Læreren kan være nok saa venlig, Barnet erfarer vanskeligt nogensinde, at Ordet kan være lifligt at høre, at Skole kan være Fest. Derfor gaar den unge saa let bort fra det hele, hører intet, tror intet. Og dog er Længslen jo inderst inde, fordi Hjærtet trænger.- Denne Gruppe kan da ogsaa lignes ved Træer i Marts, de længes efter Sol - ubevidst maaske - for de længes efter at springe ud. Men de maa ikke faa for meget. Aprilsol skal det være, ikke Julisol. Saa kommer ogsaa de. Forunderlig lidt kan da sommetider give Stødet. To Gryn kan faa Vægtskaalen til at synke. En Dag fik J. at vide, hvad hans skønne bibelske Fornavn betød. Han faldt i Tanker. Han havde hidtil ikke været med, for han "troede ikke paa noget". Saa begyndte han saa smaat at komme. Men har han flere Vanskeligheder end de fleste, saa skal han og have Lov at komme langsomt.

4. De dansk-hjulpne.x) 26. Fra vaagne og formaaende danske Hjem og fra Kongerigets Efter- Høj- og Landbrugsskoler har de faaet saa meget, saa om dem kan det siges som om Gruppe 1 : De kan sagtens. Uden at det jo dog maa glemmes, at der skal ogsaa en god Viljes Arbejde til fra egen Side. Det er dem, der kunde skrive danske Breve lig dem, der allerede er udgivne, fordi deres Udvikling, baade sprogligt og aandeligt, er gaaet i samme Retning og naaet lignende frem. De leder ikke forgæves efter Langeland paa Danmarkskortet, ti de har ofte fulgt Opfordringen : Venner, ser paa Danmarks Kort; ser, saa I det aldrig glemmer ! De kender det vel endog bedre end vore egne gode unge hjemme, baade dets Geografi og Historie, fordi de ejer den særegne Kærlighed, vi Mennesker gærne føler overfor det mistede. "Evigt ejes kun det tabte". Som vi jo ogsaa kender til dette, at Modstand kalder Viljen frem til endnu bedre Arbejden; Hindringer forvandles til Betingelser ved at staalsætte den Karakter, der maa til. Det Danske, som Værdi, er dem derfor mere kendt og kært end for ellers ligestillede hjemme; De har et Plus. Dette kan ogsaa forstaas paa en anden Maade: Den, der lever midt i Landet, hører alle Landets Lyde, de larmende med de tonende. Den, der lever paa Afstand, hører kun, eller næsten kun de bedste; ti kun de naar saa langt. Vort danske Kævl gaar ikke i sønderjydske Blade; men de gode, rene Toner, der samlet udtrykker det egentlig Danske , de naar baade i Syd og i Vest, livskraftige som de er. Det kan da være en Fordel at være paa Afstand. Intet Under, at det Danske da ogsaa ad den Vej bliver særlig kært og faar mere Plads i Hjærte og Hjem. Det danskeste Hjem (i Præg og Stil), mit Øje har set, ligger i Sønderjylland - naturligvis. Alt var Dansk: Indskriften over Døren, Farverne og hvert eneste af den stilfulde Stues mange Billeder (danske Mænd, danske Egne, danske Begivenheder). Hvor bliver et Hjem personligt, levende, paa denne Maade! Saadan er, om end ej i lige Grad, de 26.

5. De selvhjulpne. 5. De er og har det som de foregaaende, kun at de har maattet hjælpe sig selv og har kunnet det trods alle Vanskeligheder. Det er dem, der ikke er saa ret mange af nogen Steder, men som har i Kræfter, hvad de mangler i Tal. De vil frem og maa frem til en Udvikling, der sætter dem i Stand til at gøre Gavn, bringe Glæde, bære Byrder. Det er gærne meget jævne, stilfærdige Mennesker, men med en god Ild brændende bag det rolige Ydre. Der kom et Par frem af deres Skjul af den Art i 64 : Jens Paludan-Müldger Peter Severin Lund.- Men vore 5 her har hverken faaet Hjælp fra Hjem eller Skoler, og er dog naaet med, efter Ordet: Hvor der er en Vilje er der og en Vej.- De kan som de 26, vel endda altsaa nok saa stærkt (som selvhjulpne) minde om to højst forskellige

---

x(Om denne og den 5. Gruppe skal her kun tales kortere, da der nok bliver Lejlighed til en Gang (efter Hjemkomsten) udførligt at give dem selv Ordet, ide de fleste af dem er meget skrivende.

Planter: Vintergækken og Egen. Saa lille og blid Vinterblomsten er, den bryder dog den frosne Skorpe - Livet er stærkere end Døden- og gækker saaledes al Kuldens Magt; men den ejer jo ogsaa baade den gode Samvittigheds hvide Farve og Haabets den grønne.- Og Egen trodser alle Storme og giver Læ til mange mindre Træer. Men er dens Tid kommen, da ogsaa den maa dø ("Mangen Eg er for Uvejret segnet"), saa har den sørget for at kaste Frø i Tide til "Vaarkraftens spirende Værk", og saa sukker den vel nok, idet den synker, men synger dog tillige: "For de gamle, som faldt, er der ny overalt; de vil møde, hver Gang der bliver Kaldt !" -

---

I Tilslutning til Pastor N. A. Jensens forrige Brev - Julebrevet - vil det maaske være paa sin Plads at give et Par Uddrag af Breve fra Krigsfanger, hvoraf det vil fremgaa, hvorledes disse selv ser paa den Jul, de har haft dernede.

Krigsf. 26-12-15: Vi har alle været samlede og fejret en dejlig nordisk Jul sammen.

Krigsf. 4-1-16: En Jul har vi fejret, og et Nytaar med, som vi sent vil glemme; det gik saa hyggeligt og hjemligt, saa enhver rigtig følte sig højtidelig stemt ..... Det var de tyve (Lemverband) med N.N. (Hjemmetyskerklub? N.H.R.) der næsten var mest taknemlige for, hvad der var bleven gjort. Atter og atter kom N.N. og takkede, og jeg følte den Aften, at den største Glæde, man kan faa, er den, at kunne glæde andre og se dem glade.

Krigsf. 2-1-16 : Jeg vil nu forsøge at skildre vor Juls Forløb for Dem, som blev over al Forventning lykkelig og velsignet .... Saa skiltes vi ad, efter at der var bleven fortalt et Par smaa Stykker, overbevist derom, at ingen i alle de krigsførende Lande kan have tilbragt en bedre Julefest end vi. Der vistes os stor Imødekommenhed fra fransk Side, særlig skylder vi vor Hr. Løjtnant og Sergent Boulanger megen Tak for det lykkelige Forløb af Festen, dog maa vi ikke glemme Hr. Prof. Verrier der, skønt han er lidende, har besøgt os i Julen og medbragt en hel Mængde morsomme Ting til os. Saadan en Aften glemmer man ikke let, man føler rigtig, hvad Hjemmet er..... Tredie Juledag rejste saa Kammeraterne paa Landet igen, efter at de ved Julefesten havde samlet nyt Mod og Livslyst til at gaa Fremtiden i Møde med.

Krigsf. 30-12-15 : Imidlertid er Klokken bleven 10. Og vi gaar til Sengs med et Minde, som aldrig vil glemmes.

\- - - - -

VI

Intet maa offentliggøres. Højtlæsning maa ledsages af Anmodning til Tilhørerne om Forsigtighed i Omtale. Der er saa mange upaalidelige Øren ogsaa i Danmark (Spejdere).

T i l b a g e b l i k.

Naar denne Skudmaaned er til Ende, vil der vist ogsaa være Slut paa mit Arbejde i den hidtidige Form : daglig Morgenandagt og dagligt Foredrag el. Oplæsning derhenne i vor Skole; thi saa godt som alle Fangerne vil fra Marts være ude paa Arbejde, og det saa langt borte, at der kun for de færreste kan være Tale om et Søndagsbesøg her "hjemme", endsige at komme hjem hver Aften; for ellers kunde der nu holdes Møde om Aftenen, da Ministeriet har været saa imødekommende for nylig at tillade os at flytte fra Kl. 3 til Kl. 8, naar det passede os bedst.

Mit Arbejde maa da lægges paa en anden Boug, blive Besøg ude hos Flokkene med Tilladelse til at overnatte hos dem; saa kunde Aftenerne jo maaske endda give ganske god Lejlighed til frugtbart Samvær og mere Lejlighed vel endog til Samtale med den enkelte, idet Flokkene er smaa, oftest 5 el. 10, sjælden 15 el. 20. For ikke at tale om den Fornøjelse og Sundhed selve de lange Bjærgvandringer kan bringe mig, der har et nervøst Hjærte at slaas med og nok netop trænger til en saadan ferielignende Friluftsvirksomhed. Hvad der maatte være en lille Skuffelse i Vinter: at Fangerne ikke kunde blive herhjemme alle, kan da blive lige det modsatte til Vaar og Sommer. Et fortsat Arbejde med daglige Foredrag vilde vist ligefrem have oversteget mine Kræfter. Vorherre er da her som altid Daarens Formynder. Takket være han for det ! -

Men saa maa Tiden nu være passende til et Tilbageblik paa Vinterens Arbejde. Særlig jo da paa Tiden siden Jul, hvis Æmner ikke er omtalte hidtil. For en Fuldstændigheds Skyld - til samlet Overblik - skal de tidligere Æmner ogsaa lige nævnes her, skønt de jo delvis er omtalte i de tidligere Breve, om end mere spredt og lejlighedsvis. Dog maa det være mig tilladt at sige, at det egentlig er mig imod at skrive dette Brev (men der er nu intet mere nærliggende Æmne, og det vilde maaske vare vel længe at vente, til der sidst i Marts kan skrives om Besøgene derude), dels fordi det altid falder tørt ud med et saadant skriftligt Sammendrag af mundtlige Foredrag - Suppen kan være tynd nok i første Bryg ! - dels og navnlig fordi det er saa vanskeligt at omtale Talerne uden ogsaa at tale om Taleren. Dog maaske. Saa trøster det mig ogsaa lidt, at de Mænd, der har sendt mig, jo egentlig har et Krav paa en saadan Oversigt over, hvad deres Udsending har staaet og fortalt, især da Æmnevalget var vigtigere og vanskeligere her end under almindelige hjemlige Forhold, hvor en Højskolelærer staar overfor en Flok af lutter danske Ungersvende og i Fredstid paa egen Grund. Maaske vil Pladsen her i Brevet ogsaa tillade at gengive et Par Æmner lidt udførligt; det kunde vel bøde en Smule paa Oversigts-Tørheden. -

I den franske Regerings Tilladelse til min Virksomhed her er der nævnt 3 Slags Æmner, som mine Foredrag burde holde sig til : geografiske, historiske og religiøse. Dette er da naturligvis ogsaa sket. Den givne Ramme er jo vid nok. En af Fangelejrens franske Tolke skulde saa forøvrigt overvære Høderne, vel for at paase, at alt gik, som det skulde. Der er til vor Glæde aldrig bleven anket over, at noget Foredrag gik udenfor den givne Tilladelse, ligesom der, vist ved et Lykketræf, heller aldrig er bleven anket fra mine egentlige Tilhøreres Side over, at der gik

"Politik" i mine Taler. Derimod har de, og vistnok med fuld Føje, sommetider, især i Begyndelsen, følt mine Foredrag lovlig tunge, for religiøse. En Højskolelærer, mere vant til at finde det Skæringspunkt, hvor Elevens Trang og Lærerens Evne mødes, havde sikkert passet bedre til Gærningen.

Men nu til Oversigten !

De geografiske Æmner blev først min Rejse hertil, saaledes som de friske Oplevelser lagde det nær at tale om London og Paris, deres Bygninger og deres Minder og hele Fysiognomi. Selvfølgelig maatte det blive Historie ligesaafuldt som Geografi, men det falder dog naturligst at nævne det her. Iøvrigt er mit 1. Fællesbrev en Genspejling af disse Rejseæmner.- Siden gik vi mere regelret frem med "Faget" : En Rejse fra de fjærne Fixstjærner - en Udenlandsrejse - hjem til vort eget astronomiske Fædreland, hvor Solen er Hovedstaden, Planeterne de større Købstæder, Maanen og lignende Størrelser de mindre do., medens Kometerne er en Slags Zeppelinere, der ikke saa gærne maa komme ind i de neutrale Luftlag.- Vi naaede vistnok lidt af det, Kaalund følte, da han var ude at rejse: "Og jeg blev saa lille, og Verden saa stor".- Tilsidst landede vi naturligvis paa vor egen allerhjemligste Jord og gav os, efter at have set astronomisk paa den ogsaa, og efter at have taget et lille historisk Overblik over Menneskenes Meninger om den og den hele Verden lige fra de gamle Ægyptere og Kaldæere og Grækere op gennem Kopernikus, Tyge Brahe, Keppler o.s.v. til vor egen Tid, til at se lidt nærmere paa de Lande, der maatte have mest Interesse for os : Norge, Sverige, Finland og de lutherske Egne af Tyskland (Eisenach, Erfurt, Wittenberg),hvorimod Danmark, i alt Fald i denne første Omgang, maatte nøjes med Richardts "Vort Land". Man forstaar hvorfor. Senere kunde vi bedre tillade os at dvæle ved enkelte Ting : Viborg Domkirke og en Jærnbanerejse fra Korsør til København, hvorom nærmere under de historiske Foredrag.- Det maa tilføjes, at det var mig umuligt at fortælle "ren" Geografi, der er jo Sammenhæng mellem Landets Natur, Folkets Ejendommelighed og Nationens Historie; følgelig blev dette berørt. Norsk Vilje, svensk Fantasi, finsk Følelse, tysk Tanke og lidt af hvert hos Danskerne i Midten (fra Vest til Øst). Navnlig løb Følelsen af med mig, den Dag vi havde Finland for, saa det blev ikke blot Fænrik Staals "Land", men ogsaa hans "Sagner". Lidt lignende ved de andre Lande. -

De historiske og dertil knyttede Litteraturhistoriske Foredrag og Oplæsninger har, bortset fra de bibelske, som bliver omtalt under de religiøse Æmner, selvsagt mest hentet deres Æmner fra vort hjemlige Nord, dog ikke fra Sønderjylland (uden Knud Lavard), hvor det forekom mig rigtigst at nøjes med smaa, hurtige Strejflys udfra de kongerigske Æmner, ligesom ogsaa ikke sjælden smaa Træk fandt Plads i mine Prædikener (Magnus d. Godes Drøm, Brorsons "Betroede Talenter" og lign.).- Af ikke nordiske Æmner er Luther bleven behandlet i to Foredrag, og meget ofte strejfet ellers. I fire Timer dvælede vi ved Jeanne d'Arcs betagende Historie, med hvad dertil hører af engelske og franske Forhold i de Tider. Hvor dybt hendes Liv og Billede er sunket i den franske Folkesjæl kan bedst ses deraf, at hun, næst Gud og Jomfru Maria, af troende Katoliker anses for den egentlige Sejrgiver i Slaget ved Marne. Det er ikke til at udmaale, hvilken Velsignelse det har været for det franske Folk gennem omtrent et halvt Aartusinde, at det fik denne kække, fromme Bondepige med det fine, lyttende Øre til sit nationale Samlingsmærke og Ideal. "Forgangen er siden fem Hundrede Aar i Lyst og Nød, end Lilliebanneret.... " nej, hendes skønne Fane vejer ikke mere, men hendes Aand svæver over store Dele af Folket endnu. Maaske er der usporlige Veje mellem den og de Tusinder af Hjærter baade i og udenfor den franske Hær, som i disse Trængselstider genfinder de gamle Kirkestier.- Om denne religiøse Fornyelse har vi ogsaa haft et enkelt Foredrag. Bryder dette Aandens Vejr igennem til en

virkelig Sejr, vil det franske Folk, naar ogsaa den anden Sejr er vunden, og Elsass-Lothringen genvunden, faa dobbelt Grund til en varm Taksigelse opad, men saa maaske ogsaa Grund til at sende stille Tanker tilbage i Historien til Jomfruen fra Orleans, den fattige, unge Bondepige fra Domremy i Lothringen.-

"Lyksaligt det Folk, som har Øre for Klang herovenfra".-

Saa har vi syslet lidt med baade Ibsen og Bjørnson, Mennesket og Digteren i dem bægge, og læst Terje Vigen, Per Gynt og Brand, men kun et Par af Bjørnsons mindste Fortællinger. "Faderen" gjorde et stærkt Indtryk paa vistnok alle Tilhørerne. Naturligvis findes alle Fortællingerne i vort Bibliotek og volder jo ingen Knuder for Læserne, hvorimod Ibsens 2 store Værker næppe var at anbefale til Selvstudium; læst højt og med Forklaringer til har de fundet Øre.

Danske Æmner har vi især dristet os nærmere ind paa i den sidste Maaneds Tid; dog ogsaa adskillige tidligere. I en tidsordnet Række ser de saaledes ud : Knud Lavard, Absalon, Dronning Dagmar, Hans Tausen, Holberg, Baggesen, Oehlenschlæger, Ingemann, Blicher, Andersen, Goldschmidt, Hostrup, Frederik 7. Med dertil knyttet Oplæsning af : Jeppe og noget af Barselstuen. Kalundborgs Krønike. Hakon Jarl. (Romancen og Tragedien). De tvende Kirketaarne. Partier af St. Hansaftens Spil. Varners Frierdigt. Reinalds Sang til Ørnebruden. Mindedigtet over Frederik 6. Den hemmelighedsfulde Port m. m. E Bindstouw. Det døende Barn. Avrometze. Arvingen m.m. Genboerne. - Blandt de Ting, der er læst uden at fortælle synderligt om Forfatterne, kan nævnes : Elverhøj og Nej. Søstrene paa Kinnekulle. Abels Død og Kain. Desuden er læst adskilligt, som mere maa henregnes til den religiøse Litteratur, f. Eks. Frederiksens skønne "Juledigt".- Det maa dog i den nøjagtige Sandheds Navn tilføjes, at enkelte af ovennævnte Ting endnu ikke er fremførte, men kun "ansatte til Opførelse" i denne Uge, der endnu er os levnet af Februar Maaned. Naar Skuddagen er til Ende, skulde vi ogsaa være igennem Programmet. Faar vi en Uge mere, finder vi nok et Repertoire ogsaa til den.

Det har ingenlunde været i Tidsfølge, disse Æmner er ført frem. Tvertimod, Tilfældigheden og mine Tilhøreres Ønsker har raadet : naar de har bedt om noget af dette, saa har de faaet det. En hel Del af det er givet paa den Maade, at vi har taget med det Persontog fra Korsør til København, som holder ved alle Købstæderne. Saa staar vi af og ser os godt om hvert Sted. Indenfor denne jævne Ramme kan der fortælles meget dansk Historie, saa ogsaa Pletterne "faar Stemme", og en Rejse ad den Vej siden giver lidt mere at se efter: Baggesen-Mindesmærket; den gamle Latinskole ved St. Mikkels og Antvorskov-Liselund; Akademi og Kirke; Kongegrave og Kirketaarne , - -

Det er helt underligt at staa saa fjærnt fra Danmark og forsøge at levendegøre dansk Historie for sig selv og andre. De samler sig jo, alle disse Skikkelser og Digterværker, til et eneste : det egentlig danske. Dansk Aand slaar sine Øjne op i dem, bliver sig selv bevidst og bliver - idet vi sysler dermed - os bevidst, bliver os mere klar og mere kær. Naturligvis sker det samme for os, om vi sysler med det hjemme. Men det fornemmes stærkere herude. Afstanden giver Overblik og Lejlighed til Sammenligning med det fremmede, altsaa øget Klarhed over, hvad dansk Aand egentlig er. Og Afstanden giver øget Kærlighed, ny Glæde over Danmark, ti man skal jo altid hjemmefra for ret at faa sit Hjem kært; "vi rejser ud for hjem at naa". Og deraf udspringer saa igen en inderligere Bøn for dette Land med alle dets Minder og Mindesmærker, hele denne Rigdom i Fortid og Nutid, at det dog maatte blive skaanet for Ødets Vederstyggelighed og bevaret for os trods alle Farer. Endelig vil Afstanden jo ogsaa virke den for blødere Sind farlige Hjemlængsel, og den bliver ikke mindre ved en saadan Syslen med Hjemmets Minder. Blot at se Flaget i fremmed Havn virker jo baade Glæde og Ve. Det samme sker nok, naar der kommer Brev hjemmefra til dem derude i Løbegravene. Men hvad er dansk Historie

andet end et flagmærket Brev, stort og indholdsrigt, , til os sildig fødte fra de henfarne Slægter.-

Men vi fik ogsaa en tredie Slags Æmner at fordybe os i: de religiøse - eller lad os som Kristne sige : Biblens og Menighedens. Vi har da her selvsagt allerførst samledes til Gudstjeneste paa vore Helligdage og ofte haft Held til at faa Æmnet for Søndag-Eftermiddagens Foredrag til at ligge i Forlængelse af Formiddagens Tekster. Til andre Tider - og det skal nævnes med megen Tak til Fangerne - blev vore Helligdagsmøder optaget af religiøse Spørgsmaal, de forud havde bedt mig svare paa. Det blev vistnok nogen af vore bedste Timer sammen. Nærmere derom om et Øjeblik. - En sammenhængende Række bibelske Foredrag har vi haft over det Oltidsbrev, der er kommen til os i Biblens første 22 Kapitler. Dette Brev har vi studeret saa grundigt, vi kunde; ti det er det værd. Hvor er der ti Blade i nogensomhelst Bog, der giver os saa dybt og rigt et Indblik i Tilværelsens dybe Grunde ? Mig bekendt ingen Steder. Hvem er Gud, og hvad er han ? Hvad kan han, og hvad vil han ? Hvad ejer han, og hvad skænker han ? Derom giver disse Blade allerførst Besked. Og hvilken Værdi det har, kan vi se negativt ved at mærke os Grækernes Alter for den "ukendte Gud" - de længtes aabenbart efter at kende ham - og visse ulykkelige Børns Trang til at faa at vide, hvem deres Forældre er; positivt ser vi, og oplever vi det selv, naar Kendskabet til og Samfundet med ham giver os Ævne til at leve Livet med Tak og stille Styrke under alle Kaar. Derfor synger vi ogsaa : Langt mere værd end det røde Guld, det er sin Gud og sig selv at kende. Gud har vist sig tydeligere for os i Tidens Fylde end "i Begyndelsen", det er sandt. Men hans Grundforhold til os er alligevel givet allerede paa disse Oldtidsblade. Og Planten er mere end Blomsten, ti denne er allerede i hin.

Og vi faar at vide, hvad Verden er; dens Grundforhold til Gud og til Mennesket : Skabt af ham, skænket til os. Værdien af denne Viden ses vist bedst ved at mærke sig de ulykkelige Følger af ikke at vide det. De mytologiske Tanker derom og de filosofiske Spekulationer derover, der jo gærne gik ud paa, at Gud og Verden var nogenlunde lige gamle og lige mægtige, stundom Venner, hyppigst Fjender,snart et, oftest dybt skilte; de førte gærne med sig, at Mennesket kom i skævt Forhold til dem bægge. Ti hvem skulde det saa være Ven med, og hvem Fjende ? Hvordan og hvor langt ? Men i Lyset af hint Forhold, som Biblens første Blad meddeler, fik vi lært at synge : Glæden ved Guds grønne Jord, Glæden ved Guds Naades Ord, de vil ikke kriges. Lærkesang og Klokkeklang , de kan godt forliges.

Men ikke mindre giver hint Oltidsbrev os Besked om, hvad det er at være Menneske, dets Væsen, Maal og Lykke. Skabt i Guds Billede til at eje hans Kærlighed og gengælde den med Lydighed og Tak; skabt efter hans Lighed med Ævne til Herredom over Jorden og alle dens Kræfter. Derfor ogsaa Genstand for Guds Glæde og Guds Sorg, hans Tugt og hans Frelse, en Frelse, hvis Grundlinje skimtes allerede i Ordet til Slangen, og som drages tydeligt i Abrahams Levnedsløb: "Menneskefaldet til Frelse vendt, Menneskets Adel paany erkendt"; Abraham er Guds Ven, og i hans Sæd skal alle Jordens Slægter velsignes til paany at vorde Guds Venner smaa, hans Sønner og Døtre og som saadanne Arvinger til al hans Herlighed.-

Ja, naar hine gamle Fortællinger fortælles jævnt og enfoldigt, følger saadanne Grundtanker uudtalte (ti de skal ikke frem i selve Foredraget) med som den ubevidste Understrøm under Begivenhedernes bølgende Flod eller bliver den stille Aflagring i Sindet, naar Fortællingerne selv er strømmede hen derover. Ved given Lejlighed, især vel naar modsatte Livsanskuelser møder en, slaar disse Tanker Øjnene op, dukker frem af Sindet og gaar os til Haande i vor Kamp mod de modsatte Meninger. Da skal det nok mærkes, at den, der er fortrolig med hint Oltidsbrev, har baade et sundt Grundsyn, med Hovedlinjerne klart afmærkede, og Vaaben at bane sig Vej med til Fremgang derpaa.

Og nu Fangernes Bidrag til vore Æmner, deres Spørgsmaal . Det er nævnt i et tidligere Brev, at en spurgte om Aarsagen til vore Valgmenigheder i Kongeriget, og om Ophavsmanden til vore Højskoler. Han er en af de i forrige Brev nævnte "selvhjulpne", en af dem, som trods alle Hindringer dernede vil og maa frem til de klare Kilder og øse af dem. Hvilken Lettelsens Glæde for saadanne, naar disse Hindringer maatte blive fjærnede, og Kilderne bringes til at vælde frem uforstyrret og uplumret i deres overkommelige Nærhed. Han er af de taknemlige for den Smule, der er rakt ham her.- Saa kom en Dag en anden, forøvrigt den eneste i hele Flokken, der var med ved vort store sønderjyske Ungdomsmøde i Jærnved Maj 1914 ("Udvalget for den sønderjyske Kirkesag"), og bad paa fleres Vegne om at faa gjort Rede for Spørgsmaalet om den i Skriften nævnte "utilgivelige Synd", Synden mod den Helligaand, som den gærne fejlagtig kaldes. Den Eftermiddag blev der lyttet; det gør der jo altid, naar der svares paa Tanker, der arbejder i Hjærterne. Derfor burde Kirkegængere altid læse deres Evangelium om Lørdagen; saa vilde Spørgsmaalene vaagne. Den, der gav det bedste Bidrag til den Samtale, hvormed Mødet endte, blev saa faa Dage efter den næste Æmnegiver. Det er forresten den samme, som har skrevet det første Brev i Harald Nielsens Samling af "Sønderjyske Soldaterbreve". Han kom med "Adam Homo", som han grundigt havde studeret, og spurgte om to Ting, foranlediget ved to af Digtene i "Almas Efterladenskaber". Det ene, der begynder saaledes: "Forunderligt! ved Lastens Træk vi blegne", handler om Muligheden af at faa sin "private" Samvittighed erstattet med eller underbygget med en almen Verdenssamvittighed. Det gav da Anledning til Betragtning af selve Grundvolden for vort Kristenliv: Kristus som vor Fred, vor ny Samvittighed, skænket os i den Daab, der er "Opnaaelse hos Gud af en god Samvittighed ved Jesu Kristi Opstandelse". Det andet er det bekendte: "Kan Væsner, som er skabte, modstaa Gud?", med disse Slutningslinjer: "Hvo kunde finde Freden i en Himmel, hvor end man troede paa en evig Kval!"- Saa prøvede vi da paa at løfte eller forløfte os paa de tunge Sten, hvori der er indristet: Tilintetgørelse ? Alles Frelse ? Noglee evige Fængsling i det yderste Mørke? Kan vi end ikke naa Klarhed, fordi Apostlene ikke synes at have ejet den, er en saadan Samtale dog af de frugtbare. Vi fandt Hvile i det en Gang givne Svar : Guds Kærlighed slipper sidst.-

Men dette Svar affødte saa et nyt Spørgsmaal, der krævede sit Møde : Rækker Guds Kærlighed saa vidt, at der er Omvendelse i Dødsriget ? At mene dette, bliver det ikke en Sovepude for de letsindige ? - Der blev svaret : Et Menneskes Omvendelse ligger ikke i hans egen Haand, han kan for saa vidt hverken forhale eller fremskynde den. Den virkes kun af Guds Kærligheds smæltende Kraft; og den formindskes jo ikke ved at række til døde Slægter. Men Menneskets Ansvar bliver saa vist ikke mindre for det, ti Mennesket kan lytte til Guds Kærligheds Evangelium eller lade være, og i sidste Fald vokser Grenen mer og mer kroget, den bliver vanskeligere at rette for hver Dag, der gaar. Det er livsfarligt at leve som vantro i et kristent Land, Muligheden for at lade sig gribe og omvende bliver mindre med Aarenes Tal. Men den absolutte Grænse for Muligheden kan dog ikke sættes ved Døden. Saa lidt som vi tør trøste os med, at der var dog noget godt hos den og den, der nylig døde - ti var det onde stærkest, sejrer det vel dog tilsidst - saa lidt tør vi nægte, at midt imellem de to Tog, der fører de afgjorte Sjæle ind i Tunellerne under de dødes Bjærg, gaar der et tredje med de uafgjorte. Den Gud, som tog de genstridige fra Noahs Dage i Forvaring, indtil Kristus for ned og prædikede for dem, skulde hans Langmodighed ikke have en Prædiken ogsaa til dem ? I alt Fald : Guds Kærlighed slipper sent og sidst. - -

--- ---- Saa skal her sluttelig tilføjes lidt udførligere Gengivelser af Hovedpunkterne i to Foredrag, et dansk og et bibelsk.

Maaske kunde det første tillige give et Eksempel paa de ovennævnte "uafgjorte".

Jens Baggesen,
Mennesket og Digteren.

Paa en af Korsørs aabne Pladser staar et Mindesmærke, en gammel Mand med et træt-vemodigt, bøjet Udseende. Paa Fodstykket et Vers af ham selv : Ak, ingensteds er Roserne saa røde; ak, ingensteds er Tornene saa smaa; ak, ingensteds er Dunene saa bløde som dem, vor Barndoms Uskyld hvilte paa. Bag det runde Gitter, der hegner, gror rundt om Statuen en tæt Fylde af røde Roser.- Saadan skal Korsørs berømteste Søn just mindes. Ti det samme dobbelte var netop i hans Liv, som i dette Mindesmærke: en lykkelig-uskyldig Barndom med Dunene saa bløde, og en Manddom, som trods sin megen Digterskæmt ligner det gentagne "Ak!" og løber sig saa træt. - Et glad Barn i et godt Hjem. Han spøged i sin ømme Moders Arme og sad til Hest paa Bedstefaders Knæ, havde et vidunderligt Næmme, lærte alt med Lethed, havde læst Biblen igennem, før han ret kom i Skole, men var ikke derfor Læsehest, tumlede sig tvertimod som den muntreste , frisk og kæk. Næmmede ogsaa det allerbedste af sin fromme Mor : at bede for sig selv og Far og Moder og for sin Søster og den hele By og for ukendte Konge og den Stodder, som gik ham krum og sukkende forbi. Ad denne Bønnens Vej og baaret af en levende Fantasi kom han ofte til at sysle med den skønne Natur, den dalende Sol, Maanen, der gled ned bag Højen, og Nattens funklende Stjærnerader. Tidlig satte Fantasien ham ogsaa i Gang med at lave Versenes Rader, tilskyndet desuden af en tidlig vaagnet Sans for Kritik og Skæmt. Syv Aar gammel skriver han sit første Vers i en Almanak, og Moderen skrev underneden : Dette Vers er gjort af Jens. Det er ogsaa nok værd at kende, ti trods dets Ubehjælpsomhed er det betegnende nok for hans senere Muse. "Det meget store Skaren - det er Jomfru Karen - skjønt hun er intet Baren.- Hun kan langt bedre lege - end som at hun kan stege - det mindste Stykke Flæsk - uden at det brænds". - - Fem "lange Elendighedens Aar" gik han i Latinskole i Slagelse, "Kedsomhedens Moderstad". Men han kunde jo,saa ofte han vilde, ile hjem til Mors By, saa han er alligevel sluppet lettere gennem Skoletiden end de fleste. Desuden har Lektieterperiet været mindre plagsomt for hans ypperlige Hoved end f. Eks. for Ingemann og Andersen, der senere gik i samme Skole, og hvis Klager over Plagelse i Slagelse (som A, sagde) er vel bekendte.

Men har Baggesen saaledes haft en lykkelig Barndom og tidligste Ungdom, ligger maaske dog Spiren til senere Vanskeligheders Torne i denne Barndom. Saa megen Læsning (og af Biblens stærke Art) i saa tidlig Alder er farlig. Fantasien kan let blive for stærkt udviklet og saaledes ogsaa let komme paa Afveje. Kommer hertil en let vakt Følelse med Anlæg for Erotik, er der Fare for Viljeslivets Sundhed og dermed for Karakterens Styrke, Personlighedens Kærne. B. undgik ikke denne Fare. Hans Forelskelser var tidlige og talrige; hans Følelser let vakte for alt og alle, hans store Livlighed bragte ham i Forbindelse med flere og mere, end altid sundt er, især naar saa en ogsaa tidlig født Forfængelighed giver Fristelse til at glimre i Selskabet, og megen Vid og Lune Ævne dertil, ikke mindst da Digterfuglen i ham spiler Vingerne ud til sin lette og graciøse Flugt. Men Personlighedens dybere Anlæg trænges derved tilbage. Det er vel for stærkt at sige, at B. blev en Mand uden Midtpunkt; men det er næppe urigtigt at ligne denne for alting sværmende, urolige Aand ved en Metalgenstand, der hænger ned mellem to eller flere Elektromagneter, der skiftevis og uafbrudt drager denne til sig, saa den er i idelig Bevægelse, fordi den ikke er tung nok til at blive i sin egen Stilling. B. var stadig i Svingning, drdges, frastødtes, droges igen, havde sit Liv for meget udenfor sig selv, fordi han manglede Gehaltets Tyngde.xSkønt

han kredsede mere end nok om sit eget Jeg, kunde han paa en Maade have trængt til mere af dette : at være sig selv nok. Det havde givet en vis Ro. Nu slæd denne stadige Uro ham op. Vi skal se denne bristende Ævne til dyb og sluttet Hvile i hans forskellige Livsforhold :

Han havde liden Lykke til at stifte et Hjem. To Gange gift, den ene Gang kort, den anden Gang køligt. Derimod af og til forelsket, endog i gifte Kvinder - Fru Pram og Fru Ørsted -; dette sidste under hans 2. Ægteskab, hvorfor han ogsaa tænkte paa Skilsmisse. Hans flagrende Natur faldt dog til Ro i Samværet med Hustruen, men ikke til virkelig Hvile i et dybere Samliv.

Han elskede uden Tvivl sit Fædreland - hvad elskede han ikke ! - Men en trofast Kærligheds Lykke blev heller ikke der hans Lod. Og det var ikke blot Digteren, der sværmede ud i den store Verden og nød dens Skønhed, som endnu ingen Dansk havde nydt den, og skildrede den i Vers og i en poesifyldt Prosa, som endnu ingen Dansk blot tilnærmelsesvis havde gjort det, det var Manden selv. Ved Aarhundredskiftet sagde han Danmark højtideligt Farvel - han vilde aldrig vende tilbage ! To Aar efter kommer han dog paa Besøg, og i følgende Aar er han atter hjemme et Par Gange, men han hører dog Udlandet til lige saa fuldt som Hjemlandet, bor der, digter der og bliver anerkendt som en af deres egne derude. Han bliver en Grænsebo i den lidet lykkelige Betydning, at han kender Landet paa bægge Sider Grænsen, men hører ikke ret hjærteligt hjemme nogen af Stederne. Underlig betegnende: Han dør ogsaa paa Grænsen (i Hamborg) under en sidste Rejse til Barndommens og Ungdommens Land . Ej engang hans Lig naaede hjem; han ligger begravet i Kiel.

Hans Forhold til Venner var ogsaa bølgende. Om hans Farfar, hvis Navn endnu ses i Føvling Degnestol,[xx] er der det Minde paa Egnen, at Degn Bagesøn gærne vilde omgaas de fine. Sønnesønnen tog dette i Arv, nød Livet hos den Augustenborg Hertug, hos Reventlow'er og Schimmelmann'er , som og hos en Mængde af jævnere Herkomst. Han var søgt og skattet som den sprudlende, vittige, aandrige, elskværdige Digter han var. Men det kunde blive for hedt - "du skal sidde din Ven nær, men ikke sidde Laaret af ham", - og der har nok været for lidt Bund i det, for det gik itu, eller det skiftede, en forsømtes over en anden.

I Forholdet til sin Gærning er han en Tid lang lykkeligere, idet han kender sit Kald og fylder Pladsen. Som Holbergs og navnlig Wessels Arvtager udformer han deres Sprog til hidtil ukendt Rigdom og Smidighed. Hvilket Sprog og hvilken Stemningsfylde i "Labyrinten"! Det er Jubel gennem Taarer ! Folket selv jublede over sit nye Sprog. Og i Skæmtedigtenes, Rimbrevenes Hærskare - ja, Indholdet kan være tyndt nok, dybe Toner er det saa vist ikke, men her har B. lært vort Sprog at gøre Gymnastik. Hvilken Smidighed, Latter og Spøg ! Det er langt udover Tidens Nyttepoesi og Drikkevise. - Men saa skulde Aladdin-Oehlenschlæger komme og uretfærdigt fordunkle Noureddin-Baggesen, og dennes Skæbne bliver ligefrem tragisk, fordi han væsentlig havde Ret i sin formsikre Kritik af den lykkeligere Digtebroder; hvilket man skønner bl. a. af , at Grundtvig stillede sig ved B. s Side. B. er - med et Billede - som en ædel Hedning overfor Ø. som det ikke

---

x) Oehlenschlæger kalder ham en Kamæleon, der stadig skifter Farve efter Omgivelserne. Men det kommer jo nok af, at han har vel lidt Farve i sig selv. En stor og glimrende Skal om en lille Kærne. Et genialt Hoved, der løb altfor langt foran Hjærtet , fordi dette levede i en aandsfattig Tid, der ej ret kunde befrugte Hjærtet og avle dettes dybeste Anlæg.

xx) indskaaret af ham selv (Føvling ved Ribe)

altid gode Kristenbarn. Ø. staar,som den i Nordens Oltid "genfødte", i et højere Plan. B. kan trods sin Vidfadmebegavelse, der spænder fra Folkevisen til det 19. Aarh., ikke naa ham, men nok ramme hans Achilleshæl med sin sikre Pil. Men det tilgav Tiden, "Tylvten", ham ikke. B. blev uretfærdig glemt.-

Og endelig er B. ogsaa i det dybeste Livsforhold en Grænsebo, en hjemløs. Født i Brorsons Dødsaar har han sine Rødder i Puritismens Tid. Men hans Ungdom og Manddom faldt i Rationalismens. Kant, Viljesfilosofen, der gik som et Urværk, saa Folk stillede deres Ure efter hans Spadsereture, blev en Tid B.s Ideal, saa han tog Navn (Immanuel) efter ham. Men man maa smile. Ti Forskellen mellem de to var for stor ! Det er ingen Sundhedstegn at ville være lige det modsatte af sig selv, det røber Uselvstændigheden. Og et ydre Navneskifte gør det jo ikke. Ja, naar man faar det (som Peter), saa kan et bølgende Stemningshav forvandles til en Viljesklippe og støttende Pille; ikke naar man tager det; ti saa mangler Hjælperen. Det Fluidum Baggesen blev aldrig nogen Klippe-Kant. At B.s Rødder i saa Henseende ikke var de dybtgaaende, kan skønnes af den rent overvættes Henrykkelse, hvormed han modtager Grundtvigs "Paaskelilje". Den vejede alle B.s egne Poesier helt op, erklærede han, ude af sig selv. Og da var B. en Mand paa 53 Aar. Her mødte ham de dybe Toner til Pris for Menneskenes Forsoner, ligesom de paa Folkelivets og Poesiens Omraade havde mødt ham i Oehlenschlægers Digtning. Her som hist saa han ind i det forjættede Land, men kom der ikke, og havde dog vist Sans nok derfor til at kunne drages og længes. En tragisk Skæbne, der slider og trætter og drager Vemodets Linjer i Sjælen, bøjer Hovedet og sænker Modet.

Men Moses kom nu alligevel ind i Landet, endda paa Forklarelsens Bjærg. Hos den, der kan græde af Glæde over Paaskeliljens Opstandelsesunder , er der hjærtelige Længsler og ydmyge Selverkendelser. Det giver Grund til at tænke, at den trætte Mand, der 1826 ikke naaede hjem, men dog var paa Vejen, og som for mange Aar siden havde kunnet synge saa ægte om den Tid, da han var meget lille, at han nu kunde give sine sidste Tanker Udtryk i Ord som disse : Saa lang en Tid var du mig fremmed (du som dog først mig havde kær - langt borte ledte jeg om Hjemmet, som var med dig mig ganske nær, ti Hjemmets Kærlighed og Fred - er der, hvor du er med) Forkast da Barnet ej, som kommer til Hjemmet paa sin trætte Fod (og som i Verdens korte Sommer trods al dens Pragt dog nu forstod - at kun i din den faste Borg - faar Sjælen slukt sin Sorg.) - - - -

Abraham,
De troendes Fader.
(en Mand med Midtpunkt)

Gud og Mennesket var bleven borte for hinanden. Samlivet maatte genoprettes. Dette sker i Ordet, hvis Natur er dobbelt : Løfte - Befaling eller Evangelium - Lov. Forældre "lover" deres Børn noget og "befaler" dem noget. Gud ligesaa. Altsaa kræves en dobbelt Evne hos Mennesket : vente - lyde. Dette maa Gud have set hos Abraham; altsaa vælges han. A.s Historie bliver da en Indøvelse i dette dobbelte, og hans Historie bliver typisk: Hvad han lærte - og fik Livet ved - skal vi alle lære og saaledes blive levende. Idet han er den første af os, og idet "vente - lyde" tilsammen kaldes : Tro, bliver han de troendes Fader.-

1. Vente. Gud lover ham, at han skal blive til et stort Folk. Altsaa maa han da allerførst faa et Barn. Dermed er Venteprøven givet. Den bliver svær, ti A. er allerede gammel, og Gud gør Ventetiden lang. Men saa kommer han ogsaa sin Ven til Hjælp. Fire Gange, og hver Gang paa dobbelt Maade: med et Ord og med en Begivenhed; og hver Gang er Styrkemidlerne kærligt afpassede efter A.s daværende Svaghed og Trang; de vokser derfor ogsaa i Tydelighed. Første Gang: "Dit Afkom vil jeg give dette Land; som Jordens Støv skal det vorde". A. er fremmed og ukendt i Landet, trænger altsaa

netop til et Ord om, hvor Fremtiden skal gro, og Ætten slaa Rod. Til dette Ord knyttes saa den Sejr, Gud lader A. vinde i 9-Konge Krigen, hvilket viser A., at han begynder at faa Fodfæste og Anseelse i Landet. Lykken : Gud, er øjensynlig med ham.- Dog, Krig kan avle ny Krig; A. kan frygte Hævn. Saa kommer det andet Ord: Frygt ej, jeg er dit Skjold og din Løn". "Ja, men jeg er gammel og stadig barnløs. Det maa vel da blive min Husfoged, Eliezer, der skal arve mig og blive min Ætling". "Nej, af dit Liv skal Arvingen fremgaa. Tæl Stjærnerne, saadan skal din Æt vorde". Til dette Trøsteord knyttes saa den billedlige Handling: A. skal slagte af sin Hjord; han holder Rovfugle borte fra det slagtede ,medens det er Dag, hvorimod en rygende Ild vogter det om Natten, da A. er falden i dyb Søvn. Et ledsagende Ord om Opholdet i Ægypten lader os forstaa denne Handling om kommende Farer for Folket, men ogsaa om Guds Magt til at genne Rovfuglene bort, naar A. er gaaet til sine Fædre og ej selv kan værne sit Hus.- Men A. er kun et Menneske; hans Venteævne har sin Grænse trods Guds støttende Ord. Saras Raad bliver ham en Evafristelse: han avler Ismael med Hagar. Dette bedrøver Gud, som nu er tavs i 11 Aar. Da A. er ydmyget heraf og af den huslige Splid, lyder Guds tredje Ord, først myndigt: "Jeg er Herren den Almægtige (tvivl dog ej om min Magt!), vandre ustraffeligt (dit Fald har været min Sorg!)"; saa trøstende og styrkende: "Du skal faa en Søn, og af Sara skal det være. Derfor skal baade dit og hendes Navn forandres : Folkefader og Dronningemoder skal de betyde, eder til en Sikkerhed for mit Løfte til jer". Og til yderligere Støtte nævner Gud nu baade den Tidslængde, der er tilbage: et Aar, og Drengens Navn: Isak. Hertil føjes Omskærelsen som en Handling, der ved sit ydre Tegn skulde være Pagtforholdets stadige og stærke Mindelse.- Ganske kort efter kommer saa det mærkelige Besøg, hvor (4. Gang) Ordet om Isak og det rindende Aar nu ogsaa tales til den svagt troende Sara, og hvor Guds Redebonhed til at opfylde A.s Bøn for Sodoma, men ogsaa hans Magt til at ødelægge Byen, maa blive A. en Bekræftelse paa, at "intet saa stort, han det jo kan". Er nu A.s ufattelige Svaghed overfor Abimelek ("Sara er min Søster") ikke en blot Genspejling af hans tidligere Færd i Ægypten, bliver Guds overbærende Naade kun saa meget mere vidunderlig. Det være, som det vil. "Abraham sad i Mamre Lund med Sønnen af Guds Naade". "Vær stille, Hjærte, bi paa Gud, hans Time nok skal komme, da sender han dig Englebud, din Ventetid er omme". Det gælder ogsaa Folkeslag og Folkedele i Trængsel og Venten. Men ogsaa "Her vil ties og bies".-

2. Lyde. Nu skinnede Solen ind i Saras Telt! De to gamle sad med Troen i Hænde, paa Skød. De vandrede ikke i Tro, men i Skuen, og Skuet gav daglig Glæde. Egetræerne i Mamre Lund, medtaget af Sommerens Storme, skød friske Skud ved Efteraarstid.- Men saa kom Efteraarsstormen brat og forfærdelig! "Abraham, tag din Søn, din eneste, som du elsker... " Og nu staar der virkelig: Og A. stod tidlig op næste Morgen og drog afsted!" Kan noget Ord i Biblen bøje vort Knæ, saa dette! Ingen Knurren, ingen Spørgsmaal, ej engang en Tøven! Kun lydig Handlen! A. er vokset under Guds Opdragelse. Men hans Tanker har arbejdet; Aa, saa tungt. Som hos min Ven, der efter 13 Aars trofast Slid faldt til sin teolog. Eksamen, endda han mente sig ledt af Gud til præstelig Gærning. Troen vakler i saadanne Stunder. "Har Gud bedraget dig? Har du misforstaaet ham ?" "Nej, det er kun Tro, han prøver hos dem, som han har kær." "Med Sang og Bøn gak Herrens Stier og røgt med Troskab du dit Kald, Velsignelsen da paa dig bier." Den biede paa min Ven Aaret efter. Den biede paa A. - Har han sukket, har han haabet under de tre Dages mødige Vandring ? Vel overmenneskeligt andet. Men der siges kun, at han gik. Gik og gik. Som siden hans store Søn over Kedron, op ad Bjærget, ud til Offerstedet. "Overfor Gud har vi altid Uret", siger Søren Kirkegaard. Det hjælper til at gaa Guds tunge Veje. "Han altid kun det bedste vil", det hjælper ogsaa. A. var jo kendt nok med Gud til ogsaa at kunne tænke saadan. Hans Ord til Drengene: Blir her, medens vi gaar op for at tilbede, røber os hans dybe og stille Lydighed. Handlingen deroppe

viser os den. Det er Højdepunktet af Tro. Med venstre Haand over Isaks Øjne (siger Skovgaard i Viborg), for ikke at se Barnets Rædsel, og med Kniven løftet i den højre standses han af Gud. Prøven er bestaaet. Alle Forjættelserne samles og gentages, "fordi du adlød min Røst". - Saa blev Glæden mangedoblet i Saras Telt, og Abraham havde vundet Navnet: De troendes Fader.- Men hans Vej maa blive vor Vej: vente - lyde, skal vi vinde Ret til Navnet : Abrahams Børn. -

VII

Maa ikke offentliggøres.

(Man bedes være forsigtig med, hvad man i Breve meddeler Andre, den foreliggende Sag vedrørende. Nylig har et Brev fra en Krigsfange til en Slægtning her i Landet voldt Ulykke. Modtageren havde tankeløst taget det med sig over Grænsen for at vise det til Krigsfangens derværende Familie, og saa -- !

N.H.R.)

K r i g e n.

Takket være meget Snefald i 1.Halvdel af Marts kunde Arbejdet her fortsættes længere end haabet. Først Søndag d, 19. maatte vi slutte - en lille køn Afslutning fik vi - saa gik den mobile Rest paa Landet Dagen efter; nu er kun "nogle faa, nemlig 8 Sjæle" tilbage. Da det desværre ikke har kunnet tillades mig at gaa ud paa Besøg hos dem, er min Gerning her maaske da nu sluttet; men saa findes der nok noget andet - her er jo f. Eks. saarede nok at række en Haand.

Men foreløbig har det da givet et lille velkomment Pusterum. Lad os benytte det til at se os ud saa vide. Skam og Skade faar den, der gaar med lukkede Øjne i saadanne Tider. Og netop nu kalder Krigen vor Opmærksomhed til sig stærkere end nogensinde, ti Slaget ved Verdun bliver sikkert ikke blot Kronprinsens, men hele Krigens Skæbne, foruden at det blev 200,000 Tyskeres og vel henimod 70,000 Franskmænds Grav. Blot i en Maaned er dette sket! I hele 64 mistede vi g. 3000.

--- For en hurtig Betragtning er denne Krig af tredobbelt Art for Tyskland : en Racekrig mod Rusland, en økonomisk Krig mod England, en Grænsekrig mod Frankrig. Det første turde dog have lidet paa sig. I naive Perioder af Folkenes Levned betyder Racehad noget lignende som den selvgode Uvilje, Landsbyens Hjemmefødninger nærer mod Nabosognets Ungdom. Sligt vokser og rejser man sig fra; Samfærd udvider og udjævner. Vor Tids Folk er mere nøgterne, regner mere med Penge end med Racepræg. Krigen mod Rusland er da ogsaa økonomisk; en fordelagtig Handelstraktat skulde fornyes 1917; bedst at svække Naboen og sikre Fornyelsen i Tide.

Men mod Frankrig er det jo væsentlig det gamle Mellemværende, som ikke er fra Aar 70, men er 1000 Aar gammelt; derfor vel værd et lille Tilbageblik, især da vi her i Brevet kun vil se paa den franske Del af Verdenskrigen.--

Det gamle vestromerske Riges mægtige Hus skørnede trods Kristentroens nye Syld og sank sammen under Folkevandringens stærke Storme. Ved Aar 500 har de unge, friske Folk med de mange Navne (Franker, Burgunder, Allemanner, Angler og Sachser; Longobarder, Øst- og Vestgother, Vandaler o.s.v.) bygget sig hver sit lille Hus paa det gamles Ruiner. Men Samlingstanken griber; den har altid grebet, lige siden Babels Dage. Frankerkongen Karl bøjer de fleste, med eller mod deres Vilje, sammen til et nyt Rige; og for at fremhæve, at det er Fortsættelse af det gamle Romerrige, lader han sig krone til romersk Kejser. (Det er denne Tanke, der er saa sejglivet, at Napoleon ikke ved stoltere Titel til sin nyfødte Søn end: Konge af Rom). Karl d. Store hersker da ogsaa over, hvad vi nu kalder Frankrig, Belgien, Holland, Svejts, det meste af Tyskland, Italien til Tiberen, Spanien til Ebro. Hans Søn, Ludvig d. Fromme, - vi kender ham fra Ansgars Historie - bevarede det (død 840), men hans 3 Sønner stredes i 3 Aar, indtil de enedes om at tredele det ved Forliget i Verdun 843: Karl fik Frankrig, Ludvig Tyskland, og Lothar en Strimmel midt imellem, lige fra Tiberen til Vesterhavet, omtrent med Alperne - Rhinen som Østgrænse

og Rhone - Saone - Meuse som Vestgrænse. Dette umulige Rige blev de to Nabolandes "Mellemværende" gennem mere end 1000 Aar.- Bedre er magert Forlig end fed Proces. Ja, men hint Forlig i Verdun, maaske det magreste d.v.s. mest skæbnesvangre i Europas Historie, fulgtes af den 1000aarige Proces, ved hvilken ingen blev fed, ej heller den omstridte Strimmel, der snart reves i flere Stykker og fik en saare omtumlet Skæbne. Stykkerne var især 4 : to Kongeriger Burgund i Syd og to Hertugdømmer Lothringen (Lothar-ingien) i Nord; til disse sidste hørte baade det nuværende Elsas og Lothringen og Nederlandene.- Snart var de selvstændige Riger, snart gled de til Tyskland, snart til Frankrig. Ja, Nedrelothringen (Nederlandene) kom endog - ved Fyrstegiftermaal - en Tid lang som Arv til Østerrig og siden til Spanien; den berømte nederlandske Opstand i Kamp for Trosfrihed hører her hen.- I Middelalderen har Tyskland som Regel Overtaget, hvilket ogsaa ses af, at Romerkejser-Titlen, denne Europas fikse Ide om Romerriget som det sidste Verdensrige i Historien (ifølge Daniels Udlægning af Nebukadnezars Drøm om det store Billede og Stenen), blev knyttet til Tyskland. I Tiden efter Reformationen blev Frankrig stærkest, dels ved sin større Centralisation i den indre Styrelse - Kongen overvinder Hertuger og Adel - dels ved den Svækkelse, Religionskrigene tilføjede Tyskland. Det er saaledes efter den første tyske Kirkekrig, at Frankrig vinder de tre vigtige lothringske Byer Metz, Toul og Verdun 1556. Efter den anden (30 Aarskrigen) vinder det Elsas 1648. Dernæst flanderske Grænsefæstninger i Nord 1668, Franche Comté i Øst 1678, Strassburg østligst i Elsas 1697 og endelig en Del af Øvrelothringen 1766. De store Erobringer i Revolutions- og Napoleonstiden, der naturligvis ikke blot tog hele Resten af "Mellemværendet", men jo gik langt derudover og truede med at genoprette Karl d. Stores Rige og flytte Romerkejsertitlen tilbage til Frankrig, er for saa vidt uden Betydning, som det vundne tabtes igen med Napoleons Fald. Nu dannedes Kongeriget Nederlandene af det gamle Nedrelothringen, og i 1830 deltes det i to : Holland og Belgien. Norditalien var under østerrisk Scepter; men ved at hjælpe det splittede Italien til Samling fik Frankrig d.v.s. Napoleon 3. Savoyen og Niza i Belønning 1859 og har dermed naaet, hvad det ønskede af Mellemværendet. Krigen 1870 bragte jo saa atter Vægtskaalen til at synke en Del til tysk Side, og nu er den igen i heftig Uro.

Det sønderjyske Spørgsmaal og det elsas-lothringske er saaledes, hvad Landenes historiske Stilling angaar, meget forskellige, idet vort omstridte Land jo er dansk saa langt tilbage som Danmark selv, ja vort Fædrelands Vugge turde endog have staaet sønden Aa, medens Aarene 1556, 1648 og 1766 betegner Elsas-Lothringens Tilknytning - i nyere Tid da - til Frankrig. Da Løjtnant Rouget de l'Isle skrev sin berømte Marseillaise i Strassburg, havde denne By knap været fransk i 100 Aar. Men til Gengæld knyttede disse Lande sig i den Grad tæt til den store Nation i den store Tid, saa, da de løsreves 1871, blev det et virkeligt Hjertesaar. Vi har jo derimod den Skam i Danmark , at Slesvig gennem Tiderne regeredes i den Grad paa tysk ej blot af gottorpske Hertuger, men af selve de danske Konger, saa, da vi skiltes i 64, føltes Smerten ikke i <u>hele</u> det gamle danske Hertugdømme.- Men maaske den føles nu. - -

-- - Ja, Vægtskaalen er i Bevægelse. Ned blir op, op blir ned. Tyskland vakler. Frankrig overrasker, genfødes, sejrer. Hvem skulde troet det ! Aa, jo, det var maaske dog ikke <u>saa</u> utroligt. Den, der kender lidt til Historiens Bølgegang og alle Tings Forgængelighed, lader sig ikke betage af <u>nogen</u> Stormagt, selv ikke om den bestaar dels af Jærn og dels af Blod, nej allermindst da. Daniel kunde ikke blot forkynde Nebukadnezar om hint store Billedes Fald, Guldet saavel som Jærnet og Leret, Rige efter Rige, men ogsaa om Kongens personlige, dybe Ydmygelse, fordi Hovmod staar for Fald. Og de gamle Sandheder fornyer sig. Ibsen har udtrykt dem saadan : Prøjsens Sværd er Prøjserriset - just i Sejren er Forliset. Schiller formede dem alment saadan : Verdenshistorien er Verdensdommen. Det gælder

at have en frisk og urokkelig Tro paa hin usynlige Haand, der kaster Stenen mod Billedet, eller holder Retfærdighedens Vægt ud over Nationernes Hoveder. Saa er der kun et Rige, hvis Bestaaen man ikke tvivler paa, det, hin Sten var et Billede paa; det, som ikke er af denne Verden og dog er paa denne Jord. Men Troen blev aldrig alles, allermindst i vore Dage. Naar et Rige sammentømredes med en Bismarcksk Kraft og fik Kruppske Kanoner og Zeppelinske Drager til Forsvar og Angreb, ja, og Eventyrets Søslange gjort til Virkelighed i Form af hvislende Torpedoer, saa, var det naivt længere at tale om Aandens usynlige Stormagt og dens Indflydelse paa en moderne Krigs Gang. Som om gamle Krige ikke ogsaa var moderne i deres Tid ! Og som om ikke selve Tysklands Historie var det bedste Bevis paa, hvor hurtigt Vægten kan svinge. Tror vi ikke paa Aanden, saa lad os dog tro paa Historien! Fra Freden i Hubertsburg 1763, hvor Prøjsen gennem en frygtelig Krig er naaet frem til en Stormagts Kraft og Anseelse , til Dets Ydmygelse i 1806, er kun 43 Aar. Fra Freden i Versailles til Slaget ved Marne er ogsaa 43. Og saa er der tilmed som en geografisk Nemesis (ej blot en historisk) i dette Marne-Slag. Det var til de til Kinas Afstraffelse bestemte tyske Soldater, at Vilhelm 2. i sin kejserlige Vrede sagde de berømte Ord : "I giver ingen Pardon! Lad Kineserne erfare, at I er Nutidens Hunner!" - Men Chalons sur Marne er de gamle katalauniske Marker. Nutidens og Fortidens Hunner møder deres Skæbne paa samme Sted. Og Verdun, hvor Skæbnen fuldbyrdes, er ikke langt fra Chalons.-

Let at være bagklog, siger en og anden. Aa ja, vi er jo dog ikke bagved alting endnu. Men der var dog vist adskillige, der følte, at Verdensuret faldt i Slag, den Gang Kejseren ved Krigens Begyndelse sendte en Hærafdeling af Sted med de Ord: Det tyske Folk er Guds udvalgte Folk. I mig som Tysklands Kejser er Guds Aand steget ned. Ve vore Modstandere! Det var Nebukadnezar-Aanden, det talte, og varslede sit eget Fald, og nu taler den igen gennem Sønnens selvsikre Stædighed, paa Trods af al militær Klogskab, i Verdenshistoriens forfærdeligste Slag.

Den talte ogsaa gennem de tyske Overgeneraler i Slaget ved Marne. Ti det, der skabte Udfaldet, var ikke blot Joffres geniale Tilbagetog og sikre Forberedelse, saa han paa Præsident Poincarès ængstelige Spørgsmaal : De er vel sikker ? kunde svare med stilfærdig Inderlighed: Ja, jeg er sikker! men ogsaa Tyskernes utrolig dumdristig-overmodige Fremstormen, hvor Halvparten af Hæren blev tilbage i Fæstninger og Vejgrøfter, og Ammunitionen ikke sikredes med i fuldt Maal - de synes at have troet, at de kunde tage Paris med Bajonetten, endda de var saa dødtrætte af denne Ilmarch, saa de knap kunde bære sig selv, endsige Geværet! Det var i hine Tilbageløbs-Dage, at visse Folk i den prøjsiske Hær skrev hjem :Det gaar udmærket; nu er vi kun 40 Kilometer fra Paris! Og Dagen efter : Det gaar stadig fremad, nu er vi kun 45 Kil. fra Paris. Næste Dag: kun 50! Paa den Maade blev Brevkortene sikrest ekspederede ! Men det var ogsaa i hint skæbnevendende Slag, at mange af vore Landsmænd faldt, og mange toges, saarede eller usaarede, til Fange. De langt fleste i Fangelejren her er, som før nævnt, fra Marne. En af dem fik 11 Kugler i sig paa en Dag. Da han laa hjælpeløs paa Slagmarken, og Kuglerne susede tæt henover ham, rodede han med Næsen et Hul i Jorden for des bedre at dække Hovedet. Det var værre, end naar Gnisterne føg om ham hjemme i den Møgeltønder Smedje!

Ja, vore Landsmænds Oplevelser skal iøvrigt ikke fortælles her. Den Opgave skal de selv løse, naar de kommer hjem, og deres Erindringer skal saa komme som Afslutning paa disse Breve. Kun et enkelt Træk eller to. Nylig fik vi en ny Fange her; han havde oplevet følgende: Under en Kanonade laa han dybt inde i en Lyttegrav med sin lille Stump Lys; han skulde udforske Franskmændenes Sprængningsplaner. Pludselig styrter Graven sammen om ham, Sprængningen var kommen bag paa ham og alle hans; almindelig Flugt, han ene tilbage, levende begravet. Fire Timer efter har dog Tyskerne vundet Terræn igen, kommer og befrier ham. Han var

bevidstløs. Det kostede 1/4 Aar paa Lazaret; Nerverne ødelagte. En skønne Dag faldt hele hans Skæg af Plet efter Plet. Da det kom igen, var det helt hvidt, men pletvis kom der slet intet. Nu var det igen ved at blive mørkt. Dette skete i "Heksekedlen" ved Perthes Marts 1915.- Siden vi nu er der, lad os saa faa en Tildragelse mere fra dette uhyggelige Sted (og fra samme Tid ogsaa). En hel Bataillon, o. 1000 Mand, vist ikke Sønderjyder iblandt, sprænges bogstavelig alle i Vejret, vældige Jordmasser med. Da det hele -Jord og Mennesker - atter daler ned - begraves de alle under Jordmasserne; kun 7 - 8 havde Hovedet frit og blev gravede ud og levede. Men en af dem havde under Nedfarten tabt sit Gevær; det kom først ned og stød i den løse Jord med Bajonetten op og spiddede Manden, saa han faar et Par Tommer Staal op i Bagen! Saadan staar han, til han udgraves! --

Naa, men det var det franske Folk , vi i dette Brev skulde have et Billede af eller dog en Række Træk som Bidrag til et Billede. Lad os saa begynde med en Kvinde, Heltinden fra Loos, den 16aarige Emilienne Morean. Hendes skønne Billede ligger foran mig i Bladet "Petit Parisien". Den fineste Oval i Ramme af sort, kysk-glat Haar; kække Øjne under stærke Øjenbryns sorte Buer; en fin, lige Næse, en fast Mund. Halvt Barn ved Krigens Udbrud, munter og sorgløs. "Jeg vidste ikke noget om, hvad det var, dette Serbien; jeg syslede ikke med Udenrigspolitik , men plukkede hellere Blomster og passede min Læsning, om jeg kunde naa en Gang at blive Lærerinde." Da Krigen har varet et Aar, er hun modnet til Kvinde, har levet i Ildlinjens hjemsøgte Egne, værget sig mod Tyskere med Revolveren i Haanden, gjort franske Soldater en Mængde Tjenester og en Gang vist Englænderne Vej til vigtige tyske Stillinger. Hun er ingen Jeanne d'Arc , intet udvalgt Redskab, ikke en from Førernatur; kun et jævnt og sundt Naturbarn, Datter af en flittig Arbejder i nordfranske Kulminer, elsket af sine Søskende, forgudet af sin Fader. Men i Ulykkerne vokser hun til det, hvorom vi synger : Kvinder selv stod op og strede, som de vare Mænd. Fædrelandet tog til at banke i hendes Bryst, endda hun ærligt bekender, at der var Angst nok i hende i Krigens første Tid. Og saa det bedste: Hun synes at have bevaret sin sunde Beskedenhed, ogsaa nu da alle kender hendes Navn. "Petit Parisien" nøder hende til at skrive sine Oplevelser, men hun gyser ved Tanken om, hvad hendes Lærerinde vil sige til det, og undres - nu bagefter - over at have haft det Energi og det Mod, som Folk er saa elskværdige at tillægge hende. Helst var hun forbleven i Ubemærketheden, en "af de Helte smaa, hvis Navne i Verden sig dølger". Nu maatte hun finde sig i at faa Krigskorset og tillade, at vi kender og nævner hendes smukke, klangfulde Navn. -

Er det ikke næsten en Selvfølge, at Franskmændene bliver dygtige Flyvere ? De er i alt Fald bleven det, Vi griber et Par Eksempler. Sergent Guynemer, 21 Aar, har nedskudt 8 tyske Maskiner. Ved n. 8 kæmpede han med to, nedskød den ene, saaredes let af den anden, men reddede sig godt hjem til de franske Linjer.- Adjudant Navarre, 20 Aar, her nedskudt 9 tyske Maskiner. - En 19 aarig Flyver, lige uddannet, kæmper paa sin første Tur med 4 Fjender, nedskyder den ene og redder sig velholden hjem fra de tre andre.

Men den Ære skal Tyskerne have, at de anerkender deres dygtige Modstandere her, og de ridderlige Franskmænd tøver ikke med at nævne dette smukke Træk hos Barbaren. Den berømte Pégoud blev nær Belfort skudt ned (dræbt) af to tyske Flyvere. Da disse i Aviserne saa, hvem det var, de havde overvundet, fløj de Dagen efter tilbage til Stedet og lod en Laurbærkrans dale ned. Paa dens hvide Baand stod: Modstanderen ærer den i Kamp for sit Fædreland faldne Pégoud .

Le Loeques , Kunstner i Paris, Observatør i et Aeroplan i Krigen, bliver efter mange Bedrifter skudt ned i de tyske Linjer. Dagen efter sejler en Tysker henover de franske Linjer og lader det gamle franske Liljebanner (Oriflammen) dale ned med den

Paaskrift: De Losques og hans Fører har kæmpet tappert. Deres Papirer har vi sendt tilbage via Svejts.----

--- Og lad os saa samle Resten af Brevet om Verdun, ti det bliver nok det Slag, der huskes, naar det meste andet er glemt. Marne September 14, Champagne September 15 og Verdun Febr.-Marts 16; det er stor, større, størst. Det franske Ammunitionsforbrug i Champagne Slaget ansaas for det største, Historien hidtil kendte. Sønderjyske Fanger, der kom hertil fra denne Verden af Lyn og Torden i en halv Snes Døgn, var forfærdelig fortumlede af denne sindsoprivende Larm. Men Slaget ved Verdun har nu begyndt paa sin 2. Maaned og høres i 5 Lande : Frankrig, Tyskland, Luxemburg, Belgien og - Holland!

Det begynder med en lille, men næsten varslende Begivenhed. Tre Tyskere deserterer over til Franskmændene. "Hvorfor er I deserterede?" x "Vi er udmattede og modløse, vi sejrer aldrig over Franskmændene. I snart 2 Aar har man sagt os, at nu var det det sidste Slag, men Ofre føjes til Ofre, og intet vindes." "I er dog godt ernærede. Hvad har I at klage over? I mangler intet uden - lidt Taalmod." "Nej, Ernæringen er ikke god, undertiden endog slet, aldrig tilstrækkelig." "Naar Folk virkelig elsker deres Land, er ingen Lidelser for store. I kan ikke være deserterede, blot fordi I sulter og er trætte." "Nu vel, nej! Men vi vil være fri, ti der forestaar stærke Begivenheder. En stor Offensiv er planlagt mod jer, begynder imorgen og vil udfolde en eksempelløs Voldsomhed. Kejseren og Kronprinsen er her; de har bedt os kæmpe, som det var vor Race værdigt. Verdun skal erobres, proklamerer de, koste, hvad koste vil, ti saa bli'r der Revolution i Paris og hurtig Fred til Tysklands evige Ære. Men vi har tabt Tilliden; de blodige Ofre udgydes uden anden Nytte end at begynde forfra en anden Gang." - Samtalen er lige betegnende for de to Folk.-

Lad os saa nu prøve at faa en Forestilling om dette verdenshistoriske Slag ved at lytte til Deltageres Beretninger. Vi lader 2 Officerer og 4 Menige fortælle, saa anskueligt som kun de kan gøre det, der er midt i det, saares, bringes bort og paa Lazarettet nedtegner (eller lader nedtegne) Oplevelserne, medens de endnu mindes alt klart og er fyldte af Kamptumlens frygtelige Stemning.

1. Officer. Allerede 2 Dage før, det store Slag begyndte, fik vi en Forsmag, da Kronprinsens Artilleri med en dødbringende Nøjagtighed rettede sin Skydning paa de Punkter, der i vor Linje kunde tjene til Observationsposter. Vi fandt lidt Trøst ved at slaa til Væds om, hvor mange Granater en Kanon maatte ofre for at ødelægge den og den Post. Vi svarede ellers ikke, fordi vi ikke vilde røbe vore Stillinger. Utaalmodig herover sendte Fjenden d. 20. Febr. Patruljer ud for at rekognoscere vore Art. Stillinger. De vendte aldrig tilbage; vore Elite Skytter kan deres Ting! D. 21. begyndte den store Offensiv paa 3 Punkter (strakte sig over 5 Mil). Vore Folk kæmpede, skønt langt underlegne i Tal, med et vildt Mod. Jeg blev Vidne til talrige Heltegerninger. Særlig Indtryk gjorde følgende paa mig. En Granat slaar ned ved Telefonvagten, han faar et frygteligt gabende Saar i Ansigtet, Blodet risler ned ad ham og blinder ham. "De maa gaa og lade Dem forbinde." "Hvorfor skulde jeg dog forlade min Post?" "Deres Øjne er jo fulde af Blod. De kan slet ikke se." "Ja, men jeg har jo ikke behov at se ved Telefonen." Han blev, til en anden Granat kom og dræbte ham.- Mange Soldater fik deres Bajonetter knækkede; saa sloges de med Kolberne. En stor forsoren Karl havde bemægtiget sig en tysk Officers Sabel; med den mejede han Fjenden ned; 4 Gange ramtes han af Kugler, 4 Gange rejste han sig og tog paany fat paa sit frygtelige Arbejde. En anden fik det halve Ansigt bortskaaret af en Granat, men lagde sig dog

x) Denne og de følgende Beretninger er gengivne efter "Le Matin" (forkortede)

derefter paa Knæ ved en Dynge tyske Lig og skød Skiveskud paa alle, der kom ham paa Skudvidde.- Tilsidst gav Tyskerne efter for os, Pladsen blev vor - en Sejr, som Folk hilste med begejstrede Glædesraab.-

2. Officer. Det er den kæmpemæssigste Artilleriduel i Historien. Tyskerne har bragt alt i Anvendelse : Kvælegas, Taaregas, frygtelig Artillerisamling af alle Kalibre, med Angreb i tætte Rækker. Eksempelløs Ødselhed med Granater af stor Kaliber: 305, 380, ja, 405 m.m. Hele vort Terræn blev angrebet: Front, Bagfront, Bjærgkamme, Dalsænkninger, Veje, Byer, Broer, Banegaarde. Højene røg som lige saa mange Vulkaner. Ved hvert Skridt, i hvert Sekund aabnede sig i den af Projektiler sønderskaarne Jord ny Kratere, spm udspyede Splinter og en bidende Røg. Granater, der faldt i Meuse, sendte umaadelige Vandsøjler i Vejret. Luften var fyldt af en Piben, Mjauen, Knurren, der løb ud i uophørlige Eksplosioner. Midt i denne Helvedmusik har vi levet i flere Døgn, ja, sovet i den, ti man bli'r tilsidst følesløs af Træthed, lader sig overdænge af Jord, ser Lig eller Ligdele og hører Jammerraab, uden at det gør Indtryk.- Vore Folk var beundringsværdig koldblodige. Overgeneralens Proklamation : Sejre eller dø! blev hver Mands Valgsprog. De brændte deres Breve og Notitsbøger. Jeg fik sendt et Ord til mine Forældre: "Sandsynligvis kaput. Sidste Vennehilsen til alle!"- Jeg slap dog noget billigere. En Granat sendte mig op i Luften, hvor jeg dog ikke blev længe. Mit højre Knæ var let strejfet. Jeg samlede mig op, vedblev at kommandere mine Folk og iagttage Bocherne i Kikkerten. Det irriterede dem, saa de rettede deres Kuglesprøjte mod mig. Saa fik de endelig en Kugle ind i mit højre Ben. Jeg udstødte en energisk Ed - Cambronnes x - som sig hør og bør, ti selv i kritiske Forhold bør man bevare den gode Holdning - og fik Ram paa den tyske Mitrailløse; men da min Ligevægt blev noget ustadig, overgav jeg min Kommando til en anden og forføjede mig bort. Men Kuglerne vedblev at forfølge mig. To tapre Tambourer reddede mig, de førte mig paa en Trillebør 8 km. ad en Vej, der blev overdænget med Scrapnels, gennem brændende Landsbyer, hvor hver Granat fik hele Stenbunker til at fare i Vejret. Endelig naaede jeg et Bil-Centre, lod mig vaccinere mod Stivkrampe og bringe til Vogns. Jeg havde dog Heldet med mig. -

1. Menig. I 15 Maaneder har jeg været med, troede mig usaarlig. Men Marne og Argonne er intet mod Verdun. Hver Dag fra 11 - 7 regnede Granater ned over os, Minut efter Minut, med en Meters Mellemrum, og dannede hver Gang en Tragt, hvorfra Jern, Sten, Jord og Rødder sprøjtede op. Vi bar 40 haardt saarede ned i en Hulvej, men Tyskerne fandt dem dog og gav dem Bekomst. Dagen før havde vi taget 100 Fanger, de fleste fulde. Vi fandt Æther og Absinth hos dem, udleveret dem af deres Officerer.-

2. Menig. Det frygteligste, jeg har set, er Tyskernes Angreb paa Caures skoven. Tre af deres bedste Regimenter stormede frem. Men vore 75 m.m. aabnede en Helvedild mod dem, viste en beundringsværdig Behændighed og Snildhed og anrettede et rædselsfuldt Blodbad. Hoveder og Lemmer fløj rundt under Lynene fra Kanonaden. Sneen var helt rød. De Fanger, vi gjorde, forsikrede, at Kronprinsen havde sagt, det var den sidste Kraftanspændelse, og de troede hans Tilsagn. Uophørlig gentog de : Vi vil være i Verdun d. 2. Marts. -

3. Menig. Aldrig skal Tyskerne faa Verdun ! De kom med en Mitrailløseorkan, men de fik en Modtagelse, de ikke havde ventet. Men de første Dage var slemme for os. De omgav os saaledes med Granatregn, at vi i 4 Dage og Nætter var helt indespærrede i den og stod der uden at kunne faa Levnedsmidler tilført; vi maatte nøjes med Brødposen. Ah, hvor Saucemaden smagte, da vi endelig fik den om Morgenen d. 26! Saa fortsatte vi, kæmpede i aaben Mark som i gamle Dage, kæmpede paa Fransk og lovede "Rosalie" (Bajonetten) godt at bestille! En Gang tog vi fejl af deres gule Hættekapper, troede, det var vore egne Zouavr , og lod være at skyde. Men da vi opdagede Fejlen, blev de næsten alle nedmejede. Resten overgav sig; de var helt sindssløvede og kunde ingenting sige. -

4. Menig (fortæller om det berømte Fort Douaumont, som Branden-

burgerne tog, men kun for at blive indespærrede der af de Franske): Vi stoppede vore Øren med Tøj, Papir, Bomuld, men Larmen trængte gennem alt. Vi skreg som besatte for at trøste os eller rettere sang af fuldeste Kraft, men vi kunde ikke høre vor egen Stemme. Kl. 3 begyndte Tyskerne at gaa frem (mod Douaumont). Tætte graa Masser, der helt dækkede den med omskudte Træstammer overstrøede snehvide Jord, brød frem i automatisk March. Pludselig begyndte vort Artilleri. Om jeg bli'r 100 Aar, vil jeg aldrig glemme det Syn! De fjendtlige Bataillioner syntes at smelte og synke i Jorden. Men de var 10 Gange talrigere end vore. Tilsidst gik vi da 1800 m. bag Fortet, og Brandenburgerne tog det. Men før de havde sat sig fast i det, gik vore atter frem, to friske Korps, berømte blandt vore bedste. Det blev som Slagene i gamle Dage, i aaben Mark, uden Dækning. Den Fart, vore Folk kom med, blev Brandenburgerne for meget. Paa mere end 10 Steder kæmpedes Mand mod Mand. Tilsidst veg Tyskerne, nogle tog Flugten ind i Fortet og blev saaledes afskaarne fra Hovedmassen af deres Folk; og derinde er de endnu.- Da Maanen stod op, skød de franske Mitrailløser endnu, - 200 Skud i Minuttet - ; den lyste ned over veritable Dynger af tyske Lig. ---

---- Nej, Tyskerne er ikke naaet til at holde Indtog i Verdun, men de har ganske vist erobret nogle km. ude i Terrænet, saa deres langtrækkende Skyts kan bombardere Byen. Den har da maattet rømmes, om end de modige Borgere først gjorde det, da heller ikke de faste Kældere var sikre, og da Kommandoen ligefrem befalede det. Tre rørende Træk skal fortælles herindefra.

En Ledvogter, nær Verduns Banegaard, fik ogsaa Ordre til Bortgang med samt sin Familie; men skønt denne (Hustru, Svigermo'r, 6 Børn) i 8 Dage havde haft daglige Granatvisitter nær deres lille Hus, vilde han ikke. Gendarmerne kunde ikke faa ham fra Bommen. "Jeg kender kun mine Chefer; jeg vil gaa, naar de giver mig Ordre dertil." Da de tilsidst vil tage ham med Magt, siger han : "Lad mig saa i det mindste faa Bommen lukket, at ingen skal tro, jeg er stukket af fra det hele." -

En Sporskifter gaar ved sin Dont paa Stationen, ser en Granat falde i den bagerste Vogn af et Ammunitionstog (paa 26 Vogne), der holder i Nærheden. Vognen begynder at futte; mærkelig nok gaar den ikke i Luften i et Knald. Det ser han, iler til, lænker den fra og faar Lokomotivføreren averteret om at køre de 25 bort. Alt lykkes i flyvende Fart.- Han fik Krigskorset. Men da Kammeraterne lykønsker ham: Naa! Nu er du nok glad ! Og hvor din Kone vil blive lykkelig! svarer den brave Kæmpekarl: Jeg tør aldrig vove at fortælle min Kone, hvad jeg har gjort. Jeg vil sige til hende, at jeg fik det, kun fordi jeg blev paa min Post! -

Men Byen maa rømmes, hver Mand maa bort. Nogen læsser sløvt unyttige Sager paa en lille Vogn og glemmer det nødvendige. Andre maa slæbes ud af Sengen, klædes paa med Magt og føres bort. Endelig er alle borte. Nej, en er tilbage:
den legemsvage Fuldmægtig paa 2. Borgmesterkontor. Han har bedt om det og faaet Lov. Hvad vil han ? Jo, i de følgende Dage, medens Granaterne rasler i Gaderne, og Huse bli'r Ruiner, gaar han ganske roligt fra Hus til Hus og undersøger, hvor der er efterladte Levnedsmidler, for saa at give Intendanturen Underretning om, hvor de kan hentes. Ude af Stand til at bære Vaaben fører dette svage Menneske Krig paa denne stilfærdige Maade.-

Ja, det er Hemmeligheden. Det er ikke en Hær, der kæmper, men et Folk. Fra Arbejderdatteren til Fuldmægtigen. Og dog paa Lovens Grund. Og denne Folke-Enighed er større end som saa, den omfatter alt og alle. De, der har Penge, giver Penge. De, der har Kræfter, giver Kræfter. De, der har adelig og fyrstelig Fornemhed,

---

x)(Side 6) Cambronne, en af Generalerne ved Waterloo, brugte, da han fik en ulykkelig Melding, et Kraftord (ikke en Ed), som siden blev klassisk: Skidt og M.

kaster denne bort for at drage i Aag med den jævne Mand. Kvinder gør Mands Gerning i Lade og paa Mark, i Sporvogn og i Fabrik. Og saa er Enigheden saa dejlig frivillig, derfor holdbar, modsat den tyske, der er dels født i en Begejstringsrus, dels tvangsskabt, i begge Tilfælde af usikker Varighed. -

Lad et enkelt Eksempel belyse, hvordan høj og lav er bleven et i dette Land, der jo ganske vist længe har været Demokratiets forjættede Land, men dog ogsaa har aristokratiske Minder som vel intet andet Rige.

Alain de Rohan-Chabot. Ja, dette Navn er for fint for en dansk Tunge. Og Manden er ogsaa fin: den 30te Hertug af Rohan. Han er Rigsdagsmand for Valgkredsen Morbihan, og nu i Krigen Kaptajn. Men trods al denne Fornemhed er han den jævneste Kammerat og fuldt paa Højde med, hvad disse Tider kræver af fransk Selvfornægtelse. Han er den moderne Soldat, Type 1916.- Da han har gjort alting med i 8 Dage ved Verdun, bli'r han saa ilde tilredt, at han maa hjem til sit Hotel. Der træffer en Bladmand ham: Hovedet er indbunden, Næsen gennemhullet ved Roden af en Kugle, Trommehinden knust, men Modet ukuet, Øjet klart, Stemmen tydelig og rolig, og Piben dampende mellem Tænderne. Og han fortæller : Jeg har tilbragt en Uge i dette Douaumont, igaar ukendt, fra nu af udødelig i Historien om de store menneskelige Myrderier. Vi kæmpede, Elite mod Elite. Den 27. blev jeg saaret, men kunde endnu holde mig paa Benene. Men nogle Dage efter blev jeg begravet under et Jordskred ved en Eksplosion. Man trak mig frem med sprængt Trommehinde og Blodet ud af Øret. Jeg maatte trække mig ud af det. -- De spørger om Aanden i Hæren . Jeg siger Dem, der er mellem Officerer og Menige en Kappestrid i Højsindethed , en gensidig Tillid , en Hengivenhed, der har staaet sin Prøve. Man kritiserer ikke sine Chefer, men man vilde følge dem med lukkede Øjne, ligemeget hvor. Der er hos os - i Fronten - hverken Pessimister eller Skumlere.-

Men denne skønne Enighed ytrer sig paa en Maade endnu: Omsorgen for de saarede, Ambulancekorpsets Heltemod. Ikke blot er jo Frankrigs Præster i Tusindtal og de fordrevne, men hjemvendte Munke med baade som Krigere og Sjælesørgere og Sygebærere , men der er et Korps af uddannede Sygeplejere, hvis Færd vækker den dybeste Beundring. En Kaptajn fortæller om disse navnløse Helte: Jeg har været Vidne til Handlinger, hvis Selvfornægtelse er større end al Storhed. De gaar langs Slagmarken, vaabenløse, trodsende alle Farer, fordi deres Pligt er at svare paa de saaredes Kalden, og de fuldfører saaledes hver Dag uden at ane det ophøjede Heltegerninger. Et Eks. En Trænsoldat, ellers Murer i Paris, skynder sig ud i Kugleregnen for at ile en haardt saaret til Hjælp, tager ham varligt, bærer ham forsigtigt uden at ænse Kuglerne , der falder tæt som Hagl.

En anden Gang er det en af mine egne Sygeplejere. Han gennemsøger krybende det lille Mellemrum, højst 200 m. , mellem de to fjendtlige Løbegrave for at finde saarede, som er bleven liggende under et uheldigt Angreb. Der ligger de og vrider sig af Smerte, raaber, kalder, bønfalder. Ingen kan vove sig til Hjælp uden at risikere Livet. Min Sygeplejer fortsætter roligt sin farlige Mission og falder, da han bærer den tredje saarede bort . Hvilken Selvfornægtelse og hvilket styrkende Eksempel for vore Folk at se, at en falden fransk Soldats Kalden aldrig bliver uden Svar! --

Ja, saadan er det splittede Frankrig bleven enigt, det uforberedte bleven beredt, det svage bleven stærkt; saa det vel nok tør siges - de andre allierede iøvrigt ufortalt - at hidtil er det nærmest Frankrig, det foragtede, antikrigerske Frankrig, der har trukket Læsset i denne grufulde Verdenskamp. Men det maa jo saa heller ikke glemmes, at denne Enighed har haft ualmindelig gunstige Fødselsbetingelser. Ti i samme Grad en Angrebskrig i vore Dage har Verdensstemningen mod sig og bærer Spiren til sin Undergang i sit eget Bryst, i samme Grad kalder Forsvarskrigen ej blot de neutrales Sympati til sig, men vækker og samler ogsaa alt, hvad der duer i selve Folket, til den Enighed, som gør stærk.-

Men dette med Enigheden er nu alligevel ikke hele Hemmeligheden, det er kun dens synlige Overside, ligesom Ettallet paa et Kronestykke. Hemmeligheden har ogsaa en dunkel, ja, usynlig Underside, hvor vi aner (som paa Mønten) et Kongebillede, et Navn : Gud. Vi taler om at have Lykken med os, et dæmpet Udtryk for : Gud med os. I vort Livs lykkeligste Oplevelser og bedste Sejre er Gud altid med, kaldet eller selvbuden, som den dybe og dunkle Side af Hemmeligheden. Og Gud ynder at komme paa de mest uventede Steder, hans Maade er overraskende, det er Bethlehems-Maaden, eller som Paulus udtrykker det : Det for Verden skrøbelige udvalgte Gud for at beskæmme det stærke ... for at intet Kød skal rose sig for ham... men derimod lære i Aand og Sandhed at rose ham.- Hvem gav Frankrig en ny og bedre Litteratur ved Aarhundredskiftet ? Hvem vakte derigennem og ad andre Veje ny Længsel efter gamle Stier ? Hvem vendte det onde til det gode, saa de Præster, der kom ind under Værnepligtsloven, just derved kom med i Krigen og blev Redskaber til Tusinder af Soldaters Omvendelse, hvilket atter "styrker Hjertet og ruster Haanden til fransk og stor og til herlig Id, til Frankrigs Frelse i Nødens Tid." Og hvem opvakte de Mænd i Folket, som nu taler og handler, just som det tiltrænges ? En Dattersøn af Renan taler, saa Folket lytter, men han taler rigtignok lige tvertimod den Kritikens og Tvivlens Aand, der raadede i Bedstefaderen og hans Slægtled; taler mandige og styrkende Tillidens Ord. Og hvem gav Frankrig Joffre, der ejer netop de Egenskaber, hidtil ufranske, som denne Krig kræver: Udholdenhed, Taalmodighed, Sparsommelighed (med Ofre)? Paa ham passer Bjørnsons Ord: Et enkelt Hjem bar saa tit sit Land, naar ud det sendte dets Frelsermand, og mange Tusind af Hjem det var, som Landet frelst ifra Slaget bar. Og hvem gav Joffre Evnen til med genial Sikkerhed at vælge sine Hjælpere ? Petain var en lidet kendt Oberst ved Krigens Udbrud. I de første 3 Krigsmaaneder lod Joffre ham forfremme 4 Gange; nu kommanderer han Verdun-Hæren , beundret, elsket, adlydt. Han lader Fjenden vinde sine dyrekøbte Pyrrhus-Sejre; tilsidst sejrer han.-

Ja, det franske Folk har langt igen. Men fortsætter det som nu begyndt, kan det atter blive"den store Nation", og det i en langt ædlere Betydning end i gamle Dage.- Paa denne Fortsættelse peger et Julebrev, som en af de gamle fra 70 sendte ud til Fronten nu sidste Jul. Lad os da slutte med det : (ret forkortet)

Vi, som kæmpede for 45 Aar siden, led meget. Vi maatte som I døje baade Kulde og Snavs. Og saa gik vi fra Nederlag til Nederlag og var uden allierede. Men paa jer passer dog ganske særligt Garibaldis Ord: Soldater! Hvad jeg har at"tilbyde"jer, er Træthed, Fare, Kamp og Død. Men de, som elsker Frihed og Fædreland, følge mig! - Men saa husker jeg en Sang, vi nynnede den Gang, og i hvilken vi fandt Trøst, særlig da i dens Omkvæd: Man tænker paa dig derude ! - Ja, man tænker paa dig, lille Soldat, derude i Natten; holder af dig med Ømhed; en Mor, en gammel Far, en Hustru, Børn, en Brud - de tænker paa dig uden Ophør.-- Mod ! kære Broder. Hold ud mod det onde i alle Skikkelser, bevar dit Hjerte rent for alt Snavs; hold ud trods Kulden! Frigørelsen stunder til, vi hilser paa Forhaand dens Morgenrøde!- Ogsaa paa dig tænker vi, du, som trods al Omhu maa vansmægte paa et Ambulance-Leje. Husk saa paa, at der tænkes ogsaa paa dig histoppe ! Der er en, som ser dig og hører dig, han, om hvem den nylig afdøde Videnskabsmand Fabre sagde: "Uden ham forstaar jeg intet, uden ham er alt Mørke." - Vi maa altid se højere end Jorden og længere end Livet. Vi maa have det Vingepar, hvorom Taine talte: Uundværligt til at løfte os op over os selv.- Hvilken Stemme kunde i de Ængstelsens Dage, vi nu gennemlever, sætte Mod i os uden hans, som, født for 1900 Aar siden i Bethlehems Stald, sagde til Mængden omkring ham: Kommer hid til mig ... de Ord, der genlyder gennem Tiderne, og som vor udødelige Hugo har gengivet saa herligt saaledes: I, som græde, kom til denne Gud; ti han græder.- I, som bæve, kom til ham; ti han smiler.- I, som lide, kom til ham; ti han helbreder.- I, som svinde, kom til ham; ti han bliver.

Videnskaben og Fornuften har endnu intet kunnet sætte i Stedet for ham. Hans Ord og Eksempel straaler stedse videre ud og skaber det mest ophøjede Ideal for vort Øje.

Jesus er virkelig, som man har sagt, "den samtidige evige". Han alene kan mætte de hungrige Hjerter med Retfærd, Fred og Haab. Det er ham, som har aabenbaret Verden de hellige Ord : Frihed, Lighed, Broderskab, og hvis Navn behersker Menneskeheden. --

Under Brevet er en Gengivelse af Rytterstatuen af Jeanne d'Arc med det dragne Sværd. Og under Billedet staar hendes Valgsprog: Arbejd, og Gud vil arbejde!

Men dette Valgsprog - nævner det ikke netop de to Sider: Enigheden og Lykken (el. Gud), som tilsammen udgør Hemmeligheden.

24 - 3 - 16.

Tilhører

VIII

Intet maa offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

Ferie.

April! "Jeg vælger mig April!" Ja, det er der nok flere end Bjørnson, der gør. Allerede selve Ordet klinger festligt med sine to lyse Selvlyde; det minder lidt om Ordet Pinse. Og dets gamle latinske Betydning: aperire - at aabne fortæller om noget festligt, som nu skal gaa for sig; thi saa sandt som det at være aaben er festligere end det at være lukket (et aabent Ansigt - et lukket), saa sandt er der ogsaa noget festligt ved selve Handlingen at aabne, at aabne sig.- I April lukker Naturen sig op. Jorden lader fremvælde, hvad den gemmer i sit Skød; Vaarblomsten aabner sit Bæger og lader den første fine Duft bølge op i den vinterfattige Luft; Fuglekoret aabner atter Næbet og fylder Tavshed-en med sine glade Triller. Det er ikke blot Mark, Eng og Have, der klædes paany i Vaarens dejlig-grønne Kjole -en Fryd for hvert det Øje, der elsker Livet- men selv en tilsnavset og stivnet Grøft bliver levende og smuk, naar det løsslupne Vand risler afsted i dens Bund, medens Kanterne spættes af grønt og gult, og man finder den første Viol og bukker sig glad, hvor der saa længe, længe intet var at bukke sig efter, og glæder sig mere over denne lille, uanselige Blomst end over hele Efteraarets Farvepragt, fordi denne dog fortæller om Opløsning og Død, hvor hin forkynder nyt Liv.

Og Landmanden aabner sin vinterlukkede Jord med Plov og Harvetand, lader flyve ud sit Korn i Muld, der atter aabner sine hemmelighedsfulde Livets Gemmer og snart dækker sorte Agre med sit grønne Klæde af det fineste Spind. Og bor han ikke altfor langt mod Nord, aabner han ogsaa sine Døre ved Staldene derhjemme og lader Kvæget slippe ud at muntre sig udover de Agre, der giver Lys og Luft og Plads til at røre sig.- Hjemme paa den Ribe Slotsbanke hopper Lammene allerede i strakte Knæ og springer Buk over hverandre som glade Skoledrenge! Her i Auvergnes lune Dale græsser Flokke af røde Køer paa de saftig-grønne Enge, mens Klokkerne om deres Hals ringler festligt om Kap med Kirkeklokkers Kalden og muntre Fugles Kvidren i den vaarmilde Luft. - Intet Under, at man rundt om i Folkeslagene finder ældgamle Fester til Vaarens Ære. Intet Under, at et saa livselskende Menneske som den norske Digter maatte vælge sig April.

Og saa har vi Kristne jo endda en Aarsag mere til at holde af denne Maaned - kan Paasken end falde ogsaa i Marts, April er dog vor egentlige Paaskemaaned med det store Minde om hin Grav, der aabnede sig og lod ham gaa frem af Jordens Skød, der forkyndte: Død er Døden i Paradis; nu ligger Graven midt i Gudshaven til Livets Pris !

Og skulde hint gamle Sagn fra Oldkirkens Dage en Gang faa Ret, at Kristus vilde komme igen i en Paaskenat for at kalde alle de døde frem af Gravene i en Paaskemorgenrøde, da vilde jo i Sandhed vor skønne Vaarmaaned i eminent Forstand komme til at svare til sit aabne og festlige Navn! -

To Ting kom denne Maaned til at bringe mig: en lille, kærkommen Ferie og et endnu mere kærkomment Paaskearbejde. Derom skulde da dette Brev fortælle.

Naar man meget længe har fantaseret om en Ting og derfor dannet sig mange Forestillinger om dens Udseende, bliver man helt underlig til Mode den Dag, man endelig staar overfor Virkeligheden.- Hensigten med min Embedsnedlæggelse for nu snart 2 Aar

siden var en Udenlandsrejse med den vanskelige Kombination af Studier og legemligt Arbejde - det sidste for nogle trætte Nervers Skyld.- Hvor og hvordan ? Hos en skotsk Landmand eller tysk Fabrikant, en Svejtserbonde eller italiensk Vingaardsmand ? Saa mange Steder - og flere - for min Fantasi hen, thi saa mange Steder var der Ting, der drog min Studielyst. Særlig syslede Tanken dog med "den skotske Landmand", fordi Frikirken derovre maaske nok var det, der laa mit Hjerte nærmest at studere lidt nøjere. - Men Vejen blev en anden i begge Henseender ! "Studierne" blev sønderjyske i Aurillac, og Arbejdsgiveren blev en sydfransk Gartner ! Hans store nedad en Sydskraaning liggende Have havde allerede i Efteraaret tiltrukket sig min Opmærksomhed. Nu førte min ny Ven, Kunstmaler Gorm Hansen, der bor her i Byen i Vinter, mig sammen med Ejermanden, der hellere end gerne lod mig faa Lov. Selv er han i Trøjen som Soldat hver Formiddag. Hvilken Vinding da at faa en saa værdifuld og gratis Havekarl!! - "Naa, saadan ser altsaa Manden ud, du har fantaseret om i 2 Aar!" Vel! Han saa godt ud, mild og venlig ; hans Kone minder mig om en meget bekendt Kvinde hjemme - saa alt tiltalte, var næsten hjemligt. Arbejdet ligesaa : en stor Jorddynge, der skulde trilles ud paa 2 Stykker og spredes i et jævnt Lag. Selv Trillebøren var af en ganske hjemlig Facon! Og nu gik det paa Livet løs i en Morgentime hver Dag, enten Solen eller Regnen havde Ordet. Sveden dryppede fra Hatten, og Dyndet gik sommetider højt nok op ad mine ny Træsko; men naar man synger til, gør det ikke saa meget! Og Sangen kom af sig selv (den kommer med Velværet) baade den, der lige er skrevet for Tilfældet, om"min Hakke, min Skovl og min Spade", og den, der vel begynder "i Høst", men dog ender med : Se, nu er det Foraar ... og den, der er skrevet til Trøst for dem, der gaar "ad ensom Sti", men møder Lærkesangen med dens opmuntrende : Vi, vi, vi, vi er fro, blandt Blomster vi bo, og Gud gav os Hvile og Ro. Det var en af mine Livarier derhjemme i den lille røde Skolebygning ved Aarhuslandevejen for snart 40 Aar siden. Det er rart nok at opdage, at man ikke er bleven for gammel eller for reflekteret endnu til en af vore barnligste Sange.

Men Skam faa ogdaa den, der kan gaa med lukket Mund ved saa sundt et Arbejde! Hvordan - er ikke netop Haven Menneskets Element ? Var det ikke i en Have, vi blev skabte og satte til at dyrke og vogte den ? Er det ad den Vej, det sociale Spørgsmaal, og dermed adskillige syge Nerveknuder, skal løses, at hver Mand faar sin Have at leve af ? Det var nok da saadan noget, de realistiske Profeter midt i al deres Idealisme fantaserede om, naar de saa hen til den Tid, hvor hver Mand sad under sin Vinstok eller sit Figentræ. Denne vor oprindelige Natur er jo da heldigvis ogsaa trods al Millionby-Kulturen saa sejlivet, at den atter og atter bryder igennem og kræver sin Ret: Grossereren skal have sin Villa med Have; Arbejderne faar deres Kolonihaver og lever op, naar de om Søndagen sysler med den; og Lægerne anbefaler at vende tilbage til Planteføde.

Jo, de havde Ret de gamle Grækere, der talte om, at Kæmpen fik sine Kræfter igen, hver Gang han kom i nær Berøring med Jorden.

Og saa ligger da nu ogsaa denne min Have i Omgivelser, der ikke er ganske dagligdags, men nok kan gøre deres til at stemme Sindets slappede Strenge. Gennem Dalen, hvor Aurillac ligger, strømmer den muntre Flod Jordanne med det ene lille Vandfald efter det andet. Haven er den saa nær, at dens Brusen høres. Vender vi Blikket mod Nord, møder det den ene Bjergaas, mod Syd den anden. Opad disse Skraaninger, særlig den nordlige, ligger i Terrasser en stor Del af Byen. Øverst troner - lige for Haven - den tusindaarige Borg S'Etienne, nu Lazaret. Man skal have Hovedet godt tilbage, for at Øjet kan fryde sig ved dens ærværdige Mure og stærke Taarn. I Vest lyser saa den tætte og i Dalbunden liggende Bys røde Tage med Domkirkens høje, smukke Taarn ragende op over det hele tæt ved Haven. Mod Øst har vi endelig Dalen med mere og mere spredt Bebyggelse, indtil den gør sig helt fri af Byen og hæiner sig bort

med sine grønne Lider, der atter længst ude har Sneens hvide Slør over de kraftige Skuldre. - Og i denne fri og festlige Højsal med de mægtige, grønne Vægge er Himlens Fugle ikke ene om at afgive Musikken. Bag Aasen i Syd lyder, Slag i Slag, Geværsalverne fra de morgenduelige franske Soldaters og Aurillacborgeres Skydeøvelser; de giver mangfoldig Genlyd i Bakkerne rundt om og minder om Krigen midt i Morgenens og Afsideshedens Stilhed og Fred, medens Domkirkens bløde og dog kraftige Klokker falder ind og minder om Freden midt i den standende Strid. De taler saa modsat, disse Geværer og disse Klokker, og kunde maaske dog mødes i en fælles Hensigt : Striden for Freden .. , ja, mødes ogsaa med Fuglesangen i et fælles Maal : De ringer alle Vaaren ind ved Vintertide : Vaar i Naturen; Vaar i Hjerterne; Vaar, Fredens Vaar, mellem Folkene. Aprilfænomener, som "noget vil".

Dog er der et, der glæder mig mere end alt dette. Naar Trillebøren er fyldt, og Ryggen rettes et Øjeblik, før Kørslen begynder, søger mit Øje ud i Nordøst. Paa Aasen der ligger et lille hvidkalket, rødtaget Hus med som en stor Lyngknold bag ved sig. Det ser saa hjemligt ud, som var man langt herfra paa kendte Steder. Dog er det ikke saa meget Huset selv, der drager, som en lille,kedelformet Dal, der ikke kan ses, men anes bag ved det. I denne lille, skjulte Dal, i hvis ene Side der er stort Kalkbrud, gravede vore sønderjyske Fanger ifjor et Bed af Størrelse og Form som et stort Dannebrog, tilsaaede det med røde Valmuer, sendte fra Danmark, og lagde Kalksten i Kors ind imellem. Og de danske Valmuer groede godt i den franske Jord. Desværre blev de ud paa Sommeren ødelagte af andre Slesvigere med et andet Sind. Men nu har vi sendt Bud efter nyt Frø, vi vil prøve igen; saa lykkes det nok og bliver jo saa et Billede paa det Stykke Historie, der blomstrede i 50erne, ødtes efter 64, men nu turde gaa en ny og varigere Blomstring i Møde. Foruden at disse Valmuer kan blive Egnens Folk her et Minde om de Fanger fra Landet langt mod Nord, der gæstede deres afsides Dal i den store Krig, ligesom vi hjemme ved Nyborg endnu har et Flor af spanske Valmuer til Minde om et Folk fra langt mod Syd for et helt Aarhundrede siden. ------
------- Ikke sandt! Ved saadant Arbejde og i saadanne Omgivelser kan man jo nok hente sig lidt Sundhed og frisk Humør! Naar saa Timen er endt, og Redskaberne rensede i den lille Bæk, der sprudler gennem Haven, og sat paa Plads, gaar det hjem, enten over Domkirkepladsen, hvor en Morgen 5 prægtige, franske Drenge tiltrak sig min udelte Opmærksomhed ved deres Krigsleg : den ene gravede Skyttegrav i en Grusdynge midt paa Pladsen, medens de 4 andre marcherede rundt med taktsikre Trin og modige Miner, med Kommando og Krigskors og alt til Tiden hørende - eller ogsaa om langs Jordanne, hvor der gror en Husrække op af Floden, som nok er værd at se en Gang daglig. Noget mere malerisk leder man længe om. Ældgamle er disse Huse, med den rigtige Facade ud til en snæver Gade, og Bagsiden til Floden. Men denne Bagside er forsynet med Karnapper og Verandaer, snirklede Trapper paa mosgroede Stensætninger, Taganlæg, hvor underste Stokværk skyder sig frem, saa dets Tag kan blive Gulv for dem ovenover, og især da med Altaner i hver Etage paa hvert et Hus i hele Husets Længde ; grønne, hvide, graa er de, saare tarvelige og gerne behængte med lidt Vasketøj eller lignende, men ogsaa prydede med Blomster og Fuglebure, stærkt benyttede baade som Oplagsplads for allehaande Smaabunker af huslige Sager og som Opholdssted for Husets Folk : her syr og strikker man, slikker Solskin og snakker. Det er, som Husene var overhængte med Fuglebure, saa broget og livligt ser det hele ud. At de er ret forfaldne, gør Indtrykket end mere broget. Nede fra Kældrene kommer af og til et Hoved tilsyne med noget Vasketøj; bare lige udenfor Døren eller Kælderlemmen, saa han man Floden; man kan ligge paa Dørtærsklen og række ud i Vandet. Og se, der kommer Gæs og Ænder i strygende Fart ned ad Floden; de har været ude paa deres Morgentur, standser nu, hver Flok foran sit Sted, og forlanger, husvant og højrøstet, lidt Affald til Frokost. Foran enkelte af Husene er der en lille Strimmel Have, hvor det grønne nu

skyder frem og gør hele Billedet hyggeligere, bl. a. ogsaa ved at afgive en lille, højst fornøden Legeplads for Husenes yngste Beboere.- Et saare karakteristisk Stykke Aurillac, Rester fra en svunden Tid. Er det end gammelt og knirkende, indsnævret og fattigt - der er Stil i det, det er ikke kedeligt, Øjet hviler paa det med mere Velbehag end paa en moderne, glatbarberet Huskarré. Der er lidt af Eventyrets Fantasi i det, som naar man skal op ad Trapperne til min fattige, belgiske Vaskerkone:mørke, stejle Trin med de særeste Snoninger, Afsatser paa uventede Steder, tilbyggede Skabe ved Enden af en saadan Afsats, underlige Døre og Luger, der synes at føre ind til de umuligste Rum, men saaledes med stadig ny Overraskelser, der gør "Turen" interessant, naar Øjet har vænnet sig til Mørket.- Jo, de gamle havde Sans for noget, vi føler os hævede over, og var maaske i flere Maader rigere i deres Fattigdom, end vi i vor moderne Bekvemmelighed. Tænk, hvilket Eldorado for Børn at vokse op i Huse med saadanne Gemmesteder!- Man mindes Bergsøes "Fra den gamle Fabrik". - -

- - - - Naa, det var et lille Stykke Bybeskrivelse, glemt i Brev 3, taget med nu paa Vejen hjem fra Morgenturen i Gartner Perrets Have. - - - - - -

- - - - Naar saa en liden Afvaskning har forfrisket Personen, saa er man all right til Dagens Ferielæsning og Ferietur; og saadan er der da gaaet 3 smaa Uger for mig, siden Brev 7 sendtes hjem d. 25. Marts.

Ja, undskyld denne Skriven om saa smaa Ting og tilmed om mit eget! Men det er jo Feriebrev, og det er da ogsaa første Gang, der i disse Breve er dvælet ved min egen private Leben und Weben! Det skal straks være forbi. Her skal endnu kun fortælles om en større Ferietur.

Min Kunstmaler-Ven er godt kendt med alt og alle her. Det kommer mig meget tilgode. Uden ham var denne Tur ikke kommen i Stand, i alt Fald ikke forløbet saa vel.

En Morgenstund stillede vi nede ved Banegaarden og tog med Bil-Bussen 40 Km. ind i Cantals Bjærge. En henrivende Udflugt! Men tilsyneladende ingenlunde farefri. Vejen snor sig som den smidigste Snog, ud og ind, rundt om Bjærg-Fremspring, ind i Bjærg-Bugter, med høje Aase paa den ene Side, bratte Slugter paa den anden. Et Par Alen udenfor Kørebanen, og vi styrter i Afgrunden, der ofte er saa dyb, at man, siddende inde i Bilen, ikke kan øjne Bunden. Det var ikke frit for at pirre Nerverne lidt, naar vi susede rundt om et saadant Hjørne. Svigter Grejerne, saa Vognen ikke drejer rettidigt, men gaar lige ud, bliver det ogsaa lige ned! Og det slipper ingen levende fra! Men den unge Vognstyrer var sikker paa Haanden, og hans Vogn i Orden; den var maaske aldrig ½ Alen udenfor den Bane, hvor han vilde have den. - Et Sted kom Dalen helt tvers for os, i Stedet for langs med vor Fart, altsaa gik Vejen nu ikke blot i Snoninger ud og ind, men ned og ned; stærkt ned susede vi og havde snart naaet Dalens Bund; saa tøffede vi atter opad i Zig-Zag. Dybere og dybere ind i Bjærgene gik det, højere og højere op, Dalene mere snævre og mindre frodige, somme Steder kun golde Kløfter. Det blev koldt deroppe; dog gik der ringlende Køer paa de høje og dog lunt skærmede Enge, medens Sneen saas paa Højder, der ikke syntes fjerne. Byerne, vi standsede ved, blev smaa og fattige, men interessante ved deres afsides, hengemte Præg. Omsider naaede vi Maalet, en lidt større By, Mur de Barrez, svingede ind paa dens lille, mangekantede Torv, hvis meget ejendommelige, gamle, kantede Huse syntes at danse Kædedans rundt om det, saa uregelmæssigt - ud og ind - var de byggede omkring det; Raadhuset med sit lille Taarn som det fornemste. Ved den ene Side af Pladsen et stort Jærnkors, i hvis Korsmidte et af en Pil gennemboret Hjerte. Ved den modsatte Byens Brønd i Form af Vandspring og Vandbeholder. De snævreste Gyder ud til Siderne; en enkelt næppe til at ride ad, endsige køre. - Og saa den halve By interesseret stimlet sammen om os; vi kom jo derude fra den store Verden med Dagens Post og sidste Nyt fra Krigen. Børnene nysgerrigt samlede om Bilen, de ældre snart hver med sin Avis; ivrig Spørgen og

Svaren.- Og ind i alt dette 3 store Svin gemytlig-familiært gryntende rundt i hele Forsamlingen!

Paa Landet, i de spredte Hjem, bli'r Mennesker faamælte; og jo mere afsides Egnen er, des større bli'r Tavsheden. Men er der blot mindste Tilløb til en samlet, købstadlignende Bebyggelse, blir de snarere det modsatte. Disse faa Hundrede Mennesker føler sig som en stor Familie, og alles Oplevelser skal vides og drøftes af alle. Det kan til Tider virke pinligt, oftest vist modsat; Samfundsfølelsen er en sund og livgivende Følelse, selv i sine fattigere Former. At leve er jo Korrespondance med Omgivelserne.- Saaledes vel da ogsaa i en By som Mur de Barrez. Den enes Vel er alles, den andens Ve er alles. Til Gengæld bli'r den fremmede jo nok mønstret ikke blot med Nysgerrighed, men, om han er anderledes, end man er vant til at se Folk paa de Kanter, da ogsaa med nogen Mistænksomhed. Saaledes vist overalt i Verden, det er saa at sige en Naturlov. Vi skulde da faa den at mærke ogsaa her.

De to Timers Ophold blev brugt til en Middag - god - paa Byens "Hotel", og en lille Tur udenfor den højtliggende By, hvor Øjet "mødte nok bare Sne"; nej, ikke det alene, men store Vidder med den for Cantal ejendommelige, spredte Trævækst, sjælden tæt Skov, des hyppigere den strøede Bevoksning og navnlig de mangfoldige Hegn med høje Popler ragende op over det tætte Underhegn. Landskabet faar et eget, levende Præg herved. Og ind mellem de rundede Aase mere aner end ser man saa Dalene og Kløfterne med Landsbyer opad Skraaningerne som Svalereder i en Sandbrink. Meget malerisk kan en saadan By ligge; ikke en Kvadratalen jævn Jord, før man kommer ned i Dalbunden med dens saftige Enge. Af og til har de rundede Aase en Krone paa Hovedet: en lodret og gold, graa Klippemasse af ens Højde - Minder fra Vulkantiden.

Saa gik Turen igen hjemad, og vi naaede Aurillac uden Uheld. Men ved vor Udstigen kom Eventyret, det, der jo helst skal til, for at en Tur skal du noget. Man maa i disse Krigstider ikke rejse uden Papirer. Vi havde ogsaa vore med, og de var bleven set af Politiet i Mur de Barrez og befundet i Orden at være, hvorfor vi kun mødte Elskværdighed. Men straks efter vor Bortkørsel var en af Byens tjenstivrige Borgere kommen op til Politiet og havde forebragt som sin uforgribelige Mening, at de to fremmedartede Herrer var et Par Bocher og Spioner, og muligvis var hele Bilens Indhold af Rejsende af samme fordægtige Kaliber. Nej, smilede Politimanden, det var to skikkelige Danske med Orden i Papirerne, og de øvrige var vore egne Landsmænd. Men Tvivlen nagede den brave Mand, hvorfor han ilede til Telegrafstationen og meldte sin Mistanke til Aurillac. Thi mødte to Gendarmer os ved Hjemkomsten! Men de var lige saa forstandige og korrekt-elskværdige, som Politiet havde været derude, hvorfor vi hurtig fik dette ordnet og kunde frit gaa hjem. Men den ivrige Medborger fik sig en Bøde paa et Par Hundrede Frcs., fordi han ikke vilde tro Politiet og voldte Gendarmerne unødig Ulejlighed. Man kan ogsaa gøre sig <u>for</u> nyttig !

- Saa er Ferien forbi, og Paasken forhaanden. Ferien har iøvrigt ikke været mere fuldstændig, end at vi da har haft Møde hver Søndag, siden vi d. 19. Marts sluttede med de daglige Møder. Disse Søndagsmøder blev en Mellemting mellem Prædiken og Foredrag : Oplæsning af Evangeliet, kort Udlægning, og et dertil knyttet Stykke fransk- dansk Historie : Den første Søndag Ansgar; den anden Korstogene med det Ekko, denne i Frankrig (her i Nærheden forresten: Clermont) fødte Bevægelse gav i Norden, f.Eks. i Esbern Snares berømte Tale ved Stormandsmødet i Odense; den tredje Reformationen med de kæmpende Hugenotter her og de udvandrede i Danmark. -

Paasken! Ja, den Tanke kom op i mig, om en Ansøgning ikke skulde kunne skaffe Tilladelse til, trods al Travlhed, at faa Fangerne hjem et Par Dage ligesom i Julen. Og det lykkedes. Kun at det blev Palmesøndag i Stedet for den rette Paaskedag, fordi Fangerne just omkring den Dag alligevel skulde flyttes i ny Pladser. For saa at spare dobbelt Rejseri holdt vi Paaske 8 Dage for tidlig.

Glæden var lige stor ! Penge hjemmefra var anvendt til et festligt Maaltid at modtage dem med Lørdag Aften d. 15. April; og

da vi en Time derefter samledes i Salen, var denne fyldt med en saare glad Skare af ca. 130. Nogle kunde paa Grund af lang Rejse først komme senere paa Aftenen, og nogle kunde i det hele ikke komme, fordi deres Arbejde angaar Forsyningen til Hæren; og et var vi jo enige om: Verdun fremfor alt ! Ja, det var fornøjeligt at genses ! Der gror noget ogsaa under Fraværelse, naar der først har været et Samvær, der har skabt et Grundlag. Man lærer at paaskønne det, man fik, gaar og smaalænges efter mere og er godt skikket til at modtage, naar mere saa bydes.- De var allerede bleven solbrændte og saa gennemgaaende friske og fornøjede ud. Dog er der en Del, der lider af Marokkofeber; de har ikke kunnet taale Klimaet, den Tid de var derovre, og vil maaske faa ret langvarige Mærker af det.- Det maa endelig tilføjes, at nogle, vel især tysksindede, ikke deltog i Møderne, og at nogle faa havde bedt om og faaet Lov til at komme om i det andet (tysksindede) Depot, fordi de ikke vilde bære et Mærke (to Striber), som for en Tid siden er bleven alle i Depotet paabudt i Lighed med de andre Specialdepoter (Elsasser og Polakker), skønt det egentlig ikke er ment som et dansk Mærke, men blot som et Specialmærke.

Vi var saa samlede om et Foredrag med Titlen: Kirken og Ungdommen, hvis Hovedtræk var følgende:

En dejlig Sommernat for 5 Aar siden var vi to, som fra Jærnved tog med Toget til Odense, hvor vi Kl. 3 om Morgenen fortsatte pr. Cycle ud i den morgenfriske Landskab. Ankommen til Fraugde Kirke gjorde vi Holdt for at se Kingos Grav, gik derfra om bag Kirkens Østgavl og stod og saa ud over det slumrende Landskab. I det samme brød Solen frem og kastede Glans over det hele; og som med en Mund sang vi : Nu rinder Solen op af Østerlide ... Som min unge Ledsagerinde stod der med Ryggen til Kirken og Ansigtet interesseret vendt ud mod det skønne, frodige, danske Land, blev hun mig et Billede paa megen dansk Ungdom. Den staar ikke fjendtligt til Kirken, har kun ikke ret Brug for den endnu, men er desto mere optaget af alt det, der rører sig af Liv og Arbejde derude i Mark og Eng, i Gaard og Have. Og dette sidste bør Ungdom jo ogsaa være optaget af - de skal kende deres Land og dygtiggøre sig til en Gerning. - Men det maatte jo ikke gerne vare altfor længe, før de ogsaa fik Brug for Kirken. - Den har 3 Døre. God Ungdom vil efterhaanden finde ind ad dem. - Den første er den historiske, har til Overskrift: Ædle Fædre. Er de unge ikke altfor selvsikre, vil det gøre Indtryk, at de ædleste, ogsaa blandt Videnskabsmændene, fandt Kirken. En Pascal, en Pasteur, en la Cour. Har de unge haft troende Forældre, vil dette ogsaa drage. "Der sukked vor Fader med glødende Barm, naar Klokkerne rørte sin Stemme; der fældte vor Moder en Taare varm, som ej hendes Sønner skal glemme". En Søn kan stirre tungt paa Kristi Gaade; der kommer dog den Dag, da han faar Trang til at bøje sig "ærbødigt for ham, som hjalp min Fader".- Men det var jo alligevel ikke alle de ædle, som fandt ind. Bjørnson gik ud. Denne Dør er da ikke nok. - Den anden er den personlige, med Overskrift: Jeg. Den findes, naar Ordet Synd ret opdages, naar den unges Lykkelængsel bli'r ængstelig for ikke at naa Lykken, fordi "alt i Ynglingaldrens Storm han saaredes af Edens Orm, og heftigt frem han iler og tvi'ler"; naar Ordet Sjæleskade bliver et personligt Ord og, maalt med Guds Sjælesundhed, giver Anelse baade om den straalende Top og om Vejen derop. Saa faar en Yngling Ærinde gennem den personlige Dør ind til den sjælesunde, store Læge. - Men ligesom et Barn søger hen til sin Mo'r, ikke blot fordi andre gør det, eller fordi Barnet trænger til Mo'rs Hjælp, men helt umiddelbart, fordi det elsker Mo'r, saaledes vil Ynglingen en Dag finde Kristus saa herlig, fuld af Naade og Sandhed, saa dragende, at han gaar ind gennem den 3. Dør, den guddommelige, med Overskrift: Kristus, fordi "at være hos ham er jo Livet". Han er saa helt anderledes end alle de andre store, ikke højre Fløjmand i "de stores" Geled, ikke den største af de store, men Føreren foran alle Geledder : den myndige, den syndfri, den sejrssikre, der samler alt om og til sig. Dette støder Farisæernaturer, der ikke lider, at en gør sig bedre end andre; men

det drager Toldere og Syndere, der just trænger til det, der paa en Gang er saa"selvsikkert" og dog saa kærligt, den stærke Klippe, der dog ikke støder nogen fra sig med skarpe Kanter, men baade kan og vil bære en skibbruden Stakkel i Brændingens Brus.-

Der var god Tid efter Foredraget til Haandtryk og Smaasnak og Gensynsord. Men Kl. 9 skal alt være slukket, og vi maatte da sige Godnat og paa glædeligt Gensyn til Paaskefest næste Morgen med endnu flere hjemkomne. -

Saa havde vi da Palmesøndag Kl. 8½ Alterbordet festligt smykket med alle de gode Gaver derhjemme fra. Den Alterdug, der ikke var naaet herned til Jul, fik nu da altsaa Lov til at være med i en Paaske.- Hver Plads var optaget, Sangen lød med Kraft og Varme. Peters Paaskeglæde fandt sikkert Genklang i mange af disse Hjerter, der, "om saa skal være, forsøges i mangehaande Prøvelser endnu en liden Stund", men bag denne Prøvetid forvente "Maalet for deres Tro, Sjælenes Frelse". - Prædikenens Hovedtanker var følgende : Vore Helligdage iaar falder sammen med dem i 1848. Da Slagene i 48, de 3 første i alt Fald, stod paa Søndage, vil det altsaa ogsaa være Søndage, naar Mindedagene er forhaanden iaar : 9. April (Bov), 23. April (Slesvig), 28. Maj (Sundeved). Det midterste blev det bekendteste, stort og blodigt, som det var, efter de Tiders Forhold; og saa var det jo selve Paaskedag. Men især er det vel levet ind i vort Sind, fordi det affødte to af vore skønneste Sange, fulde af Vemod, fulde af Trøst: Grundtvigs "Fædreneland ved den bølgende Strand .. thi end lever den gamle af Dage"; og Plougs "Paaskeklokken kimed mildt fra den danske Kyst, meldte over Lande dog om saa haard en Dyst"... Ja, det var saa haard en Dyst den Gang. Men Tiderne har forværret sig siden da. Slaget ved Verdun er saa mangefold haardere og meldes ud i hele 5 Lande. Og saa erdet dog atter smaat mod den haarde Dyst i Slaget ved Jerusalem i gamle Dage, hvor en kæmpede for alle Folkeslag i Fortid, Nutid og Fremtid, for baade Sjæls og Legems Frelse i baade Tid og Evighed. Og som der nu kæmpes i 3 Etager, havde han Kamp, om end saare forskelligartet, baade med sin Fader i Himlen, sine forvildede Brødre paa Jord og sin evige Modstander under Jorden.- Hvad var Grunden til denne i Ordets fulde Forstand Verdenskamp ? Hint Ord fra Paradis: Paa den Dag, du æder deraf, skal du visselig dø. Slægten var siden da bestandig døende, mere og mere døende paa Sjæl som paa Krop; thi at forlade Gud, den eneste levende, er at blive døende. Slægten bevægede sig ned ad det Skraaplan, der fører fra Gud til Djævelen. Og Straffen vokser med Synden, ender i Gudforladthed (den, der forlader Gud, forlades omsider af Gud), tilsidst i Graad og Gnidsel. For at afvende dette kommer Kærlighedssønnen til Jord; thi Slægten kan ej selv. Og han heller ikke, uden ved at gaa ind i Aag med dem, i Synd og i Straf med dem. Ellers rokkes ved Verdensordenens Alvor, Budets hellige Lydighedskrav. Og Straffen er Døden baade paa Sjæl og Legeme. Sejren, som kun han kunde vinde, ikke vi, er da at komme ud af Døden igen som en levende Sjæl og et opstandent Legeme.- I en af Hadersleve Kirker hænger et Billede, malet paa en bølgeformet Plade; ses det fra en Side, er det Golgata, fra den anden er det Paaskemorgen. Saa nøje forenede er ogsaa den dobbelte Kamp, fordi Sjæl og Legeme hænger saa nøje sammen . Dog kan de ogsaa skelnes hver for sig. Sjælekampen begyndte Skærtorsdag , naar sin Højde i Fredagens 4. Ord. Gud har forladt ham, fordi Slægten i ham har forladt Gud, og det skal være Alvor med Syndens Straf. Men Gudforladthed x) er Død. Jesu Sjæl er inde i Døden. Ingen har maalt denne Lidelses Gru; men den, der har prøvet Anfægtelsens Vaande, har smagt én Draabe af det bredfyldte Bæger, han tømte; thi Anfægtelse er den svage Efterdønning af hint Dødens Uvejr over Jesu Sjæl (givet os, for at vi skal kunne ane lidt deraf og desbedre lære at skønne derpaa). De,

x) ikke Graad og Gnidsel, thi saa vidt var Slægten ikke naaet.

som hørte hans vaandefyldte Udraab, har aldrig glemt det. Der fik Johannes det fulde Indblik i Kærlighedens Dyb - Løn for sin trofaste Følgen - og der smeltedes og støbtes han til Kærlighedens Apostel. Nu maa vi nøjes med Beretningens matte Gengivelse. Men Kunstens Mestre kan hjælpe. Gaa op i Dresdenergalleriet og lad jer gribe af Munkaczis store Billede: det er Lidelse, som ingen gaar ugrebet fra; den, der ser det, han har set sin egen Synd. Men Jesus sejrede. "Det er fuldbragt" siger os det. Sjælens Død er tilende; Ruden, der var frossen mellem Fader og Søn, er atter klar, Samlivet genoprettet. - Tilbage staar Legemets fulde Hengivelse i Døden og Sejr over denne. Dette sker i Korsets sidste Time - fredeligt og stille, fordi Sjælekampen der er tilende - og i Opstandelsen Paaskemorgen, hvorved det bliver vitterlig for alle, at hele Frelsesværket, baade til Sjæl og til Legeme, er fuldbragt. Der er Sejr i hans Haand og Sejr i hans Fod og Sejr i alle Hans Ledemod.- Dermed er Strømmen vendt, det kan atter gaa op ad Skraaplanet, tilbage mod Gud , hjem. Men kun i og ved ham. Derfor maa efter Paaske følge en Pinse, hvis Aand kan blive Vejret under vor Vinge. Livets Aands Lov frigør os i Jesus Kristus fra Syndens og Dødens Lov, langsomt, men sikkert; thi Aanden er Stormagten her i Verden. Lykkeligt det Folk, hvis Førere erfarer det og lærer Folket det! Vi har haft mange saadanne i Danmark, har nylig fejret Hundredaaret for en af dem (Kold). Nu kan det da hedde : Paa den Dag du æder deraf (af Jesu Kristi Aand og Ord, Kød og Blod), skal du visselig leve. Den Dag : hele Livsdagen lang og Dødsaftnen med. Se, hvorledes det begynder allerede Paaskedagsaften, da han aander paa dem og giver dem den ny Fred, Livets Fred med Faderen, vunden ved Døden, hvorfor han jo ogsaa viser dem Naglegabene i sine Hænder. Thi det var Prisen; hele Sjælens og Legemets Lidelse var Prisen.- Derfor ender da den hellige Historie med en Pinse. Hvilket atter vil sige: ikke blot med en Gave fra Gud, men med en Fordring til Mennesker: troende Hjerter, thi uden dem kan Aanden ikke finde Boplads.- Man kan ogsaa lære noget af en Almanak: Hvad staar der over Juledag? Jesu Fødsel. Over Paaskedag? Kristi Opstandelse. Over Pinsedag? Helligaandens Udgydelse, vel? Nej: Hvo mig elsker.- Det vil sige, at Pinsen er den betingede Fest, Jul og Paaske de ubetingede. Men hvor da Betingelsen er, "der vil jeg komme og tage Bolig.... og tage dem med mig, at, hvor jeg er, skal og de være". Ja, hjemme i Faderhuset i Livets Land.----

---- Det er jo ikke alle, heller ikke alle slesvigske Krigsfanger, der endnu har faaet Øre for "de dybe Toner til Pris for Menneskenes Forsoner". Saa skal der tages Hensyn hertil ved at lade ogsaa andre Toner lyde. Som dette har været Tilfældet i Vinter i Foredragene, saa skulde det ogsaa finde Sted ved et af vore Paaskemøder. Lørdagaften-Foredraget var jo nærmest en Ringen til Kirke (3 Gange). Søndag Eftermiddag kimedes der til Bryllup for Synnøve Guttormsdatter Solbakken og Thorbjørn Sæmundsen Granliden. Og baade unge og ældre Hjerter fulgte med Spænding Genfortællingen om de to og alle deres Kampe, før "det, som skal i Hob, kommer i Hob". Det var tydeligt nok at se paa Ansigterne, at Hjerterne blev varme for "hun Synnøve", og næppe stort mindre for den vesle Ingrid, der kan saa dejlig baade komme i Tide og gaa i Tide, naar hun har faaet de to i Gang. Og kanske en og anden fandt et og andet hos sig selv af det tunge hos Thorbjørn, som og af hans Skæbne fangede et lidet, trøsteligt Haab om, at man saa alligevel med Guds og Menneskers Hjælp omsider kan naa "did, hvor Solbakkehuse staa og til den rødmalte Kirke". - Naturligvis var den videre Hensigt med denne Genfortælling at sætte Lyst i dem til at forsyne sig vel for den lange Sommer med Bogsamlingens rige Indhold i den Retning : Bjørnson, Ingemann, Ewald o.s.v. Der begyndte vi andre; der maa og de begynde. Men en Genfortælling skal ofte til for adskillige, hvis de overhovedet skal faa begyndt.

Mandagmorgen Kl. 8 tog vi atter fat. Det gjaldt at arbejde, medens Tid var; thi Kl. 12 skulde de første gaa igen. Der var

ogsaa Forstaaelse heraf, saa ingen gik træt. Der var mødt omtrent 100 til Altergang, og var vel saa nogle tilstede uden at gaa til Alters. Det er jo det sidste Skridt: at naa frem til det hellige Bord; man maa ikke forlange, det skal være alle unges Sag i en Hast.

Vi saa i Skriftetalen Kristi Paaskegerning fra en anden Side: Hestene i den til vort Seruminstitut hørende Stald faar Difteritisgiften indsprøjtet Gang paa Gang og sejrer over den, ved at Blodet indkalder og mobiliserer en Millionhær af de Blodlegemer, der kan dræbe Bacilerne. Hesten bliver saaledes stærkere og stærkere; tilsidst er dens Blod saa fyldt med disse sejrrige Soldater, at det, tappet ud og renset, er godt skikket til at indsprøjtes i det syge Barn og hjælpe dets angrebne Blod til Sejr.- At denne Helbredelsesmetode - den stærke hjælper den svage ved at gaa i Sygdomsfællesskab med den - nu breder sig ogsaa til andre Sygdomme, og at den i det hele er opfunden, turde ubevidst hænge sammen med, at det netop er Guds Metode i Jesus Kristus. Det er i kristne Lande, man finder paa denne Fremgangsmaade. Men den kaster saa igen Lys tilbage over Kristi Gerning: Han laa i 3 Dage af den Sygdom, der hedder Døden, sejrede, mere end sejrede, var ogsaa stærkere bagefter end før: han stod ej blot op, men var Herre over Tid og Rum, lukkede Døre og Tyngdeloven, ja, kunde fra sin Himmel se Stefans Kamp, rejse sig til Deltagelse i den, og tale til Saul, saa han kunde høre det fra Himmel til Jord - og deler nu sit stærke Blod med os til vor Sejr.- Som det igaar var den juridiske Side, saa er dette idag den medicinske Side af Paaskens Teologi. Forsoning og Forløsning. I et Ord: Frelse. Og ved at lægge Vægt paa dette, at Herren efter Opstandelsen er "stærkere", idet ogsaa han har hidkaldt al Himlens Kraft til sit Blod, fatter vi bedre, at han virkelig kan være alle Vegne i sin Menighed, saa Nadveren kan uddeles ej blot i Himlen (Calvin), men i Menigheden paa Jord (Luther).- Og saa vil vi se paa vor Trang, følge Lægens hele Anvisning (Brødet og Vinen) i Erkendelse af, at Lydighedens Vej er Helbredelsens Vej. "Du, som Freden mig forkynder - du en Frelser, jeg en Synder - du med Amen, jeg med Bøn - du med Naaden, jeg med Skammen - aa, hvor vi to passer sammen - du Guds salvede, Guds Søn." --

Og saa kom de Hold efter Hold, og knælede paa det graa Dække over de haarde Bræder; nogle i Træsko, nogle i Kludesko, alle i den slidte, tyske feltgraa; kom trods Fangelivets sløvende Magt, trods Manglen af den kvindelige Tilskyndelse derhjemme.- Det gør saa godt at opleve det.- Og saa holdt vi Smaataler til Slut med Tilbageblik paa Vinteren. Gik saa ud i Gaarden og gav hverandre Haand, en for en, til Afsked. Man skiltes med et "paa Gensyn enten til Efteraaret eller til - Hjemrejsen!" - - Og medens de snart efter var spredte holdvis til alle Sider, var der som i Julen en, som gik hjem, dels for at takke, dels for at føle sig trykket af Ensomheden og Længslen. Jo stærkere Samfundsstrengene har været spændte, og Fællesfølelsen og Samlivet været kaldt frem, des stærkere føles Savnet, naar man atter er ene. - Den stemte Strøm, den "ledige" Kærlighed. - Men saa kan man jo gribe Blyanten og skrive et 12 Siders Brev til Venner i Danmark. -

Skærtorsdag 1916.

II

Tilhøier

Intet maa komme offentlig frem i Aviser el.lign. Dette bedes noteret ogsaa paa en eventuel Afskrift, da den ved Laan kunde komme til nogen, som ellers ikke vilde vide dette.

2. Skolen.

Siden 70ernes Begyndelse har Frankrig haft den religionsløse Skole. Landets Børn faar i Skolerne intet at vide om Gud og hans frelsende Værk i Jesus Kristus. Derimod har de en Lærebog i Moral, der underviser dem i Pligterne, de hjemlige, de borgerlige og de fædrelandske. Til Gengæld gaar de Børn, som ønsker det, længere "til Præsten" end hjemme hos os, ofte vist fra 8 Aars Alderen 2-3 Gange om Ugen, mindst en Time ad Gangen. Den katolske "Konfirmation" finder Sted ved 11-12 Aars Alderen+). - Men Privatskoler er tilladte, og de har Lov til at give Undervisning i Kristendom, ogsaa nu efter Kirkens og Statens Adskillelse og Klostrenes og Klosterundervisningens Ophævelse (Loven af 1905).

En saadan Privatskole er Ecole Albert; der staar da ogsaa over Indgangsdøren til Skolegaarden: Etablissement Albert, école chrétienne. - Skønt den ejes og beboes af sine Lærere, har Staten alligevel nu taget den i Brug til Fangelejr, saaledes at Lærerne kun har beholdt deres private Lejlighed - de maa undervise Børnene i lejede Værelser ude i Byen. -

---

+) men har i og for sig intet med Undervisningen hos Præsten at gøre; den kan kun udføres af Biskoppen, som plejer at komme hvert 3. Aar til hver Kirke. Tidligere har Konfirmation og første Altergang været knyttet sammen, i alt Fald fundet Sted i samme Maaned; nu er Børnenadver i langt tidligere Alder ved at blive almindelig; altsaa før Konfirm.

Skal vi tage den lidt i Øjesyn? - Vi gaar hen i en af Aurillacs Hovedgader: rue de la république. Mellem to af Gadens almindelige Butiksbygninger fører en smal Smøge, faa Skridt lang, os til den førnævnte Dør i Muren om Skolegaarden, der altsaa ligger lige bag Gadens Husrække. Man faar Klosterfornemmelser ved at se den høje Mur og den tunge Dør og ved at skulle banke paa. Men det er en fransk Soldat med opplantet Bajonet, der lukker op og ind, hvis man har sit Adgangskort. Selv naar man bliver daglig Gæst, skal dette Kort forevises. Det giver forresten Lejlighed til at gøre den Erfaring, at ikke alle franske Soldater har let ved at læse; der maa undertiden hentes Hjælp fra Vagten inde i Skolen, hvis ene Klasseværelse er Vagtstue for en halv Snes Mand.

Gaarden ligner andre Skolegaarde: høj Mur paa de 3 Sider, Skolen paa den 4. Dog mærker vi os et Brædde skur og et Halvtag som noget extra. Det første er Fangernes Køkken, det andet deres noget luftige Spisesal. To af Fangerne er ansatte som Kokke og har den Glæde 2 G. daglig af de udleverede Sager, som altid er gode og tilstrækkelige, at lave den staaende Ret: Suppe. Det bemærkes, at vel er dette "Thema" staaende, men "med Variationer". Der er almindelig Tilfredshed med Kosten.

Skolen er en noget tung, graa Bygning i 3 Stokværk til Gaarden, kun 2 til Haven - saa stærkt skraaner Grunden. Øverst er Lærernes Lejlighed og Kontor (Postkontor bl.a.) for de 4 franske Officerer, der styrer "Depotet", som Fangelejren kaldes. Tre af disse taler dansk eller svensk, de to har endog deres Hustruer fra vort hjemlige Nord, har opholdt sig længe deroppe, er godt inde i vore Forhold, ogsaa de sønderjyske, og har saaledes udmærkede Betingelser for at være ikke blot Tolke, men Fangernes gode og forstaaende Venner. - I midterste Stokværk er 3 Stuer indrettede til Fangernes Soverum: 36 kan der være i hver; fler, naar det kniber! Sengene er to-etagede som

Skibskøjer, men rummer 2 Mand i hver Etage; 3, naar det kniber! - Forneden er Vagtstuen til højre og et tilsvarende Værelse til venstre. Dette sidste turde - siden 24. Oktbr. - have en ret enestaaende alsidig Anvendelse: 9 Senge staar opstablede i den ene Side, de venter paa ny Fanger; men for at nytte Ventetiden lader de sig af og til bruge som Tøjsnore, naar det regner saa meget, at Gaarden bliver mindre hensigtsmæssig som Tørreplads for Fangernes af dem selv vaskede Sager! Dette hindrer dog ikke Stuen i at være Foredragssal de 6 Dage om Ugen og Kirke om Søndagen! - Bænke, baaret ind fra "Spisesalen"; et Bord og en Stol paa en Forhøjning, som er lavet af nogle Brædder med tre liggende Bænke under - saa har vi en Foredragssal. - Bordet stillet op mod Væggen, og bægge (Bord og Væg) prydede med alt det Altertøj, gode Venner gav mig med - saa har vi Kirken!

Det var nu Skolen. Men saa "Eleverne", den ganske ny Slags, kommen fra et Land langt borte, som Godtfolk her i Staden næppe kender meget til, - hvem og hvordan er vel de?

En saare broget Flok. Her er gifte Mænd i Alderen nær de to Snese, og her er dunhagede Ungersvende, som knap er fyldt den første Snes. Forleden kom her ny Tilvækst: 7 ganske unge, fangne under det store Uvejr i Champagne Septbr./Oktbr.- De synes knap udvoksede, saa smaa er de, med Barnetræk i uudviklede Ansigter, endda de har Erfaringer fra et Krigens Helvede. - Her er Mennesker, der er vante til at høre, læse og tænke meget, og her er andre, som synes at have levet omtrent udenfor Ordets Verden, i alt Fald udenfor dets varmende Magt. Her er dansksindede og tysksindede, og her er dem, der er saa lidet udviklede, at der vilde være ringe Mening i at tale om et "Sind" i den Betydning, en national Overbevisning. Og her er maaske dem med det skadelidte Sind, der drejer Kappe efter Vind. Og hvordan skulde det være anderledes, naar de er kommen

her ikke efter et "Højskoleprincip", men efter den alm. Værnepligts og den alm. Tilfangetagelses - ja ganske vist med den udvælgende Tilføjelse: kun dansktalende Nord- og Mellemslesvigere.

En Højskoleflok kommer 1) frivilligt, 2) for at høre, dernæst fra Hjem, der er i alt Fald 3) nationalt enssindede og jo i Reglen ogsaa nogenlunde 4) religiøst ligestemte, og endelig er Flokken ret ens ogsaa i 5) Alder. Og saa kan en saadan Flok endda være broget nok; endsige da denne, der paa alle 5 Punkter er ugunstigere stillet. Det er jo ikke Flokkens Skyld, men - Krigens. Kun ét kan maaske undre: at her ogsaa er national Forskel. Svaret er, at det er omtrent umuligt for alle de mange Officerer, som rundt i de franske Fangelejre har Ordre til at udskille "de danske" og sende dem hid, at granske de enkelte Hjærter saa nøje; - der er nok ofte vel lidt at granske i, eller det er for utydeligt. Undertiden har disse Mænd ogsaa haft utilstrækkeligt Kendskab til Sagen, saa de har troet, det gjaldt alle Fanger fra - "Slesvig-Holsten"! Men forøvrigt - om Skellet kunde drages helt nøje, vilde det saa være rigtigt at gøre det? at stænge et Mindretal ude fra en fri Paavirkning? Her øves ingen Tvang, her tales ikke ét Ord Politik; desto urigtigere at hindre sin egen Udsigt til dem og deres Indblik til os; hellere prøve at lade Færgen gaa i daglig Fart over Lillebælt, om der ogsaa er nogen Strøm. -

Ogsaa paa anden Maade er Fangerne forskellige. Vel er de fleste Landmænd, men her er dog ogsaa af andre Livsstillinger. Her er Skræddere og Skomagere, Murere og Snedkere, Bager- og Smedesvende, Urmager og Musikanter, en Sømand og en Handelskommis, to Lærere, en Sporvognskonduktør og en Afholdsvært.

- Men endelig er der to Ting, vi maa have bort for at se helt rigtigt, ikke blot paa denne Flok, men paa adskil-

ligt flere:

Bort med Krigsromantikken! Krig virker i saa ringe Grad forædlende paa dem, som er med i den. Hos dem, der sidder hjemme med Angsten og Savnet og siden maaske med Tabet og Sorgen; men ikke hos dem, der er midt i Larmen. Gør Farens Alvor sig gældende og kalder ad det gode, saa gør det blodige Haandværk med alle sine Grusomheder sig saavist ogsaa: Følelserne afstumpes, Fantasien plettes, Tankerne anvendes til at finde paa ny Veje til Drab, Viljen spændes til at yde det mest mulige i Ødelæggelsens Tjeneste, og det daglige Syn af døde i Forbindelse med Berømmelsen, der vinker og vindes ved "Heltedaad", kalder det Mod frem, som gaar under det højtpriste Navn Dødsforagt. Men man har ikke godt af at lære at foragte sin farligste Fjende. - "Skøn er Døden, som I fik - ingen skønnere der findes". Jo, der gør. - - Ja det var jo ikke godt andet, end at saa vældige Oplevelser maa fremkalde mangen ædel Egenskab og megen uddybet Alvor; men det er dog nok især dær, hvor der er adskilligt deraf i Forvejen; det gaar vist ogsaa her efter Ordet: Den, meget har, skal mere gives; og den, lidet har, skal endog miste det, han har. - Krig er ond, haard og kold, som saadan ikke velskikket til at fremkalde det gode, det bløde og varme; der maa et Mellemled til i alt Fald af anden Art. Den kan virke som Plov og Harvetand - og de skal jo ogsaa til, men behøvedes vel ikke netop i den Skikkelse - Sædemand kan den ikke være. Vi kan her mindes den troende Tacitus' Ord i "Paaskeliljen": Naar jeg skal varmes, maa der noget til, som selv er varmt, og det er ikke Staalet, og det var heller ikke Jødens Ord. -

Men fattig paa aandeligt Udbytte bliver Krigen jo da især, hvor man - som her - er med i den uden af Hjærtet at tilhøre det Folk, i hvis Hær man stod. Saa længe det endda kan hedde: kæmp for alt, hvad du har kært! - Men her kæmpedes af

Pligt. -

Der synes ikke at være stor Forskel hos Flokken her paa deres Tilstand før Krigen og nu; men mange af dem har ganske vist ogsaa kun været med et Par Maaneder, ja endnu flere endog kun én: Halvparten er Fanger fra Marne. De siger selv, Indtrykket er hurtigt svundet; saa meget lettere, som de blev saa dødtrætte paa denne Ilmarsh gennem Belgien og Nordfrankrig, saa de tilsidst var sløve for alle Begivenheder.

At den lange, tvungne Lediggang saa heller ikke er sund, er jo en Selvfølge. - Og saa det andet, som mulig trænger til at fjærnes hos adskillige? Ja: Bort med Sønderjyde-Romantikken! - Vore kære Landsmænd har været under et voldeligt Aag gennem 50 Aar, til Tyskernes uaftvættelige Skam. Men just fordi det var voldeligt: den uretfærdige Undertrykkelses, var det ikke det Aag, hvorom vi med Rette siger: Det er godt at bære Aag i sin Ungdom. Snarere kan der siges noget lignende om et saadant Tryk som ovenfor sagt om Krigen. - En romantisk Tro paa, at Sønderjyderne saadan uden videre som Helhed vokse-de derunder, har da ogsaa været mig fjærn længe før denne Dag, hvilket - hvis man maa citere sig selv - følgende Ord kan vise (fra et Opraab til Ribeegnens Beboere om Støtte af den sønderjyske Kirkesag, dat. Maj 1912): Efter Anførelse af en meget stærk Fordømmelsesdom over Tvangsregimentet dernede, udtalt af to ædelt tænkende Tyskere, der forstaar de ulyksalige Følger af at fjærne eller forplumre Modersmaalets Kilder for et Folk - staar der:

"Naar Tyskere bedømmer Tyskere saaledes, saa maa det jo passe.

"Saa maa hos alle alvorligt tænkende den Tale forstumme, at de "danske Sønderjyder har det godt. Mennesket lever jo nu engang "ikke af Brød alene. Og selv Brødet kan det forresten blive "saa som saa med dernede, naar den vovede og kunstige Agrar-

"politik om nogle Aar faar Ende; /underligt at gentage disse "Ord nu i denne Sultetid!/ og ligeledes, hvis Expropriation "af Jord nu skal til at tage ny Fart.

"Men bortset herfra har vore Landsmænd det ilde; ti "medens et haardt Fremmedherredømme ganske vist gærne medfø- "rer, at et Faatal af de mest modstandsdygtige vokser under "Kampen, vokser som Mennesker, ved deres Ofre, bl.a. ved at "sende deres Børn til Hjemlandets Skoler og ved at bygge sig "egne Kirker, hvor Gudsordet kan lyde i Modersmaalets rene "Toner og tales med Hjærteklang, fordi det tales af en af de- "res egne, fælles med dem i Syn og Sind, saa vil der altid "være et modstandssvagere Flertal, der kues, ophører at tænke "over højere Ting og nøjes med det materielle, hvis Hjælp ik- "ke bringes. Vi føler det umiddelbart alle, at naar en Sønder- "jyde er kommen dertil, at han siger: "Æ er hverken dansk hel- "le tysk, æ passe mæ sjel", saa er han bleven et ringere Men- "neske, saa er der gaaet noget saare vigtigt itu. - Under Frem- "medherredømme bliver Mennesker saaledes enten bedre eller "ringere end i Hjemlandet; men det er Flertallet der bliver "ringere, naar Hjælp udebliver. Skolen gør dem mindeløse, idet "de fremmedgøres for deres egne Forfædres Historie og Bedrif- "ter og umulig kan tilegne sig Erobrernes Historie som deres "egen (men mindeløs bliver kraftløs). Og Kirken gør dem aande- "ligt hjemløse, idet det fremmedklingende Ord fra en dem fjærnt "staaende Mand ikke kan naa deres Hjærter; det fryser paa Vej- "en. Kirkerne staar jo omtrent tomme dernede (men kirkeløs "bliver end mere kraftløs).

"Under disse Omstændigheder tør vi, deres Landsmænd, "da fremdeles ikke holde os tilbage fra Hjælp. Det er ogsaa "dær Menneskesjæle, det gælder. De trænger til Ordet, saa vel "som vi".

Ja, tilgiv det lange Citat! Men dels er det mig

umuligt at sige det klarere nu end da, dels viser det sig af det lille Udsnit af Sønderjylland, der er samlet her, at Ordene kun passer altfor vel. - Her er en Flok, som er ypperlig; det er dem, hos hvem Tryk avlede Modtryk, øget Alvor og udholdende Kamp for at overvinde alle Hindringer, saa de fik Ordet fat og voksede derved. Dem er det en Fryd at tale til; de kan høre alt, fra det letteste til det tungeste. Men her er ogsaa en Flok, hos hvem det kendes, at Forholdene blev for svære; det fremmede Sprog i Skolen bragte dem intet, Hjemmet magtede intet at bringe dem i Modersmaalet, de fik ingen Lejlighed til at gæste danske Skoler, og Kirken ved Hjemmet fik dem heller aldrig fat. De erfarede aldrig, at det er lifligt at høre. Snarere mødte Ordet dem kun som noget fremmed, svært og kedeligt, og de mistede følgelig al den Oplivelse og Styrke, der er Aandens Gave til hver den Sjæl, der gribes af Ordets Magt. Mange af disse har sikkert aldrig hørt et levende Ord siden deres Konfirmation (og det, de mulig hørte før, blev heller ikke levende for dem). De gør da ogsaa et helt uudviklet Indtryk, deres Ansigter er ligesom ikke ret paabegyndte endnu, og med Ørerne hører de tungt, ja enkelte af dem har vist ondt ved, endog af rent sproglige Grunde, at følge dansk Tale om aandelige Ting, fordi det lidet, de hørte af den Art, fik de paa tysk. De magtede ingen af Sprogene - det ene forkludrede det andet - og de forhutledes derved. Alt uden egen Skyld. Det er Forskellen paa dem og saa ligestillede i Moderlandet (ti de findes jo ogsaa), for de kan ikke kendes skyldfri.

Her ligger da Fremmedherredømmets tungeste Skyld og værste Forbandelse: det forknytter og forkuer - aandeligt - Flertallet blandt de undertvungne. Var det ikke saa, maatte man jo - fra den Side set da - komme til det naturstridige Ønske, at de blev under Aaget! At der saa ved Anstrængelser og Ofre, ogsaa fra Moderlandet, kan bødes herpaa, er jo ikke

Voldsmændenes Ære. -

Naar der da lever en Del Sønderjyderomantik hjemme, skyldes det vel, dels at det gærne er det udmærkede Mindretal, vi ser som vore Gæster ved Sommerbesøgene, dels at det er en nærliggende Tilbøjelighed at lægge en vis Glans over de fraskilte og forfulgte. Men som ved Krigsromantikken, saa ved denne: vi skal blot mindes, at Liv kommer kun af Liv; og hindres Adgangen til Livets Kilder (i Ordet), svækkes ogsaa Livet selv. Kun Livets Ord giver Ordets Liv.

Men en Fangelejr er ikke et Tog af Sommergæster. Her er det fuldt paalidelige Prøvekort. Og, som nævnt, Kortet er broget og maa være det.

At faa en saa broget Skare til at blive en enig, lyttende Flok, er da ikke nogen særlig let Opgave, men den er vel værd at sætte alle sine Kræfter ind paa. Nederlag vil endda ikke udeblive. -

Skulde Sønderjylland atter blive dansk, vil danske Præster faa megen haard Jord at sætte Ploven i, mishandlet, vanskøttet Jord. Maatte vi da - dær i det store, som her i det smaa - have de rette Kræfter: Historisk Forstaaelse, kristelig Kærlighed og personlig Taalmodighed! -

- - - -

Det var lidt om Skolen og Eleverne. Saa skulde vel følge lidt om Arbejdet, dets Maade og dets Æmner. Det bliver der jo nu Lejlighed nok til i de følgende Breve, og bedre, naar Arbejdet er naaet ind i fastere Former. Men ogsaa en famlende Begyndelse kan det vel have en Smule Interesse at høre lidt om.

Det var Fredag Eftermiddag d. 22. Oktbr., Prof. Verrier "indsatte" mig i mit 4. Embede, om vi skal tale i saa højtidelige Vendinger! Det fandt Sted nede i Gaarden i det aabne Spiseskur, hvor Flokken stod ret, ventende forøvrigt paa sin Middagsmad. Min Tale, der var præget af baade Træthed og Usik-

kerhed, blev kun en lille personlig Redegørelse for: hvem, hvorfra og hvorfor. Ingen bød mig velkommen - en vis velvillig Kølighed, nogen ængstelig Forsigtighed (af Hensyn til Hjemmetyskerne), men ogsaa en frimodigere Hjærtelighed hos enkelte, og rynkede Bryn hos en helt enkelt. Det var tydelig nok ikke dem, der havde haft Bud efter mig, men Verrier. Begyndelsen var saaledes ikke altfor lovende! Dog stod det mig snart klart, at det var en lykkelig Klogskab, der hos de bedste havde holdt det savnede Velkommen tilbage. Ethvert varmt Ord fra dem havde fjærnet de "blakkede" eller tysksindede fra mig. Senere har de fortalt mig om deres Ængstelse den Dag, velbegrundet i tidligere gjorte Erfaringer. - Ja, naar intet Ord lyder, bliver der jo da ingen Uenighed af den Grund. Lyder et Ord til en i Forvejen ret broget Flok, kan det jo blive Anledning til dybere Uenighed, og den føles pinligere, hvor vedkommende skal leve saa tæt og tvungent op ad hinanden+).

Om Lørdagen blev der paa Grund af Travlhed med adskillige Ting (Bolig til mig, mulig Kirke til Fangerne) kun Lejlighed til et lille Eftermiddagsforedrag over det vist ret heldigt valgte Æmne: Concordepladsen i Paris - dens Historie - dens Navn med Understregen af, at det bedste Ord til at skabe Enighed (concorde) nok var det Trylleord, der blev hvisket Ludvig 16. i Øret den Dag, han blev besejret og sejrede ved dette og døde en Kristens Død paa denne Plads, "enig" med sine Bødler, lydiggjort mod dem ved Ordet: Golgatha! Her var naturlig Lejlighed til at faa sagt, at Politik skulde de ikke faa at høre af mig; mit Ærind var ikke at splitte, men at samle, og at der var Taleæmner nok, der var egnede til det.

+) Deres Ængstelse (eller Tilbageholdenhed) var i det hele let forklarlig. De maa jo nemlig stadig regne med Muligheden af at skulle tilbage under Fremmedherredømmet. Og hvad uforsigtigt der maatte ske her, kan da komme til at svide dær.

Det gjorde Indtryk paa dem om Søndagen at se "Altret" smykket med de medbragte Gaver, maaske ogsaa at høre Ordet om den Søn, der var "Døden nær", og om de tusinde Fædre og Mødre, der, som den kongelige Embedsmand, just nu havde kære Sønner, der var Døden nær i den blodige Krig. De var selv undslupne saa naadigt; men der sad én Fader iblandt os - Prof. Verrier - hvis Søn var derude, hvor Døden hersker. Og at han kunde falde for en slesvigsk Kugle, gjorde jo Forholdet saa meget mærkeligere. Det gav altsammen Baggrund for den Bøn: Herre! kom, før mit Barn dør! - Prædikenen sluttede med at fortælle om den store Sten paa Grindebakken ved Udby Præstegaard, dens tredobbelte Symbol: Bøgegrenen, Harpen og Bispestaven - samt dens Indskrift: Og Manden troede det Ord, Jesus talte til ham, og gik bort. -

Næste Søndag - for at tage Helligdagene sammen - blev den gældbundne Tjeners kongelige Benaadning belyst ved (i Dagens Anledning: 31. Oktbr.) et kort Rids af Luthers Ungdomshistorie. Hele min lille Menighed - c. 50, vist alle, der var hjemme den Dag - gik derefter op og knælede paa vor lille af Sovetæpper dækkede Forhøjning og nød Herren, vor Konges naaderige Maaltid. Det var en stille, køn Stund. Men atter her tilskynder mit Indtryk og mine senere Overvejelser mig til et: Ingen kristelig Romantik! Det var vist nok mere dette, at det ene Hold drog det andet; at hele det usædvanlige ved pludselig at se dette Rum omdannet til noget lig en Hjemmets Kirke betog dem - mere end personlig Trang og Længsel hos hver enkelt. Men om saa var! kunde Hjærtet ikke nok hente Velsignelse endda? Jo visselig, det skal ikke forkastes; men det tør vist - efter Stemningen at dømme, som var over os - næppe stilles ved Siden af, end sige over en Altergang hjemme i en levende og sammenlevet Ungdomskreds. - Det vil ikke overraske nogen, som har faaet fat paa "Elevbilledet" ovenfor. Men det er jo - for at

sige det igen - ikke "Elevernes" Skyld, men har sin Forklaring i Forholdene, især de ugunstige Voksekaar i Hjemlandet.

Det, vi havde for om Eftermiddagen, var derimod ikke "over Ævne", for de fleste da. Her passede Modtageævnen bedre til alt det, der blev givet. De fik fortalt om alle Altergaverne og deres Givere der hjemme. Det var ikke Politik, men det var et Stykke Danmark, der paa en køn og stille Maade gled ind i disse unge Hjærter (der var næsten ingen ældre hjemme den Dag), efterhaanden som de fik Besked om, at Jærnved havde skænket dem dette Broncekrusifix paa Altret, dette røde Fløjlstæppe om Altret, og dette Billede over Altret med tre Optrin af den hellige Frants' Liv (i en tredobbelt Ramme i kirkelig Spidsbuestil - købt i Paris); at Odder havde skænket dem den smukke 7-armede Titusstage og de to større énarmede Stager; at Sølvkande og Disk - fra Tikøb - oprindelig var kommen fra slesvigske Forstmænd som Jubilæumsgave til en nordsjællandsk Embedsbroder og nu gennem dennes Sønnedatter skænkedes igen til slesvigske Fanger til helligt Brug; at Lysene var fra Præstegaarden i Vamdrup, og Vinen fra en teologisk Professor i København og fra Præster i deres eget lille slesvigske Hjemland; og at der endelig kunde ventes en smuk Alterdug henad Jul fra de to Præstegaarde i Farup og Jærnved. -

Den stille Glæde og Tak, der da gik gennem Forsamlingen, fik lydeligt Udtryk hos en enkelt bagefter paa alles Vegne og sendes nu sammen med min fornyede Tak til alle I kære Givere der hjemme. Hvis det kommer til at gaa nogenlunde med min ny lille Menighed og mig i vort daglige Samliv, har I ved Eders Gaver bidraget Eders til, at Hjærterne kom i Drift henimod hverandre. - Der er i det mindste én Menighed der hjemme, som, uden just at nævne vort Navn, tager os med i sin Søndagsbøn. Vi husker ogsaa paa jer ved vor daglige fælles Morgenandagt, baade jer nord og dem syd for de skillende Pæle. Maatte

den Gud, hvis Gærning og Glæde det visselig er at samle og ene, ogsaa høre vore Tanker og Bønner i den Henseende, saa alt det maa faa Lov til at være sammen, som gærne af Hjærtet vil sammen være! - I vor fælles Kirkebøn her maa jo meget udelades af den vante Bøn eller blive til stille Tanker; vi har jo ikke fælles Konge eller fælles Land, ja end ikke alle fælles Ønske i saa Henseende. Men mange af os mødes dog med Eder i det fælles Suk til Gud: Giv os nu et Danmarkskort, hvor alt dansk igen er vort!

Men kunde Fangerne glædes ved disse Gaver fra Danmark, saa steg deres Glæde dog vist næste Søndag endnu et Par Grader ved en langt mindre Gave. - Vi havde holdt vor Allehelgensfest om Formiddagen og mødtes saa, som de tidligere Søndage, ved Tretiden til nyt Samvær. Et lille Landkort var Midtpunktet. Det faldt mig ind at rulle det op for dem med den blinde Side vendt mod dem. De saa, studsede og lo lidt usikkert. - Omkring! - Aah! Det lille Land syd for Kongeaa! Genkendelsens og Hjemkærlighedens Glæde! De havde jo ganske vist ikke været saa længe borte som Matrosen; og dog - "de havde ej set det Fædreland i mange Herrens Tider", for naar man oplever meget, synes man jo, det er saa længe siden. - Saa kom de én for én op til mig og pegede paa den lille Plet, de havde allermest kær, og sagde deres Navn til. De var saa kønne i det Øjeblik, for Hjærtet levede op og fik hele Magten; der lyste saa mange barnlige Smil.

De tre Søndage danner - med Hensyn til Gaver - tre Trin nedad: Vorherre selv som Kristengaven; det gamle Fædreland med sine danske Gaver; deres eget lille Hjemland, som kom i sit kendte Billede. Flokken tog bedst d.v.s. dygtigst mod denne sidste. At føre dem rigtig op, med fuldt og helt Hjærte op, ad de 3 Trin, det maa nok saa blive Opgaven. - - -

- - Saadan har Arbejdet altsaa set ud disse første Helligdage. Men nu de søgne? Ja, vi blev straks enige om to daglige Møder. Kl. 8 holder vi Morgenandagt: Et Stykke af Hoffs

Bog, 2 Sange og Bøn. - Kl. 3 Foredrag eller Højtlæsning. Og her er det, det kniber at faa de rette Æmner; ti de tunge Øren skal have lette Ting, saa uvante som de er med at høre. Og for den lille, udmærkede, hørevante Floks Skyld, der fik Ørerne godt aabnede paa Høj- og Efterskoler, maatte Æmnerne jo heller ikke være for lette og kendte. - Der er vist allerede fejlet til bægge Sider. - Min egentlige Plan: en sammenhængende Række bibel- og verdenshistoriske Foredrag maa der ventes med lidt endnu, ogsaa for om mulig at faa dem med, der endnu er ude paa Arbejde. - (Ialt nu 167, hvoraf kun 40 slet ikke hjemme siden 22/10. Snart 100 hjemme, snart færre).

Det faldt saa lige for at begynde med en Række Rejseindtryk fra Paris og London med dertil knyttede historiske Oplysninger (Mit forrige - første - Brev er et kort Sammendrag deraf). Det kunde komme saa frisk fra Oplevelsens Fad og smagte vist de fleste ganske vel. Saa fulgte, i lidt Tilknytning til deres egne Krigsoplevelser, de Partier af E Bindstouw, hvor Jens Jensen og Rasmus Owstrup er ude i Verden i samme Ærind. Det er morsomt at sidde i Frankrig og læse nørrejysk for Sønderjyder og føje Forklaringer til til alle den brave Jens Hueskræmers franske Misforstaaelser! - Saa har vi i Dagene omkring Allehelgenssøndag haft et Par Skildringer af lutherske "Helgener", og én Dag Billeder fra den franske Front med skønne Soldaterbreve fra unge katolske "Helgener". - Dernæst en hel Uge Goldschmidt: først Foredrag om ham som den ensomme, der ikke var med i "Helgenkæden", og saa Læsning om et Par af hans ensomme Sjæle: Avrohmche og Arvingen. Skønt denne sidste for en stor Del blev fortalt, trættede den dog de tunge Øren; den er for fin, for sykologisk. - Men naar de saa Dagen efter faar "Abekatten" og lidt om dens berømte Forfatterinde, flokkes de igen og klapper af Glæde, naar Herren tages ved sin snøvlende Næse, og Frøkenen raser, mens de smægtende unge faar hinanden

ved den medfølende og forslagne Tjeners Hjælp! - Saa gav d. 14. Novbr. Anledning til et lille Ungdomsbillede af Oehlenschlæger, med de malmfulde Vers om Hakon Jarls Død som Bevis for hans "Gennembrud". Og den 15. Novbr. til at mindes Frederik 7.,skønt det af nære Grunde ikke kunde blive noget Helhedsbillede - Treaarskrigen blev ikke nævnt. - Og endelig gav en direkte Anmodning om "Peer Gynt" Lejlighed til et Foredrag om Ibsen og Oplæsning af Terje Vigen samt, i 4 Møder, Gennemgang af det berømte dramatiske Æventyr, der har fængslet dem over Forventning godt. Havde vi ikke saa god Tid til det, var det jo ogsaa mislykkedes. Forresten gav dette Anledning til en smuk Søndag Eftermiddag (i Forgaars). Vi har nemlig en Musiker i Flokken, et sjælden tiltalende ungt Menneske. Han gav os paa sin Violin den Musik, der hører til 3. og 4. Akt, som netop faldt for i Søndags; altsaa Åses Død og Solvejgs Sang. Foruden at han lod sit 9 Mands Kor synge 4-5 Sange firstemmigt. Da var der Stemning over Forsamlingen! - - -

Ja, saadan krydser vi omkring foreløbigt; mange Æmner, ikke mindst slesvigske, maa vente. - Men vi har da ogsaa andet for. Efter Morgenandagten bliver vi gærne sammen lidt og samtaler paa nærmere Bekendtskab. Og engang hver 8. eller 14. Dag, naar Solen skinner, faar vi Lov at gaa - med Bevogtning naturligvis - et Par Timer ud i den skønne Egn+). Saa tændes Snadden, og det daglige Humør, der forresten er udmærket, stiger endnu et Par Grader, og den storladne Natur faar Lov at gøre sin Gærning paa friske, modtagelige Sind: vi drikker med Glæde Guds Solskin ind! -

---

+) saadan Tur netop idag: klart Solskin, stille Frost! "Tre Mand høj" - Latter og Spøg! - 23. Novbr. 1915.

Intet maa komme offentligt frem.
Dette bedes noteret ogsaa paa
mulige Afskrifter.

9. Decbr. 1915.

N. A. Jensen.

3. Stedet.

I gamle Dage var Frankrig inddelt i Landskaber eller Provinser. Et af disse var Auvergne, et Højland i Sydfrankrigs Midte med omtrent lige langt til den italienske Grænse i Øst og den biscayiske Havbugt i Vest. Hovedstaden var Clermont Ferrand. - I Revolutionstiden inddeltes Landet i mindre Departementer (Amter), 89 i alt; siden Tabet af Elsass-Lothringen: 86. - Auvergne blev til tre saadanne, det sydligste af dem hedder Cantal, og Hovedstaden her er Aurillac. Den er altsaa Sædet for en Amtmand - Prefect - , og Prefectur-Bygningen Midtpunktet for Departementets Styrelse; den bærer da ogsaa det dobbelte Kendemærke for offentlige Bygninger: Republique Française og: Liberté, Egalité, Fraternité (Frihed, Lighed, Broderskab). Selv paa Kirkerne ser man nu, efter 1905, disse 3 Ord. -

Aurillac er, af en saadan Regeringsby at være, ikke særlig stor, 18.000 Indbyggere; og maa dog efter Forholdene i Auvergne kaldes det. Ti bortset fra den gamle Provinshovedstad Clermont er Byerne smaa: 2-4000 Mennesker, foruden naturligvis Landsbyer meget mindre. Auvergnes Højland hører nemlig til de meget gammeldags Egne i Frankrig, alt er her som i vore Oldeforældres Dage, hvad Skikke og Levesæt angaar, og Landboernes Behov for Købstadens Varer derfor saare ringe. De sælger deres egne Produkter paa Torvet, men gaar snarere hen i Sparekassen med de vundne Skillinger end i Butikkerne. Naar vi giver en

Krone ud hjemme, giver de en 5 Øre ud her, siger vore Sønderjyder, der jo kender Forholdene ganske godt fra deres Arbejde ude hos dem. Men deres Landbrug og Indtægter er da ogsaa derefter; derom nærmere siden. -

Det vil da ikke undre, at ogsaa Byen Aurillac har bevaret gammelt Udseende og gamle Skikke: Ikke en eneste Gade er brolagt, kun Fortovene har af og til et Stykke Fliser. Men oftest er der kun grumme lidt Fortov, da hele Gaden er yderst smal, ikke altid for to Vogne at mødes. Naar dertil kommer, at Gaderne krummer ud og ind, og at de 3-4-Stokværk-høje Huse altid minder om Klippevægge ved deres graa, tunge og daarlig holdte Facader med de mange Sprinkelskodder til Vinduer, saa forstaas det vist, at man føler sig som vandrende i Bunden af uregelmæssige Klipperevner, kun med den Forskel, at baade Luft og Føre sidstnævnte Steder er bedre end i de tæt beboede og stærkt befærdede "Snævringer" i Aurillac. I tørt Blæsevejr, som forøvrigt ikke er hyppigt, staar der en Støv fra disse slidte Landevejsgader! Og meget ren kan den ikke være, da en Skarnbøtte i Hus eller Gaard er et ukendt Begreb her; Dagen igennem gaar man ud og lægger sin Aske og andet Affald i Rendestenen foran sit Hus; og vel kører Skraldevognen hver Morgen; men meget kan jo i Døgnets Løb være spredt af Blæst og Færdsel og - ikke mindst - af de talrige Hunde, der stadig er i Aktivitet ved Dyngerne.

Kun en enkelt Gade - den nyere Stationsvej - er bred, lige og jævn, og Husene knap saa tunge. Det er bag dens nordlige Husrækker, at Ecole Albert ligger. Den udmunder i et ganske kønt, lille Anlæg med Smaadamme og Vandspring - Vand strømmer ned fra de høje Aase omkring Byen allevegne. Overfor Anlægget har vi Byens store Domhus (palais de justice), en moderne, monumental Bygning, ikke at forveksle med Raadhuset (hotel de ville), der er lidet anseligt. Ellers er der egent-

lig kun ét virkelig smukt Hus i Byen; men det er til Gengæld saa stilfuldt med sine gotiske Dør- og Vinduesornamenter i den "levende" Sten - à la selve Notre Dame i Paris - saa man staar stille og fryder sig over gammel, ædel Stil og Skønhedssans. Det er "Consularhuset", hvor Byens Styrere, de to Consuler, regerede i gamle Dage, da Aurillac havde sin "Forfatning" efter romersk Mønster. Nu bruges Huset til Sparekasse - hvortil det bedste ikke er for godt; ti er der noget den jævne Franskmand kan og ærer hos andre som hos sig selv, saa er det dette at spare.

Ellers har Byen af større Bygninger: Kaserne, en mærkværdig stor, ny Pigeskole, to Kirker og et Par mindre Kapeller. Desuden et tømt Nonnekloster med en uhyggelig kold og mørk Kirke. Klostret er ved at omdannes til Skolepensionat for Kvinder. Vi kunde have laant denne Kirke, men foretrak at indrette os hjemme i Skolen, saa utiltalende var denne forladte Helligdom. I det hele gør baade Kapeller og Kirker her et kummerligt Indtryk: indvendig fyldte med billigt Stads paa de mange Altre, udvendig forfaldne og med andre Huse klinede op ad sig. Den ene Kirke har f.Ex. hele to Butikker byggede op til Kormuren, saa dette ganske skjules af disse to Ansigtsbylder. Iøvrigt bærer samme Kirke det ejendommelige Navn: Notre-Dame-aux-neiges (Vor Frue paa Sneen). Sagnet lader den blive bygget af nogle Mennesker, der etsteds her i Nærheden var ved at omkomme under Snefog eller Sneskred, men blev hjulpne af "Vor Frue". Den anden Kirke kaldes Domkirke, er ogsaa større, men har samme flitteragtige Indre og forkomne Ydre. Men den har et dejligt Klokkespil i Taarnet; det frydede mit Øre paa en herlig Søndagstur, da Solen lokkede mig, efter vor egen Gudstjeneste, ud paa de pragtfulde Bakker nord for Byen. Den Dag blev Aurillac mig smuk, som den laa dær under mig i Fugleperspektiv i Søndagsstilhed med Klokke-

lyd og Solskinsfryd - en lun Lærkerede i den grønne Dal med Klokkens Lærkesang over sig i den høje, rene Luft. -

Deroppe - paa det lunende nordlige Bakkehæld - troner iøvrigt én Bygning, ikke at forglemme: det gamle Slot St-Etienne, hvis ældste Taarne er ældre end Thyras Virke der hjemme hos os. Saa Byen har da ogsaa sit Akropolis, ragende højt op over alt andet. Nu er Adelsslægten deroppe uddød, og Slottet omdannet til Militærhospital. Af og til maa ogsaa en syg Sønderjyde derop; saa faar man Lejlighed til at betræde Trinene i et Taarn, der - i passende Afstand - har staaet og set paa hele Danmarks-Historien lige fra Gorm den gamle til Christian den unge. Iøvrigt er da det meste af Borgen fornyet for en Del Aar siden; men der er Taarne fra 9. Aarh.

Skal vi, mens vi er paa Vej, gaa endnu højere op! Saa sætter vi os op at ride paa Bakkeaasens Ryg og ser os ud saa vide. Det lønner sig; ti er Byen ikke nogen Skønhed, er dens Omgivelser det desto mer. - Hvad skal vi ligne dem ved? Et Hav i mægtigt Oprør med milelange, taarnhøje Bølger, bedækkede med Skum, som Aasene med Sne; og saa de lige saa lange Bølgedale som Billede paa de grønne Lider og de frodige Dale med saftigt Græs, hvor Bække i Eng henrinde? - Aa nej, det rammer kun i aller største Almindelighed. Saa regelmæssig er Naturen ikke som et stivnet Hav med ligeløbende Dale og Aase. Paa Egnen netop her vilde det ikke passe. - Men! vi har lige haft en Uges Astronomi paa Skolen!! "Betragter Maanens Bue, naar den er halv at skue!" Lad denne Halvdel forestille en Dalsænkning. Saa tænker vi os 5 Bjærgkæder med 4 Dale (og Bække) paa den anden Halvdel, stilende alle ind mod Centrum. Saadan mødes 4 Dale her. Den ene - med Aaen Jordanne - er den, hvor Aurillac ligger lige ved Udløbet i den store Dalsænkning, hvis fjærne Runding saa hæver sig i jævne Skraaninger saa langt bort, Øjet kan række. Hvor Længdedalene mø-

des i den halvmaaneformede Sænkning, løber ogsaa deres Aaer sammen og baner sig siden Vej vesterpaa ud til Floden Dordogne. - Bjærgskraaningerne er frodige, undertiden dyrkede, oftest varige Græsgange, indhegnede med det, der giver Landskabet sin Kulør, sit levende Præg: tæt Buskads af Tjørn og Brombærranker og lign. for neden og højt opstammede Træer derover: Poppel, Eg og Birk. I disse Indhegninger gaar saa de ringlende Køer Sommeren igennem, hvis man da ikke ejer Sætere længere borte og højere oppe, saa de kan drives derhen. Dær gaar iøvrigt oftest store Faareflokke. - Mens vort Landskab der hjemme har de smaa og bløde Linjer - paa det jævne - faar da dette store og stærke. Og mens vort bevæger sig gennem sort-grønt-gult, er dette næsten fast grønt: grønne Enge-Agre-Træer (ringe Korndyrkning; mest nær Gaardene i Dalbunden), kun spættet med hvidt paa de højeste Kamme en stor Del af Aaret. Den Aas, vi har for Øje her lige overfor Byen, er saaledes fjærnt mod Øst tindrende hvid fra November til Maj. Man behøver blot at stikke sit Hoved lidt ud af Vinduet for at glæde sit Øje ved dens rene Farve. - -

Iøvrigt ligger en ikke uinteressant Gætning nær angaaende dette Landskabs og denne Bys Forhistorie. Aurillac kan betyde Aureliani acus eller locus. Saa skulde Byen stamme fra Kejser Aurelian død 275. Det kan ogsaa betyde auri lacus, Guldsøen, Stedet, hvor man fiskede Guld eller Rigdom af en Sø. Naar man nu betragter Byens skønne Vaaben henne paa Byens skønne Hus (den ovennævnte Consulbygning): Frankrigs 3 hvide Liljer paa azurblaa Grund i øverste Felt og 3 gyldne Muslingeskaller paa rød Grund i nederste Felt, og sammenstiller dette med, at der skal være fundet Guld, og navnlig at der findes Muslingeskaller her ude i Halvmaanedalen lige vest for Byen, er den Gætning vel ikke saa urimelig, at Dalen tidligere var en Sø, hvor de 4 Aaer løb ud, og at der fiskedes Velstand op af

den: snarest dog vel i Form af Muslinger. Siden har saa her som andensteds Landet hævet sig, og Aaerne med det, saa deres og Søens Vande har brudt sig Vej bort.

Men er dette kun en luftig Gætning - vi har maaske ikke haft godt af Rideturen paa Aasens Ryg! - lad os saa staa af og gaa et Par Skrænter ned. Saa noterer vi følgende Træk af Byens virkelige Historie: Anno 894 grundede den hellige (Grev) Gérand her et Abbedi, der blev meget blomstrende og ejede Godser helt ned i Spanien. Dette beherskede i lange Tider ganske Byen, indtil den o. 1300 frigjorde sig og fik sit gamle, selvstændige Styre ved Consuler igen. Det er jo en af de store Linjer i Middelalderens Historie, der her ses gentage sig i det smaa: Kirkemagtens Stigen og Synken. I dette Abbedi fik blandt mange andre en af Omegnens Drenge, Gerbert, sin Opdragelse, og hans Lærdom gjorde ham snart berømt. Det er ham, der paa Studierejse i Spanien lærer arabisk Videnskabelighed nøjere at kende og derved ledes til at indføre det arabiske d.e. vort nuværende Taltegnsystem i Europa og saaledes lægge en ny Grund for Matematiken. Politisk Klogskab og kirkelig Fromhed bragte ham først paa Ærkestolen i Reims og siden paa selve Pavestolen i Rom. Han er den første franske Pave (Sylvester II 999-1003), og den første, der i varme Ord minder det kristne Europa om det af Muhamedanerne undertvungne Jerusalems sørgelige Kaar. - Byen Aurillac har hædret sin berømte Discipel med en Statue. -

Efter at have frigjort sig fra Abbediets Styre blomstrer Byen og bliver berømt, dels ved sine Guldsmede, dels ved sine dristige Købmænd, der øver udstrakt Handel. Men alt sygner hen og ødelægges under 100 Aarskrigene med England og under de senere Religionskrige, hvor Calvinister og Katoliker skiftes til at have Magten i Byen, indtil disse sidste endelig en Augustnat 1581 vinder en blodig Sejr over de første herinde i

selve Byen. Den Trompet, hvormed Calvinisterne hin Nat havde kaldt til Angreb, opbevares nu paa Museet, og siden da synes Basunen ikke at have givet nogen synderlig klar Kristen-Lyd i denne By. I alt Fald gør Gudstjenesten i Byens Kirker et sørgeligt, kultusagtigt Indtryk: dær ligger Folk 2-3 Kvarter paa deres Knælestol og siger deres Rosenkrans og udvendiggør Bønnen, mens Præsten enten udfolder Alterceremonier eller læser en hel Del højt fra Prædikestolen (knælende), hvori Menigheden falder ind atter og atter med vedtagne Ord. Det synes fattigt for baade Aand og Hjærte. - Paa en af Byens smaa Pladser har et tarveligt Hus et tarveligt Skilt over Døren: evangelisk Gudstjeneste. Dær - i en Sal - kommer en evangelisk Præst af og til; det er alt nu fra den Side. Lige overfor - midt paa Pladsen - staar et Monument, der griber: En ung, segnende Soldat med Fanen endnu løftet. Saaledes mindes 1870. Og den Tanke melder sig: trænger Frankrig ikke til evangelisk Kraft for at forvandle ikke blot hint Nederlag, men saa mange andre af anden Art til virkelig Sejr? Der sidder en ung, tiltalende Officersdatter ved Siden af mig ved Hotellets Bord; hun gaar til Messe Kl. 7 hver eneste Morgen, men paa mit Spørgsmaal en Dag, om hun kunde og vilde modtage en fransk Bibel af mig, svarede hun: Vi maa kun læse Biblen paa latin, men jeg kunde jo prøve at spørge om Lov. - -

- Da Religionskrigen stilnede af, fik Aurillac atter en god Tid. Den berømte Colbert opmuntrer Kniplingsindustrien, og Byen her blev netop et af Midtpunkterne. Som vi paa samme Tid hjemme faar Tønderkniplingen, fremstilles her den beundringsværdige "point d'Aurillac". Morsomt nok, at Vestslesvigere skal bo til Huse her en Tid! Og just i den sidste Menneskealder er den paa bægge Steder næsten uddøde Industri ved at leve op paany baade i Tønder og i Aurillac. - Af anden Industri kan fremhæves Træsko (det er en ren Silkeborgegn), Kunstsned-

keri og Garveri (de mange Kreaturer) og især Paraplyfabrikation: 1200 Mand laver her Halvdelen af Frankrigs Paraplyer!

- - - -

- - Naa, undskyld, dette historiske Overblik blev nok for langt. Vi maa forlade Bakkerne og ned i Byen. Lad os da gaa lige midt ind i en saadan Nutidsvirkelighed som et Lørdagsmarked paa Pladsen her uden for Hotellet langs med Jordanne. Saa skal vi ogsaa faa at se, at er Aurillac ingen smuk By, er den i alt Fald broget og livlig.

Tidlig om Morgenen kommer de rullende: smaa Kærrer paa to Hjul, større Vogne paa fire. Forspændingen er Æsler saa smaa som maanedgamle Føl, Stude saa store som jævngode Heste, røde Køer med lange Horn, almindelige Smaaheste, og undertiden de sære Bastarder: Mulæsler og Muldyr. Naar saa Æslet skryder omtrent, som naar man saver med korte Træk i knortet Træ, og alle de andre giver deres Bidrag til Koret, og Sælgerne raaber, og Køberne snakker i et væk i et Sprog, man ikke forstaar - og naar man saa er i Humør til at høre paa al denne Larm og se paa alle de Varer, der krammes ud af Vognene: Grøntsager, Æbler, Pærer, Svedsker, Appelsiner, Kastanjer, Kartofler og Løg - foruden Favnebrænde og Gyvel (til Kaminerne), der kommer i en Mængde høje Læs paa tohjulede Kærrer - ja, saa kan man blive revet grundigt ud af sin egen Tankeverden og plantet kraftigt i et Stykke usminket Nutid. - Pave Gerbert-Sylvester der henne ved den ene Ende af Pladsen løfter sine prædikende Hænder mod al denne verdslige Larm. En af Napoleons Generaler (født her) vender, ved den anden Ende, Ryggen fornemt til hele denne civile Uorden; og hvis Stadens smægtende Trubadurer fra gamle Dage (den har haft flere af dem) pludselig besteg Musikestraden derhenne i Pladsens Midte, vilde de næppe kunne holde Tonen overfor dette blandede Kor af kraftige Disharmonier. Mindre musikalske Sjæle taaler det bedre. Det har moret mig meget

at gaa og høre og se paa dette sydlandske Folkelivsbillede. - Hvor Franskmændene dog snakker! Ogsaa med Hænderne! Men tro ikke, de er finere eller lettere eller hurtigere til deres Gærning end vi! Snarere modsat. Klæderne er meget tarvelige og ikke særlig rene. Bønderne gaar ligesaa tungt i deres Træsko som vi. Man bliver jo heller ikke hurtig af at gaa foran sin Studevogn en lang Vej eller af at køre med et lille langsomt Æsel. Eller af at træde i disse tunge, ofte brede Bakker der hjemme. - Forøvrigt er det mindst lige saa hyppigt Konen som Manden, der kører til Torvs. Men det bliver Snakken jo nu ikke mindre[x)] af! - Vi glemmer ikke at mærke os den ejendommelige Forspænding: Mens Seletøjet til Heste og Æsler er omtrent som vort, nøjes Køer og Stude med et Par Pandetræer, der ved Læderremme gøres saa faste til Enden af Vognstangen, som føres op lige til Hornene, saa Dyrene slet ikke kan røre Hovederne. De gaar, som de havde Gigt i Nakken. En ubehagelig Stilling i Fluetiden! Men stærk maa en Studepande være, for den kan trække et Læs Hø ind paa Ladeloftet og op til Hanebjælken over de tidligere Læs. Det gaar sejgt, men det gaar. Og Kusken gør intet andet end at gaa foran og vise Vej med sin lange Stok, som han af og til lægger læmpeligt ned mellem Hornene, ledsaget af et godmodigt Tilraab. Stokken har ganske vist et lille Søm i Spidsen, men det er sjældent, Føreren gaar bag om og bliver Driver med det[xx)]. -

Saadan ser altsaa en Torvedag ud. Rigtige Markeder findes navnlig Foraar og Efteraar med Egnens talrige Kreaturer. Og Markederne har deres Helgennavne: St. Urbans og St. Martins, lige saa godt som vi har haft vort St. Olufs i Aarhus. - Nylig

---

x) Om Forladelse, ærede Læserinde!

xx) Det er jo det, der har den Ære (men Saulus til Skam) at være det eneste jordiske Redskab, Jesus har nævnt efter sin Himmelfart.

var her Hestemarked i tre Dage: Fredag, Lørdag og - Søndag! Saa lidt betyder altsaa Helligdagen; Helgenerne da sagtens ikke mere. -

Saa er her en anden Ting, der giver Byen Præg: Vaskningen ved Floden. - Jordanne med sit bibelsk klingende Navn (Israels Jordan hedder dog paa fransk Jourdain) danner smaa Vandfald under sit Løb gennem Byen; des lettere ovenfor disse at stemme noget af dens Vand ind i en Sidekanal. Denne føres saa frem langs en Husrække under - Fortovet! Saaledes f.Ex. her under Hotellets. Men af og til, hvor Husrækken ved at træde tilbage giver mere Plads, kommer Kanalen frem uden Dække, spaltes i to og faar et Tag paa nogen Stolper over sig. Under dette Tag kan saa Dag efter Dag ligge 20-30 Kvinder og vaske. Paa Pladsen mellem Kanalens to Grene har de deres fritstaaende Gruekedler. Og saa gaar det løs! De snakker ikke i deres Lommer, disse brave Slidere, men har samme brede Humør som vore Madammer ved Gammelstrand, ogsaa samme korporlige Bredde, baade for og agter. - Det er dog lykkedes mig at faa Anvisning paa en anden Vaskerkone: en stakkels fattig Belgierinde, som med sine Børn er skyllet i Land her efter det store Skibbrud der hjemme. -

Ellers er Flid og Foretagsomhed næppe særlig fremtrædende her. Franskmændene rider i det hele ikke den Dag, de sadler. De snakker vist vel meget. Et enkelt Tilfælde har ramt mig og er saa morsomt, at det maaske er Blyanten værd. Af mine Landkort var et over Europa kommen uopklæbet med. Altsaa blev det bragt hen til en Forretning her. "Jo, det skulde blive sendt til Paris, dær kunde de bedre, og om 4 Dage skulde det være her igen". Vi vented i Uger, vi vented i tre. Manden havde besindet sig og ladet en herværende Glarmester faa det, og det maatte snart være færdigt! Forskellige Uheld forsinkede dog. Endelig en Søndag Middag antræffes Glarmesteren og betror

mig under mange Gebærder og end flere Ord sit sidste Uheld: Igaar var det saa godt som færdigt, men saa var hans Hund da kommen til at rive i det og havde ædt 2/3 af det! - Tableau! - Hunden er forøvrigt dansk, føjede han til, om det kunde formilde! Da svulmede mit Hjærte, ikke af Vrede, men af Nationalstolthed: Naar én dansk Hund kan faa Magt med 2/3 af den krigende Verdensdel, hvad da hele den danske Hær! Du maa telegrafere hjem, at de øjeblikkelig mobiliserer, saa har vi Fred inden Jul! - - Naa, men nu skulde der komme et helt nyt Kort fra Paris om to Dage! - Altsaa bragte min uforglemmelige Glarmester mig 4 Dage efter mit gamle Kort! Hunden havde angret og tilbageleveret! Iøvrigt var det nærmest Atlanterhavet og Ishavet, den havde forsét sig paa, og det gør jo ikke saa meget. Vi synes henne paa Skolen, at det er værdifuldere, end før det blev ædt; ti det er jo nu ikke blot geografisk, men - historisk! Kun Skade (for Glarmesterens Sandhedskærlighed), at Hunden efter en Kenders Undersøgelse maa antages at stamme fra - Bordeaux! - - - - -

- Men en enkelt kan ikke være Billede paa alle. - Et samlet Indtryk af Beboerne her faar man bedst ved at færdes der henne omkring Anlæget ved 10 Tiden. Paa denne Byens pæneste Plads ligger ogsaa dens største Boghandel. Her kommer Morgenbladene fra Paris Kl. 9½. Saa mylrer de frem fra de snævre Gader, unge og gamle, for at læse de sidste Alvorstidender. Gaaende, staaende, siddende bliver de der i nogen Tid. Og saa slaar det en, at Ligheden mellem disse Ansigter og dem, man kender der hjemme, er langt større end Forskellen. Ja, for det er de samme Sjælehistorier, der opleves. Her kommer en forslidt og sløvet Mand, dær en skuffet og forslæbt Kvinde. Her en selvsikker Herre, og dær en Dame med Hat og med Holdning. Men saa kommer dær en Morlil med Fred og med Mildhed, og dær en Mand med Alvor og Kraft. Og dær en munter Ungdomsflok med

Forventning i Øjet, og her en Skare Skolebørn med Smilehul paa Kind. Her Mødre og Hustruer med Slør for blege Træk og Sorgens sagte Trin, og dær en Flok Soldater med taktfaste Skridt og besluttede Miner. - Ja, det er endog hændet mig Gang paa Gang at møde slaaende Lighed mellem den enkelte her og den enkelte hjemme; selv en udpræget dansk Skikkelse som gamle Morten Eskesen har en Genganger her: samme spændstige Gang trods Aarenes Tal og samme frejdige Aasyn og kærlige Blik. I saadanne Stunder bliver Verden en baade mindre og kærere, ti mere kendt. Det er, som man kender og holder af disse Mennesker, fordi man aner samme Sjælehistorier som hos nogen, man kender. Sproget og et og andet ydre fjærner, men Ansigternes Udtryk bringer atter nær. Paulus' Ord: "Naadegaverne er forskellige, men Aanden er den samme" er falden mig paa Sinde i den ændrede Form: "Sprogene er forskellige i Syd og Nord, men Aanden, Hjærtets Oplevelse, kan være saa helt den samme; da bliver Linjerne i de to Ansigter ogsaa saa væsentlig ens. - Hvad der derimod naturligvis vil være forskelligt, er Forholdstallet: I en aandelig forhutlet Egn vil de forkomne Ansigter være flere og de skønne og rene Ansigter være færre end i en Egn, hvor Aand og Liv er bleven Hjærterne tilbudt og taget ind i Sjæl og Sind. Det kan endogsaa arves: En dansk Læge holdt Foredrag for et Sogns Skolebørn i Sognets Forsamlingshus; mens han talte, slog det ham, hvor mærkelig mange af disse Børn der dog havde smukke og gode Ansigter. - Ja, for der havde i 40 Aar været meget, sundt aandeligt Liv i det Sogn. - Gode kristne Hjem - gode Ansigter. - - -

- - - Vi har set Landboerne, naar de kom til Torvs herinde. Vi maa en Tur ud til dem og se deres Forhold lidt nøjere. Den rigtige Franskmand smiler lidt ad Bonden i Auvergne; det er nu hans Molbo eller Lollik. Som vi hjemme siger: Herregud! er De fra Rødby, hedder det her: Aa, han er hverken

Mand eller Kvinde, han er fra Auvergne! Hvis der er lidt om det, skyldes det nok de sociale Forhold. Jorden ejes endnu væsentlig her af Godsejere, der bor i Slotte, snart ældgamle Adelsborge, snart moderne Storvillaer, og som er Millionærer paa Fæstebøndernes Bekostning. Hos Selvejerbonden staar det bedre til, om end baade Bolig og Arbejdsmetoder har Præg af Egnen. Lad os besøge én af hver Slags.

Selvejeren derude i Combelles, o. 10 Kilometer her fra, er ved Fronten; hans Kone maa klare det selv. Til Hjælp har hun en Pige, en 17 Aars Knøs og sin 12 aarige Datter. Og saa faar hun Lov at leje 5 Fanger her fra Ecole Albert. Hun er livlig, gæstfri og ferm. En Kop Kaffe straks - gør godt ovenpaa Cycleturen - Frokost siden, og efter en Rundtur i Marken endda en Kop Te. Det ejendommeligste er Køkkenet. Dagligstuen, meget lidt brugt, er kun sparsomt møbleret, men Køkkenet des mere: Tallerkener, Fade, Krus, Kobberkar, Messingtøj af alle tænkelige Slags fylder alle Væggene. Løgbundter over Døren, Flæskestykker under Loftet. Et langt, skuret Bord, uden Dug ved Maaltidet, midt paa Gulvet, to løse Bænke til. Den aabne Kamin saa stor, at der kan sidde to Mennesker ved hver Sidevæg derinde (lunt!) og 4 foran. Hele Huset faar let Plads "omkring Arnens Ild". Fangerne kom hjem til Middag (eller Frokost - de to Maaltider Kl. 12 og Kl. 5-6 er væsentlig ens): Tynd Suppe, tykke Pandekager, Ostebrød og Flæskebrød og et Glas Vin, - alles Drik her. Stuehuset er som allevegne kort, men i to Stokværk. - Udhusene bygges altid paa saa skraa en Grund, at den ene Gavl omtrent rører Jorden med Tagskægget; saa kan Høet køres lige ind paa Loftet. I en meget mørk Stald stod en Snes meget almindelige røde Køer; deres Foder er Hø og Vand[x)] 3 Gange daglig. I en stor Box gaar alle Kalvene; naar

---

x) til Ungkreaturerne anvendes baade Roer og Kager, men i ringe Mængde.

der skal malkes, kaldes de ud ved Navn, malker hver sin Mor "ned" og "efter", mens Malkepigen altsaa kun tager den "midterste" Mælk. Auvergne er berømt for sin Ost. - Et Par smaa morsomme, sproglige Oplevelser fra denne Kostald: Datteren, der jog en Kalv ind, sagde "De" til den (allez! ikke va!); i den Grad er Flertalsformen almindelig paa fransk. - Mere hjemligt, men ogsaa mere overraskende lyder saa en Karlestemme ud fra Mørket til mit intet anende Øre: Naa, ka do hom' dæ! Da er det en af Fangerne, der er sat til at fodre! (Hønsene her i Egnen maa være danske, for naar den lille, livlige 13 Aars Frøken her nede ved Bordet efterligner deres Kaglen, siger hun: Godt, godt, gør Ægk!!) Ellers var Fangerne sysselsatte med at hugge Gyvel til Optændingsbrænde. Marken var meget vidtløftig og meget frugtbar, men laa for en Del hen med disse Gyvelbuske. Ringe Kornavl, gammeldags Redskaber. Dog bruger de Damptærskeværk og har en ejendommelig Plov til Skrænterne: den er dobbelt d.v.s. vender ganske lignende Skjære og Muldfjæl op som ned, kan altsaa vendes om ved Furens Ende og pløje ogsaa paa Tilbagevejen; ellers maatte man "hente Fure". Tærskes der med Plejl, staar gærne én Mand og holder ved Neget, og 2 eller 4 banker løs! - -

Medens denne Gaard ligger i Højden med herlig Udsigt ned i Dalen og ud over Vidderne til Sneen paa de fjærnere Aase, saa er Fæstegaarden i Fabreques lavt nede, baade paa den ene og anden Maade. - I Dalen, hvor ogsaa Aurillac ligger, kun 5 Kilom. herfra, har den sin beskedne Plads lige ved Siden af Ejerens Slot, der ligger fornemt i sin lune Park bag et højt Gitterværk langs Dalens Chaussé. Op ad den vaade Skrænt, hvor Vandet stadig siver ned, ligger i spredt Uorden 4 Bygninger, og en 5. - Kostalden - endnu højere oppe. Udhusene er - som altid her - graa og tunge og synes altfor store; i et af dem var der næsten kun en Masse Vognskrammel; i et andet de 4

Kørestude og de yngre "Lærlinge"; i et tredje Hestene; og de 30-40 Køer som sagt adskillige Trappetrin højere oppe ad den vaade, brede Skraaning. Altid saadan, at Læsset kan køres lige ind paa Loftet og væltes af. Men Stuehuset var det ulig interessanteste. Det bestod af en højere og en lavere Del, dog bægge paa to Stokværk og i sammenbygget Forlængelse af hinanden. I Hovedbygningens nedre Stokværk: Bryggers og Kogerum til Svinefoder; i det øvre Dagligstue, Soverum og Køkken; dette ganske som i den første Gaard, kun tarveligere, og foruden med alt til Spisestue og Køkken henhørende tillige udstyret med en stor Seng! - I den lavere Tilbygning boede 5 af vore Fanger under saa ejendommelige Forhold, at en nøjere Beskrivelse maaske tør paaregne Interesse: I nederste Stokværk 5 smaa Svinestier med tilhørende smaa Løbegaarde foran. Rendestenen udenfor disse (langs hele Stuehuset) stemmedes op med en Halmvisk, naar der skulde muges; saa løb dens Vand ind i Løbegaardene og bar Gødningen ud og ned i Engene! Det er Rengøring à la Herkules, der rensede Kong Augias' i mange Aar urørte Stald ved at lede en Flod ind. I andet Stokværk var saa lige over Løbegaardene en aaben Svale, en bred Gang, hvortil man naaede op ad en udvendig Trappestige, og fra Svalen førte 3 Døre ind i 3 Rum (altsaa lige over Svinestierne). De brugtes til Hønsehus, Kyllinghus og tilfældigt. Nu var det tilfældige veget for en fransk Soldatervagt (ledsagende Fangerne), og Kyllinghuset var, efter at Kyllingerne nu som voksne var avancerede ind i Hønsehuset, forbeholdt vore 5 Sønderjyder! Fra et Skraavindu i Taget gød Lyset sig ind over et Bord, 3 Bænke, et Par Knager og 5 "Senge" (paa Kyllinggulvet). - Oh Sabroe, vi sendte dig en taknemlig Tanke! - Men her var livligt; de sov aldrig over sig, det sørgede deres Naboer og deres "Undersaatter" for! - Det skal dog tilføjes, at Gaardens Karle ikke bor bedre: Paa en Bræddeforhøjning (ét Trin op) i Hestestalde:

stod to Senge, omgærdede af en Bræddevæg i Hovedgærdets Højde; en løs Hest kunde altsaa vække Karlene baade med Mule og Hale! - - Mine nye Kendinge - det var første Gang, vi saas - befandt sig da ogsaa helt vel i deres Kyllinghus; det var mange Gange bedre end en Skyttegrav. Og her sad vi en hel Time sammen under fornøjelig Samtalen, Spørgen og Svaren fra Gærningen dær og fra det fjærne Hjem. Og vi endte med at opbygges med hverandre ved at læse Hoffs smukke Stykke, saare passende, om Barnabas, Trøstens Søn; en Andagtsstund, vi maaske husker længere end saa mange andre. - Det sømmer sig jo iøvrigt ogsaa saa lidet for os at være misfornøjede og fordringsfulde (som visse rejsende, for hvem aldrig noget er godt nok) - vi, som tror paa ham, der var bedre vant, end vi nogensinde har været, og dog gik herned til et Liv i Fattigdom og Trængsel, saa vi om hans spæde Dage maa synge:

Han lagdes i et Krybberum,
Guds Engle sang med Fryd derom. -

Og dermed Ønsket om Julefred i det kære Fædreland. - Alt gaar paa det bedste med Gærningen her. Kun fordres Fangerne stadig ud til Arbejde. Vi har derfor dristet os til at ansøge Krigsministeriet om Ophør heraf fra Jul til midt i Marts. Maaske faar vi et Ja i Julegave.

",..... Iaar gaar vi Julen imøde med lysere Sind og større Forhaabninger. Vi føler os nærmere knyttede til vore Landsmænd og alle de mange forstaaende Venner, som ..... Det gør godt at vide, at vi ikke er de ensomt stillede, som ingen tænker paa, men at det danske Folkehjerte slaar varmt for os, og at der fra Danmark gaar en dyb Kærlighedsstrøm herned. Hvorledes skal vi gengælde alt det gode, der øses ud til os. Jeg takker Dem alle. ..... Ved Tanken om at vi har Pastor Jensen, som alle holder saa meget af, lægger der sig en underlig Tryghed i Sindet, alt som Højtiden nærmer sig. Alting bliver saa lyst og let, naar man har et Menneske hos sig, som man rigtig ser op til og kan støtte sig til. Gennem Samværet med ham, synes jeg mig uvilkaarlig nærmere alle mine Venner ....."
(Af Krigsfangebrev 19/12 15 til N. H. Rasmussen)

F o r t r o l i g t .

Idet jeg hermed udsender Brev Nr.2 fra Pastor Troensegaard Hansen i Newcastle, har jeg den Meddelelse at gøre, at der kommer næppe flere Breve fra Pastor N. A. Jensen fra Frankrig. Pastor Jensens Gerning dernede er endt nu, og han selv er paa Hjemrejse. Frankrig har mere og mere faaet Krigsfangernes Hænder og Arme nødig til Hjælp ved Landbruget, og Følgen deraf er bleven den, at vore Sønderjyder i om ved 40 Grupper, hver paa 5 - 6 Mand, er spredt omkring i Auvergne paa Gaardene, spredt over et Omraade saa stort som Sjælland. Kun undtagelsesvis vil de kunne komme "hjem", d.v.s. ind til Aurillac, til Ecole Albert. Altsaa var der ikke andet for Pastor Jensen at gøre end at rejse tilbage til Danmark.

Efter at hans Arbejde hørte op ved Paaske, har han dvælet dernede endnu en Tid, haabende paa at Professor Verrier skulde komme tilbage fra sin Rejse til Norden, saaledes at ny og andre Arbejdsmuligheder for Præsten maaske kunde findes, og saaledes at Pastor Jensen, hvis dette sidste glippede, kunde faa taget Afsked med Sønderjydernes og vor Ven og Velgører, Verrier. Da Professor Verrier imidlertid stadig ikke viste sig dernede, men vistnok er i Sverige endnu, maatte Bestemmelsen om Opbrud tages uden ham. En Maaned af sin Ventetid har Pastor Jensen tilbragt paa en Herregaard i Aurillacs Nærhed. Herfra skriver han bl.a., efter Omtale af Krigens Tryk og Tynge :

"Men saa har Krigen da ogsaa sat et lysere Spor paa Gaarden her: Hold efter Hold af vore Sønderjyder har været herude paa Arbejde; og det er opmuntrende at høre deres Skudsmaal. Baade Ejeren og Fruen og Folkene kappes om at rose dem som Arbejdere og prise dem som Mennesker. De har efterladt sig et smukt Minde og givet franske Mænd og Kvinder gode Tanker om det lille Land deroppe højt mod Nord. Derfor var det med Glæde, Fruen gav mig Lov til at saa et Dannebrog af røde og hvide Valmuer i Havens næststørste Bed. Hun sad selv interesseret under Egens høje Krone med sit Sytøj og fulgte Arbejdet, da jeg i Eftermiddag dannede Bedet til og udspændte Maalesnorene, saa det hvide Kors kunde faa sin rette Plads i den røde Bund. Siden vil hun selv kante Flaget med et blaat Baand af franske Blomster. Saa har vi jo Trikolororens Farver tilläge.- I Dagens Anledning (17. Maj) smaanynnede jeg Norgessangen dertil og tænkte ved "dette Landet" baade paa Norge og Frankrig, men mest dog paa det lille Land ved Sund og Bælt. Og saa sluttede jeg mit lille Dagværk med det Hjertesønske : Naar disse Valmuer blomstrer, gid vi da maatte kunne synge: Og vort modige Flag flyver vid're idag, og det rødmer af Sundhed som aldrig tilforn! - Ja videre, indtil Flaget vajer over hele Folket!" -- Vi andre, vi bier stadigt paa den Dag, da vort Flag vajer som det skal. Naar saa den Dag er oprundet - og ogsaa før og efter - vil vi mindes Pastor N. A. Jensen og hans Arbejde i Aurillac med Glæde og Tak. De sønderjydske Krigsfanger dernede har Gang paa Gang udtalt, at de skønnede paa ham; og han var jo da ogsaa den bedste, vi vidste at sende dem. Desværre kun har Arbejdet altsaa ikke kunnet fortsættes og faa det store Omfang, som egentlig var tilsigtet fra baade fransk og dansk Side. Men for Nødvendigheden maa vi alle bøje os. Frankrig har Brug for Fangernes fysiske Hjælp. Fangerne føler det at være i sin Orden, at de yder den, ja har jo til Dels selv paa Forhaand ligefrem ønsket at komme til at hjælpe. I et Brev til mig fra Pastor Jensen hed det: "Landarbejdet maa jo blive mere og mere krævende. Vore Folks uforstyrrede Arbejden er vor bedste Tak. "

De danske Sønderjyder i Frankrig maa finde sig i nu at miste Pastor Jensen, men de bliver med med at nyde andre Begunstigelser bl. a. det herlige Gode , som det er for dem at være bleven skilt ud fra Tyskerne i de store Fangelejre i Frankrig og Nordafrika. Og hos mange af dem vil forhaabentlig Pastor Jensens Sædekorn spire og vokse senere, hvis dette ikke alt er sket.

- I England har Regeringen, som vi ved, fulgt Frankrigs Eksempel og samlet Sønderjyderne i Feltham, muligvis til et Antal af om ved 150 nu. Fast Præst vil der ikke kunne blive Tale om der, ikke foreløbig da, men derimod om regelmæssige Gudstjenestebesøg i Lejren (en Gang hver fjortende Dag), hvilke det da ventelig vil blive Pastor Troensegaard Hansens Sag at foretage.

I Rusland er der ogsaa opnaaet Samling, i Pawlowo Possadski, nær ved Moskwa. Paa dette Sted er der, mens dette skrives, vistnok nu samlet ialt 70 Sønderjyder. Vil Tilladelse til at sende en Præst hertil komme ? Det vides ikke. Der haves godt Haab om en saadan Tilladelse, men den lader vente paa sig. Vil Pastor Jensen efter sin Hjemkomst da muligvis kunne drage til Rusland og tage fat der ? Vi faar at se. (I Pawlowo , som ogsaa i England, er Fangerne samlede hele Dagen indenfor Lejrens Omraade).

Foreløbig siger vi Pastor N. A. Jensen Farvel : Farvel og Tak ! Vi takker ham ogsaa for de Breve, som han har sendt hjem; det var jo noget "oven i Købet". Men vi takker ligeledes de Mænd med de unævnte Navne , men med de aabne Hjerter og aabne Hænder, der gjorde det muligt, at vore Sønderjyder kunde faa Pastor Jensen ned at være hos dem og i saa langt et Tidsrum, som sket er.

Den 30. Juni 1916

N.H. Rasmussen

E II B

Maa ikke offentliggøres, ejheller refereres i Breve.

Juni 1916.

"At love er ærligt, men at holde besværligt" , er der flere end mig, der har maattet sande. Jeg troede, at jeg skulde have faaet Lejlighed til at sende Dem det lovede Kredsbrev allerede for ca. 10 Dage siden, men det har været mig aldeles umuligt, saa overhængt har jeg været med Arbejde, og for at gøre det endnu værre maa jeg nu ogsaa tage min Vagtmesters Arbejde paa Læseværelset og være "Motormand", "Skipper" og Præst paa samme Tid, fordi jeg har givet min Vagtmester en 4 Ugers Ferie i Danmark. Baade han og hans Hustru trængte saa haardt til Hvile, saa de maatte afsted. Jeg maa nu være paa Læseværelset hver eneste Aften fra 7 til 10 og prøve paa at gøre det hyggeligt for vore mange tilrejsende Sømænd. For at give Dem et enkelt Eksempel : I Lørdags var jeg paa Skibsbesøg og uddelte Pas paa 10 Skibe. Jeg havde en Mand med mig den Dag. Vi var næsten færdige og var for Hjemgaaende, saa strejkede Maskinen. Jeg maatte saa til at reparere, men dermed gik 1/2 Time af den kostbare Tid tilspilde. Jeg kom først til Læseværelset Kl. 3. Saa skulde jeg have en grundig Renselse for Kulstøv og Motorolie etc., og Kl. 4 skulde jeg være paa Kirkegaarden og have en Begravelse. Det tog 1/2 Time at tage derned, saa der blev ingen Lejlighed til at komme hjem til Middag først. Det maatte saa vente til bagefter. Men som jeg saa spiste, da jeg kom hjem ved 5-Tiden!

Tro nu ikke, at jeg beklager mig, nej, det er blot for at bevise for Dem og vore Venner derhjemme, at det er smaat med Tiden, da jeg kun kan gøre en Ting ad Gangen, og Distancerne er saa store.

Alt imens kalder mine kære Venner fra Feltham paa mig, og jeg for mit Vedkommende længes ogsaa efter dem - men hvad skal jeg gøre. "I have to make the best of it".

Jeg har længe ønsket at faa en stille Stund, saa jeg kunde fortælle Dem om mine Oplevelser fra min sidste Missionsrejse, og skal nu i Aften forsøge at give en Fremstilling af de for mig vigtigste Punkter. Som De jo ved, blev der taget en Del Fanger ved St.Eloi, og deriblandt skulde befinde sig en hel Del Nordslesvigere.

Jeg rejste da op til London for at faa lidt Rede paa Sagen. I Underretnings-Bureauet gennemgik jeg Listen af Navnene og fandt en Snes Stykker fra Slesvig. Jeg skulde nu kun have Tilladelsen fra Krigsministeriet til at besøge den Lejr, hvortil disse Fanger var sendt. Der gik imidlertid et Par Dage, før denne kom, og jeg maa sige, at jeg var ikke ked deraf. Jeg saa deri Guds Kærlighedstanker med og for mig. Thi derved fik jeg Lejlighed til for første Gang at overvære Aarsmødet for Britisk Bibelselskab. Baade var jeg tilstede ved Gudstjenesten i St. Pauls Kathedral og til Mødet d. 3. Maj i Queen's Hall, hvor nogle af Englands største Kristne og dygtigste Missionærer havde Ordet og holdt vore Tanker og Hjerter saadan fangne, at mange af os kun ønskede, at de skulde blive ved. Det var for mig uforglemmelige Timer, fulde af aandelig Velsignelse og en Spore til at søge dybere ind i Guds vidunderlige Kærligheds Dyb og til større Lydighed overfor vor trofaste levende Frelser. Hvor kom dog den halve udvandede Rationalisme, som jo ogsaa stikker Hovedet frem i mit elskede lille Danmark, hvor kom dog denne ikke til at staa for mig i al sin Ynkelighed og Jammerlighed, da jeg sad overfor disse mægtige Trosvidner, hvis hele Liv var saa gennemstraalet af Frelserens Kærlighed og lysende Herlighed! Og det kom til at staa mig endnu mere klart, hvorfor det Britiske Bibelselskab er det største og stærkeste Bibelselskab i Verden, og at det er Hovednerven i det Britiske Aandsliv og en af Bærerne for den store, engelske Nation, den største i Verden. Jeg havde den store Glæde - og Ære - at blive indbudt til lunch efter Mødet. Her traf jeg en dansk Herre, Hr. C. H. Kragh, som er Medlem af Bestyrelsen. Hans Ord til mig var : "Jeg vil regne det for den største Lykke, om jeg kan faa Lov til at slutte mit Liv i Samfund med disse

Mennesker, hvor det rette kristne Brodersind altid er raadende". Og jeg følte, at han talte sandt, ikke mindst mens vi sad ved Bordet, og flere Talere havde Ordet. Der var i dybeste Forstand "De helliges Fællesskab" det sammenknyttende Baand!

Jeg fik Lejlighed til ved Bordet at sige nogle faa Ord (jeg var den sidste af de 4 Talere, som havde Ordet). Jeg gik ud fra Provst Fengers Ord til mig ved Begyndelsen af Krigen: "Gør hvad lidt De kan for at vise den store engelske Nation, at dens Nederlag og Sejre er vore Nederlag og Sejre", og omtalte saa, hvad Danmark skylder det Britiske Bibelselskab samt England i det hele og store for den Indflydelse, som det stærke personlige Kristenliv herovre har haft for mange danske Kristne. Jeg mindede om, hvor meget vi skylder den engelske Regering, fordi den saa beredvillig har indrømmet mig Tilladelse til at rejse rundt i Lejrene og forkynde min Herres Evangelium paa Dansk for vore danske Slesvigere. Jeg omtalte i Forbigaaende hin slesvigske Soldat, der selv femte var med til at eskortere en Afdeling britiske Fanger fra en Lejr til en anden, at den kommanderende Underofficer paa Vejen havde beordret de tyske Soldater til at skyde Krigsfangerne, men at vor brave Nordslesviger havde haft Mod nok til at træde mandigt op derimod og truet med at indberette Sagen til højere vedkommende, dersom Briterne blev skudt. Den tyske Underofficer turde ikke udføre sin brutale Plan, saa Fangerne havnede velbeholdne i den nye Lejr.- Jeg sluttede med at udtale mit Ønske om, at England maatte gaa sejrrig ud af denne Kamp, større og stærkere og ædlere, saa det kunde være med til at gennemføre Keswickmændenes store Program: <u>Alle ét i Kristus Jesus</u>! Ved den afsluttende Bøn blev der bedt saa smukt og varmt for vort kære lille <u>Danmark</u>!

Naar De har læst dette, kan De vel forstaa, hvorfor jeg kunde takke Gud, at jeg ikke fik Tilladelsen fra Krigsministeriet før efter Mødet. Der er jo ingen, der kan lede og ordne og lægge til Rette som vor elskede himmelske Fader.

Den følgende Dag drog jeg saa afsted til den attraaede Lejr for at "søge og finde" mine sønderjydske Brødre. Da jeg over Middag kom til Lejren og kom ind til Kommandanten, blev jeg jo nok lidt forbløffet i Øjeblikket, da han sagde til mig, at han troede, at der ikke fandtes nogle danske Slesvigere iblandt Fangerne. Jeg var imidlertid sikker paa, at der var adskillige Slesvigere; det gjaldt nu for mig om at finde ud, om der var nogle danske, helst "vaskeægte" danske Nordslesvigere.

Jeg fik Navnefortegnelsen og anvendte et Par Timer til at pille ud alle de danske Navne og en Del af de dansk-tyske Navne ogsaa. Jeg havde saaledes faaet ca. 40 skrevne op. Da jeg var færdig, kom Adjudanten og spurgte mig, hvorledes jeg vilde gribe Sagen an. Jeg mente, at det var bedst at faa en halv Snes Stykker op ad Gangen, saa kunde jeg tale med dem enkeltvis. "Hvem jeg da vilde have op først?" "Jeg maa først overveje dette lidt", sagde jeg. Saa blev jeg ene et Øjeblik. Og saa maatte jeg bede til min himmelske Fader om Vejledning, thi jeg var jo aldeles raadvild med Hensyn til Valget. Og Gud gav mig Vished, saa jeg kunde nævne en halv Snes Stykker, da Adjudanten traadte ind. Et Kvarter efter var de samlede i en Stue ved Siden af. "Hvem vil De først have ind,Pastor"? spurgte den indtrædende Adjudant. "Et Øjeblik!" svarede jeg. Og saa maatte jeg atter "ringe op" til Far i Himlen. Og da Adjudanten kom ind, nævnte jeg Navnet uden Vaklen. Det var et forunderligt Øjeblik, da min Slesviger kom ind. Jeg gik straks hen til ham, rakte ham min Haand og sagde: "Guds Fred over Dem! Og Gud ske Tak, at De er kommen frelst ud af dette! Han velsigne Dem og Deres! " Som han trykkede min Haand , idet han sagde et rigtig bredt jydsk: "Tak skal De ha'" , og saa stpd Taarerne ham i Øjnene. Hvor jeg var glad over, at jeg havde fundet den rette. Vi gennemgik saa Navnene paa de 40, og han satte et Kryds ved 8 af dem. Det var altsaa 9 ialt. Alle de andre var tyske. Jeg fik talt med alle de 9, og jeg holdt en kort Bøn for dem og med dem,inden jeg rejste. Klokken var bleven saa mange, saa jeg maatte afsted. -

Men dette vil jeg sige Dem, at ingen andre end Prof. Verrier ved, hvor vanskelig en Opgave det er at"søge og finde" danske Slesvigere mellem en stor Skare Tyskere, der er vant til at føre det store Ord og kue eller idetmindste forsøge paa at kue de danske Sind og Tanker, saa de bliver holdt tilbage.- Men da jeg rejste derfra, var mit Hjerte fyldt med Tak til Gud for hans velsignede Hjælp. - - -

Den følgende Dag tog jeg med Toget i modsat Retning for at se til en haardt saaret Slesviger, der laa paa et Militærhospital.

Han var den eneste danske Sønderjyde og var Gud ske Lov over det værste. Han gik oppe med Armen i Bind. Vi havde en rar Stund sammen. Han er en prægtig ung Mand, elsket af sine Kammerater. Disse troede, at han var død, men jeg fortalte dem, at han levede. Og saa blev de saa glade!

Meget kunde jeg endnu fortælle, men det er Midnat, og mit gamle Hoved er træt, saa jeg maa slutte med Tak til Dem og alle Venner derhjemme, fordi jeg har faaet Lov til at gaa Bud for min kære Herre og Frelser til vore elskede Sønderjyder!

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

-----oooOooo-----

E III

Maa ikke offentliggøres eller refereres i Breve.

Newcastle, Juli 1916.

Kære Cand. Rasmussen !

Endelig er det lykkedes - dette, som vi har tænkt paa, talt om, skrevet om og bedt om, - at vore kære Sønderjyder ere blevne samlede i en Fælleslejr, ganske vist ikke helt alene, men dog samlede, fri for de truende Blikke, fri for prøjsisk Tvang. De ere atter et frit Folk - trods Fangenskabet - saa de aabent kan tale sammen om de Ting, der sysselsætter deres Tanker tidlig og sent : deres kære Slesvig i Nutid og Fremtid. Øjnene kan lyse og straale, naar de tænker paa eller taler om deres lønlige Haab : frit og uden Tvang at kunne bruge det kære danske Sprog i Kirke og Skole, Forsamlinger og Møder, at de igen kan faa, hvad de med lovlig Ret kan kræve. Hvor underligt at alt dette kommer af sig selv. Jeg har jo altid undgaaet at tale "Politik" med vore Sønderjyder. Min Opgave er jo langt større og herligere : at prøve paa at vise vore Fanger Vej hen til vor Frelser; Han, som først og fremmest kan gøre dem til fri, levende, stærke, kristelige Personligheder. Men derved melder sig jo ganske naturligt Trangen til at gøre de nationale Krav Fyldest. Vi, som ere danske af hele vort Hjerte, vil jo gøre alt, hvad der staar i vor Magt ikke alene for at bevare vor politiske Frihed, Selvstændighed og nationale Ejendommelighed, men ogsaa for at fremme og dygtiggøre vort Folk, saa det maa høre med til de første i Rækken. Naar alle vi, som ere danske med Liv og Sjæl, staa sammen, allerhelst paa fælles Trosgrund, vil vi blive os vort Ansvar bevidst overfor de mange sociale Opgaver, ikke mindst Kampen imod alle de nedbrydende Kræfter, hvad enten det nu hedder "Dansen om Guldkalven", "Fraadseri og Drukkenskab" eller slap og løs Moral, i det hele taget alt det, som fremelsker Egoismen, udmarver de enkelte og degenererer Slægten. Krigen er frygtelig med alle dens Konsekvenser. Men alle danske Mænd og Kvinder, særlig troende Mænd og Kvinder skal huske paa, at ogsaa vi har Krig, en bitter, vedholdende og ubarmhjertig Krig overfor alt, hvad der hedder Synd, alt lavt og simpelt, alt det udvandede, alle halve Standpunkter. Dette skal den nærværende Verdensulykke hjælpe os til : at blive personlige, levende Hverdagskristne. Det er jo dette, som vore tro Sønderjyder har lært gennem de mange Aars "ægyptiske Trældom" , og det skal virkeliggøres i Aarene, som komme - de Fredsaar, som hele Verden sukker efter.-

Men for at komme tilbage til "vore Brødre i Feltham", saa vil jeg først omtale de Indtryk, jeg fik af mit første Besøg i Lejren. Kommandanten og hans Officerer ere de elskværdigste Mennesker, De kan tænke Dem, Mennesker med Dannelse og Takt og med Forstaaelse for vore "fraskilte Brødre" og deres sejge, udholdende Kamp overfor Overmagten. "Jyden, han er stærk og sejg" - dette passer maaske endda mere paa dem "sønden Aa" end paa dem i det fri Kongerige. -

Hver af Krigsfangerne har sit lille Værelse, hvor Væggene ere dekorerede med Dannebrogsflag eller Prospekter fra Danmark, i Centrum hænger "det allerbedste", Billederne af de kære derhjemme. Et Steds er det en Hustru, der sidder med "Krigsbarnet" paa Armen, den mindste eller eneste, som er født under Krigen. Faderen har aldrig set sit "Krigsbarn". Et andet Sted er det "Huset paa Landet" med hele Familien udenfor og Billedet af en af de faldne. En af vore gode danske Mænd viste mig en Tavle af Træ, hvorpaa han har "skrevet", d.v.s. indlagt andsa Slags Træ af anden Farve, følgende Ord :

"Vi lukker vort Hjerte for Trældom og Tvang
Og vor Dør for de fremmedes Skik "

Det hele er poleret og rammet ind og er et lille Kunstværk. "Det skal", sagde min Ven, "hænge over Døren til vort Hjem i Sønderjylland!" Blot De kunde have set dette, set Manden og hørt hans hjertevarme danske Ord og Vidnesbyrd,saa vilde De end bedre kunne forstaa de blandede Følelser, som behersker mig, naar jeg ser alt dette. Klumpen kommer i Halsen, og et Haandtryk eller et Blik eller Ord drager "Fangen" og "Præsten" nærmere til hinanden. Disse stille, rige Stunder har været mig en stor Velsignelse. Saa gaar vi rundt i Klynger og passiarer og ser paa"Herlighederne ", først til Værkstedet, hvor Høvlebænk, Sav og Huggejærn og alle dertil hørende Instrumenter blive flittigt brugt baade af de militære og civile Krigsfanger. Mange smukke Ting bliver her lavede, Ting der end bedre kunde faa Hjertets Strænge til at klinge, dersom de kunde fortælle om alle de mange Tanker, der gik gennem Sønderjydens Hjerte, naar han stod ved sin lille Æske og fældede det hvide Kors ind i den røde Bund og efter Fuldførelsen lod Blikket hvile paa det for ham saa dyrebare Dannebrog. Ja, mangen en har vel tænkt det samme som hin sønderjydske Soldat, omtalt i mit forrige Brev, en Gang sagde ved en Fest, hvor alle Centralmagternes Flag vare ophængte : "Se her!" sagde han til nogle Tyskere, "her er mit Flag" - og saa pegede han paa 2 smaa bitte Dannebrogsflag, som han havde dristet sig til at hænge op i en fjærn Krog af den store Sal. (Dette var i selve Berlin!).

Og saa gaar vi til Skolen, hvor vore to Lærere cand. theol. C. G. og A. R. , begge prægtige, dygtige og fine Naturer, giver deres stadige Undervisning i Dansk Sprog, Historie, Litteratur samt Engelsk og andre Fag. Derfra gaar Turen til den lille Have, hvor Kartofler, Kaal, Gulerødder og andre Grøntsager vidner om Landmandens Kærlighed til Naturen og dens Gaver. Indenfor Haven findes "Husdyrene" d.v.s. Kaninerne, hele store Familier. En Kaninmoder ligger og gumler nok saa fornøjet med et Anstrøg af Stolthed over sin store Flok paa 8 eller 9 Børn! De skulde se mine Venners Glæde over at vise denne Verden frem for mig. Det mindede jo om Hjemmet !

Og saa en stor Sportsplads, hvor de kan drive deres Sport, Gymnastik, Fodbold og anden legemlig Idræt. For Renlighedsen har vore hygiejniske, renlige Englændere sørget paa bedste Maade. Der er mange Badekar og Brus med herligt Styrtebad samt det saa uundværlige W.C. !

Efter at have set paa alle disse mange Ting og spist til Middag i Officersmessen gik vi over til Kirken, der er en lys og rummelig Bygning. Katholikkerne (Polakker og Elsass- Lothringer etc.) har deres eget indviede Alter, som er udelukkende for dem. De kunde ikke benytte Højaltret, da det er indviet til Statskirkens Brug. Derfor maa vi benytte dette Højalter ved vore Gudstjenester og Altergange. Alteret er bart endnu, men min Hustru har lovet at skænke os en Alterdug. Foreløbig bruger vi 2 smaa Malmstager af vore egne, og jeg tager Alterkarrene fra Newcastle Kirken med ned hver Gang, jeg holder Gudstjeneste. "Fredens Engel", som blev mig foræret sidste Aar af Professorinde Nystrøm, skal stilles paa Altret, saa snart den bliver restaureret. Vingerne er nemlig knækkede under Transporten - et slaaende Symbol paa de nuværende Forhold.

p.t. <u>Feltham, August.</u>

Ja, mere fik jeg ikke skrevet hin Nat, og siden har jeg haft saa meget at gøre, at det har været mig umuligt at fuldende min Beretning. Men igaar kom vi hertil for at holde Ferie en Maaned, hvad vi - især min kære Hustru - i høj Grad trænger til. Hun har nemlig i lang Tid været sygelig og udkørt, saa der var

intet andet at gøre, vi maatte afsted. Min trofaste, daglige Medarbejder kom da med den lyse Ide at vi skulde tage herned til Feltham, hvor vi kunde forene det nyttige med det behagelige, det nyttige, at vi kunde hvile og samle Kræfter, det behagelige, at jeg kunde komme i Lejren og holde 4 Gudstjenester deriblandt 3 Søndagsgudstjenester, mens vi er hernede. Jeg greb straks min Hustrus gode og geniale Tanke, og vi tog herned igaar Formiddags. Ganske vist havde jeg ikke faaet Værelser, skønt jeg havde forsøgt tidligere, men jeg var sikker paa, at den Gud, der stadig handler imod os som en Fader, ogsaa nu vilde vise os Stedet.- Det saa ganske vist lidt vanskelig ud for os et Øjeblik - her er intet Hotel i Feltham - mange Steder havde vi været, altsammen forgæves. Tilsidst kom jeg tilbage til Stationen og traf der en Mand, som "tilfældig" havde hørt min Samtale med Stationsforstanderen om Værelser. Han tilbød os Værelser paa meget gunstige Vilkaar, hvad vi selvfølgelig tog imod med Tak og sendte samtidig en inderlig Tak op til Far i Himlen for hans kærlige Omsorg. Manden fortalte mig siden følgende : "Min Hustru og jeg havde selv tænkt os at leje vore Værelser ud, og Gud har ogsaa denne Gang som saa ofte før mindet mig om Abraham, der saa sig om efter Offerlammet og fandt en Buk staaende ved Siden af sig. Ogsaa jeg saa mig om efter Lejere, og jeg fandt dem nærved. Jeg gaar saa at sige ellers aldrig til Stationen, men i Aften maatte jeg derhen, jeg vidste ej hvorfor, men nu ved jeg det!" Dette var selvfølgelig for os en ny Bekræftelse paa Guds vidunderlige Kærlighed og ledende Haand.- Og nu sidde vi her hyggeligt og dejligt i den herligste Landluft og en smeltende Varme ; Landluften har allerede begyndt at gøre sine Virkninger gældende paa os.

Igaar var jeg i London for at træffe Pastor Jensen og eventuelt Prof. Verrier. Sidstnævnte havde besøgt os et Par Gange i Newcastle, og vi var i det hele taget sammen næsten hele Tiden og havde megen Glæde af Samværet. Pastor Jensen traf jeg hos Prof. Verrier i dennes Hotel, og det var jo interessant at tale lidt sammen om vort fælles Arbejde. Desværre blev det ikke saa længe, som jeg kunde have ønsket, da jeg havde aftalt at komme til Underretningsbureauet for at gennemgaa Listerne paa nogle Tusind nye Fanger. Jeg havde min "Fredens Engel" med mig til London for at faa den repareret, men det var ikke lykkedes mig at finde en Gibser, saa jeg blev enig med mig selv om at følge min første Tanke, det blev støttet af Pastor Jensen og Prof. Verrier , at stille "Fredens Engel" med de knækkede Vinger paa Alteret, som den var - og saa, naar Krigen er omme, at faa Statuen restaureret. Dette vil da blive et nyt Symbol paa Verdensforholdene. -

Idag har jeg været i Lejren og holdt Gudstjeneste igen og haft en herlig Dag med vore kære Venner baade i Kirken og bagefter ved personlige Samtaler og klyngevis. x) Sidste Gang spiste jeg til Middag med de militære og idag med de civile Fanger. Det er mig en stor Glæde at kunne sige, at vore Sønderjyder faar god og nærende Kost. De skulde blot se, hvor

---

x) Det kneb for R. den første Søndag at spille Korsvarene rigtigt, hvorfor jeg ansøgte hos Commandanten om Tilladelse for min Hustru til at komme ind i Kirken en Dag og give R. 1 Times Undervisning i Orgelspil. Det var jo hyggeligt for begge Parter og af stor Betydning for R. Vi kunde mærke en vældig Forskel paa Organistens Spil og især paa Korsvarene den følgende Søndag. Lidt efter lidt faar vore Gudstjenester helt Karakteren af en hjemlig dansk Gudstjeneste, kun med den Forskel at alle ere Mænd.

sunde og friske de alle er, M. bl. a. har faaet runde Kinder og"strutter" af Sundhed. S.S. tidligere i Leigh er bleven sendt til Schweitz for sine svage Lunger, og jeg haaber, at han der vil genvinde sit Helbred.

Sidste Gang uddelte jeg ca. £:11.- til vore Slesvigere, saa de hver især kunde faa lidt. De 6 fra Eastcate, som blev i Feltham, fik ekstra hver 5/-, da de ikke har modtaget nogle Penge forud. Rørende var det forresten at høre det vittige Hoved blandt disse, den første, jeg mødte i Eastcate, sige : "Vi har forøvrigt faaet Penge fra vore Kammerater her i Feltham, de samlede ind til os. "

Nu er imidlertid alle mine Penge gaaet paa lidt nær, som skal gaa til et Musikinstrument til en af dem.

Vore snedkrende og sløjdende Sønderjyder trænge til Træ. Det sidste, som blev dem foræret hjemmefra, er nu næsten opbrugt. M. og de andre vare henrykte for det sidste. -

Med kærlig Hilsen til Dem og Deres samt alle vore Venner af Sønderjyderne

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

E IV

Maa ikke offentliggøres;
ejheller refereres i Breve.

I Toget paa Vej til Newcastle d. 21. Septbr. 1916.

Nogle Indtryk fra mit sidste Besøg i Feltham.

Det er forunderligt med disse nu saa regelmæssige Besøg hver 14. Dag, at disse altid rummer saa meget nyt, saa jeg uden at gentage mig selv let kunde sende et Brev hver 14. Dag, blot jeg havde Tid.

I Gudstjenesten og Møderne.

Hvad denne første er for mig kan ikke beskrives med Ord. Hvad den er for vore Sønderjyder kan man bedst dømme udfra den dybe, alvorlige Stilhed, der hviler over den danske Forsamling, der lyttende griber ethvert af Guds Ords herlige Forjættelser ! Og saa Altertjenesten med Bønnerne, Ordet og Trosbekendelsen, der lyder hver Gang. Denne sidste har jeg forsøgt at gøre mere personlig ved at ændre "vi" til "jeg" : "Jeg forsager!" og "Jeg tror!"

Og Salmesangen ! Ja, denne henrykker mig tidt ! I skulde høre disse Jyder synge vore gamle Kærnesalmer ! Naar vi f.Eks. synger: Den signede Dag med Fryd vi se! , da er det som hver eneste Streng og Fiber er spændt, og Stemmen dirrer saa betagende, naar det sidste Vers synges :

Saa rejse vi til vort Fædreland,
Der ligger ej Dag i Dvale !

Hvad de enkelte tænker og føler derved, kan Ord ikke beskrive.

En og anden vil maaske spørge: Hvordan lyder Kirkebønnen? Næsten som i vor danske Kirke i Newcastle, hvor vi foruden vort kære, danske Kongepar ogsaa beder for Norges, Sveriges og Englands Kongehuse, og hvor vi desuden stadig beder for vore Sønderjyder, deres Land og deres lønlige Haab. Er det underligt, at disse Fællesbønner binder Hjerterne sammen og gør sit til at nedbryde saadanne Skillemure, som Livsstilling og Opdragelse kan opstille ! - -

Og kunde I saa se de knælende Skikkelser med de bøjede Hoveder foran Alterbordet, hvor Herren selv møder dem med sine aandelige Gaver til at styrke Troslivet, øge Kærligheden og gøre Haabet fast og bestemt - - ja, om I kunde se dette, da vilde I juble med mig og hjælpe mig med at takke den Herre, der saa vidunderligt "mildner Luften for de klippede Lam".x)

Til Gudstjenesten var 3 nye, 2 Civile og 1 Militær. Med den sidste var det forøvrigt gaaet hurtig med Flytningen. Jeg havde opdaget ham i Fangelisterne og var sikker paa, at han hørte til de "ægte" og skrev derfor straks til Autoriteterne om ham. Saa snart han var vel borte fra Hospitalet, hvortil han var kommen, blev han overflyttet til Feltham. "Jeg vidste godt", sagde han, "før jeg kom herover, at der var en Lejr for vore danske Sønderjyder o.s.v. " Tænk, at de ved det derude paa Slagmarken! - I Kirkebønnen bad jeg for de nyankomne - noget, som ikke undlader at gøre sin Virkning. - - -

x) Ved Civilfanger forstaas civile, tyske Undersaatter, der er holdt tilbage i England eller ved Visitation af Skibe. For os har Civilfangerne jo samme Interesse som Militærfangerne.

N. H. R.

II Det personlige Forhold til de enkelte.

Igaar spiste jeg til Middag med de Civile. De skal nok selv holde Rede med, hvor jeg skal spise, hvad jeg for Resten ogsaa selv gør for at skifte Sol og Vind lige til begge Sider.

Efter Middagen var en hel Del af de Civile og jeg samlede til "Cacaogilde" - det er næsten en staaende Regel, naar jeg "dinerer" med de Civile. Her traf jeg sammen med de 2 nye og fik Lejlighed til at lære dem lidt nærmere at kende. Den ene af dem, gift med en Nordslesviger og bosat i Swansea, var meget forknyt og bitter, fordi han var skilt fra sin Hustru og 3 smaa Børn. Disse sidste tænker paa at rejse til Danmark, dersom de da kan faa Rejsetilladelse. Der vil blive noget at gøre for dem, om de havner i Danmark.

Ved vort Eftermiddagsmøde, hvor Sangbøgerne kom frem, og mange af vore kære, danske Sange blev sungne, talte jeg om Katakomberne med deres Minder og Billeder, om Hyrden og hans Kærlighed, Lammet og dets Lidelse, Palmen og Sejren og henviste vore Landsmænd til de første Kristnes Trængsler, deres Savn og Sorg, Lidelse og Angst, men ogsaa om deres levende Haab om den sikre Sejr, vundet af Jesus selv og lovet alle hans Venner. Hvad disse gennemlevede, anvendte jeg paa vore sønderjydske Venner og pegede paa den visse Sejr i og med vor levende, stærke Frelser !

Der var stille Hjerter og lyse Tanker, mens Haabet om Sejr svang sig langt bort fra Fængselsmurene og over til det bundne Land, til Hjemmene, hvor Far eller Mor, Hustru eller Søskende gaar stille og stærke omkring, baaret af den himmelske Faders Kærlighed og rige Forjættelser! Stærkt og fyldigt lød som Afslutning vor sædvanlige Salme :

Herrens Venner ingen Sinde
Mødes skal for sidste Gang!

og saa foldedes de mange Hænder, og vi bar vore Hjerters dybe Trang og Længsel frem for den Herre, der bedst formaar at tage os i Skole, uddanne os og gøre os brugbare i sit Rige, og som holder sit Løfte, at ogsaa alle de andre Ting skal gives os Mtt. 6.

Før vi skiltes, bragte jeg en Hilsen fra en af Danmarks bedste Mænd, en levende, ydmyg Kristen, som elsker vort Land, vort Folk og vore sønderjydske Brødre. Hilsnen var knyttet til 2 Pet. 3 - 18 og gjorde dybt Indtryk paa mange. Tak til ham og Tak til hver og en af I mange, som tænker paa dem herovre! Disse Baand, der bliver knyttede nu mellem Eder og dem, vil aldrig briste, særlig da de Baand, som er tvundne sammen med den fælles Tro, det fælles Haab og den fælles Kærlighed !

Før jeg gik, fik jeg en lille Enestund med en af de nye, ham jeg omtalte før. Det var, som om al Bitterhed var smeltet. Jeg lod ham græde ud, saa listede jeg min Arm rundt om hans Skuldre, og mit Hjerte græd med ham - og saa lovede vi hinanden, at vi skulde være Venner og hjælpe og støtte hinanden.

Jeg gav ham mit Tilsagn, at jeg skulde skrive til hans Hustru endnu samme Aften og iøvrigt gøre alt, hvad jeg kunde for at hjælpe hende og hans Smaa! Og saa kom Smilet, dette Smil gennem Taarer, der kan være saa kønt, og som griber og binder Hjerter sammen. At jeg holdt mit Løfte med Hensyn til Hustruen, behøver jeg næppe at omtale. - -

III Skolen.

Vore to Lærere, min Degn og Organist i Kirken gør god Fyldest i Lejren og underviser som før meddelt i Dansk, Litteraturhistorie, Historie, Geografi, Matematik og Engelsk - Danmarks Riges Historie ikke at forglemme ! Desuden underviser min lærde Ven og Kollega, "Degnen" S.N.P. i Græsk. Dennes Tanker er jo - naa ja det har jeg maaske ikke Lov til at aabenbare endnu ! Men saa meget kan jeg da sige, at denne S.N.P. er en varmhjertet kristen Personlighed. Hans Fangenskab har bragt ham i et bevidst levende Samfund med vor Frelser. Og nu bruger Herren ham til Velsignelse ! Han og 5 - 6 andre (de fleste Militære) samles hver

Aften til en lille Bibeltime, og dette skal nok bære Frugt, flere og flere vil sikkert komme med. -

Jeg har mange Planer for Fremtiden; om Gud vil lade dem lykkes, ved jeg ikke endnu!

Foreløbig kun dette: Jeg har idag haft en Samtale med min engelske Biskop, under hvis aandelige Tilsyn alle Krigsfangerne er. Han har lovet mig at prøve paa, om jeg kan faa to Dage i Træk i Lejren hver 14. Dag. Min Tanke er da at bruge den anden Dag til Foredrag og eventuel Undervisning for derigennem at knytte flere af de Civile til Skolen. Det er mig en uendelig stor Glæde at vide, at jeg har vundet de allerflestes Tillid og Fortrolighed, og jeg beder Gud hjælpe mig, at min Indflydelse maa vokse mere og mere, Hans Navn til Ære og Lov! En anden Ting, som jeg venter mig en Del af, er, at den engelske K.F.U.M. har begyndt at tage et Arbejde op blandt alle de mange forskellige Nationer i Feltham. Sekretæren har givet os mange gode Tilsagn om Støtte bl. a. en "Lanterna Magica". Derved vil jeg kunne faa Lejlighed til at holde Foredrag med Lysbilleder over f.Eks. Carthagos Historie, Norge, Konstantinopel etc., for at nævne nogle.

D. 5. Oktober

Paa Hjemrejse til Newcastle.

Igaar var jeg igen i Lejren og tilbragte minderige Stunder med vore Danske. 4 var flyttede tilbage til Isle of Man, da de ikke rigtig harmonerede med vore ægte Nordslesvigere. Men 2 andre var kommen i Stedet , begge fra Isle of Man. De fleste var til Gudstjeneste, ogsaa de to nye, hvoraf den ene er Katolik. En hel Del var ude at arbejde, og nogle i Køkkendepartementet.

Indholdet af Prædikenen samlet om dette, at være ved Jesu Fødder ! Der var ingen sløve eller halvsovende Tilhørere, men alle syntes optagne af dette Livets første og sidste Maal : I Stilhed og Lydighed at overgive sig selv og sine og alt sit i den gode Herres Haand. Jo længere jeg har at gøre med denne Virksomhed, desto mere indser jeg, hvad der er Hjerternes inderste og dybeste Trang : et levende Gudsforhold, og alt det andet med Foredrag etc.,hvor nyttigt og ubestridelig godt det end er, maa og skal høre til det sekundære - hvad der iøvrigt ogsaa er anerkendt og fastslaaet som en absolut Regel af Autoriteterne, idet ingen Præst udenfor faar Adgang til nogen Lejr for at holde Foredrag. De engelske Myndigheder ansætter Præster for at de først og sidst skal forkynde Guds Ord og vinde Mennesker for Guds Rige. Alt dette blev saa stærkt pointeret igaar af Biskoppen ved vore Samtaler i Lejren. Og dette skal vi være glade for, thi derved holdes Virksomheden i de rette Spor. Forøvrigt maa jeg igen understrege, at Myndighederne er mageløse imod mig, saa jeg bogstavelig talt ikke mærker, at jeg er Dansker, men oftest bliver betragtet som en af deres egne. At blive vist en saadan enestaaende Tillid under nærværende Forhold er af overordentlig Betydning baade for mig selv personlig og for Arbejdets videre Udvikling. Alle Venner derhjemme vil sikkert forstaa, at jeg ofte jubler af Tak til min himmelske Fader, fordi Han har givet mig saa absolut enestaaende Privilegier baade i Newcastle og Feltham og i alt, hvad der vedrører mine forskellige Virksomheder. Af de 3 ved Lejren ansatte Præster (for Danske, Polakker, Elsassere etc.) er jeg den eneste, der uhindret kan bevæge mig overalt i Lejren hele Dagen og derved komme mere i personlig Berøring med de enkelte. Men jeg maa komme tilbage til mit Gaars Besøg. Ved Eftermiddagsmødet, hvor vi for første Gang brugte det nye Orgel, som er os skænket af den engelske K.F.U.M., samledes vi bogstavelig talt under Korsets Banner, idet et primitivt af Sønderjyderne syet Dannebrog var hængt over vore Hoveder. Jeg talte til en stor Skare om Frankrigs kristne Ungdom, navnlig Soldaterne og disse unge Krist-

nes Betydning for deres Kammerater. I nær Tilslutning hertil læste jeg nogle Breve fra en ung, troende, 19aarig theol. Student, der faldt ved Fronten sidste Aar. Hvilken Appel var der ikke i disse Breve til alle vore Sønderjyder, baade Soldater og Civile, og der var mange fugtige Øjne, da jeg sluttede med Bøn for vor Ungdom overalt, ikke mindst den danske og sønderjydske Ungdom.

Jeg haaber, at jeg næste Gang, jeg tager til Feltham - om 14 Dage - kan faa Lov til at holde et Aftenforedrag med Lysbilleder over Carthago i den puniske, romerske, kristne og muhamedanske Periode. Dette har jeg gjort til et særligt Studium under vort Ophold der i 1911. Antagelig deler jeg Foredraget i 2 eller 3 Gange. Jeg tror, at dette vil ikke blot interessere, men ogsaa anspore de kære Sønderjyder. Jeg agter forøvrigt at indbyde ogsaa de andre Nationer og vil desuden holde Foredraget paa Engelsk for alle de engelske Militære i Lejren. Sproget volder mig jo heldigvis ingen Vanskeligheder.

Sidste Uge, Tirsdag Aften (26. Sept.) rejste jeg til Liverpool, ankom Kl. 8 Morgen og tog med Damperen til Isle of Man for at "sigte" de ikke faa Slesvigere, som endnu findes der. Straks ved Ankomsten til Douglas gik jeg til min Ven, Regeringssekretæren, der som sædvanlig modtog mig yderst elskværdigt og allerede havde ordnet alt for mine Besøg i Douglas og Knockaloe. En fra først nævnte Sted ønskede at komme til Feltham. Næste Dag, Torsdag, var jeg i Knockaloe.

Men hvilken Modtagelse fik jeg ikke der af 5 - 6 tysksindede Slesvigere. Særlig to, som kun daarligt taler Dansk, brugte en Mund og skældte mig bogstavelig talt Huden fuld paa Tysk. Jeg havde mest Lyst til at variere vor gamle kendte Sangs Strofer til :

"Og skælder han os ud paa Tysk,
Saa sige vi : Hols Maul! "

Men Øjeblikket var jo altfor alvorligt til slige Represalier, saa jeg tog Sagen ganske stille og lod dem løbe Linen ud, til en af de engelske Autoriteter kom ud og paabød den vrede Tysker at spare lidt paa Røsten og benytte sig af mere passende Udtryk. Kun en af disse var "rigtig nok", og jeg kunde se paa ham, hvor pinlig berørt han var af Optrinet. Jeg havde en lille Samtale med ham, og jeg kunde mærke paa hans Haandtryk, at han var ærlig nok - men han er forkuet, som for Resten mange af dem er, eller om ikke just forkuet, saa dog i alt Fald tvungen til Tavshed og Forsigtighed. Som et Lyspunkt var den Gudstjeneste, jeg havde sammen med 20 danske Slesvigere om Eftermiddagen. Det var som en Afskedstale, og den gjorde dybt Indtryk paa mange af dem. Ca. 8 eller 9 ønskede at gaa til Feltham. Nogle af disse - alle er Civile - er prægtige Mænd, der antagelig vil blive af Betydning for vore Felthammer. - -

Med A. H. havde jeg en lang Samtale. Hvor han var glad over at se mig. Det var mig rigelig Erstatning for de Skældsord, som Tyskeren lod regne ned over mig. Jeg haaber, at H. snart bliver flyttet til Feltham sammen med de andre. Rejsen fra Douglas til Newcastle næste Dag varede fra Kl. 9 Morgen til 11,30 Midnat. Da var jeg ogsaa dygtig træt og nød min gode, danske Seng, som jeg ikke længe har gjort. --

Og saa til Slut kun en inderlig Tak til min kære Ven , Direktør N. H. Rasmussen, og de mange Venner for alle de mange kærlige og opmuntrende Breve , for Forbønnerne baade for mig og vore fælles Brødre herovre i Feltham og andetsteds! Gud signe hver en dansk Mand og Kvinde for den trofaste Udholdenhed og for Opofrelserne paa saa mange Maader! Høsten vil komme en Gang, og I skal samle Frugterne ind, og Eders Ansigter skal straale af Glæde og Tak, fordi I fik Lov til at være med i 1914 -16.

Og saa Tak til Eder alle, fordi jeg faar Lov til at være

Eders lykkelige Udsending

A. Troensegaard-Hansen

En Tilføjelse .

D. 4. Oktober 1916 skrev en af de fremmeligste af vore Folk i Feltham : " Jeg føler mig særlig vel tilpas her, og jeg tror, at det samme er Tilfældet med mine Kammerater. - Som De ved, har vi her et dejligt Snedkerværksted, og et stort Antal af os er ivrigt beskæftiget med at lave Husflidsarbejde. "

En anden skrev en Uge forud : "Jeg skal ret snart til at give Gymnastikundervisning igen ; kunde jeg ikke faa en af K. A. Knudsens Timesedler til Hjælp ? Vi har i Sommer kun drevet Friluftssport, Fod- og Nævebold; men nu begynder Regntiden jo snart, saa skal vi jo flytte indendørs. Vi har en storartet Gymnastiksal med mange Redskaber, bare ingen Ribbevæg. For rigelig 8 Dage siden havde vi lidt Sportsfest, Nordslesvigerne skar godt af ved Præmieuddelingen (Soldaterne). (Der er ogsaa Elsassere og Polakker i Lejren). Igaar d. 26. var vi til Fødselsdag; vi sang vore dejlige Sange og lod Fødselsdagsbarnet leve højt. Vi er iaar godt forberedt til at tage imod Vinteren. Skolen er i Gang, vi har et godt Bibliotek, og saa har vi Pastor Hansen; der er Fest, hver Gang han kommer. "

(Ved N. H. Rasmussen)

E V

Maa ikke offentliggøres;
ejheller refereres i Breve.

Feltham, 1ste November 1916.

Kære Cand. Rasmussen.

Sidste Gang jeg besøgte Lejren for at holde Gudstjeneste for vore Sønderjyder, havde vi den store Glæde at kunne samles om Aftenen ved 6.30 i det store, rummelige Gymnastikhus til Lysbilledforedrag.

Det var ikke blot vore egne, som havde givet Møde fuldtallige, men ogsaa en Mængde Polakker, Elsass-Lothringer og en Del engelske Officerer. Mit Emne var : Carthago i den puniske, romerske, kristne og mohamedanske Periode.

Jeg gav den historiske Oversigt først baade paa Engelsk og Dansk, og viste saa en Masse Lysbilleder, hvortil Forklaring blev knyttet.

Den Paaskønnelse, som blev mig vist fra alle Sider, var mig fuld Erstatning for det trætte Hoved. Jeg havde jo været i Aande den ganske Dag fra Kl. 10 til 8.15 (Gudstjeneste, Eftermiddagsmøde ect. og Foredrag).

I London havde jeg vigtige Forretninger den næste Dag, saa jeg kom ikke til Newcastle før sent om Aftenen. Jeg bestilte bl. a. Alterkar, Lysestager ect. til Lejrkirken for nogle af de mange Penge, som Frk. Thalbitzer og hendes Vennekreds havde sendt os.

I Dag har jeg været i Lejren igen. Det var en stor Overraskelse for mig at komme ind i Kirken og se Alteret flyttet til en af Enderne i Korsgangen. Efter Samtale med Biskoppen og Kommandanten var dette bleven bestemt, fordi vort Alter var fuldstændig dækket af det katholske, der var rejst foran Højalteret.

Men hvilket Syn var det ikke at se vort Alter nu ! Over dette et stort, rødt Klæde eller snarere rødt Filt med et Kors af grønne Blade og Grene. Rundt om dette Kors slyngede sig en nydelig Bladdekoration. Dette havde vore kære Sønderjyder faaet Lov til at lave, og det havde været dem en saadan Glæde.

Saa skulde jo Alteret pyntes, og De skulde have set, hvorledes alle vore Venner vare interesserede i hver enkelt Del, som kom frem af mine Kufferter. Først min Hustrus Alterdug, der paa Forsiden, som hænger ned, bærer Kristi Monogram i græske Bogstaver ☧ til venstre. I Midten en Kalk i gennembrudt Syning med Tallet 1916 nedenunder. Til højre er syet ,hvilket betyder "Prisoners of War" - en ganske original Ide, der ligesom stadig skal minde vore Sønderjyder om dette : Her mødes Livets Herre, den store, sejrrige Konge fra Golgatha med de "overvundne", fangne Sønderjyder. I min Indledningstale udtalte jeg blandt andet, at min Hustrus og mit inderste Ønske var, at Jesus Kristus maatte sejre over alle vore Sønderjyder, som samledes her i Hans Hus nu og i Fremtiden.

To prægtige, store Messingstager med Lys - de sidste skænkede af Vamdrup Menighed i 1915 - bærer følgende Indskrifter:

Paa den ene af dem: Til den sønderjydske Lejrkirke i Feltham under Krigen.

Paa den anden Stage : Fra Venner i Danmark 1916.

Karrene til Brødet og Vinen, de skønneste Sølvkar, De kan tænke Dem, bære begge den fulde Indskrift : Til den sønderjydske Lejrkirke i Feltham under Krigen ----- Fra Venner i Danmark 1916. - Desuden er der en Altervinkande af Glas med Sølvhaandtag og Sølv-

tud, der paa Sølvlaaget bærer et Kors. Cibonum,d.v.s. et Kar til Opbevaring af Brødet, har jeg ikke købt, da jeg haaber at faa en af vore dygtige "Snedkere" eller "Kunstnere" til at lave en smuk, lille Trææske med dertil hørende Indlægning og Inskription.

Evangeliet fra Joh. 1. med Døberens Vidnesbyrd : Se, det Guds Lam, som bærer Verdens Synd ! var jo som givet til Dagens Højtid og beregnet paa alle os, der efter Prædikenen gik til Alters. (Vi var over 30 Altergæster). Det var en Feststund, der i saa mange Maader mindede om den uforglemmelige Søndag med Altergang i Aurillac sidste Aar !

Efter Gudstjenesten blev der taget et Fotografi af det smukke Alter, og jeg haaber ved Lejlighed at kunne sende det gennem Censor til Dem. - -

I Eftermiddag, da vi havde vort sædvanlige "Menighedsmøde", blev der først holdt, hvad jeg spøgende kaldte "Generalforsamling". Som "Formand" forelagde jeg Forsamlingen en hel lang Række Navne af "nye Mænd fra Fronten". Af ca. 20 blev 7 erklærede for "værdige til Optagelse", 2 skulde undersøges, de andre fik "sorte Kugler" . Hvor alt dette dog var fornøjeligt, og vittige Bemærkninger bragte hele Forsamlingen til at juble af Latter. Det var som en Flok store Skoledrenge - men vi vare jo ogsaa forsamlede i Skolen! Efter dette kom Sangbøgerne frem, og stemningsfuldt og inderligt lød til A. R.s Violinspil den smukke Sang : Slumrer sødt i Slesvigs Jord ! Saa talte jeg ganske kort om Danmarks Taknemmelighedsgæld til Sønderjylland og særlig til de bedende, troende Sønderjyder, samt at Danmark aldrig vil glemme dem, hvad de jo ser mange Beviser paa og netop idag havde faaet Bekræftelse paa i Kirken. "Desuden", sagde jeg, "er der en hel Del af Danmarks troende Menighed, som idag og hver Dag slaar Kreds om vore Sønderjyder, deres Kamp og Lidelser, deres Mod, Tro og Haab, hvilket altsammen vil ende i :

den herligste Sejr !

Saa sang vi "Paaskeklokken kimed" stille, dæmpet og vemodsfuldt. Da de sidste Toner døde hen, bøjedes Hovederne, og vi bad til den store Konge i det høje for Dagen og Fremtiden, for Slesvig og Danmark, for Slægt og Venner, og vi glemte ikke at sige Tak til Ham for alt, hvad Han havde givet os ogsaa den Dag ! Efter Slutningssalmen : Herrens Venner ingensinde ! var sunget, bad Organisten i hjertevarme Ord mig om at bringe Dem, Frk. Thalbitzer og Vennekreds en hjertelig Tak fra dem alle for de smukke Altersager, som var dem sendt fra det kære Danmark.

Hvad der piner mig en Del er, at Tiden er saa knap, at jeg i Øjeblikket ikke kan komme rundt paa de mange forskellige Hospitaler for at se til de saarede sønderjydske Soldater. Men ogsaa denne Vanskelighed haaber jeg at overvinde, takket være mine gode, forstaaelsesfulde og indflydelsesrige, engelske Venner.

Paa Vejen til Newcastle

2. November

Jeg har idag talt med en af de bedste og mest indflydelsesrige, og man har lovet mig al mulig Støtte i min kære, velsignede Gerning i Herrens Vingaard. Det var smukke, hjertevarme Ord, som blev udtalt om "vore stakkels lidende Sønderjyder". Vedkommende blev øjensynlig stærkt bevæget ved at høre mig udtale min absolutte Tro paa Rettens og Sandhedens Sejr. Dette kan man, synes jeg, kun tro paa, naar man ved, at der er en retfærdig Gud, der leder og styrer Folkenes Skæbner. Det er min store Lykke og min bærende Kraft, at De og mange troende Venner derhjemme daglig med os slaa Kreds om vore Sønderjyder og vort gamle tabte

Land i inderlig Bøn til den almægtige, naadige Gud. Aah, om vi kunde vække hele Danmarks Menighed til Nidkærhed, til en levende og udholdende Bøn for dem "sønden Aa" - saa vilde Sejren være vis ! Thi Gud vil intet hellere end knytte det adskilte sammen, men alle vi, som tror paa og har vor Frelser kær, vi skal være os vort aandelige Ansvar bevidst overfor vore Sønderjyder, særlig i disse afgørende Tider. Vi skal staa sammen, uafhængigt af ydre Forhold ! Ned med alle Skillemurene, materielle og aandelige ! Bort med alt det, der søndrer og splitter Guds Børn ! Gud give os aandelige, myndige Mænd og Kvinder i Danmark, som har Mod til at blæse i Basun Landet over : Til Bøn for Sønderjylland og for alle vore Brødre dernede ! En saadan kristelig national Bølge vilde skylle alt det "raadne Tømmer" ud af vort Samfunds Bygning! Tænk om vi kunde faa Lov til at opleve, at Danmark og Sønderjylland kunde blive forenede kristeligt og nationalt med den store Fællesopgave : at følge Jesus i Lydighed og Kærlighed! Saadan er vor Tanke, vor Bøn og vort Haab ! Tag dette sidste fra os, saa brister den sidste Streng paa Livets Cithar ! Behold Haabet, og Citharen vil blive ved at klinge til det sidste. Meget har vi at takke vore kæmpende Sønderjyder for, men især da deres levende, usvigelige , stærke Haab om

Rettens og Sandhedens Sejr !

Denne Gang har jeg gennemgaaet næsten 5000 nye Krigsfangenavne; det tog mig adskillige Timer, og jeg har fundet mange gode, danske Sønderjyder iblandt dem. Det gælder nu kun om at faa dem "sigtede" og saa flyttet til vor Lejr i Feltham. Hvor meget lettere vil ikke alt blive, dersom Gud vil lægge alt til Rette for os, saa jeg til Foraaret helt kan hellige Tid og Kræfter paa denne Gerning, der efterhaanden tager saadant Omfang, at det kræver en virksom Mands stadige Omsorg.

Med kærlig Hilsen til Dem og Deres og alle Venner.

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen.

E VI

Maa ikke offentliggøres;
ejheller refereres i Breve.

Newcastle, Nytaarstid 1917.

Til min store Forbavselse ser jeg, at jeg ikke har ladet høre fra mig siden 18. November f. A. Jeg skal imidlertid nu forsøge at give en nogenlunde kronologisk Fremstilling af de vigtigste Oplevelser blandt vore Sønderjyder og Arbejdet, som er knyttet til disse.

Den 29. November.

Det var en meget stærk Kulde den Dag, og Kirken i Feltham, der vanskelig kan opvarmes, var derfor meget kold. Noget forkølet var jeg iforvejen, og det blev ikke bedre efter Gudstjenesten, under hvilken jeg frøs ganske forfærdeligt. Ved vort Eftermiddagsmøde maatte jeg opgive mit paatænkte Foredrag, da jeg var ganske daarlig. Jeg maatte endog lægge mig en Times Tid paa en af vore brave Sønderjyders Senge, men denne lille "Episode" brugte Gud til Velsignelse. Der var efterhaanden samlet en hel Del af Vennerne i det rummelige Værelse, hvor 4 bor sammen. Blandt de besøgende var ogsaa en, som jeg havde savnet ved Møderne og i Kirken. Jeg sagde lige rent ud til ham, mens jeg laa paa Sengen: "Jeg har savnet Dem ved Gudstjenesterne og Møderne, hvad er Grunden ? " "Jo, Hr. Pastor, det skal jeg sige Dem; De sagde en Dag i en Prædiken, at dersom Tyskland havde givet England de samme Garantier som Frankrig, ikke at ville krænke Belgiens Neutralitet, var England næppe kommet ind i Krigen, og det hele vilde maaske have blevet ordnet diplomatisk. Dette var for mig for meget "Politik" paa en Prædikestol, og siden har jeg ikke været til Gudstjeneste. " Mit Svar var følgende : "For mig var det ikke Politik, jeg taler overhovedet ikke om Politik, det var mig kun om at gøre at nævne , hvad Eftertiden vil benævne som et "historisk Aktstykke", en Kendsgerning, som alle neutrale Lande ere enige om er i fuld Overensstemmelse med de virkelige Forhold. Forøvrigt ved De jo godt, at mit Maal ligger langt højere, dette nemlig, at tjene min Herre og Frelser og vise Eder alle hen til ham. Har jeg mod min Vilje stødt Dem, vil jeg gerne, at dette skal fjernes." Og nu kom det for mig saa store Øjeblik. Jeg rakte ham min Haand, som han greb med Hjertevarme, Taarerne stod ham i Øjnene, medens han stammede: "Undskyld, at jeg har misforstaaet Dem!" "Ja, saa lad os prøve paa at være Venner og huske paa det fælles store Maal!" Hvad Betydning dette lille Optrin havde paa de andre, kan jeg ikke helt sige, men at det har virket paa adskillige som et kristent Vidnesbyrd, det ved jeg. Og Sønderjyden, med hvem jeg havde denne Samtale, er fuldstændig forandret. Han sidder igen paa sin gamle Plads i Kirken og til Møderne og er altid kærlig og opmærksom imod mig. - Se, det var Herrens Sejr over Menneskehjertet ! Hvor det er herligt at opleve og erfare sligt !

D. 13. December.

Atter en Dag rig paa Naade og Velsiggelse, baade i Kirken og til Mødet om Eftermiddagen. Det var jo Adventstider, og derfor fandt jeg det ganske praktisk og naturligt at holde et Foredrag om den store Menneskeskikkelse, den største, der har levet : Johannes Døberen . Det er jo et stort Emne, saa rigt paa afvekslende Situationer, de stærke Brydninger: de aandelige Kampe og Lidelser - Forhold, der var egnede til at fange vore Sønderjyders Tanker. Det

var en rar Time, vi havde sammen, og mange Hjerter var med i Bønnen om Sejr over alt, der drager nedad eller staar imod Ham, som er "Vejen, Sandheden og Livet". Johannes Døberen, der altid viste bort fra sig selv og hen til Jesus, altid vidnede om "det sande Lys", egner sig jo særlig til at kalde paa det bedste i os, anspore os til at sætte al vor Vilje og Energi ind paa at stræbe fremad og opad, kæmpende for

Sandhedens og Rettens Sejr!

Efter Mødet blev der holdt en varm og djærv Tale af en af mine Soldatervenner, P. R. for "Fødselsdagsbarnet", som de fleste nu havde kendt i ca. 2 Aar. Til Oplysning maa jeg meddele, at det var mig, der var "Fødselsdagsbarnet". Jeg er aldrig før bleven mødt med saa mange gode Ønsker som denne min sidste Fødselsdag !

Mange gode Stunder havde jeg sammen med enkelte af dem. Men dette er ikke saa let at skildre i en Beretning, da meget af det hører med til"ens Særeje ", som ikke kan "stilles til offentlig Skue". Jeg haaber, Vennerne derhjemme vil forstaa mig og min Tilbageholdenhed paa dette Punkt.

Den 27. December 1916.

Allerede sidste Gang havde vi lagt Planer til vor Fest d. 27. Det havde vakt stor Jubel hos alle, da jeg lovede dem "Gaasesteg" til den Dag. Julelys, hvide og røde, havde jeg med til dem saa tidlig, at de kunde bruge nogle af disse til Juleaften. Til Juleaften, hvor alle Slesvigerne var samlede paa de militæres Afdeling, havde de Træet tændt, læste Juleevangeliet og Pastor Jensens Adventsprædiken (som var sendt til Aurillac og til Feltham). Derefter spistes Kaninsteg af deres egen Avl. Julesalmer og Fædrelandssange var blevne sungne.

Juledag inviterede de alle Elsass-Lothringerne til Fest hos dem, og der er det nok gaaet muntert og fornøjeligt til. "Den vittige fra St. Eloi", V.F. havde faaet P.R.M. klædt ud som "Dame", noget som vakte almindelig Jubel blandt alle. Den morsomste Scene, som fik mig til at le saa hjertelig, at jeg længe vil mindes det, kan jeg desværre ikke genfortælle.- Jeg nævner blot dette, for at Vennerne i Danmark kan se, at vore Sønderjyder er frimodige og glade under Forholdene. Men de har det jo ogsaa godt !

Forinden jeg drog til Festen, havde jeg bestilt 6 "fede" Gæs i London. De vare allerede "klar til Gryden" , da jeg arriverede. Forøvrigt maa jeg sige, at det var lidt forceret efter 2 Gudstjenester og 2 store Julefester for Sømænd i Newcastle at skulle rejse til London 2den Juledag. Paa Kings Cross Station, hvortil jeg ankom med ca. en Times Forsinkelse, var der paa Grund af Helligdagen kun nogle faa Portører tilstede. Jeg maatte selv slæbe min af mange gode Sager fyldte tunge Kuffert hele Vejen rundt til Afgangsstationen for om muligt der at faa en Automobildroske. Dette var imidlertid vanskeligt, da kun faa Drosker vare ude paa Grund af Helligdagen - og stærk Taage. Det lykkedes mig imidlertid at faa Lov til at køre med en elskværdig Officer, der mærkeligt nok ogsaa skulde til Waterloo Station. Se, ogsaa det havde Gud i sin Kærlighed lagt til Rette for mig iforvejen.

Det var Taage med stærk Rimfrost, da jeg næste Morgen kørte til Lejren. Aldrig har jeg set smukkere Landskab herovre med Rimen liggende tæt paa hver en Kvist og hvert et Blad. - -

Der var en god Forsamling til Gudstjenesten i Kirken, trods det at 16 - 18 civile var bleven betinget løsladte og sendt til Salisbury paa Arbejde i det frie, blot nogle faa Dage før Jul. -

Der var jo noget særligt ved denne Julegudstjeneste, hvor det gamle Juleevangelium lød i underlig, skærende Modsætning til Verdenskrigen. Jeg prædikede om Juleglæden, den ægte, sande Juleglæde, der er ubetinget og universel, og som lokker Takkesangen frem. Den Dag bad vi særlig for Slesvig og Danmark og bar det frem for Gud, som er alles Tanker og Ønsker, at næste Jul maa blive lys og fredfuld for Danmark og Sønderjylland.

I det sidste har jeg ændret Kirkebønnen en Del, idet vi "landsvis" lander Sønderjylland og Danmark være det centrale. Norge og Sverige ere jo dog mere fremmede for dem "Sønden Aa". -

Ved Middagen Kl.12,30 , hvor vi Danske spiste sammen, havde den kære, brave S.N.P.,som den Dag var en af de danske Kokke, lavet noget særligt lækkert til mig, bestaaende af Kaninlever og Kaninhjerter. Jeg syntes, det var saa rørende af ham, og jeg kunde se, at de andre sad og glædede sig over, at det smagte "Præstemanden".

De kære Mennesker ved ikke alt det gode, de vil gøre mig. Er det da saa underligt, at de binder mig til sig med stærke Baand, Baand, som aldrig skal briste - thi de ere knyttede i Himlen ?

Efter Middagen havde vi et lille "Chokoladegilde" hos en af "de brave" .

Fra 2,30 til 4 havde vi en Skak Match; jeg spillede 3 Partier paa samme Tid med 3 forskellige, tabte det ene og vandt de 2. Hvor det var morsomt at se de mange, der interesserede stod omkring Skakbordene og fulgte Spillenes Gang.

Kl. 4 blev der kaldt til "Festbordet". 6 Borde vare stillede i en lang Række med ca. 10 ved hvert Bord. Saa kom de 6 Gæs "sejlende" ind med 2 smaa Dannebrøgsflag vejende fra de brune, duftende "Skrog". (Egentlige "Skrog" blev de jo først efter 1/2 Times ihærdigt Arbejde med de dertil indrettede Redskaber). Saa sang vi "I Jesu Navn gaa vi til Bords" staaende. Jeg, der sad ved det midterste Bord, maatte selvfølgelig skære min Gaas for. Min Genbo sagde til mig i Løbet af Middagen : "Det har A aldrig smagt før, men A maa si'e, at det er godt".

Da vi var naaet noget saa nær til at se det "nøgne Skrog", holdt jeg en lille Tale med særligt Henblik paa "vore Gæs". For at undgaa Misforstaaelser med Hensyn til disse "Fyre" maatte jeg sige Vennerne, at disse (Gæssene) ikke, som de maaske troede, vare komne flyvende fra Danmark, ihvorvel de derhjemme saa inderlig godt undte dem (Sønderjyderne) denne "Julemad". Pengene vare komne fra 1 Normand, 1 Svensker, 1 Sønderjyde og 2 Danskere. Der blev selvfølgelig Glæde over denne Meddelelse, idet de saa, at ogsaa andre end Danmarks Mænd og Kvinder tænker paa vore Brødre dernede. - Saa kom Appelsiner, Æbler, Nødder, Dadler og andet "Knas" paa Bordet. Efter "Bordet" blev det prægtige Juletræ tændt. Hvor det straalede af "hjemmelavet" Pynt, helt dækket af Dannebrogsflag lige fra Julestjernen i Top til de nederste Grene. Utallige røde og hvide Lys kastede et vidunderligt Skær over det hele. Der var lydløs Stilhed et Øjeblik - saa brusede Sangen mægtigt og betagende ud over Forsamlingen : "Det kimer nu til Julefest". Derefter talte jeg - ja, vel nærmest en Fortsættelse fra Kirken om Julebudet, om vor elskede, dyrebare Frelser. De glinsende , straalende Øjne, der mødte mig rundt omkring, bar Bud til mig om Hjerternes Grebethed og Forstaaelse af Julens Centrum. Efter en kort Bøn sang vi "Julen har bragt velsignet Bud". En af vore talende Venner stod saa frem og udtrykte Forsamlingens Glæde og Tak for Festdagen med Ønsket om at sende Vennerne i Danmark en Tak og alle dem, der havde beredt dem saa megen Hygge. Det havde for dem alle været den bedste Jul, de havde fejret, siden de var hjemme i deres eget kære Hjem. .....
.....

Saa satte vi os igen til Rette ved Bordene, og nu kom vor ægte, danske Kaffe - denne havde jeg bragt dem, den var engelsk, men lavet paa Dansk - og saa en stor Kasse hjemmebagte Kager, som min kære Hustru havde faaet bagt i en sen Aftentime. - De kan tro, at der var Glæde over alt dette, og der blev ingen Kager tilbage. Ogsaa andre Kager, som Venner i Danmark og Slesvig havde sendt, bleve satte frem. Og Cigarer manglede heller ikke. En kom med en halv Kasse og lod gaa rundt, sigende til mig saa stille og rørt : "Det er fra en lille Dreng i Odense, som har samlet dem sammen og sendt mig!"

Og saa kom Tungen paa Gled, og der blev fortalt morsomme og fornøjelige Historier baade af Præsten og hans mange kære "Børn", og hele den store Sal genlød af"Barnelatter" Gang paa Gang - Ja, for"Barnelatter" maa jeg kalde det, thi vi vare alle som en Flok glade, danske Drenge. -

Tiden løb fort, og Klokken blev snart 8, da jeg maatte bryde op. Vi havde en kort Andagt og sang som sædvanlig : "Herrens Venner ingensinde mødes skal for sidste Gang".

Inden jeg gik, var der to glædelige Oplevelser for mig. Den første var denne, at S.N.P. kom til mig og fortalte mig følgende: "Jeg har faaet 2 dejlige Julegaver iaar, den første, at min Ven J.J. er bleven omvendt og er bleven en lykkelig Kristen". "Ja, jeg saa jo nok, at der var foregaaet noget med ham, han saa saa straalende ud, da han var til Alters idag", var mit glade Svar. "Den anden Julegave er, at jeg har faaet Brev fra det danske Ministerium, at jeg har faaet dansk Indfødsret; aah, jeg er saa lykkeli og taknemmelig mod Gud !" Og jeg delte hans Glæde.

Den anden Overraskelse var et dejligt udskaaret Skab, en Julegave til mig fra "Sønderjydske Soldater i Feltham" - - overordentlig rørende af disse kære Mennesker.

Jeg maa forresten sige, at jeg saa en Mængde dejlige Ting, færdiglavede og rede til at blive sendt til Danmark til Venner. De havde ikke kunnet faa disse Ting sendt afsted før Julen, men nu kommer de nok snart. A propos om udskaarne Æsker ect. saa havde jeg 15 Stk. med til Newcastle før Jul og solgte dem i Løbet af et Par Dage, bringende £:9.- til "Snedkerne i Feltham". Vore Venner vare aldeles forbløffede over at erfare, at jeg havde solgt alle Sagerne og endda faaet 15 % a 20 % over Salgsprisen. Til Sverige har de sendt en Masse smukke Ting. Disse bliver opkøbte af Folk, der staar i Forbindelse med "Røde Kors", og sendes saa, naar de ere samlede fra de forskellige Lejre, til Sverige. Disse Opkøb gælde ikke specielt Slesvigere, men alle tyske Undersaatter.

Vilde det ikke være en god Ide at faa sendt en større Forsyning til Danmark, foranstalte en Udstilling og sælge Sagerne til Fordel for vore Sønderjyder. Hver enkelt Forarbejder skal skære sit Navn og Nummer samt Lejr ind i Æsken, Bordet eller hvad det nu er. - Vil Vennerne tage denne Sag under Overvejelse ? Den unge Student Worsøe-Schmidt spurgte mig forøvrigt i Sommer, om noget sligt kunde ordnes, men jeg har ikke hørt mere om det. -

Efter denne lille "Afstikker" gaar jeg tilbage til Afslutningsøjeblikket. Det kneb saadan at komme afsted; der var saa dejligt hos vore"Landsmænd", at jeg næsten ikke kunde rive mig løs. Men afsted maatte jeg jo, da Automobilen skulde hente mig Kl. 8. Det var allerede et Kvarter over Tiden, da jeg kom udenfor Lejren. Men hvilken ubehagelig Overraskelse, ingen Bil, thi Taagen var saa tæt, at man med lidt Overdrivelse kunde skære i den, eller som man siger "hugge et 4 Tommers Søm ind i den og hænge Frakken derpaa". Naa, det nytter ikke at beklage sig; jeg begav mig paa Vej, langsomt famlende mig frem, indtil jeg kom ud paa Vejen. Ved at holde mig nogenlunde midtvejs kunde jeg skimte svage Omrids af Hækkene paa begge Sider. Saa tæt var Taagen imidlertid, at jeg maatte vise den største Forsigtighed for ikke at blive "suget ned" i en af Grøfterne. Et Sted ved en Krumning gik jeg vild; jeg traf en Mand med en Lygte, der skulde samme Vej som jeg, ogsaa han gik vild. Ved Hjælp af en Tredjemand lykkedes det dog tilsidst at komme paa ret Spor, og jeg havnede i mit Logi med 1/2 Times Forsinkelse. -

Mange brave Sønderjyder ere blevne tagne til Fange i Løbet af de sidste Maaneder, og vi haaber snart at faa en Del af disse til Feltham.

Idet jeg ønsker alle Sønderjydernes mange Venner et velsignet og lykkeligt Nytaar, et Aar, der vil blive af afgørende, rig Betydning for vort elskede Land og de fraskilte Brødre "sønden Aa", sendes de hjerteligste Hilsner fra min trofaste Medhjælp: min Hustru og Deres

hengivne

A. Troensegaard-Hansen

Idet jeg udsender nærværende Beretning fra Pastor A. Troensegaard Hansen, vil jeg gerne meddele dem, der kommer til at læse den, lidt om ham.

Det er nu over 2 Aar siden, at Pastor Troensegaard Hansen - der, som det vil være bekendt, er dansk Sømandspræst i Newcastle - begyndte sit Arbejde for vore sønderjydske Venner i engelsk Krigsfangenskab. Dengang da Opfordringen til at tage fat, kom til ham, var han straks med Glæde rede; og med en sjælden Nidkærhed har han taget Sagen op og tjent den ved Siden af, at han har varetaget sit Arbejde i Newcastle. Han har rejst rundt til Lejrene i England, Skotland og Irland og ledt de sønderjydske Krigsfanger op der i det Omfang, dette var ham muligt. Andre sønderjydske Krigsfanger har han fundet ved i det engelske Krigsministeriums Kontorer, til hvilke han har Adgang, at gennempløje de mange og lange Fangelister og saa trække de sønderjydske Navne ud af disse. Han har rejst rundt til Lejrene og været de sønderjydske Fangers Præst og Ven, hjulpet dem paa de mangfoldige Maader, paa hvilke der kan blive Tale om at yde dem Haandsrækninger. Blandt andet har han udvirket Frigivelse for en hel Del, nemlig saadanne som i Virkeligheden var danske Undersaatter eller ogsaa hjemløse. Aldrig har han sparet sig; ofte har han brugt sine Nætter til de lange Jernbanerejser.

Efter at de sønderjydske Krigsfanger var blevne samlede i Feltham ved London, hvilken Samling vel ogsaa, næst Engelskmændenes Velvillie, for en stor Del skyldes Pastor Troensegaard Hansens Virksomhed derfor, har han hver 14. Dag gjort Rejser dertil fra Newcastle i Nord-England for at være en Dag eller to hos Krigsfangerne.

Alt sit Arbejde har han - han selv vilde sige: naturligvis! - gjort uden at modtage Løn derfor. Sin Løn har han modtaget i Form af den dybe og inderlige Glæde og Lykke, som det er at arbejde i en saadan Sags Tjeneste. Kun sine Udlæg til Rejser har han faaet godtgjort ved Tilskud herhjemmefra.

Til 1ste Maj er det 14 Aar siden, Pastor Troensegaard Hansen blev dansk Sømandspræst i Newcastle, en Tjenestetid, som er længere end nogen andens paa tilsvarende Post. Til 1ste Maj er det hans Bestemmelse at tage sin Afsked fra Stillingen som Sømandspræst. Og hans Agt er det da fra den Dag at være hos de sønderjydske Krigsfanger i Feltham. og udelukkende tjene disse.

Men her foreligger der en Opgave for os herhjemme til Støtte for hans Plan, nemlig at rejse de Penge, der vil være nødvendige for Pastor Troensegaard Hansen, for at han med Familie kan leve i Feltham. Hidindtil har han til Familiens Underhold haft sin Gage fra Sømandsmissionen. Men dette holder op fra og med 1ste Maj

Hvem vil da være med at bidrage til Tr. H.'s Ophold i Feltham fra 1ste Maj ? Hvem vil samle sammen ? Der bør til dette Øjemed rejses Kr.500,oo maanedlig. - Bidrag eller Anmeldelse af Bidrag vil kunne sendes til Undertegnede. Rigtignok har Pastor Troensegaard Hansen erklæret, at i de første 3 Maaneder (Maj - Juli 1917) vil han være i Stand til at sørge for sig selv. Men det forekommer mig, at dette bør han ikke have Lov til. Skulde det mod Formodning komme til at knibe med at skaffe Pengene tilveje, ja, da kunde han jo maaske klare de sidste 3 Maaneder selv; dog den Tanke børslet ikke tænkes. Skulde det ske, at der kommer for mange Penge ind, ved at Freden bliver sluttet, inden de ventede Midler er brugt op, da vil det overskydende være at anvende i andre sønderjydske Øjemed; der vil af dem jo være mange ogsaa efter Krigen.

Gymnastikhuset, Vodrofvej 51
København i Februar 1917

N. H. Rasmussen.

Uddrag af de sidstkomne Krigsfangebreve

fra Feltham :

I.

"Tak for Deres Brev, som jeg har modtaget, og for Billedet, som jeg fik til Jul. Vi har jo tilbragt en fornøjelig Jul, den bedste som vi har fejret i Fangenskab. Det er nu tredie Gang , vi har holdt Jul her, saa De kan jo nok tænke, at Længslen efter Hjemmet er stor, da vi har været saa længe hjemmefra. Men vi maa jo ikke klage, da vi har det godt og ikke lider Nød og Savn, som dem derude i Skyttegravene. Vi fordriver ellers Tiden, som vi bedst kan, med Undervisning, Sport og Træarbejde. Undervisningen giver da Tankerne noget at bestille; ellers tror jeg , vi gik og fangede Griller her, for Ventetiden bliver jo lidt lang, men saa haaber vi jo ogsaa, at det gode maa sejre, og at vi kan komme hjem under andre Forhold end før. Pastor Hansen har været her idag; det er altid en Glædesdag for os, naar han kommer. "

II.

"..... Hver fjortende Dag, naar Hr. Pastor Hansen er her, er en Festdag for os, og jeg tror ogsaa nok, at Hr. Hansen føler sig vel tilpas, naar han læser Listen af de nye, som har haft den Lykke at blive fanget af Englænderne. Naar der saa er en, som bliver enstemmig vedtaget som værdig og ægte nok til at dele Hjem med os, saa faar han et stort Kors, som Hr. Pastoren tegner med et lykkeligt Smil og en eller anden Bemærkning. Jeg maa rigtignok sige, at Tilværelsen her i Feltham imod Leigh er som Dag til Nat. Her er heller ingen tyske Spioner til at læse vore ankomne eller afgaaende Breve. Men heldigvis vil disse Skurke ikke faa noget ud af deres Spionage. Vi haaber alle, at Sønderjylland vil komme til at hejse Danebrog i Løbet af Aaret 1917. "

137

E VII

S-J.S.

Maa ikke offentliggøres, ej heller refereres i Breve, eller omtales i Åben Kreds.

Brønning Olgas Vej 10
Kjøbenhavn F.

I Brev fra Pastor Troensegaard Hansen hedder det (Marts 1917) :

" Vi har haft den store Glæde, at næsten alle civile Sønderjyder fra Feltham ere blevne løsladte og sendte ud til forskelligt Arbejde. De ere selv meget lykkelige over Forandringen og ere vel sete af deres Overordnede for deres Paalidelighed og Pligttroskab.

For ikke længe siden besøgte jeg, efter min Tur til Feltham, Arbejds-Kolonien i Salisbury. Vi samledes - ialt 16 - i en stor Sal paa et Hotel. Efter en kort Gudstjeneste med et Par Salmer havde vi "Fællesspisning" med Kaffe og dertil en Cigar. Disse hyggelige Timer vare meget oplivende og forfriskende for os alle. Noget af det første, jeg blev spurgt om, var dette : "Er Ludvig Schmidt endnu i Knockaloe ? " "Nej, han er kommen til Feltham!" Alle Ansigterne lyste af Glæde og Tilfredshed, og der blev klappet i Hænderne for at give Bifald tilkende. Saa tog en af Brødrene B. ned i Lommen og halede en 10/- s Note frem og rakte mig den med de Ord: "Vil De give Ludvig denne og hilse ham fra mig og os alle; vi ere saa glade over at vide ham i Feltham, borte fra Tyskerne! "

Efter en Afskedssang fulgte næsten hele Styrken mig paa Stationen, hvorfra jeg skulde rejse Kl.10,40 tilbage til London. Det blev en lang og trættende Rejse - 16 Timers Kørsel - og jeg kom ikke til Newcastle før næste Dags Eftermiddag Kl.2. -

Saa snart det lader sig gøre, skal jeg en Tur til Cheltenham for at besøge de 6, der sidste Uge, saa vidt jeg ved, er bleven forøget med 3 nye, deriblandt lille Ludvig. Men jeg skal først se at rejse lidt Penge til denne Ekstratur paa en eller anden Maade. De Penge, som medgik til Turen til Salisbury inclusive "Fællesspisningen" (ca.£:5.-) , havde jeg selv skaffet. -

Det sidste Besøg i Feltham var ret anstrængende. Foruden Gudstjenesten om Formiddagen, Privatsamtalerne og Eftermiddagsmødet havde jeg endvidere om Aftenen Kl.6 et Lysbilledforedrag, med Fremvisning af ca. 70 Billeder fra Norge. Foredraget selv blev givet paa Dansk og Engelsk. - Foruden vore egne "Danskere" var der en stor Skare af Polakker og andre. De vare alle meget begejstrede og glade for Foredraget, og særlig de smukke og interessante Billeder fra Bergen - Kristiania Banen bragte Foredragsholderen megen Paaskønnelse og Tak ligesaavel fra "de fremmede" som fra "vore egne". Fra Kl.7 - 8 havde vi Danskere Kaffe sammen, sang nogle Sange og sluttede Dagen med Bøn. Det var en drøj Dag at komme igennem, men rig paa Oplevelser . Jeg var dog ikke fri for lidt Træthed, da jeg kom hjem til mit "Hotel", og jeg maatte sidde ganske stille foran Kaminen et Par Timers Tid, før jeg gik til Køjs.

Det kan muligvis interessere Dem at vide, at jeg har solgt for de flittige "Kunstsnedkere" og "Billedskærere" i Feltham for ca. £:30.- her i Newcastle. Jeg har 3 Gange haft Æsker og andre udskaarne Ting med herop, og de ere blevne solgte næsten med det samme. Vore Sønderjyder ere glade for denne Hjælp.- Der ligger en Masse Ting færdige og rede til at blive sendte til Danmark, saa snart Lejligheden dertil gives.

Liste 3 er under Bearbejdelse og vil komme, saa snart den er færdig. Deres Plejesøn er imellem disse nye 33 Navne, hvoraf 22 har Mærket x, der betegner, at de ere gode, danske Mænd. De øvrige ere mere eller mindre tvivlsomme. Der er adskillige Tusinde nye Fanger, hvis Navne skal gennemgaas, naar jeg faar Lejlighed dertil."

Den 1ste Maj flyttede Pastor Troensegaard Hansen fra Newcastle til Feltham eller rettere til Richmond, Han bemærker herom :

"Grunden til, at vi straks maatte opgive Tanken om at bosætte os i Feltham, var, at der ingen Huse var at faa til Leje. Heldigvis kommer jeg til Feltham paa mindre end 10 Minutter med Toget. "

Der foreligger iøvrigt fra hans nye Sted følgende Brev, som herved sendes ud. Som altid gælder det : Ingen Offentliggørelse !

134, Sheen Road
Richmond,
Surrey.

Maj 1917.

Mine kære Venner !

Endelig en Gang kan jeg da komme til Skrivebordet igen efter saadan en lang Afbrydelse. Og dog har jeg saa gerne villet fortælle Eder om alt det, der tog mit halve Liv i Newcastle.

Jeg har omtalt Salisbury, hvor en hel Koloni af danske Sønderjyder arbejder i Guds frie Natur og ere saa glade, som de kan være under nuværende Forhold. Før Paaske tog jeg til Colesborne, Cheltenham, efter et af mine sædvanlige Besøg i Feltham.- Det var en bidende Kulde, da jeg om Eftermiddagen kørte i Motorvogn til Colesborne - det var næsten en hel Tortur i den aabne Vogn, som det var. Da jeg kørte forbi Ladebygningen til det store Herresæde, hvor vore Venner arbejder, saa jeg en hel Del af dem midt i Halmarbejde. Saa snart de fik øje paa mig, kom Huerne og Hattene i Vejret og et kraftigt "Velkommen" lød mig i Møde. - Den elskværdige, engelske "Squire" indbød mig straks til Lunch paa sit prægtige Herresæde, og siden efter viste han mig rundt i sit Slot, en gammel, ærværdig Bygning, som har tilhørt Slægten i 4 Generationer. Godsejeren selv har rejst en Del i Norge, Danmark og Sverige, hvor han med Venner har dyrket "Jagt og Fiskeri". Hans kolossale naturhistoriske Samling henrykte mig; de dejligste Blomster og sjældneste Stenplanter fyldte Drivhusene, foruden et Utal af forskellige skønne Vintergækker fra hele Verden. Til Herresædet hører der - saa vidt jeg mindes - ca. 10000 acres Land, saa det er ikke uden Grund, at man kalder Ejeren for en "Jorddrot".

Om Eftermiddagen var jeg henne at hilse paa Stedets Præst, i hvis Kirke vore Jyder gaar om Søndagene, og derefter gik Turen rundt til de gamle og nyankomne "Felthammer". De bor 4 eller 6 sammen i en lille "Cottage" paa 2 - 3 Værelser - et stort fælles Sovekammer og et stort Køkken, der tillige tjener til Spise- og Dagligstue. Hos Alderspræsidenten , M. A. Jørgensen (321 Feltham),x) spiste jeg den dejligste Middag: Ærter kogt paa Svinehoved. Som vi kunde tage fra ! Og som vi havde det hyggeligt sammen, vi 7 ! "Nyt fra Feltham ? Er der kommen nogle nye ? Og hvordan har alle de gamle Svende det ? " "Ja, og hvordan har Salisbury-Folkene det ? " Ja saadan fulgte Spørgsmaalene Slag i Slag - Spørgsmaal, som blev gentagne, da vi Kl. 7 samledes alle for at følges ad til Kirke ! Ja vi gik nu ikke i Kirken den Aften, det

---

x) Sømand, 47 Aar, Brodersøn af A. D. Jørgensen.

N. H. R.

var dog for koldt med den fygende Snestorm, som det efterhaanden var blevet. Men vi tog til Skolen, hvor Ilden endnu ikke var ude i Kakkelovnen. Her i den vel oplyste Skole holdt vi saa vor lille Gudstjeneste. Jørgensen, der har en god Stemme, maatte synge for, og alle vi andre stemte i med, saa gidt vi kunde. - Hvor det var rart at være sammen med disse kære Venner og forkynde dem det gamle, dejlige Budskab om Herrens trofaste, usvigelige Kærlighed til Syndere. -

Efter Gudstjenesten var vi igen samlede i Jørgensens Hus ! Hvor var jeg glad ved at se lille Ludvig! x) Ja, han er forresten ikke saa lille mere. Han er skudt svært i Vejret i det sidste halve Aars Tid og bliver en kraftig, ung Mand med et lyst, aabent og ærligt Ansigt - det, der saa ofte karakteriserer vore

S ø n d e r j y d e r !

Efter nogle Sange blev jeg saa fulgt af hele Skaren over til Slottet, hvor jeg skulde sove om Natten. Farvel! Farvel ! lød det ud i den mørke Nat mellem de susende Grene og de tæt faldende Sneflager. Farvel, Farvel ! raabte jeg tilbage, og paa Gensyn!

Næste Morgen blev jeg af den elskværdige Squire kørt til nærmeste Station i bidende, men klart Frostvejr. Den Natur, som omgav mig, overdrysset som den var med den hvideste Sne, kan ikke beskrives med Ord. Men jeg frydede mig over det altsammen og takkede i Stilhed Gud, fordi jeg fik Lov til at se alt dette skønne, men allermest fordi jeg paany havde haft Lejlighed til at forkynde de gamle Felthammer det rige Evangelium om Jesu Kamp og Sejr.

Trods min tidlige Afrejse om Morgenen naaede jeg først til Newcastle sent om Aftenen og var træt - men glad.

P a a s k e i F e l t h a m .

Efter en rig og velsignet Paaske for Kolonien og mine Sømænd i Newcastle - der var fyldt til alle Festerne - rejste jeg med Nattoget 2. Paaskedag til London. Formiddag og Eftermiddag den følgende Dag benyttede jeg til at se efter Lejlighed. Ved 8 Tiden kom jeg til Feltham og gik tidlig i Seng. De 10 Timers Søvn smagte godt. Om Onsdagen var jeg saa i Lejren, hvor vi havde den sædvanlige Gudstjeneste med en stor Altergang.

Til vor Paaskefest om Eftermiddagen fik vi 2 Æg hver, "ægte" Smør, samt "dansk" Kaffe, den sidste bragt ind i store Spande, lige tillavet. At det smagte vore Jyder, behøver jeg næppe at sige, og at den gode Stemning bar baade Sange og Taler er indlysende. En Del Elsass-Lothringer vare indbudte ligesom 2 omvendte Jøder, og de glædede sig med os. Desværre gik Tiden altfor hurtig, og inden vi vidste af det , var Klokken 8, og jeg skulde afsted. Vi vare alle enige om, at vi havde haft en dejlig Paaske. -

Tiden efter Paaske var saa optaget af Arbejde i Newcastle, at det var mig umuligt at komme til Feltham mere i April Maaned.

Men hvor vare vi saa ikke glade, da vi kunde mødes første Gang igen paa Store Bededag. Jeg kørte over til Lejren paa min Bicykle og glædede mig over at se alle de mange Frugthaver i fuldeste Flor. Her i dette Distrikt dyrkes en Mængde Frugt- og Grøntsager, og hver Nat kører de tunge Vogne afsted - mange gennem Richmond - ind til London til Covent Garden, hvor Jordens Frembringelser sælges i den aarle Morgenstund. -

---

x) En lille Rømødreng, Sømand. Ved Krigens og Fangenskabets Begyndelse 14 Aar gammel.

N. H. R.

Der var en egen Feststemning over vor første Søndags-Gudstjeneste, til hvilken de allerfleste havde indfundet sig. Søndagen tilbringes nu i Lejren paa samme Maade som jeg tidligere tilbragte hver 2den Onsdag, kun med den Forskel at jeg gaar hjem Kl.6 for at kunne være lidt sammen med min Hustru og lille Dreng.

Tirsdag og Torsdag Eftermiddag tager jeg desuden til Lejren. De fleste af vore Jyder ere nu ude at arbejde og kommer først hjem ved 5 - 6 Tiden. Jeg kan imidlertid faa Lejlighed til at samtale med nogle af dem, som ere hjemme, og disse Stunder ere ikke de mindst værdifulde.- Hvor underligt forøvrigt at Gud lagde alt saadan tilrette, at vore Sønderjyder begyndte Arbejdet udenfor, samtidig med at vi flyttede herned. Det vilde have været næsten umuligt at samle dem til Gudstjeneste om Formiddagen nu. -

Naar Arbejdet er sluttet, Vasken overstaaet, og Theen drukket, samles vi i vort Skolerum og saa holdes der Møde. En halv Time benytter jeg til at gennemgaa "Fadervor", tagende en Bøn ad Gangen. Det er herligt at se de gamle, trofaste Venner komme regelmæssigt, og en Del af de nye kommer ogsaa. Flere og flere komme til, og Skolen bliver snart for lille til dem alle. Der er jo nu 60 militære og nogle faa civile. Skolen kan kun rumme 40. Men ogsaa dette vil der nu blive bødet paa, idet de engelsk-amerikanske K.F.U.M. har begyndt paa at rejse en større Træbygning med Mødesale etc., og Lederen indenfor Virksomheden har allerede stillet det hele til vor fulde Brug. Og herover glæde vi os ! Det er dog vidunderligt at se, som Gud i sin store Naade har aabnet Hjertedørene hos alle de Allierede for vore Sønderjyder. Denne Krig har rigtig aabnet Øjnene allevegne for vore undertrykte Sønderjyders Nød.- Vor prægtige Kommandant og hans udmærkede Adjudant gør alt, hvad de kan gøre, for at Livet i Fangelejren skal blive saa godt som muligt for vore Sønderjyder. Men Englænderne er jo et mærkeligt nobelt Folk, og "Figaro" har Ret i sin Udtalelse for 24. Maj : "Vi skal hilse og opmuntre disse tapre Sønner fra Storbritannien, Mænd der tilhører den ædleste Nation, der, delende vore Sorger, nu vil holde ud med os til Enden og fejre med os den sidste Sejrs Glæde!" Gud give, at dette maa ske ogsaa til fremtidig Velsignelse for de smaa Riger og for

vore undertvungne Sønderjyder.

En stor og kær Opgave har jeg faaet fra War Office : at finde og gruppere alle de sønderjydske Krigsfanger, som er i engelsk Fangenskab herovre, udenfor Feltham, og alle dem, som er i engelsk Fangenskab i Frankrig. Det vil blive nogle store og omfangsrige Lister. I England er der vel ikke mange flere end ca. 30 - 40, men i Frankrig er der maaske 6 Gange saa mange.

Jeg kan sige Eder, Venner, at jeg venter mig meget af min Gerning, ikke alene fordi jeg ved, at Gud har sat mig i den og saa vidunderligt har velsignet mig, men ogsaa fordi jeg arbejder for "den nobleste Nation i Verden" og venter mig al Støtte af den i min Gerning. -

Jeg maa sige, at det kneb ellers svært for os at forlade Newcastle og alle vore Venner blandt Fastboende og Sømænd, og begge har i rigeligt Maal sørget for, at vi altid vil mindes dem. De skønneste Gaver pryde vort nye Hjem i Richmond. A propos om dette sidste saa ved jo adskillige derhjemme, at det er et af de smukkeste Steder her i Surrey. Paa 10 Minutter er vi nede ved den dejlige Flod, der snor sig forbi de vakreste Naturomgivelser. For nogle faa Shillings kan man sejle langt, langt opad Floden; Damperne tage en forbi Windsor, ja selv til Oxford. I modsat Retning af Floden ligger den herlige Richmond Park, kun 10 - 15 Minutters Spadseretur fra vort Hjem. Endvidere er der det berømte Kew Gardens med sit rige Blomsterflor og prægtige Træer etc. en Mangfoldighed som jeg endnu ikke har haft Lejlighed til at studere nærmere. Hver Morgen tager vor Dreng - eneste Arving - til

Westminster, hvor han gaar i Skole i St. Peters College. Det saa lidt pudsigt ud de første Dage, naar han gik til Skole med høj Silkehat (sic!) og en lille Stok samt Attache-case til Bøgerne og iført Etondragten. Alt dette hører med til Skoledrengenes Uniform. Det er jo en sær gammeldags Uniform, men ganske klædelig alligevel. Bare den høje Hat ikke var der; jeg synes, at det er tilstrækkeligt, at Drengens Fader bærer Cylinder, naar han skal til London til mere eller mindre officielle Visitter. Og saa tænke sig at skulle betale 12/- tilen Hat for en 13aarig Dreng! Man sukker uvilkaarlig 2 Gange! Men Skolen blev os meget stærkt anbefalet af Bestyreren paa Royal Grammar School i Newcastle. Vennerne derhjemme skulde blot have hørt vore Jyders muntre Latter forleden, da jeg beskrev for dem Erlings første Rejse til London-Skolen med sin "topper" paa. Denne var lidt for stor og sank ned i Nakken, saa vi maatte ind hos Hattemageren og faa det rettet. Men det vil jeg sige Eder, at Drengen er glad, fordi han er kommen i en god Skole, selv om han ogsaa skal arbejde til sent hver eneste Aften og ikke engang har sin Lørdag fri som i Newcastle. -

Det er jo mærkelige Søndage for mine to herhjemme, der altid var vant til at følge med "Far" til Kirke. Nu maa de gaa alene, men vore Søndag Aftener ere Feststunder for os 3 fremmede, saa kan vi synge vore Salmer og holde vor Søndagsandagt i vort hjemlige Maal. -

Og saa slutter jeg da denne min første Beretning fra Richmond med en inderlig Tak til alle de mange kendte og ukendte, der har givet mig det store Privilegium at faa Lov til at arbejde for vore kære Sønderjyder - og det store Privilegium for os alle 3 at faa Lov til at bo paa et saa smukt Sted som Richmond - saa nær ved det mægtige London, det store Verdenscentrum.

De hjerteligste Hilsner fra os

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

VIII.

Tr. M.

138.

E VIII

Fortrolig

Maa ikke offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

Pinse i Feltham 1917.

Kære Venner !

Det blev en velsignet Pinse for mange af os baade i Kirken og til vort Eftermiddagsmøde med dertil hørende Fest. Fællesskabsfølelsen fra Guds Hus, hvor Pinseaanden mindede os om de store Privilegier, hvorom vi er fælles : "Syndernes Forladelse, Kødets Opstandelse og det evige Liv" gav Genlyd ved de lange Borde, hvorom vi vare samlede til vor hyggelige Eftermiddagsfest. Tale og Sang bragte os nærmere det store Maal: Troen paa og Tilliden til en naadig og retfærdig Gud, som skal være Grundvolden for den fremtidige Bygning, der nu i al Stilhed tømres sammen i saa mange danske Hjerter, og som er det stadige Samtaleemne blandt ligesindede her, i Danmark og "Danmarks Perle" :
S Ø N D E R J Y L L A N D.

Styrkende var det for "Fællesfølelsen" og "Fællesskabet" at høre vor store, kære Hejerists varmhjertede Ord om "vor Præsts store Bestræbelser i Kirke, ved Møder og Samtaler for at knytte sammen og forene de forskellige Elementer og Tankesæt til de store fælles Opgaver i Nutid og Fremtid". Disse kære Mennesker med deres rørende Kærlighed og ubetingede Tillid giver nyt Mod og nye Kræfter til at spænde alle Nerverne og bede endnu mere indtrængende til vor almægtige Gud om at tage vor Sag, den aandelige og nationale i sin stærke Haand, saa det store, lyse forjættelsesrige
FORAAR FOR SØNDERJYLLAND OG DANMARK MAA OPRINDE.

Dersom hele vort danske Folk kunde rigtig virkeliggøre sig Sønderjydernes store Tillid til og stærke Kærlighed til Danmark vilde alle de kolde, ligegyldige Hjerter blive varme og ivrige for det samme Maal, som Danmarks bedste Mænd og Kvinder kæmper for, i Bøn og Tale og Skrift og Ofre.

29 Maj.

Dette blev en stor og lykkelig Dag i Feltham. Klokken 6 om Aftenen ankom 30 nye Sønderjyder fra Frankrig. Jeg var saa lykkelig at være tilstede ved Ankomsten og saa straks fra hvilket Land, de kom, ikke mindst paa de glade, straalende Ansigter. Og som disse saa fik travlt sammen med de "gamle" med at spørge ud og finde ud, om der var nogle kendte. Og naar de saa fandt én, blev Glæden meget stor. En halv Time efter fandt man Grupper og 2 og 2 staaende sammen for at drøfte - ja, hvad tror I ? - drøfte Hjemmet og de kære, der venter - og Udsigterne, Fremtiden. Det blev en rigtig Oplevelse for mange, for ikke at sige alle. Det kneb med at faa Samling paa alle disse lykkelige Mennesker. Men tilsidst lykkedes det dog omend med en halv Times Forsinkelse. Skolen kunde ikke rumme dem alle, saa vi maatte forlægge vort "Kvarter" til den store Gymnastiksal. I en Haandevending var der gjort ryddeligt, Bænke sat tilrette, og Højskolesangbøgerne og

Salmebøgerne vare i en Fart skaffet tilveje. Og saa lød Sangen betagende og brusende udover det mægtige Rum. Gid I kunde have været tilstede og set ind i disse vejrbidte, men saa friske og stærke Ansigter! Og saa de bøjede Hoveder, da jeg foldede Hænderne til Bøn. Da var der mange bedende og takkende Hjerter ! Selv den mest sløve Dansker vilde være bleven grebet i denne Stund og vilde have forstaaet Hemmeligheden ved den danske Sønderjydes ejendommelige Kraft og Udholdenhed : Hans Tro paa Gud og Tro paa Sandhedens og Rettens Sejr !

Der var dyb Stilhed under Bønnen for de nyankomne, en Stilhed, der kun blev afbrudt ved Lyde, der forraadte den stærke Bevægelse hos mange. "Klumpen" var i Halsen.- Jeg talte over "Fadervors" 6te Bøn og fandt jo rigelig Anledning til at anvende denne Bøn paa vore Jyder. I kan tro, at der var lyttende Hjerter! Siden efter kom mange hen og trykkede mig i Haanden og føjede til: Aah, saa længe siden det er, siden vi hørte Guds Ord! En sagde: "Det er et helt Aar siden, jeg hørte dansk Gudstjeneste, sidste Gang var da jeg var hjemme paa Orlov!" Jeg vilde ønske, at jeg kunde føje ned paa Papiret alle de mange smaa rørende Scener, som jeg har været Vidne til, og at jeg kunde finde Ord for at udtrykke den store Glæde, som saa mange har saa aabent lagt for Dagen over, at de var kommen til den første Station paa Vejen til Lykke og Frihed: FELTHAM.

At være sluppet bort fra Prøjseraaget og Prøjsertvangen med den "knyttede Næve" og til "det første Stadium paa Frihedens Vej", Feltham, kan vi vist alle forstaa. To smaa Træk skal jeg fortælle - og I vil holde endnu mere af det engelske Folk! En ensom Sønderjyde var paa Arbejde etsteds sammen med en Del Tyskere. En Dag kom en Englænder hen til vor Landsmand og siger til ham: "Er De fra Slesvig?" "Javel". "Kan De læse og skrive Dansk?" "Javel, det er mit Modersmaal". Næste Dag kom den samme engelske militære og sagde til ham: "I Morgen skal De rejse til Arbejde paa en Gaard"! Andet fik han ikke at vide, saa de nysgerrige Kammerater (tyske) kunde ikke faa deres "Videbegærlighed" tilfredsstillet. "Den følgende Dag rejste en Soldat med mig, og han var saa flink, saa flink. Jeg kom til London og nu anede det mig , at det gik mod det Sted, som havde været mine Længslers Maal i lange Tider: Feltham. Thi jeg vidste jo om "Feltham", det ved alle vi Sønderjyder. Da jeg saa "Feltham Station" , blev jeg saa glad, saa glad! og saa kan De tænke Dem til Resten, hvordan jeg var tilmode, da jeg blev sat ind imellem mine Kammerater her." Saaledes lød denne Jydes enkle, troværdige Beretning. Maatte den gribe Eder, som den greb mig !

Det andet Træk viser noget af det samme, men tillige noget andet, ganske nyt. Blandt de 30, som kom fra Frankrig, var der ogsaa to, som egentlig ikke havde hørt til Flokken. Disse to traf de 28 i ....., medens de laa og ventede paa..... . De 2 hørte de 28 tale Dansk og spurgte dem, hvor de skulde hen. Til Feltham, Til den sønderjydske Lejr! lød det med en egen Klang. Dette passede svært i de 2 ensommes Kram. De gik til de tyske Officerer, for hvem de var Oppassere (de var nemlig kommen over i denne Egenskab med en Masse tyske Officerer, der skulde "indkvarteres i England under Krigen". De 2 forebragte deres Officerer deres Ønske og til deres store Forbavselse svarede Officererne:"Ja selvfølgelig, det kan vi da godt forstaa, at I gerne vil til en dansk Lejr" ! Jeg maa sige, at jeg var ved at faa et Slagtilfælde, sligt har jeg aldrig hørt før i de næsten 3 Aar, jeg har arbejdet blandt Sønderjyderne. I skarpeste Modsætning hertil skal jeg nævne en tysk Missionærs (sic!) Udtalelse til mig i 1915:"Hvorfor skal De komme og prædike for Slesvigerne paa Dansk, de er tyske Soldater og forstaar tysk ligesaa godt som dansk, det er ingen Nytte til" ! En rigtig Prøjsersjæl ! Men tilbage til de 2

Sønderjyder. Efter deres Foretræde hos deres tyske militære Overordnede gik de til den engelske og bad og tiggede, om de kunde faa Lov at gaa med til Feltham. Den noble Englænder telegraferede til London og fik udvirket Tilladelse til, at Tallet fra 28 voksede til 30. I kan selv tænke Eder til de 2's Glæde!

Søndagen efter de 30's Ankomst var der stor Altergang. Mødet om Torsdag Aften forinden, hvor jeg havde talt over Fadervors 7de Bøn, havde for mange af dem været som en Indledning til Altergangen - som en Skriftetale. Det var en vidunderlig Søndag, som mange af os vil huske længe. "Som vi har længtes efter at komme til Alters" , lød det fra flere.

Fra War Office har jeg nu opnaaet Tilladelse til at besøge de mange militære Hospitaler, hvor der findes sønderjydske, saarede Soldater. Disse har i lange, lange Tider hvilet tungt paa mig, og jeg følte, at jeg maatte gøre noget for dem, de trængte jo dobbelt. Det koster jo en hel Del at rejse rundt ofte lange Strækninger, men jeg følte, at jeg maatte. Jeg er sikker paa, at"Rejsepengene" dertil ogsaa skal komme. Foreløbig er "Kassen" - "Rejsekassen" tom, ja der er endog et Underskud paa nogle Pund. Men jeg syntes ikke, at jeg kunde vente, jeg maatte afsted. I Onsdags (20/6) tog jeg da til Brooton i Staffordshire, hvor jeg vidste, der var 5, deriblandt en Broder til en af vore Jyder i Feltham. Jeg rejste om Morgenen og kom til Hospital og Lejr om Eftermiddagen. Det viste sig saa, at der var 10 istedetfor 5. Jeg var først paa selve Hospitalet, hvor jeg traf de syge, der Gudskelov alle var ude af Sengen. Vi samledes èn for èn og saa alle, og Mødet sluttede med en kort Andagt. Siden var jeg i Lejren, hvor det samme gentoges med de 5, der var kommen ud af Hospitalet og nu ere raske. Jeg behøver næppe at sige Eder, at Glæden var stor over dette Møde og endnu større ved Udsigt til at stifte nærmere Bekendtskab med Feltham. Officererne vare som sædvanlig mageløse imod mig, og jeg blev indbudt til The hos disse om Eftermiddagen. Vore Jyder, der vare aldeles pengeløse, fik hver 2/6. En barnlig Glæde lyste ud af deres Øjne, da de saa "Penge", det havde adskillige af dem ikke set i lange Tider. -

Ved Elskværdighed fra War Office's Side er det nu bleven ordnet saaledes, at de raske skal gaa lige til Feltham, og de andre, saa snart de er ude, skal følge efter ! Hvor underfuldt som Gud lægger alt til Rette !

I Morgen d. 26. Juni rejser jeg , om Gud vil til Manchester, hvor der ligger 10 - 15 saarede Sønderjyder. Det bliver en anstrængende Tur med den lange Rejse og det concentrerede Arbejde. Efter Hospitalsbesøgene agter jeg mig til Handforth til Lejren der, for at se til og tale med de derværende Sønderjyder, hvoraf en Del vistnok skal flyttes til Feltham. Jeg nærer et stille Haab om at naa alt Arbejdet paa èn Dag og være tilbage igen til Richmond om Torsdagen, saa jeg kan komme i Lejren om Aftenen.

I Gaar, Søndag, havde vi som sædvanlig "Fest" - en Fest, der om Aftenen blev forhøjet ved at vore nationale Farver: Rødt og Hvidt vare særlig fremherskende. Ved lange Borde sad vi bænkede, jeg ved Bordende som "Familiefader". Hver havde sin "Hvide" Skaal halvt fyldt med dejlig "hvid" Mælk og de "rødeste" Jordbær. Jeg havde bragt ca. 50 lb med om Morgenen. "Ja det var godt", sagde mange, da de sidste Jordbær var "kommen i Hus", "vi kan godt spise Jordbær igen paa næste Søndag" - og saa genlød hele Salen af rungende, munter Latter! Efter at "Midsommersangen" var sunget, talte jeg om St. Hansdag, mindede om St. Hansblus, om den gamle Skik at tænde Blus rundt omkring for at samel Folket mod indtrængende Fjender. Gik saa over til at minde om, at "Baunen" tændtes

nu overalt , der "blæstes til Samling" rundt omkring i Landene. Det er Sondringens Tid - Gud ske Lov ogsaa i god Betydning - Nationerne sondre sig ud fra hinanden, det lige forstaar det lige, og derfor slutte de sig sammen, som naturligt høre sammen. Efter Krigen bliver der intet undertrykt Folk, alle vil faa fuld Frihed og Lov til at knytte sig sammen med og gaa op i dem, de har kristelig og national Fællesskab med. Et rungende Hurra lød for SØNDERJYLLANDS FREMTID.
Vi sluttede med Bøn og Sang. Vi syntes jo da, at vi havde særlig Grund til at takke Gud for den gode, hjemlige Dag, vi havde haft. Søndagen er jo Mærkedagen, Solskinsdagen, hvor vi samler Forraad til at leve paa og tære paa under Ugens Travlhed.

Mit Arbejde.

Jeg kunde tænke mig, at mangen én kunde ønske at vide lidt nærmere Besked paa, hvorledes min Tid er optaget. Jeg skal da straks meddele Vennerne, at jeg er optaget hver eneste Dag uden Standsning, og det kniber endda at faa Tiden til at slaa til.

Søndagen tilbringes i Lejren til henad Kl.6. Da er jeg i Aande hele Tiden og dygtig træt, naar jeg kommer hjem.

Mandagen gaar med Korrespondance hele Dagen.

Tirsdag Formiddag skal jeg som Regel ud at gøre forskellige Indkøb til vore Sønderjyder. Det er de utroligste Ting, der skal købes: Straahatte, Gymnastiksko, bestille en Drittel dansk Smør, Æg og Kaffe etc. , Laase og Skruer, Fodbold og Uhre, faa Uhre reparerede, købe Skraa og Værktøj m.m.m. Om Eftermiddagen tager jeg til Lejren.

Onsdagen vil herefter blive brugt til Hospitalsbesøg. Jeg har foreløbig 7 Hospitaler at besøge og med Undtagelse af Richmond og Londonerhospitalerne ere de ret langt borte, nogle endog meget langt borte. I sidste Tilfælde maa jeg rejse Dagen forinden for at faa en hel Dag til Besøg i de vældige store Hospitaler.

Torsdag Formiddag: Korrespondance. Om Eftermiddagen i Lejren.

Hele Fredagen er jeg i London, hvor den meste Tid gaar med at gennemløje Listerne med de mange Tusind Fanger for at finde Sønderjyderne. Det er et ret sent og ret vanskeligt Arbejde. Det sidste kommer særlig i Forgrunden, naar Listerne skal skrives - selvfølgelig efter Samraad med Vennerne i Feltham, som tidt kan give værdifulde Oplysninger - og saa sendes ind til War Office med Bøn om Flytning af vedkommende til Feltham. Professor Verrier kender vist ganske godt denne Side af Arbejdet, da han jo har gjort det samme for Frankrigs Vedkommende.

Lørdag Formiddag arbejdes der til Søndagen og hvad andet presserende, der ligger for. Om Eftermiddagen tager jeg i Reglen 2 a 3 Timer fri for at være ude med Hustru og Barn - den eneste Tid vi har sammen i Løbet af Ugen, foruden 2 Timer Søndag Aften.

At Korrespondancen er betydelig, kan Vennerne forstaa, naar jeg meddeler Eder, at jeg siden mit Komme til Richmond har taget 150 Kopier foruden mange, mange Breve, som ikke ere kopierede. Naar en Gang Krigen er forbi, vil I blive forbavsede over at se min Korrespondance i Slesvigarbejdet, og det vil tage adskillige Dage at komme igennem Stoffet.

Det var en lykkelig Tanke, vi fik at slaa os ned her i Richmond, hvor vi er omtrent midt imellem London og Feltham, og hvor

Forbindelserne til alle Sider ere saa lette og bekvemme. Normalt er jeg jo nok kun èn Gang i London om Ugen, men ofte maa jeg derop 2 Gange. Og det tager Tid at komme rundt i en "Myretue" som London med dens kolossale Udstrækning, det er jo ikke som at komme fra Frederiksberg til Østerbro ! Jeg glæder mig mere og mere over og takker Vennerne derhjemme, fordi jeg kun har Sønderjyderne at arbejde for og tænke paa, selv om jeg ikke helt kan blive fri for "Rejser med Jernbane". A propos om Rejser, saa kan det maaske interessere en og anden derhjemme at høre, at jeg op til 1ste Maj har rejst for vore Sønderjyder mellem 25 og 30,000 engelske Mil i de 2½ Aar, jeg har været Sønderjydernes Præst, og det var i den Tid, jeg ogsaa havde Newcastle at passe. Jeg har tidt undret mig over, hvor Kræfterne kunde slaa til, men Gud er god, og hans Miskundhed varer evindelig. Ja Han være lovet og takket for Dagene, der svandt, og for Dag der kommer ! Bed for os, for Arbejdet, for Sønderjylland og Danmark !

Eders hengivne

A. Troensegaard-Hansen

134 Sheen Road
Richmond
Surrey

E IX.

Maa ikke offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

Richmond, August 1917.

Kære cand. Rasmussen.

Jeg maa bede Dem og Vennerne derhjemme om Overbærenhed, fordi det har varet saa længe med denne Beretning. Tiden har ikke kunnet slaa til for mig til alle de mange Krav, der har været stillet til mig baade i og udenfor Feltham Lejr. Blot et enkelt Punkt udenfor Lejren, Korrespondancen: I Løbet af en Maaned har jeg taget over 100 Kopier af Breve sendt i Anledning af vore Sønderjyder. Hvad det tager af Tid, naar man skal være som "Fader og Ven" for en Familie paa ca.120 x) Medlemmer i Feltham samt 4 ret store "Arbejdskolonier" af civile Sønderjyder - dette kan De, kære Ven, bedst forstaa, fordi De har alle vore Sønderjyder at tænke paa og sørge for. -

En ny og velsignet Gren af Arbejdet har faaet en fremskudt Plads : Hospitalsbesøgene. Da jeg for 6 - 7 Uger siden begyndte herpaa, var der mange Vanskeligheder at overvinde. Det værste var at komme i hurtig Forbindelse med de saarede Landsmænd. Jeg maatte jo først finde dem i Underretnings-Bureauets Lister, og da havde de saarede allerede været længe i Hospitalerne. Det skete da meget ofte, at naar jeg skulde til at besøge de saarede, var disse allerede udskrevne og sendt til en tysk Lejr, eller var oven Senge, og jeg naaede dem ikke, naar de mest trængte til et kærligt Ord og en hjælpende Haand. Og med Hensyn til de udskrevne Sønderjyder , som var sendt til andre Lejre, viste der sig dernæst ofte en ny Vanskelighed med at faa disse flyttede til Feltham. Prøjserne har jo ikke ladet den "pansrede Næve" blive paa Valpladsen, men har ført den med sig til Fangelejrene og benytter den i rigeligt Maal, hvor de kan komme afsted dermed. De lægger et haardt Pres paa vore Sønderjyder ved at udslynge de mest løgnagtige Beskyldninger om "den hvide Lejr", som jeg har kaldt vort kære Feltham som Modtræk til Prøjsernes infame Betegnelse: "Den sorte Lejr". Blandt andet siger disse værdige Efterfølgere af Bismarck, at alle Sønderjyderne bliver sendt fra Feltham til Frankrig og inkorporerede i den franske Fremmedlegion (sic !) eller at Feltham er en stor Ammunitionsfabrik, hvori Sønderjyderne, Polakkerne og Elsas-Lothringerne arbejder. Har De kendt Mage ? - Eller de truer med Repressalier efter Krigen. Mange af vore brave Sønderjyder er holdt borte fra Feltham for længere Tid som Følge af dette moralske Tryk. Men nu tror jeg nok, at der er fundet et probat Middel til at faa rammet en Pæl igennem denne aandelige Brutalitet, som Prøjserne hidindtil har søgt at øve mod vore Landsmænd. Jeg kan selvfølgelig ikke fortælle Dem alt nu, det faar være til efter Krigen. Men De vil næppe forbavses alligevel, thi man kan vente sig alt af Prøjserne. Det maa imidlertid være tilstrækkeligt med denne Antydning af Indblik i Forholdenes Vanskelighed. Og heldigvis har vi paa den anden Side de forstaaelsesfulde Engelskmænd, som ikke taaler nogen "Nonsense" fra "Hunnernes" Side.

---

x) D. 17. Septbr. har Pastor Troensegaard Hansen sendt mig Telegram : Over Hundred Danes arrived from France at Feltham to-day. Great jubilation.

N. H. Rasmussen

Men tilbage til Hospitalerne. Efterhaanden er det lykkedes mig med den sædvanlige Elskværdighed fra de engelske Myndigheder at faa mere System i Arbejdet, og jeg er nu i jævnlig Forbindelse med Hospitalerne, saa jeg har Rede paa de nyankomne saarede Sønderjyder. -

Det første Hospitalsbesøg gjaldt Brocton. Der var gensidig Glæde over Besøget. Det var en Fryd for mig hos vore Jyder, der alle var oven Senge, at møde de straalende Øjne ved at se en Landsmand, der kom med det glade Budskab fra Troens, Haabets og Kærlighedens Egne. I Brocton saavel som i de andre Hospitaler og i Feltham har jeg erfaret, at Kærligheden er den Nøgle, som bedst kan aabne Menneskehjerter. De smaa Kærlighedsgaver, de syge modtog i Form af Penge - dem skorter det altid paa - lidt Tobak og Cigaretter, Blade og Bøger, gør altid sin Virkning paa Hjerterne. Og kommer saa dette til, at min kære Ven fra Gymnastikhuset vil forsøge at skikke Bud til deres kære, at de fangne har det godt, ja saa kommer Hjerterne i Bevægelse, og Haandtryk og Taarer fortæller en mere, end Ord kan sige. 4 af disse i Brocton er nu lykkelig og vel havnede i "den hvide Lejr" og er svært glade. De andre kommer snart. I Manchesters store Militær-Hospital fandt jeg 6. To var allerede bleven sendt til en anden Lejr, men er nu i Feltham. I Manchester gentog sig de samme rørende Scener. Efter vor lille Andagt sagde en til mig, at det største ved Feltham var, at vi havde Gudstjeneste hver Søndag og 2 Møder om Ugen paa vort Modersmaal. Ja, Gud ske Lov.- En eneste, som endnu var i Seng med et slemt Skudsaar i det ene Ben, forbavsede mig med sit Udbrud paa rent, dannet Dansk : "Men De taler jo flydende Dansk som en indfødt". - "Ja, det skulde jeg mene, sagde jeg, thi jeg er Dansker." "Men jeg troede jo, at De var engelsk Præst! Nej, det var dog forunderligt! At tænke sig, at De kommer for at besøge mig. Jeg er saa længselsfuld efter Danmark og mit kære Hjem og alle mine elskede der ! Jeg har faaet nok af Tyskerne og Krigen i de 2 Aar, jeg har været med o.s.v. " Og saa fortalte han om mangt og meget, "min Mor" derhjemme i København, den kære Stiffader og Kæresten o.s.v. dem kom han tilbage til bestandig. Han havde ikke hørt fra dem i adskillige Maaneder og var meget bekymret. Da jeg fortalte ham, at jeg skulde straks skrive hjem, og at han ogsaa selv kunde skrive hjem paa Dansk, saa straalede det unge, prægtige Ansigt.

Dette lille Møde glemmer jeg aldrig, og Ord kan slet ikke skildre de Følelser, der gennemstrømmede os, da vi sad stille med hinanden i Haanden! Og saa bøjede vi vore Hoveder og bad til de syges og lidendes store Ven i det høje om Velsignelse over Moderen og Stiffaderen, den elskede derhjemme, alle hans kære, om lyse Tider for de to, der hører sammen.

Før vi skiltes, lovede vi hinanden at være Venner. Han elsker Sønderjyderne, for han har været i et sønderjydsk Regiment. Han glæder sig til at komme til Feltham.

De andre 5 er allerede hos os. En af dem gaar endnu med Krykker; en anden, der er skudt tvers igennem Maven og har været paa Hospital i over 9 Maaneder, maa stadig bruge Korset, da han ellers har Vanskelighed ved at tale. De er begge to prægtige "Drenge".

Endnu to Eksempler skal jeg nævne: I Belmont Hospital ligger en, som har været der i over 4 Maaneder, med et slemt Benskud. Han er født i vort gamle Dybbøl af danske Forældre. Faderen er død, og Moderen har giftet sig igen med - en Tysker. Stakkel, han har ogsaa lidt meget, og det er ikke underligt, at der kommer som et Solglimt over hans Ansigt, naar jeg træder ind og sætter mig ved hans Side, og vi kan tale sammen i vort Modersmaal. - Det andet Eksempel : I Dartford Hospital, hvor der er en rigtig "vaskeægte" Sønderjyde, blev jeg meget betaget ved at høre ham sige med Hensyn til det ene Ben: "Aah, det er ikke saa farligt med mig; jeg har kun mistet den ene Fod; det kan sagtens blive godt." Men hvor han blev glad, da jeg fortalte ham om Feltham. Ja, og for de Smaating, han fik! Jeg saa tilfældig i hans Tobaksæske; der var

ikke andet end Aske og Snus, antagelig brugte han at komme Asken i Resterne af Tobakken for at drøje paa det og ryge det engang til! Han saa idetmindste lidt betænkelig paa mig, da jeg tømte Kassens Indhold ud i Kaminen, men Ansigtet klarede op paany, da jeg fyldte Kassen med fin, engelsk Tobak, en lang Cigar og 2/6 (2 Shilling og 6 Pence - ca. 2 Kroner).

Tro mig, jeg føler det som nogle af mine lykkeligste Stunder i mit Liv, naar jeg kan sidde ved Siden af disse mine kære Venner og prøve paa at være lidt for dem. Aldrig kan jeg takke Dem og alle de andre Venner i Danmark og England nok for denne store, velsignede Gerning, som De - menneskelig talt - har betroet mig! Og jeg siger igen Tak til Vennerne, fordi De hidindtil har betaly mine Rejseudgifter til Hospitalerne. Rejserne er jo dyre, saa der gaar en hel Del til. Men jeg haaber, at disse Udgifter skal bære gode, aandelige Renter, saavel for Giverne som for dem for hvis Skyld de er givne. Der er jo Glæde i dette, at vide at ens Penge bringer de lidende saa megen Velsignelse. Medens jeg er ved denne Sag, vil jeg omtale, at en dansk Herre i London sendte mig gennem Dronning Alexandras Privatsekretær 100 Pund Sterling til vore Sønderjyders Komfort. Hvor vi dog har takket Gud for denne store Gave. Alle mine "Hjælpekassepenge" var nemlig forlængst sluppet op, og jeg maatte klare Situationen, som jeg bedst kunde med trofast Hjælp fra vore kære arbejdende Felthammere, som villig skød til, hvor en skulde hjælpes. Med disse 100 Pund Sterling kan jeg række til alle vore saarede og til de nye "Pengeløse", som stadig kommer til vor Lejr. 5 Shillings til hver er den almindelige Sum, de modtager. De saarede faar jo lidt mere. De arbejdsudygtige kan nu faa 5 Shillings hver om Ugen fra mit Fond, og derved har jeg taget nogle Byrder fra mine Venner i Feltham. Man maa jo huske, at en Krigsfange tjener ikke "Formuer". Naar det blot kan slaa til, er vi glade og taknemlige. Og jeg maa sige, at de klager aldrig. Det er lutter, lyse, smilende Ansigter, der møder mig hver Gang, jeg kommer til "den hvide Lejr".

Det er en Selvfølge, at jeg benytter alle de Midler, der staar til min Raadighed, for at hjælpe, opmuntre og hygge om vore "gamle Drenge". I denne Sommer har vi saaledes haft en hel Del Frugt enkelte Søndage, Jordbær, Hindbær, Kirsebær, Blommer etc., og vi haaber, at vor Pengekasse ogsaa i Fremtiden vil være saaledes "paa Fode", at vi kan gøre godt og opmuntre alle vore danske Brødre i Feltham - selv ogsaa, naar Familien vokser til det tredobbelte, hvad vi venter i Løbet af et Par Maaneder. I Øjeblikket er der vist ca. 120 sønderjydske Soldater, og faar vi saa alle vore Venner i engelsk Fangenskab i Frankrig til Feltham, saa vil der rigtignok blive"livligt". Vi lægger allerede Planerne for Efteraar og Vinter, og som en praktisk Mand har jeg alt begyndt at gøre store Indkøb en gros : Gymnastiksko, Skrivebøger og i det hele Papir og andet, som vi skal bruge til vor Undervisning. Jeg har i Sinde selv at give nogle Timer i Dansk og Engelsk og give al den Kraft og Tid, jeg kan ekstra føje til.

Hvad Lokaler angaar, maa jeg meddele, at vore ny Træbygninger, skænkede af den amerikanske K.F.U.M. , nu er færdige og blev aabnede Søndagen d. 19. August. Ved Aabningsfesten, hvor vor kære, elskværdige Kommandant førte Forsædet, blev der holdt Taler bl. a. af saa betydelige Mænd som J. W. Virgo, Esqr. , der som Rejsesekretær nylig var vendt tilbage fra sin Verdensrejse til K.F.U.M.'erne - en Rejse paa 60,000 Miles. Paa Sønderjydernes Vegne talte jeg, mindende om min Deltagelse i Verdenskonferencen for K.F.U.M. i Edinburgh, hvor jeg ogsaa traf to danske Sønderjyder, der karakteristisk nok holdt sig til den amerikanske Afdeling - den ene var fra Amerika - de følte sig ikke hjemme blandt de tyske Repræsentanter og var bange for at være der, hvor de hørte hjemme : blandt Danskerne - atter det prøjsiske Tvangsherredømme. Jeg bragte foruden Amerikanerne ogsaa Engelskmændene,

i dette Tilfælde Kommandanten og Adjudanten vor, Slesvigernes og danske Mænds og Kvinders Tak, fordi man saa kærligt og forstaaelsesfuldt havde taget sig af vore Sønderjyders aandelige og nationale Behov, og jeg knyttede dertil mit inderlige Haab , at denne Lejr, som jeg kaldte "den hvide Lejr", maatte blive til aandelig og national Velsignelse baade for vore Sønderjyder, Polakkerne og Elsass-Lothringerne, og at vi her maatte arbejde paa det store fælles kristelige Broderskab, grundet paa kristelig og national Frihed .

At Talen, holdt paa Engelsk, blev godt forstaaet, kendtes ikke alene paa det efterfølgende Bifald, men ogsaa paa at en ledende Polak og Elsasser kom hen til mig senere og trykkede min Haand, medens deres Ansigter lyste af Glæde. "Tak", sagde de begge, "for alt, hvad De har gjort for os i Feltham". " Ja men jeg har jo slet intet gjort for Dem", var mit Svar. " "Jo, alt hvad De har gjort for Slesvigerne har haft tilbagevirkende og stor Betydning for os ! "

Da ønskede jeg, at jeg kunde have talt flydende Fransk og ogsaa kunde have magtet det vanskelige polske Sprog, saa jeg kunde have talt ind i deres Hjerter, nu maatte jeg nøjes med at sige nogle faa Ord til dem med Anmodning om at lade dem gaa videre til Kammeraterne.

Den 23. August, Torsdagen derefter, benyttede vi første Gang den store Sal til vort Møde, og det var forbavsende at se, at der var mellem 70 og 80 tilstede, uagtet at der samtidig i Gymnastikhuset var stor Koncert, givet af Folk fra London. Vi har allerede faaet det ordnet saaledes, at den store Sal benyttes af os Tirsdag og Torsdag fra Kl. 7 og Søndag Eftermiddag fra 3-5.

De ved jo nok, at vore første Sønderjyder har altid boet i A Sektionen. I lige Linie - det er ovenpaa - følger B Sektionen, som i øjeblikket er beboet af Polakker. Derefter kommer C Sektionen med de sidste Sønderjyder. A og C er fuldt optagne og kan ikke rumme flere. Nu var Spørgsmaalet ved vort sidste Møde, hvor de sidste 7 og alle de nye, som kommer, skulde være. "Ja", sagde jeg, "naar Polakkerne flytter fra B Sektionen sammen med de andre Polakker, saa bliver jo "Grænsepælene" flyttede, og der bliver atter direkte Forbindelse mellem Danmark (A Sektionen) og Sønderjylland (C Sektionen)". De skulde blot have været tilstede og hørt Jublen! Maa dette Bud alligevel bæres ud til Danmarks bedste Mænd og Kvinder, ja til det danske Folk, at intet er saa sandt, som det den forhenværende amerikanske Gesandt, Mr. Gerard, Berlin, har skrevet, at der er et dansk Spørgsmaal i Slesvig, som maa løses efter Krigen.

Jeg har vist nok fortalt Dem om den Betydning, det har, at jeg Uge efter Uge gennempløjer Fangelisterne i Underretnings-Bureauet. Et enkelt Tilfælde vil jeg gerne nævne, fordi det er saa glædeligt og paa samme Tid er saare interessant. Jeg fandt en Mand ved Navn J.W.B. interneret i Britisk Fangelejr i Tango, Øst Afrika. Jeg henvendte mig straks til en mig kendt Sønderjyde fra Romø, der tilligemed sin Broder nu er betinget frigivet, og spurgte ham, om han kendte vedkommende. Der kom straks et jublende Brev til mig, hvis Hovedindhold er følgende : "Omtalte Krigsfange er min Broder, som Moder ikke har hørt fra siden 13/2,1915. Hun har hørt et Par Gange fra Underretnings-Bureauet i Berlin, at han havde det godt, men at hun ikke maatte skrive, og at min Broder heller ikke maatte. Nu kan jeg jo se, at han ikke kunde, da de var afskaaret fra Centralmagterne ..... Og saa beder jeg Dem om at skrive til min Broder og fortælle om os samt sende ham indlagte 2 Pund Sterling, da han vistnok har det knapt med Penge ..... "

Hvilken Glæde vil det ikke blive for hans Moder at faa Bud om, at hendes kære Dreng, Jes , er i god Behold.

Før jeg slutter, maa jeg sige, at jeg trænger meget til danske Traktater og anden kristelig Læsning til Feltham, men især til vore saarede Sønderjyder. Vi trænger ogsaa til mindst 100 ny Testamenter x) , Højskolesangbøger x), Hjemlandstoner x) , nogle Eksemplarer af dansk-tysk Ordbøger, Læsebøger og Grammatikker særlig for de tysktalende Sønderjyder, der meget ønske at lære dansk.

Og saa være Gud takket for Tiden, der svandt, for al Velsignelse og Naade - og for al den trofaste Kærlighed, som alle Venner derhjemme og herovre vier vor store Sag: Danmarks Sønderjyder.

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

---

x) Er sendt !

N. H. Rasmussen.

E X

Maa ikke offentliggøres;
ej heller refereres i Breve.

Beretning om Arbejdet blandt slesvigske Krigsfanger
i England.

Richmond, Oktober 1917.

Kære Cand. Rasmussen !

Det er længe siden, jeg har jublet saadan som den Morgen, da jeg modtog Telegrammet om, at en ny Skare Sønderjyder var ankommen til Southampton, og min Jubel naaede Højdepunktet, da jeg i War Office samme Morgen erfarede, at 107 Sønderjyder var undervejs til Feltham Station . Min Hustru, Sønnen og jeg selv, der alle skulde i Besøg i Feltham hos nogle af vore kære Venner, var saa heldige at komme med samme Tog som vore Venner : Jyderne. Paa Stationen mødte jeg den engelske Eskorte, som skulde føre dem til Lejren. Der er vel næppe nogen Dansker, der bedre end jeg kender den engelske Officers Ridderlighed, ogsaa overfor sin Fjende, men ikke desto mindre gik der en Følelse af Beundring gennem min Sjæl, da den engelske Officer sagde til mig: "Sig til Deres "danske Drenge" at de skal lade deres tunge Oppakning blive paa Stationen, saa vil den blive afhentet senere." Dersom De kunde have set, hvilken Virkning det gjorde paa disse Jyder at høre deres Modersmaal runge ud over Stationen, vilde De have forstaaet, hvilken inderlig Glæde der fyldte mig, og jeg kan forsikre Dem, at de lod sig ikke dette sige to Gange. Et øjeblik efter var der et helt Bjerg af Oppakning. I Forbigaaende hilste jeg paa dem og indbød dem til Møde om Aftenen.- Omsider kom da det store Øjeblik om Aftenen, da vi samledes i den nye Bygning, hvor de rykkede ind nogle Dage efter. Aldrig har jeg set saadan et Røre i Lejren som den Aften. Kammerater, Venner, Naboer, Brødre fandt hinanden efter lange Tiders Adskillelse, og der var en Summen i den store Sal, der mindede om vore store Julefester for Sømændene i Newcastle, hvor der altid var mange Bekendte, der traf hinanden, og hvor Nyt og Gammelt blev drøftet. Hvor meget mere gjaldt det da ikke i disse saa enestaaende Tider. En af Sønderjyderne fra Lejren havde fundet sin Bror og sagde til mig med glædestraalende Øjne: "Nu skulde blot min Far have set, hvor lykkelige og glade vi er, saa vilde der blive Fest derhjemme." Og mange lignende gribende Smaascener blev jeg Vidne til denne Aften, Øjeblikke, der borede sig saa dybt ind i min Erindring, at jeg aldrig glemmer dem. Det er jo Forhold, saa enestaaende, at det ikke kan skildres med Ord, men skal opleves for rigtig at forstaas.

Om Formiddagen, da jeg var inde i London, havde jeg været saa heldig at træffe en af Sønderjydernes forstaaende Venner. Jeg skildrede for ham den store Nyhed og den Glæde, jeg følte ved den nye Tilvækst i min Menighed. Men jeg lagde ogsaa frem for ham, ikke alene mit personlige Ansvar, men ogsaa de voksende Krav, der stilledes til Pengepungen for at kunne afhjælpe den Trang, der næsten uvægerlig findes hos alle de nyankomne. Han vidste om den store Gave paa 100 Pund Sterling, som var skænket af Kaptajn Petersen, ogsaa at der allerede var gaaet betydelig Svind i denne Sum, samt at jeg skulde bruge 26 - 27 Pund Sterling til Uddeling blandt disse nye, for at hver kunde faa 5 sh. Til min store Glæde skrev han en Check ud paa 50 Pund Sterling. Min Tak var overstrømmende, baade til ham og til min rige, himmelske Fader, som hidindtil saa forunderligt har skænket os, hvad vi behøvede.

Men tilbage til Velkomstmødet. Før dette blev holdt, uddelte jeg 5 sh. til hver enkelt. Saa kom Musikken frem, og Sangen brusede igennem det store Rum, mægtig og betagende.

Da Sangen forstummede, gik der en inderlig Tak op til den levende Gud, som havde opfyldt de Bønner, som vi i saa lange Tider daglig havde bedet. Underfulde Gud, der paany bestyrkede os i dette, at vi altid maa bede og ikke blive trætte. Vi ved jo nok, hvor svært det er trofast at holde ud igennem Tiderne, men naar vor Udholdenhed naar Maalet, da kender Jublen og Takken ingen Grænser. Hvad Tilhørerne følte denne Aften, kan jeg umuligt sige, men selv følte jeg det som et af de største Øjeblikke i mit Liv at faa Lov til at bære Glædens og Takkens Evangelium ind til alle disse mange, der i saa lange Tider havde staaet udenfor Paavirkningen af dette samme Evangelium paa Modersmaalet.

Den følgende Søndag dannede et andet stort Afsnit i den hvide Lejrs Udvikling. En vældig stor Skare mødte til Gudstjeneste i Kirken, og vi havde den største Altergang, vi nogensinde har haft. Antagelig var der mellem 60 og 70 til Alters. For mig personlig var det en vidunderlig Stund, og jeg antager, at mange af de nye har følt noget af det samme.

Om Eftermiddagen Klokken 5 samledes vi til "Festmaaltid"; selvfølgelig maa dette sidste ikke forstaas som et lukullisk Maaltid med mange Retter Mad etc. Vort Maaltid bestod i glimrende "dansk Kaffe" med tilhørende "Spisevarer", lavet i Lejren, dertil hørte saa Frugt i rigelig Mængde. Vore danske Sange ledsagedes af Klaverspil og to Violiner. Den fortræffelige Stemning, der herskede imellem de ca. 200, der var tilstede, bragte de ellers noget tilbageholdende Jyder ud af Skallen og skaffede os saa mange fornøjelige Taler, der ofte bragte Bygningen til at dirre af Latter. Degnen, der ogsaa er Historiker, gav os blandt andet et glimrende, historisk Overblik over Lejrens Begyndelse og Vækst. Min "Finansminister" P.B. holdt blandt andre en Tale, der rigtig greb Folk om Hjertet ved at minde Forsamlingen om det store, kristelige, moralske og nationale Ansvar, som de ældre har overfor de unge, og at det her gjaldt om for dem alle at støtte Præsten i hans Arbejde. Efter at der endnu var bleven sunget en Sang, sluttede jeg Mødet med en kort Andagt. Før Forsamlingen skiltes, traadte en af de 107 frem og udtalte i bevægede Ord paa Kammeraternes Vegne en hjertelig Tak til alle de gamle for den festlige Modtagelse, de havde faaet. Det var næsten som at komme hjem, idetmindste overgik denne Modtagelse alles Forventning.

Der er næppe nogen Tvivl om, at de allerfleste af vore Sønderjyder er mere end glade over at være havnet i Feltham, hvor de ikke alene kan faa Lejlighed til at høre Guds Ord paa Modersmaalet, synge vore danske Sange og tale ud med ligesindede om de Ting og de Forhold, der ligger dem nærmest paa Hjertet. Men selvfølgelig kan det ikke undgaas selv her i denne vor Lejr, at vi faar "blakkede" Folk hertil, ja endogsaa "Hjemmetyskere", der ikke altid er saa heldige i deres Optræden, hvorved der undertiden skabes Situationer, som ikke altid er saa heldige for Samfundet. Til Ære for vore danske Sønderjyder skal der fremhæves, at de ikke gør sig skyldige i de samme Overgreb, som de tyske Myndigheder ofte har udøvet overfor dem dernede. Gennem de alvorligste Prøvelser har vore Venner erfaret Sandheden af de gamle Ord: " Hvad I vil, at andre skal gøre imod Eder, det gøre I ogsaa imod dem." Derfor ser vi ogsaa med Frimodighed paa Forholdene, selv om de til Tider kan være lidt krogede. Kærlighed i Forbindelse med Takt vil altid bære Sejren hjem! Sker det derimod, at den lille Fraktion stiller Fordringer om at indskrænke vor personlige Frihed med Hensyn til Sang og Tale, da tror jeg, at det er absolut rigtigt, at afvise slig en Arrogance med det samme, idet jeg mener, at det tyvende Aarhundredes Menneske kan kræve som sin personlige Ret: Tænke - Tale- og Handlefrihed, selvfølgelig indenfor de af guddommelige og moralske Love satte Grænser. De samme Erfaringer havde jeg forresten i Aurillac i den Uge, jeg virkede imellem vore Sønderjyder der; ogsaa der gik Bølgerne ofte højt imellem de Danske og Hjemmetyskerne, men trods alt tror jeg dog, at de sidste var glade ved at være i Aurillac.

Efteraaret har holdt sit Indtog iblandt os, og med Efteraaret kommer jo de lange Aftener, hvor vore Sønderjyder kommer før hjem fra Arbejdet og derfor faar mere Fritid til deres Raadighed. Denne Fritid anvendes paa fortræffelig Maade til lige Gavn og Glæde for alle Parter gennem Undervisning i Dansk og Engelsk, Gymnastik, Sang samt ved smaa Diletantforestillinger til fælles Morskab og Hygge. De, som ikke kender til de Kaar, som Krigsfanger har, vil næppe kunne forstaa, hvilken Betydning disse forskellige Ting kan have for en Krigsfanges aandelige Ligevægt. Selvfølgelig glemmer vi ikke, at det bærende i det hele er det gamle Evangelium om Frelse og aandelige Kræfter hver eneste Dag i alle Forhold. Dette sidste ses jo ogsaa tydeligt om Søndagen i Kirken og ved Eftermiddagsmøderne, samt hver Gang jeg er i Lejren. Og Evangeliets vidunderlige Magt kendes endnu mere, naar jeg sidder ved Siden af Sygesengen og taler med den syge, saarede, lidende og ensomme. Jeg har liggende for mig mange Breve fra Sønderjyder i Hospitaler. Det er det samme om og om igen: " Vi længes efter Dem, kommer De ikke snart?" Forunderligt, blødt og stærkt lyder disse længselsfulde , klagende Toner: "Bare jeg dog snart kunde komme herfra og komme til Feltham, jeg længes saa uendelig efter mine Landsmænd!" En skrev til mig fornylig :"Jeg er saa lykkelig og glad over, at jeg er kommen ud af Hospitalet og venter inden ret længe at komme til Feltham, aah, hvor det skal blive dejligt."

Det kan sikkert glæde Dem og Vennerne derhjemme at høre, at vi har faaet dannet en Bestyrelse indenfor det sønderjydske Menighedssamfund, noget, vi mener, vil have stor Betydning for hele Virksomheden. De syv Medlemmer, hvoraf Bestyrelsen bestaar, blev valgt saaledes: - 3 fra A. Sektionen, 2 fra C. og 2 fra Ny-Bygningen : allesammen gode danske Mænd.- Interessen blandt mine Landsmænd i London begynder at vokse, og jeg haaber inden saa forfærdelig længe at faa Hjerte og Sind hos mange af vore brave Danske herovre vendt ikke alene mod Feltham, men ogsaa mod dem, som dernede sønden Aa kæmper og strider for Sandhed og Ret! Det er jo som et tusindtunget Nødraab dernede fra det gamle danske Land : "Ser I da ikke, alle I vore gamle Landsmænd, hvad vi har lidt, og hvad vi lider nu; og ser I da ikke alle, hvor længselsfuldt vi vender Blikket mod Nord og haaber, at vor nationale Kamp maa ende med en herlig Sejr, og at det skilte maa atter komme til at høre sammen ! " - Og, Gud være lovet, der er mange derhjemme i Moderlandet, som er lysvaagne overfor vore Brødres Smerte og Længsel og strækker de hjælpende, kærlige Hænder ud imod dem ! Men vi ønsker jo, at Raabet maa blive saa højlydt, at det trænger ind alle Vegne, i Hytte saavel som i Borg, saa det maa blive hele det danske Folks Hjertesag. Og her kan Danmarks Præster og Lærere og ikke mindst Danmarks ædle Kvinder udøve en stor national Gerning ! Maatte dette dog lykkes - alt til Guds Ære og Danmark og Sønderjylland til evig og timelig Velsignelse !

Forleden var jeg til The hos en af mine store "Venner" i London: en elskelig Personlighed med et sjældent klart Blik paa Forholdene og et varmt Hjerte for vore Sønderjyder. Efter en lang Samtale om vore "Hjertebørn" vilde jeg bryde op og gaa, men min "store" Ven bad mig vente et Øjeblik, for han vilde gerne give mig lidt til Hjælp til "varme Klæder" for vore Landsmænd i Feltham. Og saa satte han sig hen og skrev en Check paa 10 Pund Sterling til mig. Min Glæde og Tak var stor, men som ved tidligere Lejlighed følte jeg langt mere, end Ord kunde udsige.

Før jeg afslutter denne Beretning, vil jeg gerne meddele, hvad et andet engelsk Blad har skrevet paa Grundlag af W. R. Priors Bemærkninger i "London Spectator":

"Mange Mennesker er nu rede til at sige, at de forudsaa den Dag, da de forenede Stater vilde faa en afgørende Stemme i Verdensbegivenhederne ved dets Mellemkomst til Frelse for Demokratiet i Europa, men denne Begivenhed blev i Virkeligheden forudset af Mr. Laing saa langt tilbage som 1852. At fremkomme med slig en Profeti paa den Tid krævede baade Mod og Forudviden, thi de forenede Stater fyldte den Gang kun en lille Plads i Verden, og det demokratiske

Udbrud i 1848 var bleven slaaet til Jorden i alle de store Lande i Europa. Napoleon III var netop bleven valgt til Kejser i Frankrig og et "Forenet Italien" var endnu kun en Drøm hos Enthusiasterne. Danmarks Sønderlemmelse blev forudsagt af Hr. Laing i "Observation on the Social and Political condition of Denmark" . Han forstod tilfulde Værdien af Kiel for Prøjsen, anklagede Lord Palmerston for at have ringeagtet den Trudsel , som Prøjsen havde vist Danmark, og føjer til : - "En Dag vil muligvis komme, da de forenede Staters Regering vil faa sin Plads og sin Stemme i de civiliserede Nationers Familie og retfærdiggøre en Mellemkomst i Ungarns, Italiens eller Polens Forhold ved det Eksempel, som Prøjsen og Østrig har givet i deres Indblanding i det danske Omraade i Slesvig. Paa den anden Side af Atlanterhavet er der en skarp og kraftig Modstander af monarkiske Overgreb, en Modstander, som ved de lette Forbindelsesmidler nu kan faa en virksom Indflydelse paa de europæiske Forhold. Det er til de forenede Staters fremtidige politiske Indflydelse paa europæiske Forhold, at de oplyste, de liberale og konstitutionelle Stater i Europa maa se hen for at indskrænke autokratisk Overgreb og Anmasselse. " Denne mærkværdige, sande Profeti opfyldes nu efter 65 Aar. Saa modstræbende har det amerikanske Folk været med Hensyn til Indblanding i Europas Forhold, at de bestemt vendte Sind og Tanke bort fra den Verdensdel og bogstavelig er bleven drevet ind i Krigen mod deres Villie ved de overlagte Angreb, som det største Autokrati i Europa har øvet imod dem. Men nu da de har taget fat paa Opgaven, vil de ikke vende om, før hver eneste Nation i Europa er bleven Herre i sit eget Hus. De indser,at kun ved at hjælpe andre Nationer til Frihed kan de sikre deres egen Frihed imod Angreb. Demokrati og Autokrati kan ikke leve Side om Side i den samme Verden. De er lige saa naturlige Modsætninger som godt og ondt, og den ene maa ødelægge den anden. Derfor har Amerikanerne besluttet, at Autokratiet skal dø ! "

A. Troensegaard-Hansen

Som et Tillæg til Pastor Troensegaard-Hansens Beretning skal meddeles, at der forgangen Dag kom Telegram fra ham, at der var kommen 60 nye Sønderjyder til Lejren i Feltham.

- Og saa følger der hermed et "Festreferat" fra Pastor N.A. Jensen i Rusland. Det vil glæde hans og Sønderjydernes Venner at læse om, hvor godt det gaar dem i Jurjeff Polskii. At mærke er dog, at hans Skildring er skrevet og sendt den 20. Oktbr.Gid det ogsaa ind i Vinterens Mørke maa blive ved at gaa dem godt, lige til den Lystid oprinder, som vi alle venter paa.- I Rusland er det jo desværre kun et lidet Mindretal af Krigsfangerne fra Sønderjylland, der har opnaaet den Lykke at blive samlet i Jurjeff.

Gymnastikhuset, Vodroffsvej 5.12.17

N. H. Rasmussen

P.S.

Fra Pastor Jensen er der under Udfærdigelsen af nærværende indløbet et Brevkort, skrevet 20. November, som meddeler, at alt da var og hele Tiden havde været rolig i Jurjeff Polskii.

E XI

Maa ikke offentliggøres;
ej heller refereres i Breve.

Richmond i December 1917

Kære Cand. Rasmussen !

Naar De modtager dette Brev, vil De allerede pr. Telegraf have modtaget min glædelige Meddelelse om de sidste 2 Hold sønderjyske Fanger ankomne til Feltham fra Frankrig. Det var i Sandhed en stor Glæde og Opmuntring for mig, da jeg hørte, at 61 var paa Vejen til det "forjættede Land": Feltham. Det traf sig saa mærkeligt, at jeg, den Dag de ankom, var inde i London, og ved min Hjemrejse traf jeg paa Waterloo Station hele Flokken samlet paa en af Perronerne. Efter at have forestillet mig for den ledsagende engelske Officer og forvisset mig om, at det var vore Folk, fik jeg Tilladelse til at hilse paa nogle af de 61. Det første, jeg spurgte om, efter Velkomsthilsenen var, om Marius's Broder var med (Marius er en af vore Felthammere). Straks lød der et jublende: "Javel"! fra en prægtig, høj Skikkelse.- Jeg kunde se paa hans Ansigt, hvor overstrømmende glad han blev, da han hørte, hans Broder var i Feltham, hvilket han ikke anede.- Forøvrigt frydede det mig at se deres store Forbavselse ved at blive tiltalt paa Dansk og endnu mere ved at høre, at jeg var deres Præst, og at vi om Aftenen skulde have Velkomstgudstjeneste i Lejren . - Hvorledes Mødet mellem de to Brødre og mellem de mange Venner og Bekendte blev, vil De sikkert nok kunne tænke Dem, ligesom jeg ved, at De og Vennerne derhjemme af Hjertet deler vor Glæde. - Ved Mødet om Aftenen, der havde samlet en meget stor Skare, kendtes det paa Sangen, at Forbindelsen mellem Himmel og Jord var tilstede, og mangen en stille Tak gik op til Gud for hans store Naad Det var jo atter et Bevis paa Guds kærlige Omsorg for vore Sønderjyder. Dette sidste bekræftedes yderligere ved de sidste 24s Ankomst. Efter Mødet talte Formanden for Bestyrelsen (Fangernes egen Bestyrelse) til de nye og foreholdt dem alvorligt og indtrængende Nødvendigheden af at slutte sig sammen om det fælles Maal: At samles i Kirken og til Møder, hvor de danske Salmer og Sange sammen med Guds Ord skulde være det store Bindeled. - I bevægede Ord takkede en af de nyankomne for den hjemlige, hjertelige Modtagelse, de havde faaet. Senere modtog hver enkelt sine 5 Shilling takket være den gode, pekuniære Støtte, som jeg faar ogsaa fra Landsmænd i London.- Den følgende Søndag havde jeg en stor Del af de nye til Alters, hvad de ikke havde haft Lejlighed til i lange Tider.

Noget nær de samme Scener gentog sig, da de sidste 24 ankom, kun med den Forskel, at her var det 2 Brødrepar, der mødtes til lige stor Glæde og Overraskelse. Den paafølgende Søndag var ogsaa mange af disse til Alters.

En stor Overraskelse for os var det at høre om Professor Tschernings Ankomst til London fra Frankrig. Jeg besøgte ham paa hans Hotel, efter at han havde søgt mig i mit Hjem. Da vi sammen havde drøftet de Ting, der laa os begge saa dybt paa Sinde, fulgtes vi ad til Krigsministeriet, hvor vi fik den venligste Modtagelse. Professoren opnaaede straks Tilladelse til sammen med mig at besøge Lejren i Feltham, hvorhen vi tog den følgende Eftermiddag.- Dette Besøg gjaldt ikke alene Lejren i dens ydre Rammer, men i endnu højere Grad Fangerne selv, deres Liv, Tankesæt og Maal.- Efter at have beset Fangernes Boliger, Værksted, K.F.U.M.s "Huts" og Omridset af den store Gymnastiksal , der ogsaa benyttes til deres smaa Dilettantforestillinger og musikalske Aftener, drak vi The i Officersmessen.Kl.6 samledes en overordentlig stor Skare af Sønderjyder i den nye Bygning, hvor over 150 Slesvigere bor. - Foran Forsamlingen var stillet et Bord med vort dejlige Dannebrog, et Udtryk for at man gerne vilde hædre det Land, hvortil vor berømte Landsmand hørte, og samtidig vise den store Taknemlighed, vore Sønderjyder føler overfor al den Kærlighed,

vort gamle Land viser dem under denne deres tungeste Prøvelse. Professorens Tale om Sønderjylland og dets Forhold til Danmark i al Almindelighed og hans interessante Oplevelser i Fangelejren i Aurillac bragte ham den stærkeste Anerkendelse. Kraftigt og betagende lød vore danske Sange, der kulminerede i Højsangen til det danske Hjems Pris: "Moders Navn har en himmelsk Lyd". Paa Forsamlingens Vegne takkede P. B. og jeg Professoren for hans Besøg, der ved sit hjemlige, hyggelige Præg havde forskaffet os alle en festlig Stund, som vi længe vil bevare i vort Minde. -

Se, det var nu den lyse Side af Livet i Feltham, men hvor der er Lys, er der Skygger, og disse har i længere Tid gaaet lydløst omkring og forsøgt at tilhviske enkelte svage Sjæle fredsforstyrrende Tanker, der efterhaanden antog saa graverende tysk Form, at Regeringen saa sig nødsaget til at flytte Urostifterne og deres Tilhængere. Vi følte alle, hvor nødvendigt det var, og trækker nu Vejret lettere efter denne Udrensning. -

Med Hensyn til Undervisningen gaar denne sin jævne Gang, kun med den Forandring at jeg selv har overtaget Timerne i Dansk. Disse besøges af et stigende Antal. Deltagerne er nu over 50. Det er forøvrigt forbavsende at se, saa udmærket Dansk mange kan skrive; et yderligere Bevis paa det danske Hjems store Indflydelse sønden Aa. Fornylig ankom en Sønderjyde, der saaret var taget til Fange i Kampene ved Cambrai. Han og forøvrigt flere af de sidste ny bragte os den glædelige Efterretning, at 2 hele sønderjyske Regimenter var blevet taget til Fange.(Reg.84 og 86). Efter kyndiges Udsagn skulde dette give Lejren en Forøgelse af mindst 300 Nordslesvigere. Hvorvidt dette nu passer, vil den nærmeste Fremtid vise. -

Nu nærmer sig Julen med raske Skridt, og vi udenfor (min Hustru har købt og pakket ca. 300 Smaapakker) og de indenfor Lejren er svært optaget af Forberedelserne til at gøre denne vor store Højtid saa festlig som mulig under Forholdene. Vi haaber jo, at denne Jul, der antagelig bliver den sidste under Krigens Tegn, maa faa afgørende Betydning for mange i aandelig Henseende. For en Præst hører det jo til nogle af de lyseste Oplevelser, hvad en ung Sønderjyde forleden fortalte mig, at her havde han fundet det bedste i Livet: Troen paa sin Frelser, samt føjede til, at Lejren i Feltham var og sikkert ogsaa for Fremtiden vilde blive af stor aandelig Betydning og Velsignelse for mange. - En stor Opmuntring for mig i min Gerning var det, at jeg fornylig modtog Breve fra 2 forskellige Steder i Schweitz, hvortil sønderjyske Invalider (tidligere Felthammere) er flyttede. De udtrykker deres Glæde over Opholdet i Schweitz, men undlader ikke at omtale deres Længsel efter Feltham og de uforglemmelige Timer, de oplevede i "den hvide Lejr". - En stor Overraskelse var det for mig, da jeg forleden Dag holdt Fødselsdag i Lejren, pludselig, medens jeg sad og spiste hos en af Vennerne, at høre Salmen "Til Himlene rækker Din Miskundhed Gud!" blive sunget af vort Sangkor , der havde taget Opstilling udenfor Døren. Jeg maa sige, det rørte mig dybt. Efter først at have takket Gud bragte jeg Vennerne en Tak for den Kærlighed, der derigennem saa smukt havde givet sig Udslag. - Om blot en Fjerdepart af alle de gode Ønsker, jeg modtog bagefter, maatte gaa i Opfyldelse, da vilde jeg blive - hvis jeg ikke allerede var det - en lykkelig Mand. -

Jeg vil gerne benytte Lejligheden til at bringe vor og vore Sønderjyders inderlige Tak for de mange Pengegaver, som er blevet sendt til Julefesten i Lejren gennem Fru Overretssagfører Friderichsen . Endvidere en ligesaa varm Tak til sidstnævnte og hendes store Stab af Hjælpere for de 280 Pakker, som er undervejs. - I Begyndelsen af det nye Aar skal jeg sende en Beretning om vor Julehøjtid i Feltham; indtil da bedes De og alle Venner modtage vore hjerteligste Ønsker om en velsignet Jul.

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen.

E XII

Maa ikke offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

Richmond, Januar 8. - 1918

Kære Cand. Rasmussen.

Saa svandt da ogsaa denne Jul, hvortil der var gjort hidtil ukendte Forberedelser, ikke blot hjemme i det kære, lille Danmark, hvor flittige Hænder og kærlige Hjerter i lange Tider havde arbejdet paa at gøre Julen saa festlig som mulig for vore Sønderjyder, men ogsaa Slesvigernes egne Kære og vi her i Richmond har arbejdet ivrigt for samme Ide, hvis Udførelse var omend forbundet med stort Arbejde dog i sig selv en saa stor Glæde, at intet Besvær syntes for meget for os. Allerede længe før Julen kom, begyndte Feststemningen at melde sig derude i Lejren, idet vore brave Jyder gerne vilde have en helstøbt dansk Fest ud af det, hvad der rigtig kom for Dagen, da selve Højtiden kom. - - - Telegrammet fra Fru Friderichsen, der for os alle rummede et saadant Væld af Kærlighed, satte yderligere Fart i vore Forberedelser. Vi vidste jo paa Forhaand, at Vennerne ikke vilde blive glemte takket være vore ædle, danske Kvinder og Mænd i Borg og Hytte, men Telegrammets Oplæsning fik nu alligevel Jydernes Hjerter til at strømme over og give sig Udslag i et mægtigt Haandklap. Det var ikke alene de mange personlige Kærlighedsgaver, men ogsaa de mange Penge, der gav os Løfte om en god Fest. Nogle Dage forinden havde en af mine Londonvenner, Hr. E. B., givet mig Tilsagn om 50 Pund Sterling til Julefesten, saa dette nye fra Fru Friderichsen fik vore Hjerter til at juble af Tak til GUD for hans store Naade. Dette var dog ikke alt, thi siden kom jo ogsaa Deres store Cheque paa over 82 Pund Sterling: Penge, der var samlet ind rundt om i Danmark; desuden kom der 40 Pund Sterling fra andre Landsmænd herovre samt Fru Schmiegelows 13 Pund Sterling. - Jeg har nævnt disse Summer, for at De bedre skal kunne forstaa den Taknemlighedens Strøm, der stadig har en dobbelt Retning: Opad til GUD for hans forunderlige Kærlighed og udad til alle de mange Mennesker, som saa rigelig har vist os det danske Hjertes Trofasthed.-- Saa forstaar De da, at der ogsaa materielt set var noget at tage af for at faa Julen gjort til en dansk Jul. Jeg tror derfor, jeg tør sige, at sjælden har nogen Skare mødt med mere Festsind Juleaften og Juledag end disse vore fangne Sønderjyder, og har der været en enkelt, som af forskellige Grunde maaske ikke kunde bringe Feststemning med sig, saa tror jeg, at den smykkede Kirke, de tændte Lys, den mægtige Salmesang, der tonede lige saa fuldt og rent som i nogen dansk Kirke, og først og sidst det gamle - dog ny - Juleevangelium: Eder er idag en Frelser født, at alt dette tilsammen, som saa ofte før, har været i Stand til at bringe lidt af Julestjernens Glans, Julens Fred og Julens forunderlige Frelsesbudskab ind i et saadant mørkt og trist Hjerte. Saa meget er vist, at en af de Kære derude, som Juleaftensdag havde faaet Melding om sin Moders Død, udtalte til mig, da vi to sad alene sammen i hans lille Stue, at denne Jul vilde han aldrig glemme. Den Højtid og Stilhed, den Glæde og Fred, der fyldte os i Herrens Hus, forlod os ikke ved Kirkedøren, men fulgte med os til vort "Hjem", hvor vort Juletræ skulde tændes, Festmaaltidet indtages, Sangene synges og Talerne holdes. - Jeg kunde have ønsket, at De og vore Venner derhjemme blot kunde have haft Lejlighed til at kigge lige indenfor den store Festsal, saa vilde jeg antage, at De eller en og anden vilde have

spurgt sig selv, om det var Drøm eller Virkelighed. Jeg skal prøve at forklare, hvad jeg mener: Hallen, hvor vi samledes, (Stueetagen i Nybygningen) med sine 3 Rækker Borde hele Salens Længde igennem, bar til den Grad dansk Festpræg, at man uvilkaarlig følte sig fjernet mange Mile fra Fangelejren og henflyttet til Hjertet af Danmark.- Paa hvert eneste af de med snehvide Papirsduge dækkede Borde stod Rækker af Dannebrogsflag omslynget af Blomsterkranse. Langs de to Sidevægge baade i Stue, 1ste og 2den Etage, hvor vore Venner to og to bor Dør om Dør i smaa Kamre, havde Festkomiteen ophængt Guirlander, ligeledes tværs over Salen. Fra de smaa Balkoner viftede smaa Dannebrogsflag os venlig imøde, medens der midt i Salen under Loftet var udspændt et stort Dannebrogsflag, skænket vore Jyder af en dansk Familie, paa hvis Frugtfarm en Del af dem har arbejdet. - Meget betagende virkede Ordene: "Fred paa Jord", der med mægtige Bogstaver i Transperent lyste en i Møde ved Indgangen. Gik man til den anden Ende af Salen for at betragte Inskriptionen, saa man med Lyset som Baggrund Julens velsignede Budskab: "Eder er idag en Frelser født". Det var lange Henrik og to af hans Venner, som havde været Mester for dette. -- - Af praktiske Hensyn var den mægtige Julegran anbragt i det ene Hjørne. Medens Blikket fæstede sig paa de mange røde og hvide Lys, Korsbanneret i Træets Top og de øvrige Dekorationer, samledes alle de mange forskellige Indtryk sig til dette ene, herlige : Jul for os. - Syngende: "I Jesu Navn gaa vi til Bord" indtog vi, x) ca.310 i Tallet, vore Pladser, og saa skulde De bare have set: Ind ad Døren traadte den ene efter den anden med svingende Fade fulde af Kartofler (ca.600 Pund). Efter dem frembares i højtidelig Procession 35 stegte Gæs xx) fyldte paa dansk Vis med Svedsker og Æbler. (Englænderne fylder deres Gæs med Løg og Brød, hvad der ikke er nær saa godt). Hvilket Festmaaltid.-- Det vilde have moret Dem at se alle de store Drenges Ansigter lyse akkurat som de smaa Børns i Hjemmene Juleaften, og jeg kan forsikre Dem, at dette "Arbejde" blev udført med den største Interesse og Nøjagtighed, saa det ikke blev dem mindste Smule tilovers, kun en lille Hob af Ben. - - - Derefter fulgte 38 Pund Frugtsalat (tørrede Æbler, Svedsker, Figener, Dadler, Ferskener og Abrikoser blandet sammen og kogt til Kompot, der serveredes varm. Desuden konsumeredes den Aften 40 Pund Druer, 30 Pund Nødder samt 25 Pund Dadler. Dette kunde muligvis synes en stor og rigelig Forsyning, men husk "Familiemedlemmernes" Antal. - - Under og efter Maaltidet holdtes mange gribende Taler, der allesammen søgte hen mod det store Centrum : VOR FRELSERS FØDSEL. ---- Det var, som om alle Sind den Aften udelukkende var optaget af det allerstørste, ogsaa naar de Strenge rørtes, der griber dybest ind i Hjertet: Vort Hjem, Sprog og Land. - - Vi opfattede ogsaa det som et Udslag af denne Julens forunderlige Magt, at Vennerne derhjemme havde betænkt Sønderjyderne saa rigeligt og kærligt. De mange hjertevarme Hilsener, som De, Fru Friderichsen paa D.K.F.s Vegne,og mange andre sendte os, blev modtaget i den samme Aand, som de var sendt. --- Den kirkelige Feststemning, der stadig saa at sige bar os, umuliggjorde et rungende Hurra for vore danske Kvinder, men gav sig Udslag i, at alle som en rejste sig som Bevis for den Taknemlighed, de alle følte mod deres Velgørere. -- Forøvrigt er det mig umuligt at skildre alle de mange gribende Enkeltheder, der før min Bortgang samledes i fælles Bøn og Tak til GUD for den enestaaende Naade, han havde beredt vore Sønderjyder, revet som en Brand ud af Ilden og bevaret herovre under hans opdragende Haand for bedre at modnes til at kunne løfte de store Opgaver, som, vi haaber, venter paa dem under lysere og friere Kaar. ---

---

x) Repræsentanter for de andre Nationaliteter var ogsaa indbudt til vor Fest.

xx) Der maa helst ikke skrives til nogen af Krigsfangerne om Julegaasherligheden, thi Tilladelsen hertil skyldtes Velvillie fra Kommandantens Side. N.H.R.

Efter at Salmen "Dejlig er Jorden" var sungen, forlod jeg ved 7 Tiden Lejren for sammen med vor elskværdige Kommandant og hans Frue at fortsætte Julefesten i vort Hjem i Richmond, hvor min Hustru og lille Erling ventede med det mindre Juletræ. Det var overordentlig hyggeligt for os at have vore kære Venner til en dansk Jul, og Glæden lod til at være gensidig, hvad der fremgaar af, at de stadig taler om, hvor dejligt vi havde haft det sammen. For at forebygge Misforstaaelser maa jeg lige nævne, at jeg som Repræsentant for vore danske Venner gjorde alle de nødvendige Indkøb til "Bordet", og at vor Lejr sikkert er den eneste, der har haft det Privilegium at have Julegaas. Tilladelse dertil var givet af Kommandanten, der i det hele taget altid stiller sig ualmindelig forstaaelsesfuld. Festen kostede over 1000 Kr., et stort Tal, men man maa erindre, hvor mange der deltog, og at Prisen paa Levnedsmidler er 100 % højere end normalt. ---

Juledag.

Denne Dag formede sig som den skønneste Højtidsstund , vi har haft i vor lille Kirke, ikke mindst af den Grund at min Hustru den Dag ved særlig Tilladelse fra vor kære Kommandant spillede Orgelet til Højmessen x). Min Hustru fortalte mig siden , at hun aldrig skulde glemme det Indtryk, det gjorde paa hende, da hele den store Mandsmenighed paa ca. 300 istemte Salmen : "Det kimer nu til Julefest", saa storslaaet gribende var det, at det ligesom løftede hende "paa Salmens Tonestige" bort fra Jorden helt op til GUDS Himmel. Det var derfor ikke underligt, at Hjerterne var særlig opladte for det gamle Evangelium: Eder er idag en Frelser født. Et af Slesvigere sammensat Kor sang til Ledsagelse af Orgelet stemningsfuldt : "Salige ere de" og "Ære være GUD i det høje". Efter Gudstjenesten tog min Hustru og Søn hjem, medens jeg gik med Menigheden til Middag. Om Eftermiddagen fra 2-5 havde vi festlig Sammenkomst, hvor Taler og Sang afløste hinanden. Et stort og interessant Extranummer vakte umaadelig Jubel, da en af vore Sønderjyder klædt som ægte Julenisse med langt, hvidt Skæg, rød Tophue, rød Kjortel med hvid Kant samt hvide Strømper viste sig. Paa sin "gamle, krogede" Ryg bar han en uhyre stor Postsæk fyldt med ca. 300 Smaagaver dels skænket dels indkøbt og pakket af min Hustru, der ogsaa havde syet Nissedragten. Fra forskellige Hjørner af Salen lød ustandselig Munterhed, der naaede sit Højdepunkt i en stormende Latter, da en af dem havde faaet et lille Dukkebarn ca.4 Tom. langt, o.s.v. ----

Alt i alt maa jeg sige, at vor Julefest formede sig som noget af det smukkeste og mest harmoniske, jeg har oplevet, og fra alle Sider blev der sagt, at den Julefest vilde aldrig blive glemt. Fra mange Landsmænd herovre har jeg mødt megen Velvillie og Forstaaelse for Arbejdet, og mange Penge har jeg modtaget nu til Julen og senere for at gøre Livet saa lyst og lykkeligt for vore Slesvigere som muligt. Til disse Velgørere, deriblandt ogsaa vor kære Dronning Alexandra, havde vore Venner forarbejdet og sendt adskillige nydelige Ting som Julegave. Fra Hendes Majestæt Dronning A. modtog jeg et langt, kærligt Brev (forresten ikke det første) ledsaget af en stor Pengegave paa 100 Pund Sterling til vore Brødre i Feltham. I det hele taget viser Dronningen megen Interesse i Arbejdet, hvad der er mig en meget stor Hjælp og Glæde. Paa Hospitalerne er der mange saarede, og jeg har været rundt flere Steder og prøvet at bringe lidt Solskin ind i disse vore saa haardt prøvede Venners Hjerter. Hvilket Privilegium at faa Lov til at gaa Bud til disse "slagne" fra Himlens store Konge. --- Var igaar (d.11.Januar) paa Hospitalet i Manchester (rejste hjemmefra før 8 om Morgenen og kom tilbage mellem 10 og 11 om Aftenen, 360 eng. Mil paa en Dag). En prægtig S.J. skulde næste Dag have været sendt

---

x) I Brevetil Krigsfanger bedes det lades uomtalt, at Fru Tr.N. har spillet Orgel i Feltham. Som det "Jomsborg" Feltham er, er det udenfor Reglen, at der gives Kvinder Adgang dertil. N.H.R.

til en tysk Lejr; dette fik jeg ændret, og nu gaar han til Feltham. De skulde have set hans øjne straale ved Tanken om at komme til Vennerne i "den hvide Lejr". (Navnet: Anton Chr. Hansen fra Løgum Kloster). -----

Meget mere kunde jeg skrive, men maa slutte, da Beretningen skal maskinskrives af min "Assistent" og gaa afsted paa Mandag. Saa sender jeg da Dem og alle de mange kendte og ukendte en hjertelig Hilsen med Ønsket om GUDS Fred og Velsignelse over alle og et glædeligt 1918 i det store Frelsernavn, som altid er det samme. --

Deres hengivne
A. Troensegaard-Hansen

At de har haft en god Jul i Feltham er aabenbart. Selvfølgelig stadfæstes dette af Fangernes Breve herhjem.

En skriver: "Mange, mange Tak for Julekagen, Æblerne og Brevet. Kagen var helt udmærket, og den gav Anledning til, at "Kliken" kunde samles 3 Aftener paa Rad til Kaffe og Kage. I har altsaa ikke alene glædet mig, men ogsaa mine Venner; og saadan er det altid her: hvad der bliver gjort for en, bliver gjort for alle. Vi har sendt vort lille Danmark og Eder i Særdeleshed mange Tanker paa disse Aftener.- Vor Juleaften forløb paa den mest glimrende Maade. Der var Fest, og der herskede rigtig Julestemning over hele Forsamlingen. Mange Taler og Sange (H. Clausen fik af Sangkoret en fin Elfenbens Taktstok, som jeg havde den Glæde at overrække ham). Jeg tænker, Præsten sender en udførlig Beretning om Festen og Festdagene i det hele. Den ydre Jul var som den skulde være, lad os saa haabe, at hver enkelt maa have faaet den rette Juleglæde i Hjertet."

En anden (der har været anset som noget hjemmetysk) skriver om Julen: "Ja, nu slaar vi nok snart Rekorden, Og Faderen for os er, som De nok ved, vor egen, kære Pastor Troensegaard-Hansen. Hvilket Arbejde han udfører iblandt os ! Her maa man dog staa stille og undre sig over den Kærlighed og Hengivenhed, han og det ganske danske Folk har overfor Sønderjyderne. "

Jo, i Julen har de haft det godt. Men fortjente de ikke ogsaa, at der blev beredt dem en festlig og løftende Jul? Det, de forudø har døjet, er af alt andet end festlig og løftende Art. Maaske vi undertiden, og ikke mindst naar vi læser Præstens Julebrev, kan være tilbøjelige til at glemme, at Feltham-Fangerne er et Folkefærd af dybt prøvede Mennesker! Men dette er de , og det bør vi stadig huske; - om de derimod selv kan glemme det og leve sig bort derfra, da desbedre for dem. Til Oplysning om at vore sønderjydske Venner har gaaet noget igennem, vil jeg aftrykke et Brev fra en af dem. Naar vi har læst dette, vil vi være klar over, at vi kan ikke være for gode ved dem, og at vi ikke bør,-ja ikke kan - holde op med at tænke paa dem. Brevskriveren har været i engelsk Krigsfangenskab omtrent 3½ Aar. Han er Familiefader og har i sin Fraværelse mistet en kær, lille Datter (som han maaske aldrig har set). Hans Brev Lyder :

"Først min allerhjerteligste Tak for Medfølelsen for og Meddelelsen om den kære, lille Datters Bortgang. Jeg vilde kun ønske, at det var muligt at bringe lidt Trøst til min kære Hustru. Julen stunder til igen, og jeg vil gerne have Lov til hermed at sende Dem med Familie, samt alle Venner i Danmark, de bedste Julehilsener. Maaske denne Jul nu endelig bliver den sidste for alle de Stakler derude ved Fronterne. Hvor de lider! For kort Tid siden kom der en

hertil, som havde ligget 10 Dage mellem Linierne med et afskudt Ben. Uden Mad og kun i Stand til at slukke Tørsten fra et Granathul fyldt med Lig og Snavs maatte Staklen ligge og være Vidne til, at Ormene aad hans Ben, der kun ved Kødtrevler var fæstet til Laaret. I en Time bar en engelsk Soldat ham den 10de Dag paa sine Skuldre, inden han kunde blive hjulpet. Hvilken Menneskekærlighed ! "

Sikkert har mangfoldige døjet Valpladsernes og Hospitalernes Lemlæstelser og Lidelser, inden de naaede Feltham. Og alle har de gennemgaaet Feltlivets endeløse Strabadser, Savn og Tryk. Og - værst af alt - hvor mange af dem har mon ikke maattet se paa Raaheder, som kan minde dem og martre deres Sjæl Resten af deres Liv ?

Ikke sandt ! De har gaaet noget igennem! Og er det da ikke for os her i Sønderjydernes gamle Moderland lidt af vor Ret og af vor Ære at bære en Smule af Omsorgen for dem paa vore Skuldre !

I denne Sammenhæng tør jeg maaske have Lov til at gøre opmærksom paa, at Pastor Troensegaard-Hansens Ophold i Feltham herhjemmefra kun er sikret indtil Maj. Saa meget kan man imidlertid jo nok se allerede nu, at Freden ikke kan være undertegnet til den Tid. Men alle vil vel ønske, at Præsten maa blive sat i Stand til at blive derovre indtil Enden. Hvis derfor nogen, som læser dette Brev eller hører det læse, vil være med til at sørge for Pastpr Troensegaard-Hansens fortsatte Ophold i Feltham, da kan Penge eller Tilsagn om Penge i dette Øjemed sendes til mig.

Gymnastikhuset, Vodroffsvej 51, Kjøbenhavn

20.-2.-1918

N. H. Rasmussen.

E XIII

Maa ikke offentliggøres ;
ej heller refereres i Breve .

Richmond, 3. Maj 1918.

Kære Hr. Rasmussen.

Jeg skal i Aften forsøge at give Dem nogle Oplysninger om mine Oplevelser i de sidste 2 Maaneder baade i England og Frankrig. x)

Lejren i Feltham.

3 af de mest interessante Oplevelser, vi har haft i Lejren i denne Periode, kan samles i 2 Ord: Nyankomne og bortdragne.

1ste Oplevelse: 40 Slesvigers Ankomst
2den " : 30 ankommer
3die " : 25 drager ud paa Bøndergaarde for at udføre Markarbejde

For os alle blev det 3 Festdage, der længe vil mindes. Der er altid en mærkelig Uro og Spænding hos de gamle Felthammere, naar en ny Sending er undervejs fra Frankrig til Feltham. Der ventes jo Venner og Bekendte, ja, endogsaa ofte en Broder. Det er derfor ganske naturligt, at man imødeser Øjeblikket for deres Ankomst med en vis spørgende Uro: Er han med ? Saa bliver da Glæden ogsaa saa meget større, naar Brødrene og Vennerne finder hinanden. De Velkomstmøder, der blev holdt ved de 2 sidste Sendingers Ankomst, henholdsvis 40 og 30, bragte rigtig Feststemningen frem hos os, strammede Samfundsbaandene og gjorde sit til at styrke Haabet om en lysere Fremtid. Udtalelser som disse : "Det er som at komme hjem" eller "det er næsten som at komme i Paradis at havne i den hvide Lejr ", giver Dem et tilstrækkeligt Indtryk af de Følelser, der besjæler vore ny Sønderjyder. Det 3die Møde holdtes Aftenen før, vore 25 prægtige Danske skulde drage ud paa Landet til Hr. Direktør Madsen Mygdals 3 store Bøndergaarde, der ligger tæt ved hverandre. Det var en mærkelig Stemning, der raadede i Forsamlingen den Aften, idet baade Glæde og Vemod følte saavel hos bortdragende som hos tilbageblivende. Da jeg Dagen efter sagde Farvel til de førstnævnte paa Stationen, var de mer' eller mindre stærkt bevægede, og Klumpen sad i Halsen paa adskillige af dem. Det var det samme, der stadig gentoges: "Selv om vi faar det aldrig saa godt, vil vi i høj Grad savne det aandelige Samfundsliv fra Feltham, særlig de dejlige Søndage". -- Ved et mærkeligt Sammentræf kom de 30 ny om Eftermiddagen, som de 25 var rejst om Morgenen, hvorved Savnet af de bortdragne for en stor Del blev afledt. Jeg maatte love de 25, at jeg snart skulde komme og holde Gudstjeneste og Møde for dem; ligeledes maa jeg vistnok se at faa Tid til at rejse rundt og se til Smaakolonierne af de mange Civile, der er komne ud paa Arbejde.

Lejren i Aurillac.

Det var en bevæget Afskedsfest, der holdtes i Lejren i Feltham Palmesøndag d. 24. Marts baade i Kirken, hvor der var en stor, fælles Altergang, og ved Eftermiddagsmødet, hvor en mægtig Forsamling havde indfundet sig. Af alle de mange kærlige Ord og gode Ønsker, som Ven-

x) I Foraaret 1915 gjorde Pastor Troensegaard Hansen en Rejse fra England til Aurillac og opholdt sig 8 Dage i den derværende sønderjydske Lejr, der da var ny og liden.
Nylig har Pastor T. H. igen gjort en Rejse derned og denne Gang opholdt sig over 14 Dage i Aurillac. Nærværende Brev handler overvejende om hans Frankrigsrejse; det fremtræder mest i Dagbogsform.

N.H.R.

nerne gav mig med som Rejsekost paa Vejen, var det største og bedste dette: "Vi skal ikke glemme at bede for Dem daglig". Netop da jeg rejste under saa vanskelige Forhold, vil De kunne forstaa, hvilken stor Trøst og Opmuntring dette var for mig under hele min Rejse.

Mandag den 25. Marts rejste jeg fra London og kom til Paris den næste Dags Aften Kl. 11. Det var gaaet saa let, og overalt var jeg blevet mødt med den største Elskværdighed og Forstaaelse hos baade de engelske og franske Autoriteter. - Efter at have præsenteret mig selv hos de franske Militærmyndigheder, der beredvillig og hurtig ordnede mine Papirer til Besøget i Aurillac, tog jeg ud til Sønderjydernes og Danmarks store Ven: Professor P. Verrier, med hvem jeg havde en meget interessant Samtale om Nutid og Fremtid. En stor Glæde for mig var det atter at gense vor udmærkede danske Gesandt, der elskværdigt indbød mig til at spise Lunch hos sig.

Skærtorsdag Aften tog jeg afsted til Aurillac , hvortil jeg ankom Langfredag Eftm. Kl. 1. Efter en grundig Vask og en velfortjent Middag paa Pastor Jensens gamle Hotel, hvor jeg kom til at bo, gik jeg hen for at hilse paa Commandanten, der var den samme som i 1915, da jeg første Gang besøgte Aurillac. Han tog meget elskværdigt imod mig og overlod mig til Hjælp den nye Tolk: M.S., da M.Boulanger samme Dag rejste paa Ferie, hvorfra han dog kom tilbage før min Afrejse. Da jeg var færdig paa Commandantens Kontor, begav jeg mig straks hen for at hilse paa Sønderjyderne, og gribende, kan De tro, var det at træffe mine gamle Venner fra 1915, Hans Madsen, Lassen, og flere, ligesom "kapellanen", stud. theol. Fuglsang, gav mig den hjerteligste Modtagelse. Klokken var efterhaanden blevet saa mange, at alle, som boede paa Depotet, var kommet fra Arbejde, og De skulde have set den Travlhed, der blev med at vaske og pudse sig, thi vi skulde jo selvfølgelig have Gudstjeneste, og en GUDS TJENESTE blev det i Sandhed, saa rig og herlig som nogensinde, hvor LANGFREDAGSBUDSKABET : "DET ER FULDBRAGT" bar os op over alt dette, der til daglig kan knuge og trykke. -- Om Aftenen Kl.6½ samledes vi igen til Møde; de samme Deltagere, ca. 40, var tilstede og glædede sig over GUDS Ords rige Velsignelse.

PAASKEDAG

Kl. 10¼ begyndte vor Gudstjeneste med fuld Højmesse og Altergang. Højtidsstemningen maatte uvilkaarlig gribe en, naar man lod Øjet dvæle ved det pyntede Kapel og det blomstersmykkede Alter med de hellige Kar fra Feltham Kirken. Vore kære Sønderjyder havde om Morgenen tidlig haft travlt med at ordne alt saa stemningsfuldt som muligt. Det blev da en gribende Stund, da hele Forsamlingen efter Indgangsbønnen stemte i med Sejrshymnen: "Nu ringer alle Klokker mod Sky", og Hjerterne aabnedes mere og mere, eftersom Gudstjenesten skred frem gennem Fællesbøn og Prædiken, saa Altergangen kunde forme sig, som den skulde,for hver enkelt af os: Vor kære FRELSER som den store Sejrherre med sine rige Naadegaver, og vi, de overvundne, der med aabne Hjerter tager mod hans Gaver.-- Ja, det var en Feststund, der sent vil glemmes, ikke mindst af de 10, der var kommet hjem Søndag Morgen og kunde faa Lejlighed til at deltage i vor Fest. De kære Sønderjyder havde jo ikke været til Herrens Bord, siden Pastor Jensen rejste 1916 --- tænk, næsten 2 Aar. Kl. 2 om Eftermiddagen drog disse 10 afsted igen. --

Kl. 6½ havde vi den anden Gudstjeneste med Altergang for 11, der ikke var med til vor Morgengudstjeneste, fordi de var paa Arbejde. Noget var imidlertid hændet disse Mennesker, som havde sat dem ud af Sindsligevægt og fremkaldt en berettiget Bitterhed.- Det lykkedes mig dog, GUD være lovet, at tale saadan til disse udfra mine egne Erfaringer som Sømandspræst og Præst for Sønderjyder, at vi fik dem til Kirke. Her smeltede Hjerterne; og deres bøjede Knæ og Hoveder vidnede om, at Herrens store Kærlighedsgerning fra Golgatha og den aabne Grav havde vundet Sejr paany. Sønderjydernes "Kapellan",Fuglsang, kom hen til mig bag efter Gudstjenesten og sagde : "Herligt, hvilken Sejr for den Herre Jesus". Det samme gentoges af den rare, prægtige Hans M. , min Ven fra 1915. -- Jeg antager, at vi havde ca. 48 til

vore 2 Gudstjenester igen. Ingen manglede. --

Der var stor Glæde blandt vore Sønderjyder over de to smukke Lysestager, som jeg havde bragt med som en Begyndelse til Alterets Prydelse. Vore Venner har jo faaet ca. 1700 Fr. fra Danmark, saa de selv kan købe Alterkarrene. Det bliver alligevel betragtet som en Gave fra Danmark. Alterbøgerne faar de vel nok tilsendt fra Hjemlandet, ikke sandt? Jeg omtaler dette, fordi Tiden nu er inde til at kunne faa Brug for dem. En Gang om Maaneden kommer der nemlig en fransk Præst til Lejren og holder Gudstjeneste paa Fransk. Det vil da være ganske naturligt, at denne af og til holder Altergang for Sønderjyderne, naar Ønsket og Trangen dertil er oppe.

2den Paaskedag: Nok en Dag fuld af Velsignelse ved Mødet med de mange kære S.J., hvis Øjne straalede, og hvis Ansigter lyste af Glæde og Tak til GUD og alle de Kære derhjemme, som har sat mig istand til at bringe dem det bedste af alt: Budskabet om Frelse og Frihed i Jesus Kristus. ---- Tolken, som er Protestant og forstaar en hel Del Dansk, deltager i vore Gudstjenester og var selv med til Alters; han har fortalt mig, at der er stor Forandring at mærke hos dem alle. GUD skal have saa inderlig Tak, at det ses og mærkes paa saa mange Maader. ----

Tirsdag d. 2. April. Fik ved Adjudantens Elskværdighed Lov til at besøge 4 syge, der ligger paa Hospitalet. Jeg havde en god Stund med disse, hvoraf den ene er meget syg, lidende af Tuberkulose. Han og en til kommer muligvis til Schweitz. Paa Torsdag skal jeg igen paa Hospitalet for at holde Altergang, hvilket de imødeser med Længsel, Stakler.- I Aften talte jeg for Forsamlingen (der var nu kun mellem 30 og 40 hjemme) om Bønnen, særlig Indgangen til Fadervor. Omtalte bl. a. den store Modsætning mellem Verden med dens raa, brutale Kraft, der kræver, undertvinger og ødelægger, og saa vor store Frelser, der ved sit herlige Eksempel har vist os det største i Verden: at ofre og tjene under Kærlighedens og Frihedens Banner . En af S.J. sagde til mig, før han drog afsted: "Disse 4 Dage har været rige, aandelige Tider for os, med Guds Ord og Altergangen --- frugtbargørende Tider, der mærkes saa stærkt, fordi vi saa længe har været afskaaret fra Nadverbordets Herligheder". Det Haandtryk, han gav mig, og det Blik, han sendte mig ved Afskeden, vil længe fylde mit Hjerte med Glæde og Tak. Jeg staar stille overfor dette store, forunderlige, at GUD har givet mig Lov til at komme herover og saa frit og uhindret tale og vidne for disse Brødre om hans Herlighedsrige. Hvor har vi dog en stor og rig Fader i det Høje. Ja, og en mægtig og retfærdig Fader, som i sin rette Tid vil aabenbare dette for Verden, til Rædsel for alle dem, som har gaaet Satans Ærinde og bragt Sorg, Nød og Lidelse over det meste af Verden. Dog, Udsæd og Høst vil nøjagtig komme til at svare til hinanden. --- Saa er vi da ogsaa helt frimodige med Hensyn til Fremtiden, idet vi vide, at Paaskens store Sejrherre vil paany aabenbare sig for den undrende Verden, at han alene har Magten i Himlen og paa Jorden, og han vil knuse Løgnens, Urettens og Brutalitetens Hære og triumfere med Sandhedens, Rettens og Kærlighedens Scepter. ----

Onsdag d. 3die. --- Gik i Morges en lang Tur op paa Højdedragene, hvorfra den herligste Udsigt aabnedes for mit Blik langt, langt bort til alle Sider med de i Baggrunden liggende sneklædte Tinder af Auvergenes majestætiske Bjerge, halvt dækkede af Taagesløret, der langsomt førtes afsted for Vinden og derved gav den rigeste Afveksling i Billederne. Hvor føler man sig dog lille i saadanne Omgivelser, og hvor stor bliver ikke GUD. -- Det var som en god Forberedelse til mit Møde i Aften, hvor Emnet var 1ste Bøn i "Fadervor". Alle, der er hjemme, var som sædvanlig tilstede. Med Musikken gaar det desværre ikke saa godt som det skulde, da Violinspilleren mangler noget af det vigtigste for sit "Embede", nemlig Noder. Der findes kun nogle "Laser" af en fattig Nodebog. De bedste Melodier mangler. Derfor appellerer jeg til Sønderjydernes utrættelige Hjælpere derhjemme om at sende Bielefeldts Noder til Salmerne

til Aurillac. Det vilde hjælpe "Kapellanen" betydeligt i hans Arbejde om Søndagen, og naar han ellers samler dem til Møde. x)

Torsdag den 4de.--- Var i Formiddags paa Hospitalet og holdt Altergang for de 4 syge. Præstekjole, Krave, Alterkar, Lysestager etc. var i Forvejen blevet bragt paa Hospitalet af "Kapellanen" og en til, fulgt af en Soldat fra Lejren. Se, saa elskværdige er Franskmændene --- jeg kunde ogsaa forme det lidt anderledes og maaske mere korrekt: Saa god er GUD imod mig, at han lægger selv Smaating tilrette for mig. Er det da underligt, at jeg Dagen igennem føler Trang til at sige Ham Tak, hvorfra al god Gave kommer? --- Det blev en højtidsfuld Stund for os alle, ikke mindst for de 4 syge, hvoraf dog kun en er sengeliggende nu, men hans Sygdom bærer vistnok mod Døden. Det gør mig saa ondt for hans Hustru og Børn. Hans Sygdom er vist Tuberkler i Underlivet, stakkels Mand. Hvor Gud skal have Tak, fordi Han lod mig faa Lov til at besøge disse under mit Ophold her. Glæden og Takken hos disse Mennesker kan ikke beskrives med Ord. --- Jeg har idag haft en lang Konference med Adjudanten om min Virksomhed her og i England, og Resultatet er blevet, at der sendes Bud efter en ret stor Skare af Sønderjyderne paa de omliggende Gaarde, saa de kan være i Lejren paa Søndag og deltage i vor Festgudstjeneste med Altergang. Er det ikke herligt ? Og endnu mere.- Jeg faar Lov til at rejse rundt paa en hel Del af Gaardene og holde Gudstjeneste med Altergang for vore store "Drenge". Selvfølgelig kan det ikke blive paa alle, især ikke paa dem, der ligger langt borte fra al Jernbanefprbindelse, og hvor intet Køretøj kan faas. Lykkelig er jeg over, at GUD saa forunderligt har ordnet alt for mig -- for saa vidt. For at lette mig Arbejdet sender Adjudanten en Officer eller Underofficer med mig til Gaardene, ligesom man ordner og planlægger alt for mig. Ja, man skulde næsten tro, at jeg var en saare stor Mand -- ja, i Virkeligheden er jeg jo meget mere end det, thi jeg er et af Kongebørnene, hvis Far i Himlen leder alt saa underfuldt og naaderigt. -- Se, kære Venner derhjemme, alt dette har den velsignede Virkning, at én kommer i Knæ for Herren i det Høje, og at Hjertet stemmes endnu mere til Lovsang og Takkebøn.- Lad dette hjælpe mig til rigtig at blive lille, rigtig at tjene, rigtig at blive lydig. ----

Var om Aftenen hos"de store Drenge", fortalte dem først lidt om Livet der, baade om Lyssider og Skyggesider. Til de sidste hørte jo vore Oplevelser med Hjemmetyskere, der maatte bort. Efter disse korte og spredte Meddelelser, som blev modtaget med levende Interesse, holdtes vort egentlige Møde med "Fadervor"s 2den Bøn, hvor jeg fik Lejlighed til at sondre skarpt mellem Verdensrigerne med deres Grænsepæle og GUDS Rige, der ingen Grænser har, men samler alle under et; hvor GUDS Riges Kræfter faar Lov til at udfolde sig, krævende lige Ret for alle Folk, vil Grænsepælene blive flyttede og sat der, hvor de naturligt og retsligt hører hjemme osv. --

Fredag den 5te April. -- Skulde have været paa Landet at besøge en Del Sønderjyder, men kunde ingen Vogn faa. What a pity! Havde en rar Stund sammen med vore "Drenge" , hvor vi først paany drøftede Livet i Feltham, hvad der naturligt har stor Interesse under disse Forhold ; derefter samledes vi om FADERVORS svære Bøn: den 3die, der nok kan bringe Alvorstanker frem, men som ogsaa rummer en saadan Herlighed af Forjættelser, fordi vor FRELSER staar selv ved Indgangen og minder os ved sit eget Eksempel om Sejrens Vished. At vore Venner var dybt grebne mærkedes paa den Inderlighed, der prægede Salmesangen efter Mødet. (Jeg tænker, de fleste kender dette vidunderlige Aandens Sus, der ligesom paa Sangens Vinge bæres op til GUD). Det var, som vi løftedes over alt det, som trykker og knuger; og som Frihedens glade, jublende Børn dansede vi hen over Engene, mens Tonerne fyldte Naturen med de friske Ord: "Jeg elsker de grønne Lunde". Jeg ved, kære Ven, at De og de mange derhjemme forstaar den Stemning, der gennemtrængte os, og vil dele vor Glæde. ---

x) Nordisk Musikforlag har straks velvilligst sendt de ønskede Noder.
N.H.R.

Lørdag den 6te April.-- Ved Adjudantens store Elskværdighed lykkedes det at faa fat i et lille Køretøj, og om Eftermiddagen, efter først at have besøgt vore kære syge paa Hospitalet, drog Lieut. M. og jeg afsted til en af Gaardene her i Nærheden, -- ca. 12 Kilometre herfra -- i den Hensigt at se og tale med S.J. der og holde Gudstjeneste med Altergang for dem. Vi tog ikke til den længst borte liggende Gaard, men standsede ved den mellemliggende, for saa at samle Holdene fra de 3 Steder. Der var ca. 13 S.J. ialt; 8, der allerede var arriveret, fik vi ved vor Ankomst anbragt i den nydelige Dagligstue, der af Ejerinden var stillet til vor Raadighed, og hvor et Alter var gjort rede til os. Da saa alle Altergenstandene: Karrene, Lysestagerne og Biblen var anbragt paa hver sin Plads, fik Stuen med det samme Karakter af en lille Kirke.--- Medens vi ventede paa de 5, fik jeg Lejlighed til at tale med disse 8 om Livet i Feltham, og om hvor god GUD havde været mod os. Efterhaanden, som Fortællingen skred frem, skærpedes Hørelysten , og Hjerterne begyndte at aabne sig. Den tilsyneladende Ligegyldighed, der havde været over dem ved vort første Møde, syntes at svinde mere og mere, alt som jeg efter bedste Evne søgte at fremmane for deres indre Blik de Tilstande og Forhold, som "Familien" i Feltham lever under. -- Endelig kom de 5 til, og efter Velkomsthilsenen begyndte vi Salmen: "Hil Dig, FRELSER og FORSONER", og trods det at vi kun havde 3 Sangbøger, fulgte alle godt med, og Sangen tiltog i Kraft og Styrke, efterhaanden som vi skred fremad. Da Salmen sluttede, og Bønnen var til Ende, følte jeg, at Hjerterne var beredte til at modtage GUDS levendegørende Ord. Det blev da ogsaa en herlig Stund, vi fik sammen, og mange var dybt grebne. Altergangen bagefter blev en Højtidsstund for os alle, hvor Frelserordet: "Det er fuldbragt", var den dybe Understrøm.- Før Adskillelsen fik jeg at mærke, hvad jeg ofte har set før, at der hvor vor kære FRELSER faar Magten, der omdannes Hjerterne, og det kendes i det ydre. Disse Mænd var som forvandlede, og en af dem sagde til mig: "Vi vil gerne have, at De kommer igen, men lad det ikke vare saa længe som sidst". - Jeg fik ellers Indtryk af, at disse 13 var meget godt tilfredse, blev godt behandlede og fik god Kost. -- Og saa takkede jeg da min Herre, fordi Han gav mig Lov at komme ud og bringe disse Livets største og herligste Budskab. - Efter Hjemkomsten gik jeg straks til Lejren, hvor jeg havde en Andagt med de hjemmeværende, medbringende Hilsen fra Kammeraterne. Det var rørende at se, hvorledes "Depot-Drengene" glædede sig over, at jeg havde besøgt Kammeraterne paa Gaardene. --

Søndag den 7de April. -- Ved Lejrledelsens store Imødekommenhed var der givet Tilladelse til, at vore S.J. fra forskellige Gaarde i Nærheden kunde komme ind til Depotet, og da Klokken var 10, samledes den faste Stok og 30 nyankomne i vor Kirke. Det havde regnet svært hele Morgenen, men hvad brød disse Jyder sig om Regnen og de mange Kilometres March, naar de kunde faa Lejlighed til at komme "hjem" en Dag, høre GUDS Ord og gaa til HERRENS Nadverbord. Kære Venner derhjemme, I kan slet ikke gøre Jer nogen rigtig Forestilling om vor Festgudstjenestes Herlighed. Havde I kunnet se Ansigterne og mærket Haandtrykkene bagefter -- saa vilde I have jublet med mig af Tak til GUD for hans overvættes Naade. Evangeliet: "Elsker Du mig"? og "Følg mig", var jo som lagt til Rette for os.--

Efter at have været hjemme til Middag Kl.12 og have skrevet et langt Brev til den eneste, der desværre ikke var kommen med ind paa Grund af nødvendigt Arbejde-- han vilde dog saa gerne have været til HERRENS Bord -- gik jeg atter til Lejren. Brevet, jeg havde skrevet, blev censoreret, læst op for den fuldtallige Forsamling og saa givet med til den ensomme derhjemme ved en af Vennerne. Se, paa denne Maade blev Lovens Bud overholdt, og den kære Ven fra 1915 fik et frisk Bud med fra HERRENS Hus om Hans usvigelige Trofasthed, Hans Magt og store Kærlighed til sine Venner.-- Efter at have sunget en af vore dejlige, danske Sange --- det skulde jo være et nationalt Møde -- flød Talestrømmen om Feltham, "den hvide Lejr", om Livet og Virksomheden, om Arbejdet ude og hjemme, om mine elskværdige Englændere og de mange, der interesserer sig for os og Gerningen. Efter

mine Bemærkninger talte min kære, gamle Ven fra 1915, H.M., varmt og kønt om Broderskabet mellem "Feltharmere" og "Aurillacere" , idet han fremhævede, at der sikkert ikke var megen Forskel mellem den Naade, hvorpaa slesvigske Krigsfanger levede i Frankrig og i England. Det ene opvejer det andet. Selvfølgelig var der en kolossal Forskel i det aandelige Liv, der levedes paa de to forskellige Steder, m.a.O. dette, at have en fast Præst iblandt dem. Ogsaa F., "Kapellanen", talte alvorligt, kærligt til Forsamlingen. --

En Glæde for mig var det at træffe den franske, protestantiske Præst om Formiddagen. Han kommer jo en Gang om Maaneden og holder Gudstjeneste paa Fransk for dem. Den kærlige, ældre Præst var tilstede under hele vor Gudstjeneste, og jeg antager, at der nu bliver truffet Foranstaltninger til, at han skal holde Altergang af og til, saa snart de danske Alterbøger kommer hjemmefra. -- Kl. 6½ holdtes vor Aftengudstjeneste , Her mødte ogsaa vore 8-9 Søndagsarbejdere, og det er mig en stor Glæde at mærke den stærke Magt , som GUDS Ords Forkyndelse begynder at faa over disse. Det blev et saare rigt, velsignet Aftenmøde, og vore trætte, slidte Søndagsarbejdere gik bort til deres Stuer med Hjerterne fornyede, og Ryggene rankede. Ja, det er dog en forunderlig Tid, jeg oplever her, -- en Tid, jeg aldrig skal glemme. GUD give, at Indtrykkene hos Vennerne maa have fæstet lige saa dybe Rødder.----

Mandag den 8de April.--- Havde flere Samtaler med Fuglsang, H. Madsen og flere andre. -- Om Eftermiddagen tog Lieut. M. og jeg ud til en anden Gaard i Crespiat, hvor der er 15 Mand. Her fik vi ligeledes ved Hjælp af en Dug og vore hellige Kar snart omdannet en Stue til et lille Kapel, hvor vi saa samledes om Ordet og Nadveren. Hvor forunderligt at se som disse tørstende Sjæle frydede sig over det gamle Evangelium. At tænke sig at jeg, det uværdige Vidne, skulde gennem disse Besøg ligesom faa Lov at føle den sejrrige FRELSERS Triumftog saavel i de enkelte Hjerter som i Samfundet. Særlig paa denne Gaard i Crispiat mærkedes de Helliges Samfund i Tro, Haab og Kærlighed. -- Til Vennerne i Feltham fik jeg Hilsen med, og dette gav Anledning til en Del Spørgsmaal og Svar i de Minutter, vi havde til Raadighed. Lieut. M. kom nu til og spurgte, om jeg havde Lyst at smage paa Suppen, de skulde have til Middag, og De kan nok forstaa, at det lod jeg mig ikke sige to Gange. Nej, som den smagte! Bagefter serveredes Kød i Sovs med Bunker af Bønner og andre Grøntsager, samt Rødvin, saa sig nu ikke, at vore prægtige Franskmænd ikke sørger godt for "vore Elsasser".--Om Aftenen var jeg igen paa Depotet, hvor vi paany drøftede Forholdene i Feltham og Aurillac; enige var vi i dette, at det vilde være af uvurderlig Betydning, om Aurillac atter kunde opnaa at faa ansat en fast, dansk Præst ved Depotet, hvorfra han saa kunde foretage en maanedlig Rejse til Gaardene for at holde Altergang og Gudstjeneste.

Tirsdag den 9de April. -- Om Formiddagen besøgte jeg igen de syge paa Hospitalet -- der var nu 5. Den femte skal have fjernet en Kugle; han gaar oppe og er ikke meget syg, men det vil selvfølgelig være heldigere for hans Fremtid, om han hjælpes af med det stygge Minde om Krigen.--- Vi samledes alle om den mest syges Seng og havde en dejlig Morgenandagt sammen, hvor vi samlede ind hos Naadens Herre til at komme gennem Dagen. Oh, hvor er jeg dog glad og lykkelig over, at jeg fik Lejlighed til at bringe disse ensomme Mennesker nogle Straaler fra den store Verdenssol, der er vor HERRE JESUS KRISTUS.--- Om Eftermiddagen tog Lieut. M. og jeg afsted med en Lastautomobil til Ytrac (Foret de Sausac) . Paa denne Gaard, hvortil vi ankom i Regn og Kulde,(hvad det forresten har været hver Dag) findes 9 Mand. I Løbet af ½ Time var de alle samlede paa en nær: P.H. en gammel Ven fra 1915. Han arbejdede for langt borte, til at der kunde sendes Bud efter ham, hvad der var en stor Skuffelse for os alle.Her.traadte imidlertid Lieutenanten til med sin Hjælp, idet han lovede, at Vennem skulde faa Lov til at køre Lastautomobilen ind om Søndagen istedetfor den tidligere bestemte samt faa Tilladelse til at blive der hele Dagen for at deltage i Gudstjeneste og Altergang, saa jeg tænker ikke, han er ked

af Byttet. --

Efter en hyggelig Gudstjeneste fik Lieutenanten og jeg os et Par Kopper stærk Kaffe, der gjorde godt i den stærke Kulde. Med Vognen belæsset med Træ, medens Regnen strømmede ned, kørte vi tilbage til Depotet, hvor jeg først havde en Samtale med S.J. om Feltham og derefter holdt Møde med Gennemgang af FADERVORs 4de Bøn.--

Onsdag den 10ende April.-- Tog med Lieut. M. afsted pr. Gig til St. Cyrgues de Jordannes - 16 Kilometre - fra Aurillac. I straalende varmt Solskin - det første under mit Ophold her - kørte vi ad de mest henrivende Veje med Klipper og Bjerge paa begge Sider afløst af de herligste Dalstrøg med lysegrønne Græsmarker. Auvergnes mægtige Snetoppe taarnede sig op i det fjerne, og enkelte sneklædte Bjerge passerede vi undervejs. Ved at se disse stejle Skrænter fik jeg et svagt Indtryk af, hvilket dobbelt ansvarsfuldt Arbejde, der paahviler de franske og italienske Alpekorps, der staar som Vogtere af den fædrene Jord overfor en stærk og aggressiv Fjende. - Paa Vejen mødte vi en lille Skare S.J., der gik i fredeligt Markarbejde. Lieutenanten gav mig Lov til at tiltale dem. "Goddaw", raabte jeg paa bredt Jydsk. Det gav et Sæt i de gæve Jyder, og uvilkaarligt rettede de sig, fik Kasketterne af Hovedet og forsøgte at "slaa Hælene sammen" i den bløde Jord, hvilket dog vist ikke rigtig lykkedes, for der kom intet "prøjsisk Smæld" som sædvanligt Ekko. - "Jeg kommer fra England, er S.J.s Præst derovre, nu er jeg kommen for at holde Gudstjeneste for Jer". "Det var dejligt, Tak skal De ha', lød det tilbage fra disse oplivede, klare Ansigter. Først skulde jeg dog til den sidste Gaard, hvor der var 6 Mand. Medens vor Middag blev arrangeret, gjorde jeg den triste Opdagelse, at af de 6 var 5 "langt, langt borte i Skoven" at arbejde, saa dem kunde vi ikke faa fat paa. Men Kunstmann var der, den "sorte Smed", som netop var optaget af at "beslaa Køer" med smaa, lette "Damejærnsko". Han saa op fra sin Ko og Sko, da jeg nærmede mig. Hans Ansigt straalede, da han genkendte mig, og han rakte mig sin sorte Haand til et hjerteligt Haandtryk. Da han var færdig, kastedes Skødskindet ; Sæbe og Haandklæde kom i Brug, hvorefter vi to gamle Venner fra 1915 Arm i Arm vandrede afsted drøftende nyt og gammelt samt Grunden til mit Komme. "Hvor det vil blive dejligt at komme til Alters; vi lever jo her i en aandelig Ørken " osv. Saa holdt vi to da alene vor Altergang, men vi følte, at Han, der har sagt : "Hvor to eller tre er forsamlede i mit Navn, der vil jeg være midt iblandt", ogsaa denne Gang stod ved sit Ord. - Efter Sammenpakning af mine Sager gik "de to Venner" en Tur op paa Højderne, medens Lieutenanten besaa noget Arbejde. Hvilken Stund. Tænk Dem næsten 1½ Times Samvær, hvor vi drøftede det store, fælles, der ligger os paa Hjerte. Og hvilken Glæde for K. at faa Hilsen fra Broderen i Feltham.

Kl. 4 kørte vi tilbage til Gaarden, hvor de før omtalte 6 ventede. I den store Fællessovesal omdannedes et Bord til et Alter, og saa godt vi kunde, sang vi : "Jeg kommer, HERRE, til dit Alter", hvorefter jeg talte om Kristendommens Sejrsbudskab, om Vennen over alle Venner, vor kære levende FRELSER. Der blev ikke talt for døve Øren! Nej, der var 6 hungrige Sjæle, der tog mod HERREns Ord og Hans Nadver med bævende, takkende Hjerter.-- Efter at Hilsnerne mellem Felthammerne og disse var udvekslede, blev jeg indbudt til at hilse paa den elskværdige, franske Ejer og hans Frue i deres Hjem, hvor det, der er fælles for Frankrig og Danmark, drøftedes.-- Kl.5½ kørte vi hjemad. Paa Vejen fik vi Øje paa de 5 savnede, som arbejdede i Skoven, ikke langt fra Vejen. Ved Hjælp af min skingrende Politifløjte fik Lieutenanten dem kaldt op til os. De stillede sig op med Huen i Haanden og Træskoene tæt sammen. Deres Forbavselse kendte ingen Grænser, da jeg, efter et lille Blink fra Officeren, brød Tavsheden med de Ord: "Saa, nu kan I godt sætte Huerne paa igen, og saa gaar vi en lille Tur sammen". Efter at have fortalt dem, hvem jeg var, holdt vi en Andagt sammen i GUDS fri Natur og store Kirke. Det var godt, at jeg traf disse Mennesker. De var saa rørte og taknemlige og sendte Hilsener til Feltham og Danmark. - Kl. var 7½, før vi landede i Depotet, saa det blev kun et kort Møde den Aften, men der var Glæde over, at jeg havde truffet saa mange Kammerater paa Gaardene.--

Torsdag den 11te April.-- Øsende Regnvejr, intet Gaardbesøg, men i Lejren. Om Aftenen talte jeg over den 5te Bøn i FADERVOR for den sædvanlige Forsamling, ligesom jeg havde mange opbyggelige Samtaler med Venner baade enkeltvis og flokkevis. --

Fredag den 12te April.-- Jeg maatte tidlig ud af Fjerene idag, da jeg Kl. 7 skulde med vor Lieutenant pr. Automobil ud til 3 Gaarde. Det kneb, da jeg havde arbejdet lidt længe om Aftenen, jeg var søvnig og rigtig tung i Hovedet, da vi drog afsted. Dog, den herlige Morgenluft med det dejligste Solskin fejede snart al Tunghed og Træthed bort. Desuden maatte man glemme sig selv saa fuldstændig ved at se paa den rige Afveksling i den storslaaede Natur, der mødte os overalt.

Kl. 8 ankom vi til den første Gaard. Efter Inspektion af Fangerne, deres Bolig etc. samledes vi i deres Stue, der hurtig omdannedes til et lille Kapel. Ogsaa her blev Ordet og Nadveren modtaget med aabne og hungrige Hjerter, og Glæden og Takken var stor. Hilsner blev modtaget og afsendt til Feltham. Desværre har jeg jo ikke megen Tid til hvert Sted; dog er det forbavsende , hvad man kan faa ud af et Par Timerstid.-- Kl. 10½ tog vi til næste Gaard - 3 a 4 Mil borte.- Min elskværdige Lieut, hjalp mig at bære mine Sager. Jeg fører nemlig, som De sikkert har forstaaet, "Kirken" med mig overalt, og selv om Kufferten ikke er tung, gælder dog det gamle Ord:"Liden Byrde er langvejs tung". - Kl. 11½ ankom vi til den anden Gaard,hvor der var en i Sengen. Det var rørende at se vor Lieut. tage sig af den unge S.J. , undersøge Pulsen, bese Tungen osv. Siden satte jeg mig ved Sengen og prøvede at bringe denne ensomme Sjæl lidt Lys fra det Høje. "Ja, jeg kender Dem godt, Hr. Præst; vi var alle til Alters 1ste Paaskedag i Depotet". Vi talte saa om hans Hjem, men da brast han i Graad og lagde Hovedet ind til mig som et Barn. Stakkel, som var baade fader- og moderløs. Moderen havde han mistet under Krigen og havde kun en Søster tilbage. - Tilsammen bad vi til Ham, der er de faderløses Fader, at Han ikke vilde slippe denne unge i Prøvelsens Stund.- Efter en meget let Lunch begav vi os til den tredie Gaard, hvor 2 af mine gamle Venner var - Huusmann og Mygind. Den første kendte jeg fra 1915, men den sidste kun gennem Broderen i Feltham. Men som Huusmann havde forandret sig! Han var blevet svær og havde faaet røde Kinder-- noget, som han forøvrigt har tilfælles med de allerfleste af vore S.J., som arbejder paa Landet. Sig til Vennerne derhjemme, at vore S.J. i Frankrig straaler af Sundhed og Friskhed . I ca. 1½ Time var vi 6 sammen. Først ½ Time med Spørgsmaal og Svar, Hilsner og ellers Styrkelse i det menneskelige og nationale, der binder os sammen. Saa dækkedes Nadverbordet, Musikeren fik sin Violin frem, og saa sang vi vor første Salme. Der var gode Stemmer imellem, saa Sangen lød kraftig og inderlig, beredende Hjerterne til at modtage de rige Gaver, som skænkes i den hellige Nadver.- Hvilken lykkelig Stund, jeg ogsaa der fik Naade til at opleve !

Før vi skiltes, blev der foreslaaet at synge: "Der er et yndigt Land". Vor kære Lieut. kom ind og overværede disse sidste, gribende Øjeblikke.- Paa Forsamlingens Vegne bragte jeg Lieut. M. en hjertelig Tak for hans kærlige Hjælp og udtalte Ønsket om, at GUD snart vilde opfylde de mange Bønner i denne store Kamp mellem Ret og Uret, Sandhed og Løgn, Frihed og Vold, -- saa baade Englands,Frankrigs og Danmarks Maal maatte naas. Lieut. var dybt rørt og takkede, medens Taarerne stod ham i Øjnene.-- Jeg synes, Venner, at dette var en smuk Afslutning paa mine Gaardbesøg! GUD skal saa have inderlig Tak for alt dette, der har oversteget selv mine dristigste Forventninger.- Tog hjem med Toget og var Kl.6½ atter i Lejren, hvor jeg efter en Kop Kaffe samledes med mine S.J. til Gennemgang af FADERVORs 6te Bøn.

Lørdag den 13de April.- Sov længe idag og hvilede ud, mens Regnen skyllede ned.- Aah, hvor jeg nød denne Hvile.

Søndag den 14de April. - Ved Commandantens Elskværdighed havde flere Hold fra nærliggende Gaarde faaet Lov til at komme ind om Morgenen for at deltage i vor Afskedsgudstjeneste med Altergang. Der var mange, der takkede GUD for den Dag og de Dage, der havde rummet saa megen

aandelig Velsignelse for os alle. Det meste af Eftermiddagen benyttedes til Samtaler med H. Madsen, Fuglsang og mange andre om forskellige Ting, - ogsaa deres Pengesager - Understøttelser etc. Alt blev ordnet saa tilfredsstillende, at Prof. Verrier og en af de ledende Danske i Paris senere sagde til mig:"Dette er fortræffeligt"! I det hele taget maa jeg sige, at Autoriteterne var uhyre flinke mod mig. Jeg følte mig næsten som i Feltham, idet jeg frit og uhindret kunde tale med de enkelte om, hvad der laa dem paa Hjerte.--

Afskedsfesten om Aftenen, hvor adskillige andre end Præsten talte, formede sig meget gribende. Fuglsangs Bøn for Arbejdet i Aurillac og Feltham og for Brodersamfundet mellem de to Lejre samt for Eders Udsending var saa gribende, at der vist næppe fandtes et tørt Øje.- Før jeg sagde Farvel, blev der overrakt mig et smukt Skrivetøj med Tilbehør som et Minde om Paasken i Aurillac 1918, en Gave, der altid vil være mig en dyrebar Erindring om mit Besøg hos vore stakkels fangne Sønderjyder i Frankrig, hvis faste Tro paa Rettens og Sandhedens Sejr gav sig Udslag i Afsyngelsen af "Kong Christian stod ved højen Mast" som sidste Hilsen til Venner i Danmark,--

Mandag den 15de April.- Afskedens Time slog ! Ils sont passés, ces jours de fete. - De sidste Visitter skulde gøres paa Hospitalet, hos Commandanten og et sidste Haandtryk til de hjemmeværende Jyder. Hos Com. havde jeg en Samtale paa 20 Min, uden Tolk, hvilket til min store Glæde viste mig, at mit 14 Dages Ophold med daglig Øvelse i Sproget havde været af særdeles Betydning. En Ting er, som bekendt, at kunne læse, en anden Ting at være i Stand til at tale et fremmed Sprog. -

Skulde mit Besøg ønskes gentaget senere, tror jeg ikke, der vil blive noget til Hinder for at komme rundt paa de ca. 60 Gaarde, der huser Størsteparten af vore S.J. hele Aaret. Et saadant Besøg kunde eventuelt lægges samtidig med Lieut. M.s Inspektionsrejse.-

Hermed gives lidt Statistik, som sikkert vil interessere: Der er holdt Gudstjeneste for over 150 S.J. fordelt paa 10 Gaarde og i Depotet. Paa enkelte Dage har jeg endogsaa holdt op til 3 Gudstjenester med Altergang samt et Møde om Aftenen. -

I Paris var man glade over Resultatet, der mentes at være over al Forventning. --

Torsdag den 18de April. - Kl. ca. 12 ankom jeg til mit eget kære Hjem i Richmond, -- hvor det var dejligt at være hjemme igen!- Min Hustru og Erling havde benyttet min Fraværelse til et Besøg paa den skønne Isle of Wight, hvor de havde haft en yndig Paaskeferie.-

Fredag den 19de var jeg i Lejren i Feltham igen. Hvilken Modtagelse jeg fik! Ja, dette kan slet ikke beskrives. Det var som en Flok Børn, der tog mod deres Far, hjemvendt fra en lang Rejse.-

Saa skal GUD da have Tak, fordi Han saa mægtig og naadig bevarede mig, saa rigelig velsignede og brugte mig - som jeg haaber - til Hans Navns Ære og vore Sønderjyder til aandelig Trøst, Støtte og Samfundsvækst. Inderlig Tak til alle derhjemme, fordi jeg fik betroet den store Opgave.--

Deres lykkelige Udsending
A. Troensegaard-Hansen

Vi har nu hørt Pastor Troensegaard-Hansens Skildring af hans Besøg i Aurillac. Det kan maaske glæde at høre, hvad Krigsfangerne siger derom. Et Par Breve er just kommen dernedefra. I det ene (31.3.18) staar der: "Vi har lige Paaskebesøg af Pastor Troensegaard-Hansen og er straalende glade, for det er jo Festen, Højtiden, han bringer med sig. Vor varmeste Tak, hvis det er Dem, der har givet Stødet dertil". Hos en anden Brevskriver hedder det (14.4.18) : "De kan tro, her er Festdage hos os. Hvilken uendelig stor Glæde, at Tr.-H. kom til os i Paasken. Der blev ingen Plads til Længsel og mørke Tanker. Han virker paa Hjerterne som den straalende Foraarssol. Gør alt muligt, kære Hr. Rasmussen, for at han snart kan komme igen. " (Er der hos Læserne Stemning for at søge at faa Pastor Tr.-H. til Aurillac igen ved Jule- eller Nytaarstid, ifald Verdenskrigen ikke endnu til den Tid maatte være forbi ? Paa den Tid er der samlet flest af Fangerne i Aurillac.)

Gymnastikhuset, Vodroffsvej 51, Kbhvn.
N. H. Rasmussen.

E XIIII

Maa ikke offentliggøres;
ej heller refereres i Breve.

Richmond - pro tem. Shanklin,
Isle of Wight.

August 1918.

Kære Hr. N. H. Rasmussen.

Jeg tænker mig, at De har undret Dem over, at jeg ikke har sendt Dem nogen Beretning siden mit Besøg i Frankrig. Grunden hertil er af dobbelt Art: For det første var min Aurillac-Beretning saa lang, at det utvivlsomt har givet Modtagerne derhjemme Stof nok for en længere Periode, saa de ikke følte Trang til at høre Nyt herovre fra saa snart. Tilmed kommer jo ogsaa Pastor Jensens Meddelelser nu mere hyppigt og fyldigere, hvorved Mellemrummene saa let udfyldes.- For det andet var der saa meget nyt Arbejde at optage, at det var vanskelig for mig at finde Ro til at skrive fyldestgørende om Virksomheden. Jeg følte ogsaa, at de sidste Aars uafbrudte Arbejde havde begyndt at sætte saadanne Spor, at jeg nødvendigvis maatte tage delvis Ferie en Tid. Vi valgte da det herlige Sted Shanklin, Isle of Wight, "opdaget" af min Hustru og Søn i Paasken, medens jeg var i Frankrig. Hertil kom vi da i Begyndelsen af August, efter at have sikret os de nødvendige Pas fra de elskværdige engelske Autoriteter . Den gode Luft, Søbade og det vidunderlige Sommervejr har gjort os alle 3 til ny Mennesker, saa jeg delvis kan fortsætte mit Arbejde, hvori den omfattende Correspondance spiller en ikke ubetydelig Rolle. Hver 14. Dag tager jeg til London og gennemgaar Fangelisterne samt hvad andet, der maatte forefalde.--- Søndag d. 18. var jeg i Feltham hele Dagen, havde en stor Skare til Gudstjeneste og mange til Eftermiddagsmødet. - Efter Gudstjenesten var jeg til Middag hos de 2 Brødre G. Den ene havde været paa Sygehuset i Lejren, lige før jeg rejste, havde været meget syg, men var nu ude igen og "hjemme" hos Broderen. Jeg kan ikke nægte mig den Glæde at meddele nogle af hans Udtalelser i Anledning af hans Ophold paa Hospitalet: "Jeg har ofte, mens jeg var i Skyttegravene, faaet Stadfæstelse paa, at GUD er trofast og hører Bønner. HAN har mange Gange paa underfuld Maade reddet mig fra den visse Død.- Og nu denne Gang paa Hospitalet!- Aldrig skal jeg glemme den Omsorg, som Commandanten, Officerer og Lægen har vist mig, og jeg vil bede Dem bringe Commandanten min hjerteligste Tak for alt, hvad der er blevet gjort for mig." - Under hele denne Lovtale straalede hans Øjne, og jeg følte paany det samme som saa ofte før, at dette er Grundtrækkene i den trofaste, sønderjydske Karakter: Taknemmelighed mod alle dem hjemme og her, der rækker ham Haand i denne hans - som vi haabe- sidste store Trængselstid. Og GUD ske Lov, at der er Tusinder og atter Tusinder i mit kære, lille Danmark,som forstaar "Moderpligten" overfor disse "landflygtige" Sønner. Moder Danmark ved jo saa godt, at hendes mange Sønner ikke valgte "Landflygtigheden" af fri Vilje, men blev tvunget af ydre Magter ligesom Israels Børn under Ægypten, delende Skæbne med Elsasseren, Lothringeren og mange andre. Hvor frygtelig denne Krig end er for den ganske Verden, kan man næppe være blind for en stor Virkning, den har afført: De forskellige Folks Opvaagnen til mere klar Bevidsthed om deres egen Nationalitet, og dens Ret til selvstændig Livsudfoldelse. Der gaar en Foraarsluftning henover alle Nationer, ikke mindst over dem, der i Øjeblikket er bundet af fremmede Magter.- Sikkert vil denne nationale Strømning ogsaa mere og mere give sig stærke Udtryk i vort Hjemland, ja i hele Norden.-- Den Tid vil komme, da Materialismen og "Ligegladheden" med alt det andet gamle,

muldne Træværk vil blive blæst overende, og den nye, nationale Bølge, baaret paa GUDS AANDS stærke Vinger, vil skabe et enigt dansk Folk, saa vidt dets danske Tunge tales. Naar vil dette komme? spørger den utaalmodige.-- "Snart",svarer Idealisten. "Senere" , svarer den tvivlende.-- "Aldrig", siger Pessimisten.- Men "aldrig" eller "umuligt" gælder ikke i GUDS Rige. Vi, der kender HANS Kærlighed, Trofasthed og absolutte Magt, vi samles i disse Tider til vedholdende Bøn: HERRE, kom snart og blæs DIN Aand ind over vort Folk - DIN Aand, der kan samle og forene Danmarks Børn til et jublende Kor af danske Mænd og Kvinder.---

Samme Søndag,(18.Aug) var jeg i vor "Datterlejr" i Isleworth, hvor der findes ca. 50 mere eller mindre "blakkede" S.J., og holdt Gudstjeneste for dem.-- Her i denne lille Lejr kommer jeg hver 14. Dag og holder Møde samt gør, hvad jeg kan for at være dem en Støtte og Ven, saavidt jeg evner. (De er installerede i et meget stort Hus, hvis Værelser er indrettede til Soverum for fra 2-3 og opefter, alt efter Værelsets Størrelse). Lidt over Halvdelen kommer til vore Møder og synes at være glade for disse Stunder. En Mand fra Flensborgegnen, som ikke taler men forstaar Dansk, er en af de stadige og opmærksomme Tilhørere.--

Mandag d.19. August tog jeg tidlig om Morgenen afsted til Wantage for at besøge vore 26 Jyder paa Gaardene. Det blev en af disse dejlige Dage, som jeg længe vil mindes, idet Hjerterne her synes at være saa helt aabne for GUDS Ord paa det fædrene Sprog, og for alt det ægte og gode, som Moder Danmark bringer os paa national Grund. Efter Gudstjenesten sagde en af Vennerne,P.P. med straalende Øjne:"Vi kan nok mærke, at De kommer fra Ferieophold".- Dette lille Udbrud gjorde mig saa godt, fordi jeg deraf kan slutte, hvor nødvendig det var for mig at holde Ferie. Samtidig hjælper det mig til at bringe min temmelig vaagne Samvittighed til Ro,idet jeg forstaar, at disse Mennesker, der lever under saa svære Vilkaar saa langt fra deres Kære, maa som Ven og Støtte nødvendigvis have en med et lyst og frimodigt Livssyn, og som bekendt er man ikke meget bevendt som "Opliver", naar man er træt; det er vist enhver villig til at indrømme.---

Det vil sikkert interessere vore Venner - ja, alle <u>Danske Mænd og Kvinder</u> - at høre, at vore Sønderjyder i Wantage ikke alene gør Lykke paa de Gaarde, hvor de arbejder, men ogsaa Naboerne har begyndt at faa Øjnene op for Jydernes gode, solide Kendskab til Landbrug og deres Trofasthed i Arbejdet. Flere kendte engelske Gentlemen-Farmers har henvendt sig til Autoriteterne med Anmodning om at faa danske Sønderjyder til deres Gaarde. Hvad der ogsaa har glædet mig i høj Grad, er Englændernes voksende Forstaaelse for vore S.J. og deres Stilling i Fortid, Nutid og Fremtid. Derfor skal vore Venner derhjemme heller ikke være bekymrede for vore S.J.s Nutid og Fremtid, selv om der ogsaa kan være noget sandt i de mange Rygter, der kommer sydfra angaaende vore S.J.s Stilling efter Krigen. For det første maa vi ikke glemme, at rent juridisk har disse gjort deres Pligt mod et Land, som nationalt ikke hører dem til, og for det andet har Opholdet i Feltham eller Aurillac ikke haft andre Opgaver end dem, S.J. lovligt har kæmpet for, da de i Fredstid færdedes derhjemme. Dette er Vidnesbyrd, som De vil kunne faa fra de bedste Mænd, som har været og er i disse Lejre. O. Petersen fra Flensborg, der mistede den ene Arm i Krigen og nu er hjemme, vil bedre end de fleste kunne slaa til Jorden de uretfærdige Angreb, som Hahn har rettet baade mod min Person, andre Venner af den sønderjydske Sag samt Lejren i det hele taget. Selvfølgelig er det mig en vis Tilfredsstillelse, at jeg aldrig undlod paa hans indtrængende Opfordringer at yde ham al den Støtte og Hjælp, som jeg med Glæde altid har søgt at bringe hele vor Flok af trængende Sønderjyder.--

Derfor vil jeg bede Dem:Tro ikke alt, hvad vore Fjender siger og skriver om os. Det eneste, de opnaar, er at knytte Baandene saa meget stærkere mellem os alle; vi ved ogsaa, at HAN, Sandhedens GUD, nok tilsidst skal rive i Stykker alle de Net, som Løgnens og Falskhedens Aander har vævet sammen. Dette gælder i det smaa, og

det skal ogsaa nok komme til at staa sin Prøve i de omfattende Spørgsmaal, hvorom Verden nu strides.--

Saa vil De da ogsaa kunne forstaa, at Munterheden og det lyse Haab ikke har forladt vore Venner. Med et straalende Smil fortæller eller læser de op de Breve, der kommer hjemmefra, disse Breve, der ofte gemmer en bidende Ironi over Forholdene "sønden Aa". Med Hensyn til dette:"Munterheden", kan jeg ikke lade være at omtale, hvad der mødte mig i Isleworths lille Lejr sidste Søndag Aften, da jeg kom for at holde Møde der. Da jeg ankom temmelig sent, havde de opgivet at se mig og givet sig til at danse. Forestil Dem en stor Sal: i den ene Ende stod "Musikken", som ved deres "mærkelige" Instrumenter fremkaldte Lyde, der vilde have faaet vor Hund "Punch" til at sætte sig paa Halen, rækkende Forpoterne i Vejret og hylende af fuld Hals bede om "full stop". Jeg maa nemlig sige, at vor Hund er musikalsk, glæder sig over min Hustrus og Drengs Sang og Musik, men hyler naar jeg begynder at synge; det er nemlig saa skrækkelig falsk.-- Men for at komme tilbage til "Musikken". Denne bestod af "Lederen", en Mundharmonika og et selvlavet Instrument: en lang, bøjet Gren,3 Tom. i Diameter, hvilende paa en Pude lavet af Klude. Forneden var en rund Tinkasse, aaben ved den ene Ende. Ved Hjælp af en Stok, der i mere eller mindre god Takt blev slaaet mod den udspændte Staaltraad (anbragt fra Grenens Fodende rundt Tinkassen og op til dens øverste Ende) frembragtes de Lyde, der for de dansende lød som "Musik". -- Naa, Hovedsagen var jo, at "Børnene" fornøjede sig! Da jeg kom, var Munterheden paa "Kogepunktet" (Vandet løb nemlig ned ad de unge Mænds Kinder i "smaa Strømme").

Da jeg i Ro havde set paa dette en Stund og i Stilhed glædet mig over disse "store Børns" uskyldige Fornøjelse,(vi maa huske, deres Forhold er saa vidt forskellige fra andres) foreslog jeg, at vi skulde gaa ind i den næste Sal og der prøve paa at samle os om Søndagens Tekst en lille Stund. Det blev enstemmig vedtaget, og vi havde derefter en hyggelig Afslutning paa Dagen om det største og bedste.--

Fra Aurillac er der kommen mange rare Breve fra Venner, der endnu mindre Paasketiden som "Lyspunktet, der aldrig vil svinde", "thi", skriver en af dem,"De kom og talte til os og indbød os hungrige og tørstige til at samles om GUDS hellige Nadverbord--".

Af Begivenheder indenfor Lejren, der vil huskes som Mærkedage, skal jeg nævne nogle faa:Pinsedagen, hvor vi indviede vor nye Altertavle, en Kopi af "Fædrelandets Vaar",(naar Lindene løves), malet af Fru Slott Møller. Lærred, Farver og Malerrekvisitter skaffede jeg, "Talenterne", Arbejdslysten og Arbejdskraften skaffede 3 af vore S.J. Det tog lang Tid, men de har skilt sig godt fra denne vanskelige Opgave. Naar hertil kommer den mægtige Pitchpine Træramme, skaaret mesterligt i oldnordisk Stil af andre S.J., har man et Helhedsindtryk af den evig unge Vaar, som vedbliver lige ung, lige betagende for alle Menneskeslægter. Jeg tror tillige, at for mange af vore S.J. vil dette Billede, hvor de smaa Børn bæres til Døbefonten, virke særlig betagende, fordi de aldrig fik Lejlighed til at se deres sidste eller maaske eneste Barn og heller ikke fik Lov til at dele Hustruens og Moderens Glæde ved at se Barnet vokse og udvikle sig gennem disse lange Aar--- en Hjemmets Lykketid -- fyldt med Latter og Graad, Solskin og Smaabyger, som de stod udenfor. Naar jeg har staaet og betragtet denne herlige Altertavle, har jeg ofte tænkt paa dette:Hvilken sønderjysk Kirke skal mon blive den lykkelige og i Fremtiden eje dette "Klenodie", der er blevet til under disse mærkelige Forhold og Tider, og hvortil de Tusinder af Tanker, bange Spørgsmaal og Haab knytter sig?- Det var os alle en stor Glæde, at min gamle Organist fra Newcastle, min trofaste, daglige Støtte i Arbejdet, havde faaet Lov til at følge med og spille Orgelet, og som saadan bringe Guds Børns og Naturens Pinsefest til harmonisk at klinge sammen i Tonernes vidunderlige Hav. Det blev da ogsaa en god Indledning til den Pinseprædiken, som Aanden havde

beredt for os i Tilknytning til den første Pinse -- den Pinse, som skal rense, forny, helliggøre og samle de lidende og kæmpende Folk til lige Frihed under GUDS aabne Himmel.---

Den anden Begivenhed, som jeg maa omtale, er Grev Wolsteins Besøg i Lejren.- Jeg maa her lige minde om, at Grev B. Wolstein havde meldt sig som Frivillig ved et kanadisk Regimente , gennemgaaet den ret strenge Militærtjeneste, men paadrog sig desværre en Forkølelse, som tvang ham til at tage sin Afsked. Han er en af disse fine, noble Naturer, som alle vi Danske skal være stolte af at have som Medborger. Hans klare Blik for Sandhed og Ret, hans Sans for de reelle Menneskeværdier, gør ham afholdt, hvor han kommer frem. Hertil kommer hans glødende Patriotisme, der aldrig lader sig paavirke af det, der "ser stort ud" og "glimrer". Derfor blev han ogsaa modtaget af "stuvende fuldt Hus". Decorationerne i den festsmykkede Sal var udført af "Drengene":"Den lange Maler", "Bankdirektøren", "Penneslikkeren" under Opsigt af "Finans- og Undervisningsministrene". Paa et Bord, hvor Dannebrog vajede til Ære for vor danske Gæst, laa de af vore "Digtere" forfattede Sange i Dagens Anledning.-- I et smukt Sprog, sympatetisk og klart, meddelte Taleren os de Indtryk, han havde faaet under sine Ophold i Danmark, Frankrig, Canada, United States og England. Hvert Ord blev optaget af lyttende Øren; Bifald og Tak manglede ikke, da Greven efter 1 Times Tale sluttede med at anslaa de Strenge, der griber dybest ind i hver en Danskers inderste Hjerte.--

"Finansministeren" takkede vor Gæst i-de hjertelige Ord,og "Grossereren" overrakte ham et nydeligt Skrin til Minde om Besøget.- Efter Mødet sluttede vi med en kort Bøn og sang:"Herrens Venner ingensinde" - hvorefter sikkert enhver gik til sit med de samme Tanker: Vi har haft en herlig Aften, som længe vil blive mindet af os.

Et andet velkomment Besøg i Feltham ("Landsbyen paa Marken", som det egentlig betyder) var Pastor Brostrøms. Vore elskværdige, engelske Autoriteter havde ogsaa ved denne Lejlighed vist sig imødekommende overfor mit Andragende om, at min Kollega i London maatte faa Lov til at holde et Foredrag om Jerusalem, der nu for første Gang i Aarhundreder har Korsets Banner vajende over sig. Efter at have beset Lejren og drukket The, samledes vi i Salen, hvor Pastor Brostrøm holdt et interessant Foredrag om det hellige Land, dets historiske Begivenheder i Fortid og Nutid - Fremtiden, ved jo ingen, hvad den bringer i sit Skød. Foredraget blev modtaget med megen Tak og stærkt Bifald.---

Til Feltham kommer der stadig ny S.J., dels fra Hospitalerne, men især fra Frankrig, Under disse Forhold føles det ikke saa meget, om nogle "flytter ud", som de 25 til Gaardene, og nu sidst de 50 til Isleworth. Vi venter med Tiden en større Tilvækst, naar jeg faar gennempløjet de sidste 80,000 Fangenavne. Hver eneste Uge bringer ny Navne, dyrebare for en eller flere dernede "Sonden-Aa", og der gaar en stille Tak opad for hvert et Navn, jeg finder og skriver ned.----

Hjertelig Hilsen til Dem og alle Venner.

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

A F S K R I F T

AF DET TIL RUNDSENDELSE DUPLIKEREDE BREV FRA PASTOR TROENSEGAARD-HANSEN TIL N.H.RASMUSSEN OM KRIGSFANGEARBEJDET, DAT. 6-1-1919. ("E. XV").

XV

Maa ikke offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

Aurillac, 6. Januar 1919

Kære Hr. Rasmussen !

Først idag er det lykkedes mig at faa en stille Stund, saa jeg kan meddele Dem lidt om Livet i Feltham siden Udsendelsen af min forrige Beretning. - Det har været skiftende Indtryk, der har bevæget Sindene baade hos mig selv og vore Venner der. Det har været som en klar Himmel, der hist og her var behængt med tunge, mørke Skyer. Der har været Jubel og Begejstring saa stor som i selve Nordslesvig ikke alene over Vaabenstilstanden i Novbr., men navnlig da over Udsigterne til at komme virkelig "hjem" : Genforening med Danmark. -

Det har jo været Maalet for alle de mange, lange Aars Kampe under Forfølgelser og Voldsgerninger, hvis Kulminationspunkt naaedes, da de mange unge maatte ofres paa Valpladsen. - Der har været en ejendommelig gribende Stemning over os, naar vore danske Sange blev sunget, over vore Gudstjenester, en ubøjelig Fasthed med Hensyn til Gennemførelsen af vore Ønskers Maal : Sønderjyllands Forening med Moderlandet. Ganske naturligt forøvrigt, naar man tænker paa, at det kun er Ret og Retfærdighed, der her sker Fyldest. Der findes jo ikke den Magt paa Jorden, der kan bestride Danmarks lovlige Krav til hele Sønderjylland lige ned til den gamle Ejdergrænse, set saavel fra et historisk som et moralsk og kulturelt Synspunkt. - Ikke alene vore danske Sønderjyder er klar over den forandrede Stilling, som Danmark nødvendigvis maa tage til det omstridte Spørgsmaal: Sydslesvig; men ogsaa de ikke faa tysktalende Sydslesvigere selv og Angelboere, som er havnede i Feltham, har udtalt sig stærkt for Genforening med Danmark. Vore tysktalende Stammefrænder mod Syd synes at have faaet nok af Prøjserherredømmet, og jeg er overbevist om, at den bedste og retfærdigste Løsning paa dette tilsyneladende vanskelige Spørgsmaal vilde være, om Danmark gjorde sin historiske og moralske Ret gældende overfor hele Slesvig. Der er sikkert ingen Tvivl om, at Sydslesvigerne vilde være meget tilfredse med en saadan Løsning, særlig da naar det kom som en peremtorisk (uigenkaldelig) Afgørelse fra de Allieredes Side paa den kommende Fredskonference. Fra Sønderjylland og Danmarkkommer der jo mange Meddelelser om den voksende Glæde og Begejstring over de ny Tilstande, der vælter alle de gamle Fordomme, Forestillinger og Fremgangsmaader over Ende. Jo før Talsmændene for disse forældede Tilstande og denne Tankegang træder i Baggrunden og giver Plads for Mænd med klart, vidtrækkende Blik, retfærdig og sund Dømmekraft og ægte dansk patriotisk Hjerte - desto bedre. -

Vore Møder i Feltham, baade i Kirken og Forsamlingssalen har vundet en saadan Tilslutning, at hvad Forsamlingssalen angaar, har denne ikke kunnet rumme den Mængde, der ønskede at være til Stede. -

Hjemmetyskeriet synes ogsaa at have faaet et Dødsstød, og de før saa ivrige Talsmænd for Tyskland har nu sadlet om, da Faren var forbi. Dette har jeg bedst set i en lille Lejr, der hører ind under Feltham.

Afskrift af Brev "E XV" fra Troensegaard-Hansen. - 2.

De mørke Skygger, som jeg før omtalte, sigter til de tre Dødsfald, som fandt Sted i Feltham, og tre andre fra Isleworthlejren, hvoraf de fem var den frygtelige Influenzas Høst. Disse Dødsfald undlod ikke at gøre sine dybe Indtryk paa vore Venner om Livets Forgængelighed og Usikkerhed og bragte mange af de ligegyldige til Eftertanke, og mange, ved jeg, har gjort sig selv Spørgsmaalet: "Hvis det nu havde været dig, kunde du saa have lagt dig til at dø med Ro?" Sværest for de Stakler, der har siddet derhjemme og ventet paa den snarlige Udløsning, at faa et saadant Sorgens Budskab, men Guds Veje er ikke vore, og han har jo sine Kærlighedshensigter med, hvad hen lægger paa os. - Side om Side hviler nu de ~~trex~~ 3 Felthammere paa den lille Kirkegaard, der hører til Lejren. Alle 3 blev begravet fra Kirken indenfor Pigtraaden, hvor de saa ofte hørte Guds Ord forkynde - Kisten dækket af gamle Dannebrog, og fuld Militærhonnør fulgte dem til det sidste Hvilested. - Foran den blomstersmykkede Kiste holdtes Talen alvorlig og indtrængende til den store Forsamling af Sønderjyder, Venner af de afdøde bar Kisten til Graven, hvor engelske Soldater affyrede 3 Salver efter Jordpaakastelsen. - Med Hensyn til den ene afdøde, Konrad Christensen, maa jeg have Lov at meddele, at en af Sønderjydernes gode Venner i London, Mr. William Petersen, fik udvirket gennem Autoriteterne, at den syge blev flyttet til et af de bedste Hospitaler i London for en eventuel Operation for Nyresyfdom. De bedste Læger blev pr. Telefon tilkaldt; Mr. W.Petersen var selv Tolk ved Undersøgelsen. Bedøvelsen varede i 2 Timer, men desværre viste det sig, at Blæren var helt ødelagt af Tuberkler og Operation umulig. Han døde stille og rolig i Løbet af Aftenen. Det var os en Trøst at vide, at denne fromme Kristen følte sig saa lykkelig og glad over al den Kærlighed, som blev ham vist saa vel af Mr.P. som Læger og Sygeplejersker. Da Liget et Par Dage efter kom til Feltham, var Kisten smykket med en mægtig Krans af røde og hvide Roser : en sidste Hilsen fra hans Velgører : Mr. William Petersen. ---

Hvad Jul og Julefest angaar, lader det til, at der kun har været en Mening: At det blev Fest i dybeste Forstand. Fyldt Hus til Gudstjenesterne og fyldt Hus til Festerne Juleaften og Juledag. Den vældig store Sal, der ved Siderne har smaa Soverum for S.J., var smykket med Dannebrogsflag og Grønt. Inskriptioner tværs over Salen i Transparent:"Velkommen igen, Guds Engle smaa", og "Fred paa Jorden" fik netop nu en dybere Betydning paa Grund af Vaabenstilstanden. Hvem kan definere Følelserne netop nu ? Paa den ene Side : Længslen efter Hjem og de Kære, paa den anden Side Tanken om, at det blev sidste Jul sammen med Kammerater under disse mærkværdige Forhold. Ja, Livet er kompliceret! - Vore elskværdige, engelske Autoriteter havde tilladt mig at købe 75 Julegæs til Sønderjydernes Juleaften - ogsaa en Gave fra den før omtalte Mr. W.Petersen. Juleknas bestaaende af flere forskellige Slags Mødder var der rigelig af, og vi gør Regning paa, at vi Juleaften bespiste i Feltham og Isleworth ca. 420. Adskillige Overraskelser beredtes vore Venner; navnlig gjorde en veritabel Ole Lukøje med Paraply og Sprøjte stormende Lykke. Han medbragte et Julehefte til hver af de tilstedeværende. Tegningerne, Prædikenen, Versene og Fortællingen var altsammen leveret af Sønderjyderne selv. ---

Efter at forskellige Taler var holdt, blev der banket paa Døren, og ind traadte en engelsk Politisoldat, som overbragte "Degnen" det Budskab, at en stor Postsæk med Julegaver til vore S.J. var ankommen fra Danmark. (Bestyrelsen havde faaet den gode Ide iforvejen at ompakke Gaverne fra Danmark saaledes, at hver en af de tilstedeværende kunde faa <u>sin</u> egen, lille Gave, der fordeltes ved Lodtrækning, et smukt Tegn paa den Samfundsaand, der hersker i Feltham. ----

Juledag efter Gudstjenesten, hvortil min Hustru havde faaet Lov at spille Orgelet, fortsattes Festlighederne. Ligesom ifjor fik vi Besøg af vor hjemlige Julenisse, der medbragte en lille Gave til hver af de forsamlede S.J., hvis Glæde over Sønderjyllands Fremtid var saa ægte og ú-

uskrømtet, og hvor det var tydeligt at mærke, at det gamle Julebudskab ogsaa her vandt Indgang i de grebne Hjerter. - Hvad der selvfølgelig fyldte alles Tanker, var dette : Ønsket omsnart at komme hjem, og det er ogsaa vort Haab, at dette deres Ønske maa gaa i Opfyldelse. -

Det var med blandede Følelser, at vi tog Afsked med hverandre før min Afrejse til Frankrig, og fra alle lød det samme:"Bliv ikke for længe borte!" Ja, det er rørende at se den Trofasthed og Kærlighed, hvormed disse Landsmænd hænger ved mig - det gør Hjertet saa godt.

Før jeg slutter, maa jeg faa Lov til at udtale min dybe Tak til de mange, der ved Interesse hjalp os gennem de vanskelige Tider. Først til vor elskede Dronning Alexandra for den mageløse Kærlighed og store Støtte, jeg hos hendes Majestæt fik i min Gerning blandt Sønderjyderne. Der er sikkert ingen i vort gamle Land, der glæder sig mere over Sønderjyllands Forening med Danmark end Hds.M.Dronning Alexandra, hvis uskrømtede Kærlighed til vore Landsmænd i Fangenskab har givet sig Udtryk paa saa mange forskellige Maader og nu senest i en personlig Gave af et Cigaretfutteral til hver enkelt af de 450 i Feltham. - Endnu et maa jeg tilføje :

Hjertelig Tak til sønderjyske Foreninger, Kvindernes Forsvarsforening, og til alle Venner af Sagen derhjemme i gamle Danmark for Udholdenhed i Arbejdet; ligeledes en varm Tak til de mange Landsmænd i London for de store Pengebidrag, der satte os i Stand til at lette Kaarene for de saa haardt prøvede Sønderjyder i England.

Et glædeligt og velsignet 1919 for Danmark og vort gamle Sønderjylland.

Deres hengivne

A. Troensegaard-Hansen

R II I

Efter sin Frankrigsrejse var Pastor N. A. Jensen, som det vil være kendt for nogle, rede til at rejse til Rusland, til de sønderjyske Krigsfanger, der er samlede i Jurjef Polskii, 200 Kilometer nordøst for Moskwa. Pastor Jensen var ikke alene rede; mere og mere blev det et brændende Ønske hos ham at komme afsted. I Slutningen af April iaar lykkedes det endelig at se alt saa vidt ordnet, at han kunde rejse, og en af de første Dage i Maj naaede han Petrograd. Hele 6 Uger gik dog hen med nødvendige "Forarbejder", mest i Petrograd men ogsaa i Moskwa, inden han omsider midt i Juni naaede til Sønderjyderne i Jurjef Polskii.

Af forskellige Grunde vil Pastor Jensen ikke sende Fællesbreve herhjem om Forholdene i Jurjef Polskii, saaledes som han gjorde det fra Aurillac. Alle de, der med Interesse fulgte hans Arbejde i Frankrig og ligeledes nu følger Krigsfangearbejdet i England, vil dog sikkert sætte Pris paa at høre, at der nu er noget i Gang for vore Sønderjyder i Rusland, selv om det endnu kun er lykkedes at faa samlet 32 af dem i Jurjef Polskii; - jeg tager mig da derfor den Frihed at lade et enkelt af hans Breve maskinskrive og gaa ud.

For saa vidt nogen skulde ville skrive Brev til Pastor Jensen, da maa det anses for heldigt, ja nødvendigt, at Forholdene i Rusland slet ikke berøres; det kunde bringe ham i Forlegenhed og skade hele Sagen. Iøvrigt er jeg villig til at besørge Breve til ham, i saa Fald dog : tæt Skrift og tyndt Papir.

12.8.17

N. H. Rasmussen

Maa ikke offentliggøres ;
ej heller refereres i Breve.

Jurjef-Polskii, 16. Juni 1917.

Nej, hvor her er dejligt ! Efter 6 Ugers Ophold paa Storstadens Brosten, først i Kulde, saa i Hede, gør det godt at komme ud i det grønne. Tilmed noget saa grønt og landlig-ejendommeligt! Et stort Engbækken, gennemstrømmet af 3 Aaer, omgivet af frodige Marker, der skraaner op rundt om paa denne Engdal, og som paa deres Ryg bærer 4 eller 5 Landstyer, alle tydelige at se og smukke at se til med deres høje, hvide Kirker som samlende Midtpunkter. Nede i Engene, et Steds hvor Aaen sig snor, og Pilene gror og luder sig med tætte Kroner ud over Aaen, der oplives af svømmende Fugle og badende Mænd, roende Ungdom og tvættende Kvinder, ligger Jurjef-Polskii, d.v.s. St. Jørgens i Engene, modsat en St. Jørgens i Skovene, et andet Steds her i Egnen. Den oprindelige By er et Kloster med sin Kirke og sine faa nødvendige Haandværksbygninger, hvortil siden er føjet 3 - 4 Kirker mere - alt omgivet af en hvid Mur, og denne igen af en Jordvold, der staar endnu med sine smukke grønne Skraaninger og, især til den ene Side, med nogle Agre mellem Ringmur og Vold, for at Munkene, naar de belejredes af Tatarerne, kunde græsse deres Køer derinde og saaledes holde Udsultningen længere ud. Det hele er ikke større, end at man kan gaa Volden rundt i nogle Minutter (20 i Voldtempo)! Gaar man nedad denne udefter og ser opad Voldskraaningen og de mange grønne Kirkekupler derinde med deres gyldne Kors x) , minder hele dette Munkebo (hvor der endnu er 10 Munke) om en Fuglerede med Ungernes kuplede Hoveder og gule Næb, der stikker op over Redens grønne Pand. Hver Morgen Klokken 5 ringer alle Klokker mod Sky, og det lyder godt, for de er forskellige, men stemmer godt sammen. Jeg skal se, om jeg ikke kan faa den Skik at gaa Morgentur paa Volden og drikke af Duggen, naar den letter paa Engene. -

I Læ af denne Munkeborg, hvis oprindelige Klosterkirke er fra Valdemar Sejrs Tid og udvendig prydet med Stenrelieffer, som jeg aldrig har set Mage til paa en saa lille Kirkes Ydervægge - og nu har jeg dog set adskillige Kirker, ogsaa russiske; det mindeer ligefrem om de smukke, franske Domkirker - er der saa groet en lille Købstad op udenfor Voldene. Som vi har vore "Broer" i København, kunde ogsaa her tales om et Nørrebro og Vesterbro o.s.v. Saare landligt det hele. Gaderne er snarest nye, ofte endog græsgrønne, men meget brede - i Rusland har man altid Plads nok. Husene smaa, stilfulde Træbygninger med Gavl uden Dør til Gaden, Reglen er den, at to Huse hører sammen: Beboelseshus og Udhus adskilte ved Gaardspladsen, men forenede ved et Plankeværk (hvori Dør og Port) langs Gaden. Facadelinjen giver et helt ejendommeligt Gadebillede forskelligt fra vort. I de store Stæder bliver efterhaanden alt ret ens i alle Lande, Kulturen nivellerer. I saadanne Smaabyer bevares Folkets oprindelige Livsformer. Her er vist en halv Snes Kirker i denne lille By foruden dem inde bag Volden. Butikkerne er nærmest Bazarboder, ofte med sammenhængende Halvtag foran for at lune i

x) især naar "mod gyldne Kors sig Aftensolen bryder".

den lange, strænge Vinter. x) Den ovenomtalte Facadelinje gælder naturligvis kun for de Hjem, der ikke har noget Udsalg, men hvor Beboerne nærmest er Købstads-Bønder med Køer og Heste, saaledes som vi jo ogsaa har dem endnu, f.Eks. i Ribe. Har de tillige anden Forretning, ligger den andetsteds i Byen, der er vidtstrakt, fordi Husene er smaa; og grønne Pladser, ikke just Haver, er kilede ind allevegne. Det kan minde lidt om vore vestslesvigske Marskbyer, ligesom de store Enge udenom Byen faar en til at tænke paa Mjolden-Randrup Egnen f.Eks.; kun med den Forskel at hjemme har jo nu i Reglen hver Mand sin Lod med sine Kreaturer; her er endnu Fællesdrift. Derfor gaar her store samlede Kvægflokke, en fra hver By, og hver med sin Hyrde. Ad de brede Farter drives de ud og hjem ganske som hos os i Fællesskabets Tid. Da de nære, i Kreds liggende Landsbyer naturligvis dyrker de frodige, højere liggende Marker, bliver Engene det for dem alle fælles "Overdrev", og inde i dette eller nøjagtigere til en Side i dette ligger altsaa Jurjef-Polskii. Fra den gammeldags Svale her i Hotellet eller henne fra Volden kan man overse det meste af denne Lavning og de alle de store Kvægdrifter. Det ser godt ud. -

Det omtalte Munkebo med sine 4 - 5 Kirker ligger Nord for Aaen - den grønne Vold gaar paa et Stykke tæt langs Aaen - og den største Del af Byen ligger saa igen Nord for dette Bo. Men der er ogsaa et lille Sønderbro, begyndende straks paa den anden Side Aaen, over hvilken man kommer tæt ved Volden ad en gyngende Bro, der ved sin Smalhed og Skrøbelighed minder mig om en kær Spange derhjemme mellem Jærnved og Hjortlund. Er vi kommen over den, ligger her en Række hvide Huse, skilte fra den pilekranste Aa ved en græsgrøn Bredvej eller et Blegevænge. I 3 af disse Huse er <u>Fangelejren.</u>

Hvor er det forskelligt fra, hvad jeg før har set af den Art! Der bor f. Eks. en Del private Folk i disse Huse, sagtens Ejerne eller Lejere; deres Børn løber og leger paa Grønningerne, og Soldaterne kan tale med baade Voksne og Børn, saa meget de vil, og har Lov til selv at spadsere rundt der, bade i Aaen og gaa over denne uden bevogtende Følge, naar de skal ud paa "Nørrebro" for at arbejde. Vil de ellers over i Byen og købe et og andet, skal de have en russisk Soldat med. Men om Flugtforsøg er der aldrig Tale; de kom heller ikke langt, før de blev grebne. x) Men de har det desuden ligesom i Frankrig og England for godt til blot at ville det. Det er nemlig en Lejr for Tjekker, Sydslaver og Slesvigere, der snarere betragtes som Venner end som Fjender.- I et af de nævnte 3 Huse bor ca. 20 tjekkiske Reserveofficerer samt en slesvigsk Officer, den eneste, der er her : X. De har et Værelse til hver 3 eller 4 Mand og faar 50 Rubler om Maaneden at leve for; de kan faa en ganske god Kost for disse Penge, faar vel iøvrigt ogsaa nogen Støtte fra deres Hjem. I det andet har Sydslaverne, der ogsaa alle er Officerer, paa lignende Vilkaar. I det tredie er de slesvigske og de tjekkiske Menige, for Tiden 31 slesvigske og knapt saa mange Tjekker. De faar kun 7 Kopek daglig pr. Mand til Kosten, men har Lov for egne Penge at købe; Sælgere kommer daglig med Mælk og lignende ; Penge hjemmefra altsaa <u>meget</u> velkomne. -

---

x) Men tænk: Efter Krigens Udbrud har man her bygget en statelig Brugsforening efter dansk Forbillede. I Aarsberetningen roses Danmark som Foregangsland.

x) Derfor kan der gives mere Frihed i dette vidtstrakte Land end i Frankrig og England, hvor strængere Bevogtning er en selvfølgelig Nødvendighed.

D. 17/6, Søndag Aften.

Disse Menige bor alle i et stort Rum, der tjener baade til Sovesal (lange Sengerader i to Etager) og Opholds- og Spisesal (smaa Borde). Her staar ogsaa Slesvigernes lille, flittigt brugte Bibliotek. Der er det bedste Forhold mellem Tjekker og Slesvigere; men det kniber med Forstaaelsen. Officererne i det førstnævnte Hus er studerede Folk og overmaade forekommende. De havde endog glædet sig til, at jeg ogsaa kunde være lidt Præst for dem, skønt de er Katoliker. Jeg har en Andagtsbog med og kunde maaske godt faa Lov at læse et Stykke for dem daglig af denne, Men i alt Fald har vi allerede fundet et Punkt, hvor vi kan mødes : en vis Prinsesse fra Bøhmerland. Det minder mig om, da jeg for 22 Aar siden i en bøhmisk Kupe sang Dagmarsangene for tjekkiske Studenter. Hvad om en af dem nu var her !

Men mit Arbejde er blandt Slesvigere, og med dem er jeg allerede godt i Gang. Hvilken Lettelse, at de alle er af en Støbning! Saa blir Ordet frit fra begge Sider. Og hvor er de frejdige trods 2½ Aars Fangenskab og modige. Og taknemmelige for nu at faa et Ord at høre. De arbejder heller ikke længere borte, end at de næsten alle kan komme hjem om Aftenen til vor Aftenandagt, og paa en nær alle om Søndagen. Da jeg kom her d. 14. Juni Klokken 4 om Morgenen, tænkte jeg : Skal det nu blive en Marengodag, og skal den være et Varsel for hele din Gerning her ? Den blev en Marengodag i højere Grad endog end tænkt. Byen her udmærker sig i et og alt ved sin primitive Ynde. Men naar man ser Tingene : Hotel, Seng, Kost, Lejr med et rejsetræt Sind og søvnige Øjne, kan man let fæste sig ved det primitive og udbryde : Slaget er tabt ! Men har man saa frisket Sindet og klaret Øjnene i en nødvendig Søvn, opdager man Ynden og udbryder: Men der er Tid til at vinde et nyt ! Da jeg gik ned til det første Aftenmøde, forekom alting mig <u>saa</u> smukt og tiltrækkende! Og det blev ikke ringere, da jeg kom op paa den store Sal, de Meniges Stue, og fandt en lille Krog,hvor jeg kunde sidde i et Vindu, og hele Flokken klumpede sig tæt om mig og bød mig velkommen baade med Øjne og Læber og lyttede med Glæde til Hilsner fra Frankrig og England og det lille Land derhjemme. Der var Stemning over os, da vi smeltede Længslerne og Fællesfølelserne sammen i Aftensangen om de "fjerne Kirketaarne" med Trøsten til de ensomme, dem "han lader ej sidde alene". Saa syntes jeg det ny Slag var vundet, og jeg gik hjem i en stille-glad Stemning, der fik en egen Tilsætning af Fred og Højtid, da jeg til det tidligere Billede af Byen ved Dag nu kunde tilføje et Aftentræk af bibelsk Ynde: Der blussede et Baal derude paa Engene : det er Hyrderne, der holder Nattevagt over deres Hjord. - Da var der en, der gik taknemmelig i Seng paa sit ny Arbejdssted, og den Tak er ikke bleven mindre siden. Aftenen efter - 15. Juni altsaa - samledes vi paa lignende Maade og agter at gøre det hver Aften til den tilladte Andagt, da det er lettere at blive samlet om Aftenen end om Morgenen.

Mandag, d. 18/6.

Iøvrigt haaber vi ogsaa at faa Tilladelse til i et særskilt Lokale at holde Foredrag og anden Undervisning, derom er sket fornyet Henvendelse til Generalstaben i Petrograd. Officererne her mener ikke paa egen Haand at kunne tillade det, men er iøvrigt kommen mig saare velvilligt i Møde, har straks givet mig Tilladelse til ugentlig Gudstjeneste og aftenlig Andagt samt til at færdes helt frit i Lejren: Jeg kan uden noget Kort komme og gaa saa meget, jeg vil, hvorfor vi allerede har talt adskillige Timer sammen og kender hinanden helt godt, Fangerne og jeg. Denne frie Adgang kommer mig tilgode ogsaa paa anden Maade. Jeg kunde nemlig nok faa et Værelse her paa Hotellet (paa "Nørrebro") men uden Sengeklæder (saa er gammel russisk Skik, jeg har dog faaet det fornødne) og uden Kost. Kun Morgenthe faar jeg, saa køber jeg selv Brød og Smør og

sidder altsaa her hver Morgen og opfrisker Studentertidens Levevis. Men saa gav Officererne mig Lov til at spise til Middag og til Aften i Lejren, og nu sidder X og jeg paa hans Værelse og nyder dansk Mad, som hans (og de tjekkiske Officerers) slesvigske Kok tilbereder os efter den Diætopskrift , min omhyggelige Moskwa-værtinde gav mig med. Saa let kan et Onde vendes til det gode, thi jeg kommer jo ved samme Lejlighed saa meget oftere hen til dem. Efter Aftensmaden gaar vi to saa sammen over i Meniglejren og samler Flokken til ovennævnte Andagt. - Igaar havde vi saa vor første Søndags-Gudstjeneste. Et lille Værelse var funden, og Alter indrettet med to smaa Viborgbilleder og en Pilekrans omkring som Haabets grønne Ramme. Og der sad vi saa og saa paa et tredie Skovgaardsbillede, saaledes som det steg frem til Dagens Evangelium om den store Nadver. Trindt og tæt da tog vi Sæde; kun en manglede, han har Arbejde for langt borte. Men vi haaber da at faa disse Arbejdsforhold læmpede, har idag talt med rette vedkommende derom, Stedets Amtmand, hvis personlige Bekendtskab jeg havde det Held at gøre paa Natterejsen hertil, da vi var i Kupe sammen. - Det var en god Søndag, vi der havde, og med megen Tak drog ud paa Aftenen de 5 afsted, som arbejder paa Landet og først kan komme igen næste Søndag. Med de andre kan jeg altsaa samles hver Aften. Om Dagen er de fleste paa Arbejde her i Byen. Iøvrigt mener de, at til September vil de blive helt arbejdsfri, og saa skal vi jo rigtig til at holde Skole flere Timer om Dagen. Kunde vi saa blot faa flere hertil; her er Plads nok, især da Tjekkerne, baade Menige og Officerer muligvis kommer til at rejse. Jeg har baade i Petrograd og Moskwa gjort, hvad gøres kunde i saa Henseende. Ligesom Fangerne selv jævnlig har indsendt Lister over Kammerater. -

Til denne glædelige Søndag fik vi et fornøjeligt Tillæg af helt anden Art: et Folkelivsbillede med alle Oprindelighedens Farver. Lørdag Aften myldrede Hundreder af Mennesker hertil langvejs fra, overnattede i Mangel af andet paa den grønne Volds lune Skrænter, for saa den halve Søndag sammen med den hele By og mange gyldenklædte Præster, Diakoner med Bannere o.s.v. at gaa i Procession i og udenfor Byen. Pragtfuldt Syn ! Om Eftermiddagen sværmede Ungdommen saa paa Volden, dansede kønne Folkedanse i Grønningen forneden og nød Sommerdagen; saa fik man Indtryk af Idyl i Stedet for Krig. Morsomt at staa og studere disse unge Skikkelser lidt og opdage, at bag Nationaldragtens Forskel titter ganske de samme Egenskaber frem som hos ens egne unge derhjemme.

----- Men over Sorgløsheden hænger Alvoren.

S-j.S.

Drewing Ingas Vej 10
København F.

R II

124.

Maa ikke offentliggøres,
ejheller refereres i Breve.
Ellers ønsker Jens Tryksag

Mikkelsdag 1917.

Kun et "Festreferat".

Syv Stæder stredes i Oldtiden om at være Homers Fødeby ! Intet Under, at ogsaa adskillige Lande har villet tilegne sig Æren af, at Paradiset har ligget i deres Skød. Fra Ceylon til Danmark har denne Æresyge været udbredt! Den Dag i Dag paastaar de brave Ceylonister, at Adam og Eva har vandret i Ceylons dejlige Palmelunde, og endnu viser de den Bro,d.v.s. en Sandrevle i Havet -, ad hvilken de paa Ulykkens Dag flygtede over til det indiske Fastland.- Svenskerne med deres storladne Lynne har naturligvis ogsaa villet være med. Paaviste ikke den lærde, altfor lærde Professor Olof Rudbæk med mange Grunde, at i hans Fosterland havde Paradisets Vugge gaaet. En Tankegang, der ikke netop var sund for den unge Karl 12. at indsuge; den øgede nok siden Ilden under hans Alexanderhigen mod at gøre det udvalgte Land til Jordens Midtpunkt.- Men vi Danske har intet at lade Brødrene hinsidan Sundet høre. Thi holder ikke ogsaa vi trods vor Jevnhed fast paa, at Paradiset naturligvis har ligget ude i Frederikssundegnen! Beviserne er jo lige for Haanden: Tre Byer bærer endnu de slaaende Navne : Manderup, Kvinderup og Slangerup; og sidstnævnte har gennem Tiderne røbet en mærkelig Urkraft ved at frembringe saa stortskaarne Skikkelser som Erik Ejegod, Thomas Kingo og Anders Jensen, Palad(i)shotellet. - Et faar dog min Patriotisme til at vakle og hælde til den gamle bibelske Opfattelse: det, at den er saa dejlig upatriotisk. Fik ikke Israel den ene Ulykkesbølge efter den anden ovre fra disse fjendtlige Floder i Øst, og dog holdt de fast ved den modtagne Meddelelse: Der har Paradiset ligget. Men atter svajer og vakler jeg - ak, man er et Rør - thi nu paa det sidste er det bleven min faste Overbevisning, at den gamle Have har ligget her i Jurjef Polski. Den ligger her nemlig endnu; saadan til Dels da.

Ja, hvis Enighed og Sammenhold, Taknemlighed og Glæde, en primitiv Levevis i Kost og i Klæder er tydende Tegn, saa er den her endnu. Det var ikke blot Byens Mangfoldighed af Børn, der i Sommer nærmest maatte defineres som smaa Mennesker med ingenting paa, men ogsaa vore fangne Landsmænd klædte sig i en saare enkel Dragt. Nu træder de Efteraarets bløde Muld med solide danske Træsko; snart vil de bryste sig bag lune, sibiriske Faarepelse: Garderoben vokser, maatte Uskyldigheden ikke aftage! Ogsaa Føden har været af en usammensat Naturlighed: En appetitvækkende Suppe kogt paa Gryn eller Hvidkaal med en enkelt Kartoffel til, desuden 1 godt Pund rent Brød med slank The til. Takket være vore opmærksomme Landsmænd her i Rusland kan Suppen nu ogsaa koges paa Kød 2 a 3 Gange ugentlig, Desuden tjener de fleste lidt ved Arbejde, saa de kan købe sig lidt Mælk og endda faa en Skilling tilovers til den kære Tobak, hvilket giver Anledning til at vække de indfødtes Undren, naar de ser i Fangernes Mund de her til Lands ukendte Tingester, som paa sønderjysk kaldes "Æ Piffe". - Saa hviler der over det lille Samfund en virkelig Taknemlighed og Glæde over den gunstige Skæbne at være bleven samlet med hverandre og at modtage Beviser fra saa mange Sider paa, at de er "huskede med Hjertet". Og endelig holder de sammen i Enighed og indbyrdes Hjælpsomhed, saa den ene virkelig bliver den andens "Medhjælp til at være hos ham". Der kan komme smaa Kurrer paa Traaden; Sønderjyder er jo ogsaa kun Mennesker, og endda

ret forskelligt udviklede Mennesker, alt efter som Fremmedherredømmet har fremmet nogles Udvikling ved den tidlige Indvielse i Kampens Alvor, og hæmmet andres ved at vanskeliggøre Adgangen til Modersmaalets styrkende Kilder.- Men det gaar hurtigt over, og saa er Sammenholdet nærmest kun bleven styrket derved, og Glæden genfødt. -

Men her skulde nu fortælles lidt om en lille (under vore Forhold stor) Begivenhed, der har givet Glæden en ganske ekstra Vækst; og den Glæde vilde vi gerne dele med alle dem derhjemme, som tænker paa os : Vi har faaet saadan et prægtigt Forsamlingslokale og faaet det indviet med en meget vellykket Fest.

Da de Skyer, der truede min Forbliven her, var drevet vel paa Flugt, saa jeg havde faaet allerhøjeste og fuldeste Tilladelse til fortsat Virken og Løfte om Tallets Forøgelse og Plads til dem alle, var vor ny Oberst saa elskværdig, at han af sig selv gav sig til at lede efter en "Kirke" til os. Den, han fandt og tilbød, passede dog mindre godt. Men saa fandt vi selv en umiddelbart ved Lejren, et forhenværende Trykkerilokale, og fik Lov til at leje dette (40 R. mdl.). Og saa blev der en Pudsen! Lokalet var stort - 6 Fag Vinduer - men frygtelig ramponeret : Væggene lasede og hullede, Gulvet med tykke Fedtpletter fra Maskinerne, 2 fritstaaende Skorstene (det er halv Kælder) med Kamin i, stærkt sodede osv. Men paa en halv Snes Dage var alt saa forandret, at alle, vi selv med, undredes. Loft og Vægge skinnede af ny Kalk, 10 Skovgaard-Billeder i kønne Rammer prydede Pillerne, saa nu er der ikke blot et Viborg i Jylland, men ogsaa et i Rusland ! Gardiner af hvidt Papir med røde Borter for alle Vinduer, lune, dobbelte Vinduer fra øverst til nederst. Og saa det allermest overraskende: Den ene Skorsten, stor og bred, havde en lille Udbygning, en ekstra Kamin, en muret, firkantet, styg Tingest, som vor første Tanke dømte til Nedbrydning. Heldigvis fattede vi hurtig et andet Sind; den blev det nydeligste - Alter ! Just den rette Størrelse havde den og fik nu ogsaa den rette Beklædning : Omhæng af kruset Silkepapir, rødt forneden, hvidt højere oppe med to Guldpapirsborter og et do. Kors midt paa; fint, hvidt Papir til Dug og en nydelig lille Skraabærer til Biblen mellem to Lysestager; og endelig en dobbelt Skovgaard til Altertavle i bronzeret Ramme (forstørret af en af de tjekkiske Officerer og skænket os af ham); den hænger saa udmærket paa den store, hvide Skorsten. I den Krog, som dannes af Altrets ene Side,og Resten af Skorstenen, har vi saa en udmærket Plads til Talerstolen. Og ikke maa glemmes en lille, russisk Helgenlampe, gylden med grønt Oljeglas, som hænger i sine tre Kæder foran Altertavlen og især tiltaler Russerne, som ellers ikke har store Tanker om vor Gudsfrygt, fordi vi ikke korser os saa tit. - Desuden har vi saa faaet vor Bogsamling flyttet ned; saa nu vil denne store, hyggelige Sal blive vort daglige Opholdsværelse, lun,som den er af Naturen, og let at opvarme ved den anden store Skorsten. Det har jeg ikke set andetsteds, at man bygger en Ovn ind i selve den lukkede Skorsten ved Hjælp af et System af murede Rør, der gaar i Zigzag derinde og hindrer den sædvanlige Futten op i en aaben Kamin. Denne her giver Varme som nogen Porcellænsovn. - Sidste Vinter sad de og frøs i Sovesalen, paa Taburetter eller Sengekanter. Saa forstaar I, vi nu er paradisisk tilmode.

Det blev da ogsaa en Festdag af Rang for os , da vi d. 16. Septbr. tog vor Sal i Brug. Mon den nyfødte Ricard har været gladere ved samme Dag at indvi sin nyfødte Borg, end vi ved vor ? Kristendom om Formiddagen, Danskhed om Eftermiddagen. Vi har dem begge behov. Sønderjyder ikke mindst; de fik saa lidt deraf hjemme i de saakaldte "Fredens" Dage, der dog var fyldte nok med Krig ogsaa og med Savn, fordi man forholdt dem især den Fædrelandets Historie, der dog rummer saa rige Værdier. Og saa skulde det træffe sig saa rart, at vi den Dag havde det Evangelium at samles om,hvor vi faar at vide, at vi er meget bedre end Fugle og Liljer, og at vi derfor nok skal faa, hvad vi trænger til, da vor himmelske Fader ved, at vi "har alle disse Ting behov". Vi syntes, at vi just havde faaet

en af "disse Ting". Eftermiddagens Emne passede ogsaa godt : Sagnet om den jyske Kongesøn Hamlet, hvis Liv kan samles i det Ord: Biende Mand fanger Bør; og 3 sønderjyske Sagn om Grænsekampe allerede i den dunkle Old, der med en mærkelig profetisk Klarhed forud afbilder hele Sønderjyllands kommende Strid i den historiske Tid (3 Fjender i Sagnene, de samme 3 i Historien). Disse Sagn kan ligeledes samles i et Par Ord: "Ej fanger sovende Mand Sejr", men "Enighed gør stærk"; thi det er deres Indhold: Naar Moderlandet Danmark stod vaagent og villigt bag Datterlandet, og de sammen gjorde deres yderste, fanged' de Sejr. - Vor Glæde forhøjedes saa ved, at vi Dagen før havde faaet den (som Følge af mit udsendte Indbydelsesbrev) første Ansøgning, der siden er bleven fulgt af ca. 50 x) , som nu er indsendt til Generalstaben i Moskva og saaledes giver baade disse fraværende og os nærværende Haab om Lejrens Vækst. Denne første Ansøgning er værd at høre : "Da vi er 2 Slesvigere og 2, som har tjent hos os, der har faaet Indbydelse til at blive forflyttet til Lejren hos Dem, beder vi om, at dette maa ske, og haaber vi paa snarlig Forløsning af vor Længsel". Og saa bedder Penneføreren , den første altsaa, oven i Købet Peter Olling, et Navn, der er mig baade kendt og kært fra Jærnved. - D. 16. er ved at blive en god Dato for mig. D. 16. Juli fik jeg skænket det Magtens Ord, jeg skulde faa saa saare Brug for i den kommende trange Rejse- og Trapperendstid. D. 16. August var alle mine Begæringer bevilgede i Petrograd og Moskva. D. 16. Septbr. var der "lukket op" til et skønt Arbejdsrum for os. Saa kan vi nok vente den første Forøgelse af Fangernes Tal d. 16. Oktbr. Vi har ledt, vi vil ogsaa finde. Ansøgningerne viser jo, at mit Brev har fundet dem, og de os. Men her vil ties og bies, thi den russiske Kæmpe ligger jo alvorlig syg, og hans Vogn er fraspændt. Men saa trøster vi os ved, at vore Landsmænd derude i Landet dog gennem Indbydelsen har faaet det Haab, der allerede er en stor Lettelse. - -

Men med denne Arbejdsindvielse d. 16. Septbr. syntes vi ikke, vi kunde nøjes. Til Alvor vilde vi gerne føje Gammen, d.v.s. prøve om vi en Aften kunde stable noget i 3 Aar saa uhørt som et fælles Kaffebord paa Benene. Det er jo Sønderjydernes jordiske Himmerig ! Vi havde tillige en liden, snild Bihensigt dermed ; og snilde som Slanger har vi jo Lov til at være : Vi vilde gerne have vor Kommandant med til en saadan festlig Stund; maaske kunde et og andet vindes derved. Og se, det lykkedes virkelig for os trods megen Tvivl og Ængstelse! Vi valgte - man skal jo vælge en Dato - Onsdag d. 26. Septbr. (Den,som læser det, give Agt derpaa!) Omkring to lange Borde bænkede vi os med den velvilligt mødte Kommandant Stefan (af Profession ellers Skuespiller i Moskva) midt for det ene, flankeret af to tjekkiske Officerer og med Cl. og mig og to tjekkiske Officerer mere ligeoverfor sig. Disse Tjekker har gjort os adskillige Tjenester; den ene er vor førnævnte Kunstmaler. Mod al Forventning var det lykkedes os at finde 3 Pund Kaffe i en Butik; ellers altid The. Rugmel'mad med Smør - en stor Sjældenhed! Kiks til Officererne. Tre Flag paa Bordene : Dannebrog, Tjekkernes (to Striber, rød og hvid) og Russernes røde Revolutionsfane med tre hvide Bogstaver A.C.P. d.v.s. "Hil dig, genfødte Rusland! Blomster ved alle Billederne og paa Altret; deriblandt en lille Buket, som en af Gaardens Smaadrenge kom og gav mig lige før Festen. Den lille Fyr, som ellers sammen med sine jevnaldrende plejer at forstyrre os lidt ved at trykke Stumpnæsen flad mod Ruden for at se vor bogosluschenie (Gudstjeneste) , fandt, at han nu burde forhøje Festen med sin Gave. - - Og saa havde vi rigtignok Kaffebord, som blev mere og mere "fælles", idet Sangen trods Sprogvanskelighederne heller ikke her fornægtede sin Evne til at bryde og samle. "Sangen forener, idet den fortoner - Mislyd og Tvivl paa sin straalende Gang". Først de alvorlige Fædrelandssange, som ingen

---

x) og der kommer stadig flere

af os hjemme synger med større Kærlighed end Sønderjyderne, fordi vi synger, om det vi har; de om det, de har mistet. Saa paa Kommandantens Forlangende de muntre, "Mads Doss" og "Jyden" og "Anders, han var" fik ham til at klappe i Hænderne. Tjekkerne kom os til Nytte som sproglige Mellemmænd : vi oversatte til Tysk, de igen til Russisk. Cl. holdt en liden Tale paa Russisk for Kommandanten, hvilken vakte megen Jubel. Naturligvis blev det høje Fødselsdagsbarn heller ikke glemt. Det er rart, saa mange kønne Ting man dog kan fortælle om ham blot ved at samle lidt sammen. Hans nymalede Billede, omgivet af Blomster og Flag, hang naturligvis paa den ene Længdevæg. Portrætligheden kunde have været en Smule bedre; et Træk ved Munden var - for mig at se da - kommen til at minde om en bestemt Gymnastikdirektør derhjemme. Men hvad ! Det gjorde ikke Glæden mindre. - Saa har vi ogsaa en Digter iblandt os, hvis morsomme Vise fra Fangelivets sibiriske Trængsler tog mange Klap; ligesom en Solo "Fra fjerne Lande" - til Ære for Tjekkerne - ogsaa vakte Stemning. - - Ja, saadan gled disse Aftentimer for os, og vi syntes, det var en ligefrem kongelig Aften. Da Solen viste sig næste Morgen, den russiske Sol, syntes vi, den skinnede varmere end nogensinde; og det har den gjort hver Dag siden ! Quod erat ..

- - Alting skal jo ende med Tak , naar det skal ende ret. Hvem skal vi da takke for, at vi kan leve sammen her paa denne gode Maade ? Næst ham, som " sidder overlig, men ser nederlig", mange Mennesker. Danske i Rusland. Og Danske i Danmark. Blandt disse sidste alle de mange navnløse, som sidste Vinter gav mig de mange Penge at rejse herover for, og nu ogsaa dem, som - det Haab lever vi i - vil hjælpe os at betale Lejen for dette gode Samlingslokåle. Men sidst og ikke mindst de venlige Russere, som havde Forstaaelse for, at vore Landsmænd trængte til baade at blive skilte fra den øvrige Fangemængde og forenede med hverandre og samlede om det Ord, der gerne vil være os et nødvendigt "Livets Brød". Maatte der da i alt dette være som en Forjættelse om en end større Glæde søden : at alt det maa faa Lov til at være sammen - som gerne af Hjertet vil sammen være !

(fra N. A. Jensen)

R III

Maa ikke offentliggøres.
Ej heller refereres i Breve.

(Fra Pastor N. A. Jensen i Rusland har jeg tilladt mig at udsende I) en Skildring af det Sted - Jurjeff Polskii - hvor de sønderjyske Krigsfanger i Rusland er eller dog skulde være II) et Festreferat.

Endnu er der desværre stadig kun saa forholdsvis faa Sønderjyder i Jurjeff Polskii (35) trods Pastor Jensens dygtige og omfattende Arbejde for at faa Samling paa dem. For nogle Maaneder siden saa alt saa lovende ud, ret som om alle hans Samlingsplaner skulde lykkes, og alle hans Ønsker opfyldes. Men nu har Rusland nok andet at tænke paa end at flytte sønderjyske Krigsfanger. Dertil kommer, at Fangekommandanterne bliver andre; de gamle havde faaet Ordre til at sende de Sønderjyder, der selv ønskede det, og som blev fundne skikkede dertil, til Jurjeff; de ny Kommandanter er vel Bolsjevikker og uden Kendskab til vore Folk og Forhold.

Jeg gaar ud fra, at ikke mindst under nærværende Forhold vil medinteresserede Landsmænd gerne høre noget om, hvorledes det fremdeles gaar i Jurjeff Polskii, og jeg tager mig derfor her den Frihed at udsende Pastor Jensens sidste Brev derovre fra.

M. H. t. Brevets Begyndelse maa jeg oplyse, at nogenlunde i Førstningen af sit Ophold i Rusland havde Pastor Jensen haft Lejlighed til i Byen Kovrov at udføre kirkelige Handlinger for nogle unge Danske, som var sysselsat ved en Fabrik der, til stor Glæde for disse Danske, der ret uventet traf paa en dansk Præst.

Skulde nogen efter at have læst, hvad Pastor Jensen skriver, faa Lyst til at fortælle <u>ham</u> noget herhjemme fra <u>for at glæde ham</u> i hans Udlændighed - og jeg tror, at det vil glæde ham meget at høre fra Venner og Landsmænd i Danmark - da beder jeg vedkommende sende sit Brev til mig givende mig Lov til at tage Konvolutten af det og lade selve Brevet gaa sammen med Brev fra mig over til Jensen. Et lille"NB" blot : Der maa skrives tæt, der maa skrives paa tyndt Papir, og russiske Forhold maa ikke berøres i Brevet.

Gymnastikhuset, Vodroffsvej 51, København
d. 22. December 1917

N.H.Rasmussen)

Mandag, 26. November 1917

D. 30. Oktober fik jeg et Telegram fra Kovrov : "Den ene af vore Tvillinger er død; kom og begrav ham!" - Da det kunde være godt at komme til Moskva endnu en Gang i Fangesagen, tog jeg mig den besværlige Rejse paa og drog først til Kovrov. Godt, at jeg ikke forud vidste, <u>hvor</u> besværligt det nu er at rejse. Det var slemt i Sommer, men nu, Kulden er kommen til, kan det let gælde Helbredet. En 3 Timer kom jeg paa den ene af de 3 Baner, man maa med herfra til Kovrov, til at staa paa en Forperron, hvor et af Vinduerne var borte, og Blæsten jog igennem en. Ind var ikke at tænke paa at komme; Soldater overfyldte uden at betale ogsaa 2. Klasse. Ja, en halv Times Tid blev jeg endog nødt ud paa den lille Bro, der forbinder 2 Vogne, idet en hel Del sølle Kvinder med store Bylter masede sig ind ved en Station og fyldte Forperronen til Trængsel. Dem vilde jeg nødig formene den Smule Plads og gik derfor ud paa den gyngende og glidende Bro. Men straks blev en Skydedør lukket til, og der stod jeg! Den kolde Maane og de mørke Skove skiftedes til at give Belysningen, men Kulden var omtrent den samme. Saa gav jeg mig til at tænke paa det lyseste og varmeste, jeg vidste: den forestaaende Allehelgenstekst; jeg ledte den skønne Allehelgenstale frem i Erindringen, som jeg ifjor hørte af Karl Povlsen i "Hallen" derhjemme - - og saa glemte jeg Kulden.- Siden blev det varmere; der trykkede i

de beklumrede Ventesale; 3 Gange maa der ventes paa den Rejse. Folk sidder i tætte Klynger paa Gulvet, man kan knap flytte en Fod; deres Urenlighed fylder Luften, man kan vanskelig aande. Sidste Sted trængte jeg i høj Grad til en Kop The; meh da jeg saa, at Pigen ikke en Gang skyllede Glassene efter de først drikkende Soldater, og saa disses "udslettede" Ansigter, holdt jeg hellere Tørsten ud.- Hvilken Lettelse at naa ind i et dansk Hjem! Da jeg sad ved en ganske almindelig Kop Kaffe med Dug paa Bord og Smør paa Dug (hvad jeg ikke har til daglig her), udbrød jeg uvilkaarlig: Men hvilket Velvære det dog giver! - Og saa har disse danske Familier det alligevel ikke for godt heller. Fabrikken maa leje russiske Arbejdere og Tjenestepiger til Hjemmene af det stedlige Arbejder- og Soldaterraad, og er disse en Gang taget an, tør man ikke forsøge at blive af med dem. I en Familie var en saadan Pige en ren Husplage, opsætsig, udvelig og doven. Fruen saa helt elendig ud, mager og modfalden Som Modsætning: i Familien, jeg gæstede, havde de en, som beundrede dansk Hygge og Dygtighed og kritiserede alt russisk, ikke mindst Kirkevæsenet med dets uforstaaelige Sprog og udbyttelløse Ceremonier samt Præsternes langhaarede Snavsethed. Da hun saa mit almindelige Ansigt, udbrød hun: Ja, det kan jeg da forstaa, er en Præst.- Jeg nævner disse 2 Kvinder af Folket, fordi de giver Indblik i de Modsætninger, der selv indenfor en enkelt Stand, endsige i forskellige Stænder, splitter dette ulykkelige Folk. Russer foragter og kritiserer Russer; og de foragtes af de Folk, der har skullet adlyde dem: Finner, Baltor og Polakker. Her truer hin Lov om "et Folk, der er splidagtigt med sig selv", med at fuldbyrdes.- - -

Ja, forrige Gang, jeg var i Kovrov, havde jeg baade Daab og Altergang, Brudeviolse og Foredrag. Vi spøgede lidt med, at der manglede kun Begravelse. Nu kom den altsaa. Vi kørte den lille Dreng ud til en mægtig Naaleskov, som skilles fra det store Rekylfabrikanlæg ved en sandet Mark, som det er Tanken at bebygge med Hjem for Funktionærerne, saa deres Haver kan naa hen til Skoven. Paa Grænsen mellem Mark og Skov, under et af de høje Fyrretræer, begrov vi den lille, danske Dreng. Mens den nedgaaende Sol lyste i gyldne Kors fra en mægtig 5kuplet Kirke ved et nærliggende Nonnekloster, og Aftenens Stilhed med en let, fin Frostluft sænkede sig ned over os - ikke et Blad rørte sig - stod vi 9 Mennesker om den lille Grav og sang : Sov sødt, Barnlille! - En ængstelig Tanke kom op i mig: Kan Ulve ikke komme her ved Vintertid og hindre den lille i at ligge relig og stille ? Nej, der var ingen Fare, mente de. Ikke Ulvehyl, men høje, stærke Graners Susen bliver Naturens urofyldte Toner over den lille, fredlyste Plet, der maaske en Gang kan blive indesluttet i Forældrenes Have. - - Saadan kom vi til at fejre 400 Aars Mindet for hin Aften i Wittenberg , da store Ting bølgede gennem en stor Sjæl, en Barnesjæl, der med Guds stille, dybe Fred i sit Sind gik hen og satte en Verden i Bevægelse, saa endnu idag "det suser i Nordens Skove" - x)

- - Det var godt, jeg kom til Moskva igen. Det gamle Ord gælder endnu trods alle Omvæltninger: Der er langt til Himlen, men længere til Zaren! Ja, maaske gælder det nu under Forvirringen mere end nogensinde. Man skal være her for at forstaa det. Mulig Utaalmodighed hjemme er forstaaelig; her læres Udholdenhed eller Selvopgivelse. Skønt jeg ad officiel Vej forlængst havde indsendt Bøn om 45 Fanger, hvis Ansøgninger var kommen her som Svar paa mine Breve til dem, var dog ingen af disse 45 naaet frem til den Officer, der skal afgøre Sagen! Saa gav han mig Lov at indsende ad privat Vej til baade ham og General K. i Petrograd gennem mine Hjælpere i de to Byer. Saa prøver jeg nu, hvad det kan give. Men et glædeligt fik jeg at vide derinde: Naar Lejren her kort før var blevn tømt for Østerrigere, var det virkelig for at skaffe Plads til Danske. Jeg maatte mindes hint Ords sidste Del : Banker paa, og der skal

---

x) Naturligvis fik vi ligefuldt vor Lutheraften hjemme siden.

lukkes op! Saa øges jo Haabet trods alt ogsaa for den midterste Del deraf. Ja, havde jeg ikke faaet det Ord i en god Stund, var jeg vist gaaet træt. Nu kan jeg holde ud et langt Stykke endnu. - - Men hvad en saadan Rejse dog koster! Min gamle Værtinde havde maattet tage en hel Familie ind i sine Stuer, thi Moskva er million-overfyldt af Flygtninge fra Polen. Jeg fik Lov at ligge ude i Korridoren - 15 Rubler for en Nat og to Dage ! 8 Rubler for en Droske ud til Kaptajnen; 30 for Hjemrejsen; men saa havde jeg rigtignok de 30 Faareskindspelse med, som Dir. Plum lovede os i Sommer. De kom godt tilpas, thi nu er Sommerens Hede bleven til Vinterens Kulde. Jeg maatte købe mig en Pelshue forleden med Øreklapper - 10 Rubler, før 90 Kopek. Idag skulde vi have mere Brænde til vor Kirke; en Bonde havde lidt bag i sin Slæde - 50 Rubler! Nej Tak, det var os dog for stramt. Siden traf vor udsendte Køber at faa 2 ordentlige Læs for 45! - Min Rejse varede kun fra Tirsdag Eftermd. til Sændag Morgen, saa vi naaede at faa vor Allehelgensfest, som vi skulde. Men et Under næsten at jeg slap godt fra den og altid kom med, naar jeg skulde; thi Togføreren kører, naar han har faaet "Læs" (og det kan han hurtigt faa!); atter og atter kørte han før Tiden. Engang maatte jeg springe paa Trinbrættet - han var i Gang - og det vanskelige er jo saa overhovedet at komme længere end til dette Bræt. En anden Gang var den Vogn, min Billet lød paa, laaset, og Toget var i Gang. Uden en Russisk-Danskers Hjælp havde jeg ikke faaet Konduktøren til at aabne Døren! - Det er, som Krigen, den udendørs og indendørs, slapper alle Baand, tillader alt, ja bringer selv Godtfolk til at glemme selvfølgelige Hensyn. Et pudsigt Eks. : En østrigsk Læge, selv Søn af en Læge, nu Fange i Kovrov, men med Tilladelse til Praksis, kom som Huslæge hos Familien med de smaa Tvillinger. En Dag indtraf han, just som de skulde spise til Middag; de bød ham med, Fruen rakte ham en Tallerken fyldt med Kalvesteg, bad ham tage og lade gaa videre. Han slugte det hele, som en Stork sluger Frøer; Familien saa langelig og maatte nøjes med Benene! - Et Træk af en noget anden Art: To danske Ingeniører var en Rejse i Petrograd, spiste en Aften silde paa en bedre Restauration; der var fyldt med velklædte Folk. Kl. 11 blev der lukket; men de to lagde Mærke til, at hele Flokken styrede samlet et andet Sted hen. Hvad mon det betyder? Vi maa se! De kom ind i et hemmeligt Lokale, hvor der nu blev serveret fin Frugt og dyre Vine. De var jo nødt til at nyde noget med. Nogle Æbler kostede dem 130 Rubler, Vinen i Forhold! - Da jeg hørte det, maatte jeg tænke paa Johs. Aabenb. 6, 6. - - -

Det kan nok være, jeg fik travlt efter Hjemkomsten med privat Indsenden: 29 til Petrograd, 26 til Moskva kunde jeg nu bede om. Men saa skulde den ny Revolution just bryde løs , saa jeg maatte frygte for Brevenes Skæbne . Altsaa udfærdigede jeg ny, men maatte vente 12 Dage, før Postgangen atter aabnedes. Den Dag sendte jeg da igen og tillige, takket være Frk. Ws Adresser, 35 ny Indbydelser ud til Sønderjyder; der maa jo intet forsømmes. Vi kan muligvis have de 29 og 26 til Jul, men foreløbig er kun tre sat i Bevægelse, og de er endda bleven standsede 1 Maaned paa en Station undervejs, uvist af hvilken Grund. Vi havde just Brev fra dem idag; de ernærer sig heldigvis som vi af Haabet. -

- Og saa kom da den af mange længe ventede ny Revolution. Al Postgang standsede, og i en halv Snes Dage levede vi af vilde Rygters daarlige Kost. Hjemme fik I jeres daglige Telegrammer; men vi, som kun er en Natterejse fra Moskva, fik kun, hvad en og anden Soldat kom og fortalte inde fra den blodige Leg mellem Brødre: Bolshevikerne har Magten i begge Hovedstæder. Vinterpaladset er ødelagt. dets Kostbarheder kastede i Skarnet. Gadedrenge løber om med Pistoler og morer sig med at skyde tilfældige, som gaar forbi. 40,000 er nu faldne. Kreml erobret. Men tre Kosakgeneraler gaar med 30,000 Mand mod Moskva til Kontrarevolution . Kerenski er flygtet forklædt som Matros. Vaabenhvile kan ventes. Lenin er Herre. Men Kejser W. vil ikke slutte Fred med et Parti... - Ja, saadan lød Efterretningerne; og fra den øvrige Verden intet. Vort Fædreland

kunde jo have oplevet meget i de 14 Dage, vi intet hørte saa langt borte fra. Det var som at sidde bag nedrullede og tætte Gardiner og intet faa Lov at se. - Nu kommer Posten igen. Det blev saa til 14,000, der begravedes i Moskva forleden . - - Ja, der har vi, som kan huske Alexander 2.s Mord og lidt har fulgt Nihilisternes Færd siden da, gaaet og skælvet for, hvilke forfærdelige blodige Ting der sikkert maatte ske, før Rusland naaede ud under Frihedens Sol. Og saa overraskedes vi af den næsten ublodige Revolution af Marts 1917. Skulde det virkelig kunne gøre det ? Det var i de Dage, Gustave Hervé skrev i sit Pariserblad: Det er jo til at blive gal af Glæde over! Følte vi ikke alle noget lignende? Vi vidste jo nu ikke, at saa ublodig havde den heller ikke været. - - Men saa kom det i November. Og der er sagtens mere endnu. Naar Bolshevik-soldaterne i Tusinder er sluppen hjem og er bleven vaabenløse, slaar Kosakkerne contra, og saa gaar den vilde Dans paany gennem Gaderne; thi Bolshevikerne kan ikke regere. De sætter uvidende Soldater paa ansvarsfulde Poster. Vor General er bleven afsat idag, og for nogle Dage siden valgte Byens Arbejder- og Soldaterraad vor Starschi (Sergent), en skikkelig Karl med et tungt Tjenestekarle-ansigt af den Type, der nu næsten er forsvunden hjemme, til at have Opsyn med vor Oberst. Gør denne ikke sine Sager efter Ønske, blir han ogsaa afsat. Men Starschiens første Forlangende var saare fornuftigt og rimeligt: Hidtil havde han Dør om Dør med Fangerne haft det usleste Hummer, iskoldt og uhyggeligt, saa han fik Lov at sove paa Ovnen i det Køkken, hvor en sønderjysk Fange (Kokken) bor; denne Dansker tog sig altsaa ligefrem af sin egen Vogter! Nu forlangte og fik han et skikkeligt Værelse. Ligesaa selvfølgeligt, som det at passe paa en Oberst er urimeligt. Men saadan blandes ret og vrangt vel netop altid i en Revolution, - Iøvrigt har her været Ro i vor By. I de værste Dage kom Stadens Godtfolk til en af de danske Fanger, som er Kleinsmed: Han skulde gøre deres Pistoler i Stand. Men de naaede ikke at faa dem i Brug. - I disse Dage foregaar Valget til den grundlovgivende Rigsforsamling. Men det er jo rigtignok under bundløst forvirrede Forhold. Ingen Regering eller 3 - 4 Regeringer ! Sender man et Øjeblik Tanken tilbage til vort tilsvarende Valg hin Oktoberdag i 48, faar man for Modsætningens Skyld Trang til endnu en Gang at synge: Lykken lægger med Danmark Skjul. Vor Martsrevolution kostede et Folketog, som med Folkesang om "Danmark dejligst Vang og Vænge" gik til en Folkekonge, der allerede havde opfyldt det Ønske, som Zaren her trods Telegrammer og Bønner end ikke svarede paa. - Her brister nu alle bindende Baand. Og mens Fjenden kommer nærmere og nærmere, stiger den indbyrdes Kamp, saa man jo maa mindes et af Historiens tungeste Blade: De romerske Legioner omkring den elskede og dog forskudte Stad, der efter det religiøse Selvmord begik det borgerlige. - Maatte det gaa bedre her! Maatte Rusland kende sin Besøgelsestid, samles igen og ende med at lægge to Lodder i Krigens Vægtskaal : Frihedens og Sejrens ! -

Tirsdag. - Idag er saa sket det, jeg antydede igaar: Baade Oberst og Kommandant er bleven afsatte. En Afdeling Soldater, hidkommen for at holde Orden ved Rigsdagsvalget her, har besørget det, iøvrigt paa en meget fredelig Maade. Men Obersten syntes os en Stadsmand : 2 Gange ved Fronten, 2 Gange saaret, 1 Gang kvæstet og nu ansat ved denne Retrætepost, som han tog sig af med Iver og Omtanke, - forekom det da os. Nu sidder ham med Kone og 7 Børn uden Stilling. En af hans Skrivere er bleven Oberst , og en Soldat er bleven Kommandant. Men deres første Gerning imorges var at gaa ind til de danske Fanger og spørge, om de fik nok at spise, og om nogen havde forulempet dem, for saa skulde det straffes. - Det er det lykkelige og smukke ved vore sønderjyske Landsmænd: de bliver afholdte allevegne, hvor de kommer hen, af deres Arbejdsværter som af deres Vogtere; de er voksede op under alvorlige, tankevækkende Forhold, og det har i Forbindelse med alm. dansk Kultur sat gode Mærker.

Hvor det dog hurtig kendes paa et Menneske, om han har levet med om saa kun èn stor Tanke, f.Eks. Kærlighed til sit Land. - -

Det gik altsaa meget fredeligt med vor lille lokale Omvæltning. Men alligevel - gaar det an med en saadan Venden op og ned paa alting i hele Riget? Og en saadan Kamp af alle mod alle, hvor enhver synes at ville sit eget, og hvor Samlingstanker og Offertanker - alt det, som holder et Folk i Live - ikke synes at kunne trænge igennem. De slaviske Folks historiske Ulykke gentager sig nu i stor, moderne Stil : Manglen paa Evne til Sammenhold. Man maa mindes, hvordan det russiske Rige blev til i Aaret 862 : Stammerne havde sønderslidt hverandre i uophørlige Kampe. Da besluttede nogle af dem sig til at hidkalde Varegerne. "Lad os søge en Fyrste, der kan regere os og dømme os i Overensstemmelse med Retfærdighedem." Saa sendte de Bud til Sverige til Rurik : Vort Land er stort, og alt er der tilstede i Overflod, men Orden og Retfærdighed savnes; kom derfor, tag det i Besiddelse og hersk over os ! - Lignende Røster kan høres nu; men Tankerne søger i noget sydligere Retning. Og saa vil de jo alligevel ikke, naar det kommer til Stykket, have en fremmed Kejser til at ordne deres Land. De ved vist ikke ret, hvad de vil. Passer hin frygtelige Folkesykologiske Lignelse nu igen : Med hvem skal jeg ligne dette Folk? De er som Børnene paa Torvene (Math. 11, 16). Det er saa yderst forskellige Indtryk,man faar af Russerfolket. De store Hovedstæder med den hidsende Tale og let bevægede Mængde kan nok ligne hine lunefulde Børn uden dybere Villen. Men ser man saa paa den Bondeskare, der flokkes paa Torvet i en lille Købstad, faar man et sundere Indtryk : godlidende og aabne, men ogsaa djærve Skikkelser, der nok ved, hvad de vil, og kan slaa fra sig, om de gaas for nær. Nu, de har faaet deres Vinterdragt paa, minder de en om Frølichs Tegninger af vore gæve Fædre. Men saadanne fandtes vel ogsaa i Galilæa i gamle Dage. Er det her som hist Hovedstaden, der bliver Landets Skæbne ? Man skulde dog tro, at dette store, uopdyrkede og for saa vidt ogsaa uforkludrede Bondefolk maatte være for godt til at gaa til Grunde og kunde retledes til Landets Frelse i Nødens Tid. - Men Kerenskis Saga er maaske ude. I saa Fald er denne, nu saa forhadte Mand dog vist værd at kalde en storladen, tragisk Skikkelse, en af de mange, Historien udvælger til at lide mere for sit eget Folks Fejlgrebs Skyld end for sine egne, og som bærer Smerten med ædel Værdighed i den dybe Bevidsthed om et mægtigt Misforhold mellem Skyld og Skæbne. Han vilde i Foraaret saa Vaarens lunende, grødefulde Frihedsvind, han mente ogsaa at gøre det,og haabede at høste Ansvarsfølelse og Offersind. Glæde over Rusland og deraf voksende Kampkraft paa alle Fronter til en lykkelig Fred. Men han kom til at saa Anarkiets Storme , og nu høster han en altomstyrtende Hvirvelvind. Mon nogen er dybere skuffet end han ? -

- - Det er saa sparsomt, hvad jeg endnu har faaet at vide fra de to Hovedstæder. Dog har 2 Breve fra Moskva kunnet meddele, at alle Danske der var i Behold. Derimod er muligvis de Officerer, jeg hidtil har haft med at gøre i Krigsfangespørgsmaal, bleven afsatte. I saa Fald kan jeg nu begynde forfra. Men med den Mulighed for Øje har jeg allerede den første Dag, Postgangen igen var i Orden, sendt ny Lister og Breve til begge Steder og bedt mine Hjælpere gaa op og fortælle dem Lejrens Historie. Men De forstaar, at forvirrede Forhold giver sildige Resultater. - -

Men midt i al Uroen og alt Mørket skinner saa dog for os 35 Danske et lille, roligt Lys hver Dag i Form af fredeligt Arbejde og hver Aften i St. Jørgens Kapel (som en tænksom Kvinde derhjemme træffende har kaldt vor lille Kirke). Vi har det saa godt sammen og samles stadigt om de Ting, som hører Danmarks Rige og Guds Rige til. Og det mildner de fattige Fangekaar, som nu er saa fattige, at de, hvad Føde angaar, snarest maatte kaldes "Vand og Brød" , hvis ikke Penge fra Danske i Rusland havde gjort os det muligt at sætte lidt Kødsmag paa Vandet 3 Gange ugentlig. Af de Penge, jeg fik i Petrograd, giver jeg Fangerne 100 Rubler om Maaneden; for dem kan de

faa en god Suppe hver anden Dag og et lille Stykke Kød til. Det liver altid op, selv om det ikke mætter ret langt. De fleste arbejder i Byen og tjener der lidt; men det rækker næppe til den nødvendigste Fornyelse af Klæder, og Arbejdet vækker jo ogsaa mere Appetit. Alligevel er det godt; thi Tiden gaar saa meget bedre. Nylig sendte Konsulen os 30 Par Benklæder fra svensk Røde Kors; men de 12 synes rigtignok andre Ben at have haft Brug for; vi har i alt Fald kun faaet 18; men godt saa. Og de 30 Faarepelse har afvæbnet Kuldens Magt; saa iaar behøver de ikke at fryse som ifjor. -

Fornylig fandt en af Fangerne paa en ganske særegen Sysselsættelse. Peder har ikke megen Hu til Bøger eller de Dele; men han er desto mere fingernem. I Sibirien var han hos et dansk Slagterfirma og lærte d'Herrer lidt af Kunsten af. I Sommer har han været paa Landet hos en Bonde. Nu var han kommen hjem, og Tiden faldt ham noget lang. Men en Dag kom Slagteraanden over ham. Thi akslede han sit Skind d.v.s. sin sibiriske Pels, gik op i Staden, solgte den for 140 Rubler og købte for disse Penge 2 Føl, en Plag og en bedaget Ganger(der er altsaa da noget i Rusland, der er billigt!) Og i 14 Dage lavede han nu Pølser fra Gry til Kvæld og holdt stort Udsalg til alle lysthavende Fanger : Sydslaver og Tjekker, Østerrigere og Danske. Mon nogen Mester ved "Nicolaj" nogensinde har haft Forretningsforbindelse med saa mange Nationer? ! Men et vittigt Hoved i Flokken fandt da, at ogsaa en af Huderne burde have en god Anvendelse: "Husets" yngste, vores alles Kæledægge, lille Jens Dragon skal have en Gyngehest af den til Jul, og saa skal han ihukomme sine Krigerdage og ride en Attaque, saa Jorden skal ryste, og Verdens Udseende forandres. Læg nu Mærke i Juledagene ! Hvis der hænder noget særligt, saa er det den danske Jens, der tager sig et Odinsridt gennem Landene, ledsaget af spydsvingende Valkyrier! - -

Ellers er vi til Hverdagsbrug meget fredelige. Naar Byens 15 Kirker har ringet Aftenen ind med deres mange og mangetonede Klokker, og den tarvelige Aftensmad er spist, samles vi i Kirken og drøfter Dagens sære Tildragelser, ankomne Aviser og Breve fra Hjemmet. Saa faar vi et Foredrag eller en Oplæsning og holder vor Aftenandagt med Hoffs altid friske og rige Bog, og saa kan vi i Reglen skilles med en lille ny Forsyning af friske Tanker og godt Mod til den kommende Dag med dens fangegraa Ensformighed og magtesløse Længsler.

Jeg har nylig, i Tilslutning til Foredragene, læst "Hakon Jarl" for dem, en Akt pr. Aften. Den faldt særlig godt ved dem; jeg kunde mærke, de længtes. Den bliver heldigvis ogsaa ved at være ny for mig selv, hvor tit jeg end læser den. Men en ganske egen Aktualitet kom der over én Replik : Det virkede med en sær Sandsynlighedens Magt, da vi en af de værste Revolutionsaftener hørte Olaf Trygvason sige til sine unge Frænder:Jeg drog, som I maaske har hørt, fra Irland - til Rusland; Valdemar,min Fosterfader, er død, og Landet i Urolighed! -

I Reglen har vi mindre højpoetiske Ting for, ogsaa saadanne som kan give Anledning til Samtale. En Aften bragte jeg Afholdssagen paa Bane; da blev Flokken lige saa livlig, som det lader til, Forbuds- og Frihedsfolkene er derhjemme for Tiden. I Fortsættelse deraf skal jeg en Aften med det første læse en udmærket Artikel fra "Hovedstaden" af en "Vestjyde", hvis Navn jeg gættede, alt imens jeg læste den første Gang. Det gør et eget Indtryk saa langt fra Hjemmet pludselig at se sine egne Vindeverrer og saa at se dem saa omhyggeligt blankede. Et lille Stykke Danmarkshistorie af hjertelig Slags. - - Men mest er det vort Fædrelands Historie i dette Ords almindelige Betydning, vi samles om. Den trænger de til, og den længes de efter; thi i Skolen derhjemme fik de jo intet. Lad mig slutte med det, vi havde for iaftes, saa bliver Brevet da først up to date. Vi fik Hjerterne varme af Beundring for en af Danmarks ædleste Konger, hin højsindede, offervillige Kong Magnus, som, endda han var Nordmand og kun 19 Aar gammel, værgede Sønderjylland saa vel, at han i et af de betydningsrigeste Slag, der er kæmpet paa dansk Grund, St.Nikkels-

slaget paa Lyrskovshede, tjente sig det skønne Tilnavn: Den Gode. - Da denne Sejr over Venderne ogsaa kom Tyskerne tilgode, kunde en vis Kejser saare passende tage sig et Ridt til Skibelund Krat, læse paa Magnusstenen de 4 skønne Linjer, som lever i hvert ægte dansk Hjerte i Nord og i Syd - og saa gøre dem til Virkelighed :

Magnus, tvende Rigers Pryd!
Unde Gud din Kongesjæl
at se Danmarks Grænsepæl
atter rykket frem mod Syd !

Den Dag, det sker, vil der atter ringe Klokker i Luften som hin Morgen over Lyrskovs Hede : Fra Klokken "Glad" i det gamle Nidaros - thi Nordmændene vil glæde sig med os - til den sydligste, hvor Danske bor; Bryllupsklokker til Ære for dem, som holdt trofast ud, saa de faar Lov til at være sammen, som Hjertensgerne vil sammen være.

Saa holder vi et Høtte, som aller før er nøwn,
vi bliwer glaj, som vi aller er bløwn !

- Glædelig Jul !

N.A.J.

R IV

Maa ikke offentliggøres ,
ej heller refereres i Breve .

Nyt og gammelt .

Arbejdet har i de sidste 2 Maaneder desværre maattet gaa med mindre Regelmæssighed end før. Ikke fordi Landet stander i Vaade, thi det volder os endda ikke saa megen Fortræd, mærkes mest paa den utilstrækkelige Ernæring og saa den daglige Uro og Spænding, der er over alle, som har Hjertet lidt med i disse Begivenheder, hvor en Kæmpe vaander sig under Skæbnens tunge Slag. Nej, men af den meget lille og ringe Aarsag,at flere heftige Sygdomsanfald har tvunget mig til at ligge nogle Gange. Lægerne vilde have mig hjem, men jeg kunde ikke finde Fred i en Beslutning derom, og saa blev jeg. Det havde vel iøvrigt været mindst lige saa livsfarligt at forsøge en Rejse under nærværende Forhold . De, som ikke har prøvet det, ved ikke, hvad det vil sige ved Vintertid og Krigstid at komme frem pr. Bane i dette Land. - Nu gaar det da ogsaa nogenlunde med Kræfterne igen. Og her er saa - efter Anmodning - lidt Tilbageblik paa Arbejdet i den senere Tid.

Vi begyndte det ny Kirkeaar med en Altergang, i hvilken 28 af 34 deltog, snarere for mange end for faa efter mit Skøn over Troens Tilstand hos denne lille Flok; thi det har jo vist endnu sin Rigtighed, hvad Paulus gik og iagttog i Korinth og derfor indflettede i sit Brev til Thessalonika : Troen er ikke alles Sag. Og i et Land under Fremmedherredømme (Sønderjylland) med Livets Ord forkyndt for det ellers saa modtagelige Barnesind i et for Hjertet dødt Sprog vil hin apostoliske Iagttagelse nødvendigvis komme til at passe kun altfor vel. Det kan ikke siges for tit, at "Modersmaal er vort Hjertesprog, kun løs er al fremmed Tale; det alene i Mund og Bog kan vække et Folk af Dvale". Kun hvor det bruges, opfyldes hint Vers af Skolesangen: "Der skinner en Sol i Lys og Løn, hvor Aand har Mund og Mæle; som Fugle smaa, naar Skov er grøn, da kvidrer Barnesjæle " .

Derfor skal vi baade nu og siden fare i Mag, gaa til Værks med forstaaende Langsomhed og Læmpe. Ogsaa overfor de hjemmetyske Toldere, der faldt for Magtens Fristelse og fik Sind og Sand forvirret. De trænger, som Tolderne i gamle Dage, mere til Deltagelse end til Dom. Jeg ved lidt om, hvad der kan naas ad den Vej. Lad os dog nu ikke ved ny Bommerter paa Forhaand gøre Kløften end dybere og saaledes vanskeliggøre Fremtidens Gerning (for ikke at nævne det aller farligste, vi kunde afstedkomme); den kan blive vanskelig nok endda. Et er at vinde et Land, et andet at vinde Folket. Eller begik vi ikke Bommerter nok i Tiderne før 64 ? Skal vi da aldrig blive kloge ? Ikke før kristelig Alvor lærer os et gennemført Frisind (se "Kloster"-Bevægelsen mellem 50 og 64); et Frisind, der lykkeligvis ikke med ringeste Gran formindsker vor Trang eller Evne til at se paa de trofaste og gode Danske med Beundringens store Glæde.

Ja, undskyld disse Sidebemærkninger. Det er gamle Ængstelser og gamle Tanker, der er bleven ny i mig ved given Foranledning hjemmefra. Og saa maa de frem, selv om man risikerer at blive lige saa ringe forstaaet som tidligere. ---------

----- Advent kom, og Advent gik med alvorlig Sygdom - en god Gave til personlig Forberedelse til Jul, til bedre Modtagelse af den "fuldkomne Gave", som man dog aldrig lærer at modtage godt nok.

Juleaften manglede vi hverken Juletræ eller Julemad eller Julebørn. De sidste stod i en lille Klynge udenfor vor Kirkesal og ventede i spændt Forventning. Da jeg kom over og vilde gaa ind, stormede de om mig : Pastor, moschna ? Maa vi komme med ? Og med kom de, og bag over gik de af Forundring, Sergei med de kække, spil-

lende Øjne, Vladimir med sine lyse, nordiske Krøller, x) Cimma med pigelig Undseelse, og hvad de alle hed. Snart gik de i Krans om Træet og slugte det med Øjnene, medens vi andre gik i Kredse udenom dem og sang vore danske Julesalmer. I en Pause skulde de da ogsaa vise, hvad de kunde, og stemte op med en nyfødt - Revolutionssang ! Salmer har de ikke; Ordet Salmebog kendes næppe paa Russisk. - I en anden Pause læste jeg Lukas' Juleevangelium og gjorde opmærksom paa, at efter Aarhundreders Forløb var nu atter Bethlehems Marker og Jerusalems Porte i en kristen Nations Hænder - et Haab om bedre Tider for de hellige Steder.

Vor Kirkesal maatte ogsaa være vor Spisesal og vort Køkken. Da Fangerne til Hverdag smaasultede i den Tid, vederfores der vort stegte Flæsk og Sagosuppe mere end almindelig Retfærdighed! Og det var meget fornøjeligt at se. Men da Skinke kostede 4 Rubler pr.Pund, en Snes Æg 6 Rubler og alt andet i Forhold, Julegodter ogsaa, vil man ikke forundres ved at høre, at Aftenen kom op paa nær 250 Rubler; og saa var det endda knapt, Maden slog til ! Vi havde bedt 3 Gæster med: vor 22aarige Bolschevik-Kommandant (Rekrut for 1½ Aar siden!), en tjekkisk Fange og en polsk Fange, som vi begge har en Del med at gøre i det daglige, og som ud fra deres egne Hjemmeforhold har god Forstaaelse for vor Sag. Jeg havde Polakken ved Siden af mig; han fortalte mig om Tilstande og Forhaabninger i prøjsisk Polen, ganske i Stil med hvad vi kender andet Steds fra. En sindig og forstandig Mand, der tænkte, før han talte, og for hvem Frigørelsen var en dyb Hjertesag, fordi han saa Folkegdelæggelsen under de nuværende Forhold. Vi mindes alle den polske Skolebørns-Strejke for nogle Aar siden. Ja, der er langt endnu til Fred paa Jord og Fryd paa Jord. Det føles stærkest en saadan Aften.

Skønt jeg lige var staaet op fra et flere Dages Leje og ikke maatte "tale", dristede jeg mig dog til at "fortælle" en kær Julehistorie, brugt ogsaa for 2 Aar siden i Frankrig, og slap fra det uden Efterveer. Men saa gik jeg hjem, og Fangerne fortsatte med Sang og Samtale ved et Thebord, hvor en af dem i en lille velformet Tale sagde de - efter 3 Aars Fangenskab - beundringsværdige Ord : Det gør ikke saa nøje med et Par Aar endnu, naar blot vore to Haab opfyldes: at vi selv kommer hjem, og at vort Land kommer hjem. - "Som Fange og dog fri", siger Apostlen. -

Juledag samledes vi om Johannes' Juleevangelium, der begynder paa Evighedens lyse Høje og ender i Jordens mørke Dale med det trøstelige Ord som Midtpunkt : Saa mange som ham modtoge, dem gav han Kraft til at vorde Guds Børn. Kraft - det er det, man skal naa til at savne. Det lykkes saa let, naar man "ligger og sygner paa Sneens Lagen, fryser og føler ens Kraft er omme ...". Kan Verden ikke føle det i disse Aar, hvornaar mon da ! Skulde ikke disse 4 Krigsaar være som 4 Adventsuger med Ydmygelse til ny Jul ? "Men da den følte, dens Kraft var omme, da først lod Herren sin Sol nedkomme, da først kom Jul". - Som om Livet omkring os skulde gøre en hurtig og tydelig Illustration til denne vor Kraftmangel, kom lige efter vor Gudstjeneste en af Egnens ansete og dygtige Mænd ilende herned i stort Sindsoprør: han var skiltes fra sin Kone i heftig Vrede, kunde ikke holde Hjemmet ud længere, havde fyldt sin Tegnebog med 10,000 Rubler og vilde nu flygte langt bort ! Ja, vi behøver jo iøvrigt ikke at gaa udenfor vort eget Bryst for at finde Beviser paa den manglende Kraft; men dette kom saa underlig brat og voldsomt. Det jævnedes dog i de følgende Dage. Men et er jo ganske vist at"jævne", et andet at "vorde Guds Børn"; dertil maa der Kraft, og den maa hentes med Troens bedende Hænder. Den lille Tildragelse er som et Billede - og derfor kan den fortælles - paa Sammenbrudet eller Opløsningen i det store, russiske Folkehjem. Her trænges baade til Folkegenfødelse og

---

x) Apropos Navne. Russerne bygger endnu deres Navne paa den smukke Maade, som da vi i ældre Tider ret forstod og (i alt Fald Adelen) øvede Navnebygningens skønne Kunst. Som vi den Gang sagde: Knud Henriksøn Gyldenstjærne og Anna Corfitsdatter Hardenberg, siger de Vladimir Dimitrivitsch Tuschnjakov og Cimma Dimitrievna T.. - for at nævne mine smaa Venner her fra Huset.

Kirkefornyelse. Men hvilken Kraft vilde saa ikke komme til Udfoldelse i dette Folk med dets dybe religiøse Anlæg!

Anden Juledag fik vi en lille Forskrækkelse lige før vor Gudstjeneste, idet 3 Mand af det bolsjevikiske Soldaterraad kom og vilde tage Kirken fra os til Kaserne. De lod sig dog sige "indtil videre", og vi har ikke siden hørt fra dem. Vort Møde kom ogsaa til at ende med et lille Uheld. Fangenskab aarevis har paa saa mange Maader svækkende Indflydelse. Tænk blot, hvad det vil sige, at Mænd maa leve uden den dannende og dæmpende Indvirkning, som gode Kvinder - Mor, Hustru, Søster - øver paa dem. Saa ogsaa dette, at de efterhaanden faar altfor lidt at tale om. Saa griber de let til det temmelig tomme Snakkerads, der kan føles lidt vel tomt umiddelbart efter en Salmetone.

Da vi 3. Juledags Aften samledes til "Julestue", maatte jeg, i Erindring om Gaarsdagen, sige et lille Ord om den rette Tone, hvilket et Par følte sig truffet af og gik, mens de andre saa taknemlige ud. Naa, dette er naturligvis forlængst klaret. Det nævnes ikke her hverken for at dadle eller rose, men for at hjælpe Læsere til at se sandt paa os. Vi er ikke i Anledningaf Krigens Alvor og Hjemlandets Sorg bleven til sjældne Mennesker, ej heller ved Fangenskabets Tryk bleven til lutter Modfaldenhed. Denne findes i mange Lejre, men - takket være bl.a. det meget gode, der naar os hjemme fra - ikke meget i Flokken her, om end den naturligvis er en ret hyppig Gæst paa kortere Besøg.- Aftenen gik under megen Munterhed. Vi var Børn paany, der kunde lege Blindebuk, trille med Laag, give Panter og løse dem under stor Jubel, især naar en blev dømt til at kysse en anden, hvor denne i Forvejen ved Lov og Dom var bleven sværtet paa Kinden! --

Paa Aarets sidste Søndag Morgen fik jeg et meget opmuntrende Brev fra Petrograd : Nu var der Udsigt for os til at komme ud til en norsk Godsejer, der havde bygget Barakker paa sit store Gods (ved Kasan) til 80 Fanger og havde sund Sysselsættelse til dem ved Savbrug og vilde yde dem al tænkelig Omhu. Haabet vaagnede paany i mig om, at vi derhen ogsaa kunde faa de mange spredte Landsmænd samlede, som der nu i Aar og Dag er arbejdet saa meget paa, og hvor vi alle kunde faa næsten hjemlige Forhold: bedre Kost, Bolig o.s.v. Det faldt saa underligt sammen med Søndagens Fortælling om den gamle, i megen Venten prøvede Simeon, saa da vi efter Gudstjenesten drøftede de ny Udsigter, gik der en løftet Stemning gennem os. Det nynnede i os : Din Ventetid er omme!

Dog, dette Haab skulde gaa itu som næsten alt andet i den Retning. Lidt ind i det ny Aar fik vi Meddelelse om, at Godsejeren var forjaget af Bolsjevikerne fra sit Gods og nu selv en hjemløs Fugl.

I det hele begyndte det ny Aar trangt nok. Jeg fik nyt Sygeleje, og Fangerne, der længe havde maattet nøjes med 1 Pund Brød daglig, fik i flere Dage næsten intet. Saa maatte de ud at fægte ! I flere Dage gennemstrejfede de fleste af dem de nærliggende Landsbyer, som Tiggermunke i gamle Dage, og havde da ogsaa Held til at faa noget i Posen. Til al Lykke fik de just i de samme Dage fuld Ret til saadanne Udflugter. Frihed mangler her i det hele ikke paa. De kan indenfor en vis Begrænsning færdes uden saa meget som at skulle spørge om det. Et Par tog endog saa langt bort (til den enes Sommer-Arbejdsgiver), saa de efter endtBesøg blev kørt til Stationen og kom hjem med Toget som andre Frimænd! I de samme Dage var uheldigvis ogsaa mine Penge til fælles bedste ved at slippe op, og det meste af Januar gik, før en ny Forsyning fra Petrograd naaede herud (Man maa have privat Bud, Posten er for usikker). Da saa i det samme God'lav ogsaa vort Kasan-Haab brast, var vi ved at komme ned paa Frysepunktet. Dog - vi naaede igennem. Pengene kom, Brødet blev atter rigeligere; de fandt paa at slagte Heste (12 - 14 Rubler pr.Stk., og saa kan Huden endda sælges for 8 Rubler!), og der aabnede sig Mulighed for at faa nogle af Fangerne ind til de 2 Hovedstæder. Modet steg igen. "Immer det dages dog paany, hvor Hjerter Morgen vente". Senere har Brødet rigtignok i nogle Dage været uspiseligt (Bygbrød, hvor Avner og Skæg var malet med! Det lignede Solsikkekager og var vist især egnet til at give Blindtarmsbetændelse), men vore Penge sætter os nu i Stand til at "faa sat Katøfle", som det hedder paa Sønderjydsk, og saa gaar det godt endda. Man skal i det hele aldrig tage sig Skuffelser

for nær; der kommer gerne en god Løsning siden. Allerede i Sommer var der Tale om Kasan-Godset. Havde vi taget mod Tilbudet den Gang, var vi nu ved Midvinter bleven jagede bort med Ejeren selv og kunde være omkomne i Uvejret. Men man skal derimod passe paa ikke at glemme at bede ogsaa den Bøn : Giv os idag vort daglige Brød !

Saadanne Forhold giver rig Lejlighed til at prøve baade sig selv og andre, gøre sjælelige Iagttagelser. Stormen røber Træerne: et vælter; et andet vakler, men naar at faa fat igen; et tredie suger sig dybere ned og blir bare stærkere. Vi har Eksempler paa alle tre. Hans var for et Aar siden ved at blive helt sær af Fangenskabet, pirrelig - uomgængelig - tung. Saa greb han Ordet og holdt ved en Tid lang, men nu er han ved at bukke under for de tunge Tanker paany og unddrager sig selv Ordets Støtte, han, som trængte allermest. "Sindet bøjer sig ned tilsidst, ved ikke, hvor det skal Modet tage". Eller Modløshed blir-hos andre - til Ligegladhed. Søren er nok født med en Portion Stivsind og Heftighed, men har i Fredens Dage søgt vore Skoler og faaet godt Øre at høre med og godt Udbytte. Men Fangelivet slider. Ogsaa han var ifjor ved at falde i Stormen, men greb saa med dyb Tak den Hjælp, der tilbødes. Da vi fik vor Kirkesal indviet, var han den gladeste af dem alle, paatog sig at holde den ren og varm og gik syngende derover hver Formiddag. "Vi har det saa godt" var hans stadige Omkvæd. Men en skønne Søndag kommer han for sent op, faar for sent fyret og for tidligt lukket; det gav Gaslugt; vi maatte opsætte til Mandag. Ingen bebrejdede ham dette Uheld, men han havde selv det Uheld ikke rigtig aabent at tilstaa det, og dette pinte ham, saa da han om Mandagen ogsaa er lidt sent oppe, og 2 andre derfor gik over og fyrede, kom Blodet i Kog, Skænderi og Vrede, og Søren forsvandt fra vore Møder! Det blev 3 Ugers Drillerier og hemmelig Længsel; men Søren kunde ikke komme over det døde Punkt. Men hans Sorg og Længsel voksede stadig. Igaar havde jeg en Følelse af, at Bylden var moden, gik over og skar den, og ved vore 2 Møder i Dagens Løb sad Søren igen paa sin vante Plads, stille - hjertensglad. Men mon det var bleven saa svært at faa Maskinen i Gang igen under sunde Hjemlivs-Forhold ? Næppe ! - Saa har Jens - det tredie Eksempel - det paa en lykkeligere Maade. Opdraget i et godt Indre Missions Hjem har han faaet de gode Toner fat i tidlig Alder, men rigtignok faaet mere af dem, end han havde Brug for, og ogsaa paa en lidt anden Maade end hans Natur følte sig dragen af. Men plantet var han bleven, og Krigens Storme tog ham ikke. Og nu synes det, som om hans unge, kønne Træ bliver vandet just efter sin Naturs Behov. Igaar Eftermiddag kom han som saa ofte herover og sad og snakkede. Men denne Gang blandede der sig i hans Tale forlegne Glædestaarer af Tak for, hvad han faar her. Tilgiv mig, jeg nævner det; det er visselig ikke udaf nogen daarlig Trang, men for at kaste nyt Lys over hin gamle Sandhed: Den, meget har, skal mere gives; den, intet har, skal endog det fratages, han har. Det første gælder Jens, det andet synes at gælde Hans. Han, som netop trænger til al det styrkende Ords Støtte, unddrager sig selv denne. De stærke bliver stærkere, de svage svagere, naar Stormen gaar hen over dem. I Frankrig kunde jeg iagttage det med Krigens Storme (Fangerne der var saa nylig kommen ud af dem); her er det Fangelivets Storme, der virker. Jo længere det varer, desto forskelligere bliver da Fangerne allevegne, og det indbyrdes Samliv og for saa vidt ogsaa Arbejdet blandt dem vanskeligere. x)

Alligevel tør vi af nære Grunde ikke ønske Freden altfor snart. Tanken om Separatfred faldt som en Granat i vort lille Samfund og

---

x) Paa et Brevkort et Par Dage senere skriver N.A. Jensen: "Nævn intet i Breve hertil om de smaa Skavanker, jeg omtalte ved Flokken i sidste, store Brev; det vilde let falde i urette d.v.s. rette Hænder, og bør helst visne i Tavshed. Omtale kunde skade det indbyrdes Forhold. Bedst jeg slet ikke havde nævnt det, selv om det kun skete for at belyse Fangenskabets slidende Evne. Det er jo glemt, naar det er forbi, hvis det saa ikke nævnes mere ".

N.H.Rasmussen)

havde samme Evne som Krig og Fangenskab til at aabenbare Hjerternes Raad. Det, der blev sagt af en i Flokken Juleaften, gælder dog langt de fleste. Det er ikke Freden i sig selv, vi higer efter, men "Fredens Frugter".

Men svækkes og sløves saaledes de svage, er dette intet mod, hvad vi kan iagttage hos andre. De skiftende Hold Østerrigere, vi har her, ser gennemgaaende forfærdelige ud. Sløvsind, Slapsind, Vildsing. De sidder og spiller Kort Nætterne igennem, spiller Klæderne af Kroppen og bliver rasende til, om nogen vil hindre det. Forleden Aften bad den vagthavende Russer 2 Magyarer om at holde op, der skulde slukkes og være Ro for de andres Skyld (Sønderjyderne er i samme Soverum). Men de lod sig intet sige, gav ham nogle ordentlige Klask i Ansigtet og brækkede hans Gevær itu. Nu "brummer" de og svælter, som Ørnen i Bedelund, den grumme, over sin Vinge. Men hvad hjælper det ? - -

Om Forholdene her ellers faar De gennen daglig dansk Avis sikkert mere at vide end jeg, i alt Fald i visse Retninger. - Russisk Jul ligner vor med Juletræ og Festligheder. Men i Stedet for, at "nu sjunge hver, som sjunge kan", og det er hos os jo snart hvert Barn, hver Mand, saa maa Russerne nøjes med at høre til, naar Præster, Munke og Nonner kommer i Hjemmene og synger 5-10 Minutter hvert Sted (foruden naturligvis Kirkesangen). En Morgen - russisk Julemorgen - kamde vi saaledes her i Huset først et kort Præstebesøg (3), saa et længere af 25 Nonner, der sang saare smukt. Morsomt at se disse hætteklædte, mørke Skikkelser et Øjeblik efter trippe i Gaasegang over Spangen hernede.

Russisk Nytaarsaften bankede den smaa Cimma paa min Dør, kom ind og tog mig ved Haand og trak mig ind til deres Juletræ; 5 Smaabørn gik rundt om det, 2 af dem forsøgte at træde en national Dans om det til Lyden fra den Grammofon, som den halvvoksne Elisabetta flittigt passede og aabenbart var meget stolt af. Jeg var iført Sivsko forneden og Begejstring forovén og havde let ved at tilgive Datteren hendes Umusikalskhed, især da hun tidligere - den Dag jeg fik mit første heftige Sygdomsanfald - havde vist, at hun havde i Hjertet, hvad hun mangler i Øret. Da ilede hun nemlig af egen Drift, midt under Hurlumhejen og Telefoneringen efter Læge, ned paa Gaden, hoppede over den islagte Flod, fandt en Slæde (til 10 Rubler!) og kørte op efter ham, at han kunde komme hurtigst muligt. Naar man er syg i fremmed Land, gør smaa Opmærksomheder dobbelt godt.

Men alt er jo ikke saa idyllisk her i Landet som et Juletræ og en Grammofon. Sult og Kulde gør daglig Dødens Høst; Jernbaneulykker ogsaa. Paa et Tog, overfyldt med Folk, der flygtede fra P. for Sulten, frøs 160 ihjel liggende paa Waggontagene. I Moskva er der Gadekampe hver Nat i denne Tid. To af vore Folk var et Ærind derinde fornylig og kom midt ud i Kugleregnen. Her i Byen har Lærerne nægtet at adlyde Regeringen, hvorfor Soldaterraadet truede med at skyde - Skolebørnene(!), hvis disse vovede sig i Skole til saadanne Folk. Det blev dog ved Truslen, hvorimod det andensteds skal være bleven til Alvor. Var dette sket her, havde vi haft Gadekamp; thi Borgerne vilde ikke finde sig i Vold og har deres Krudt tørt. Et Par Lærere og en Lærerinde blev sat fast som et Offer til de vrede Guder.

Ak ja, vrede Guder! Men om nu Guds Vrede kom over Vantroens Børn og os alle, fordi vi forvandler denne Jord til en Dødens Kæmpe-Valplads i Stedet for et Voksested for alle Livets Kræfter!- Hans Vrede afværges ikke af en "tysk Fred", ej engang af en"Forstaaelsesfred", kun af en Ydmyghedens Fred. Og paa de største Ting maa der ventes længst. Jeg hørte, for første Gang iaar, Musvitten igaar og mindedes Ingemanns Tekst til dens simple Melodi. Den Tekst maa vi, hvor haardt det end kan falde, ogsaa synge i denne Fimbulvinter ; thi en utidig Vaar, der medfører frostsorte Æbleblomster og forkrøllede Blade, er værre end Vinteren selv. Altsaa

Giv Tid! Giv Tid! den nynner glad - og ryster de smaa Vinger;
Giv Tid!og hver en Kvist faar Blad-Giv Tid!hver Blomst udsprænger!

4. Februar 1918.

R V

Maa ikke offentliggøres;
ej heller refereres i Breve.

Fra Paaske til - Paaske.

Paasken iaar faldt sammen i Dato med Paasken i 1782. Den Dag, jeg opdagede det, kom der en egen Stemning over mig. Jeg har nemlig lidt særegent tilovers for hin Paaske for de mange Aar siden. Paa den Tid levede der en Bondekone i Vestslesvig af de fromme, stærke Kvinder. Selv lykkelig ved at være en Kristen og lytte til det glædelige Budskab fik hun alt i unge Aar det Hjerteønske at kunne blive en Præstemoder. Sønnen kom ogsaa og viste sig lærenem og læselysten. Men det kneb med Penge. Omsider satte Moderen, der drev Tidens Kniplingshandel, alt ind paa en stor Sending Kniplinger, som skulde sælges i Norge. Men Kræmmeren rømte med Pengene, og nu kom der Armod til Huse. I 8 lange Aar blev det nu denne tapre Kvindes daglige Bøn, at den Herre, der sidder overlig, men ser nederlig, vilde se til sin Tjenerindes Ringhed og bringe Hjælp. Han svarede hende saa ofte, at Haabet holdtes i Live, og tilsidst bønhørte han hende. Dette skete i Paasken 1782. Hvis ikke en nøje Overvejelse ud fra foreliggende Data (bl. a. Sønnens Eksamen i Kiel) regner fejl, skete det 2. og 3. Paaskedag, v.s. 1ste og 2den April; saaledes at hun, klippesikker og straalende glad, kom ud af sit Bedekammer den ene Dags Aften og den næste Dag havde Hjælpen i Hænde i Form af en Pose Penge fra den bortrømte Kræmmer. I alt Fald skete det i den Paaske. - Den Historie havde jeg længe haft i Sinde at ville fortælle for Fangerne med hele hendes Levnedsløb og ogsaa tænkt paa Paasken som den mest passende Tid. Saa vil man forstaa min Glæde over at opdage Dato-Overensstemmelsen og min Beslutning at vælge 2. Paaskedags Aften dertil. - Men en personlig Hændelse for os skulde give Aftenen en egen øget Stemning. Midt i Januar havde en af vore Forbindelser i Petrograd meddelt os, at der ved Juletid var sendt os 2 Summer a 2000 R. derindefra. Den ene fik vi ogsaa 25. Januar; den anden saa vi aldrig eller hørte det mindste til. Efterhaanden som Februar gik, og Marts skred, maatte vi da tro, at disse Penge var gaaet tabt, saa meget mere som Post- navnlig Pengeforsendelse f.T. er meget usikker. Da Paasken kom, forekom det mig, at "der var noget i Luften, jeg vidste ej hvad". Allerede i den stille Uge havde jeg den Glæde at faa Tilsagn om et større Laan inde i Moskva, at faa Vished for nogle hidtil uvisse Penge samt at faa Meddelelse fra Staben i Moskva, at den havde sendt Bud efter 11 Fanger til os. Anden Paaskedagen kom og blev til en Begyndelse morsom-urolig, idet Fangerne narrede hverandre April ved at sige: "Jeg har lige været ovre hos Præsten, han vilde gerne tale med dig". Altsaa fik jeg adskillig Besøg i Dagens Løb! Aftenen kom, Foredraget blev holdt og faldt i god Jord. Dagen efter var der en egen stærk Glæde over mig, jeg vidste ikke hvorfor. Men næste Morgen, 3. April altsaa, fik jeg et Brev fra en mig hidtil ukendt dansk Mand i Moskva, hvori der næsten som i Forbigaaende (thi Brevet handlede ellers om andet) nævnes en Kvittering, denne Mand har sendt en anden for 2000 R. til Fangerne i Jurjef. Der er jo det første Spor af de tabte Penge !! Jeg var ikke sen til at skrive et langt Brev til ham og har senere ved Besøg i Moskva i andet Ærinde faaet yderligere Rede paa Sagen. Sporet forfølges nu videre af den nævnte Mand, og jeg tvivler ikke om Sagens Opklaring. Muligvis saaledes, at de nævnte Penge slet ikke er sendt, at hint Januarbrev har indeholdt en ufrivillig Fejl, men vi er jo ligefuldt bleven 2000 R. rigere, end vi i nogle Maaneder har troet os at være, og Glæden bliver den samme.- Ja, denne Historie skal ikke lignes ved hin Kvindes, dertil er den altfor lille, og de Penge betyder adskilligt mindre for os, end hendes betød for hende. Men at det just traf i de Dage, da vi tænkte saa meget paa hende, kunde ikke undlade at gøre Indtryk paa os. Paaskedagene havde adskilligt andet godt til os, og de havde det Budskab om Livets Tab og Livets

Vinding, som overskygger selv de største Oplevelser; men som det smaa i Reglen bliver endnu mindre ved Siden af det store, saaledes kan det ogsaa undertiden ved Tilknytning til dette blive lidt større end ellers. Og om saa Pengene selv aldrig kom, vi vilde dog huske denne Paaske, thi dette uventede Spor - givet just i de Dage - satte vore Sind i sære Svingninger.

Kort efter Paaske skulde jeg til Moskva bl. a. for at stifte det før nævnte Laan. Den Rejse giver saa betegnende Indblik i russiske Jernbaneforhold for Tiden, at jeg ikke kan lade være at fortælle derom, skønt jeg næsten nødes til at sige, som Oltidens Kryscstomos, naar han vilde prædike om visse Ting : Jomfruer, lukker Ørerne til. - Tre Fanger og jeg havde forskelligt Ærinde derind og slog Følge. De to fik Fribillet til 3. Kl. Til den tredie og mig købte jeg to 2, Kl. Da vi havde tilbragt nogle fornøjelige Ventetimer midt om Natten, kom Toget, Men ingen 2. Kl. Vogne og mere end overfyldt i 3. Vi pressede os,alle fire, ind i en 4. Kl. Vogn. Der sad Folk eller laa i tre Etager paa Brætter og Hylder, mens Resten stod som Sild i Tønde i det, der levnedes af en smal Gang. Et malerisk Syn, hvis man da kunde se noget gennem Tobaksrøg og tyk Luft. Uh ! Vi fire naaede lige inden for Døren fra Forperronen; den kunde ikke lukkes helt, og vi havde saaledes Kulde fra en Side og Varme fra en anden. Paa en følgende Station kom jeg dog ind i en 1ste Kl. Vogn, men mine tre Landsmænd maatte blive, hvor de var. Tætheden blev endnu større ved ny Indstigninger. Han, jeg havde købt 2. Kl. til, tog en Gang den ene Fod til sig; straks indtoges dens Plads af en anden Fod; han kørte saaledes længe staaende paa et Ben, det var jo for saa vidt kun 8. Kl., han nød; jeg havde da betalt 4 Gange for meget for ham! - 1ste Kl. Vognen var naturligvis ogsaa overfyldt af vedkommende og uvedkommende, men jeg fik dog en Staaplads i den lange Gang omend saare kneben. Da jeg havde staaet i nogen Tid, fornam jeg i Halvmørket en Dør bagved mig ; den syntes at kunne aabnes. Jeg prøvede. Det var Toiletværelset. Men det var ogsaa taget i Brug som Kupe, hvilket er blevet helt almindeligt nu. To sovende Soldater nød Hvile, den ene siddende paa en Sengereder-Trappe, den anden paa - naa, ja - det nedlukkede Mahognilaag; det var en ren Kæmpebolshevik af den røde Garde; thi andre Soldater har vi ikke mere i dette fremskredne Land. Døren vedblev under det hyppige Tryk at staa mere eller mindre aaben. Tanketom af Træthed gik jeg derind, lænede Hovedet mod Væggen og forsøgte at lukke Øjnene. Men heldigvis lykkedes dette ikke, thi noget efter fik vi Besøg af to kvindelige Medrejsende..... Saa maatte jeg jo til at synge Bjarkemaalet paa Russisk for de sovende Kæmper og have dem ud i den tætpakkede Gang. Det var ikke let, maaske heller ikke helt ufarligt, thi saadan en Kæmpe har altid en Pistol i Kæmpestøvlen og lader sig ikke ret meget sige. Jeg tør maaske tilføje, at Damerne var mig taknemlige.

Det er heller ikke ufarligt at komme ind til "gamle Moder Moskov med de hvide Mure", thi de farves af og til røde under de stadige Kampe. Folk overfaldes paa aaben Gade ved højlys Dag; der er ingen Politi, i alt Fald ingen,der vil udsætte sig for Ubehageligheder. En af mine Bekendte var saaledes nylig bleven grebet af et Par Banditter og havde maattet aflevere sin Tegnebog. Da jeg efter udrettede Ærinde skulde hjem med 7000 R., sørgede jeg for at have dem forvarede vel inderst inde og bad saa tillige en Bekendt følge mig til Toget, der først gaar om Aftenen. Saa hændte mig intet ubehageligt, heller ikke i Toget. Men alt ventedes inde i Moskva netop i de Dage. Det hed sig, at nu vilde Anarkisterne tage Magten fra Bolshevikkerne, som ikke længere er radikale nok. I det danske Konsulat var jeg Vidne til, hvorledes man laasede sig inde i et lille Pengerum, hver Gang man skulde til Kassen; det var af Frygt for Anarkist-Indbrud.

Saa gør det sært godt ved sin Hjemkomst at faa en Bunke Breve fra Danmark, hvor vel alt heller ikke er, som det skal være, men hvor man dog nøjes med at gø, ikke bide, og hvor der rinder saa mange, gode, lægende Kilder baade i Folket og Menigheden, om man ellers vil bøje Knæ og øse.

Men kort efter fik vi ellers Alvoren nær nok op ad os her i vort lille,danske Samfund : en af Flokken døde ret uventet Natten til d. 24. April. Krigen og et langt Fangenskab i trykkende Ensomhed

blandt Tyskere havde nedbrudt hans ikke stærke Helbred. Omsider lykkedes det os at faa ham hertil. Han saa forfærdelig medtaget ud baade legemligt og især sjæleligt. Saa rankede han sig saa kønt og viste sig at være en udmærket en. Søn af Fattigfolk i Ballum; udaf en stor Søskendflok, men alle med saa gode Evner og Trang til at komme frem baade i Haandens og Aandens Verden. Denne var Blikkenslager , havde sørget for at komme paa Højskole, havde et udmærket Øre og var den allerbedste af os alle til at synge. Han lærte os rigtig "Ingerid Sletten af Sillegjord" og manglede aldrig ved noget Møde. Men pludselig brød hans Sygdom atter op, og paa et Par Dage bukkede han under. Den sidste Aften, han levede, skrev han famlende Ordet Sønderjylland og lidt mere paa et Blad. Men 2 Dage efter maatte vi gemme ham paa en Kirkegaard saa fjærnt fra det omstridte Land. Det var et Tilfælde lig en Tanke, at han skulde komme her og lære os den Sang, der handler om trofast Gemmen og Bevaren af det, der har været som Arv fra Fædre, og om de Længsler, der ikke altid tilfredsstilles paa denne Jord, men skal naa en dybere Opfyldelse hjemme hos Gud, hvor alle de skal sammen bo, som did fandt Vej i Jesu Tro, de unge med de gamle. - Ja, der dør Titusinder i disse blodige Tider, en - det synes saa smaat, men han var nu vor og en af de bedste.

--- Nu har vi ellers næsten Sommer, og Længslerne vaagner i disse Friluftsmennesker efter at ombytte baade Barakkens Ensformighed og Høresalens Foredrag med Arbejde. Saa tog vi os en Udflugt forrige Søndag; thi saa frit har vi det, at vi kan gaa, hvorhen vi vil uden Ledsagelse. Her er overhovedet ingen Bevogtning. Her er nok røde Gardister nu, der gør en jammerlig Exercits uden Lydighed og Orden, men de har intet med Fangerne at gøre. Vi gik da ud til den nærmeste Landsby , lejrede os paa en dejlig Skrænt over Floden og samlede snart en hel Snes af Landsbyens Drenge om vore danske Toner. Ind imellem læste jeg nogle meget morsomme Breve, som en af Fangerne har faaet fra en af de Rasmussenske Korrespondenter, en lille, saare kvik 13 Aars Pige, der skriver frisk fra Leveren om sig selv og alt derhjemme. Hun er for Resten et Tip-Tipoldebarn af den i dette Brevs Begyndelse nævnte vestslesvigske Bondekone og har umiskendelig Slægtens Munterhed og Fortælleevne. Tilsidst fik vi de smaa Russerdrenge til at synge en af deresSange og lærte dem at sige Ordet Sønderjylland; sagtens første Gang det Ord har lydt i den By Kusmåtschina. Paa Hjemvejen saa vi Landsbyens modnere Ungdom i stort Tal more sig med at springe Buk og nyde Aftenens Skønhed paa den brede, selskabelige "Grønnegade". Den russiske Landsby ligger trods sin Størrelse (den er hele Sognet i Reglen) tæt samlet omkring en meget, meget bred Gade, snarere en lang, grøn Plads, der overses næsten fra alle Gadedøre. Derved samles man lettere, og denne Gade er en ypperlig Legeplads.--

Fornylig har vi haft Besøg af en dansk Mand, Udsending fra det danske Gesandtskab for at tilse østerrigske Fangelejes. Under denne sin Mission maatte han flere Gange forhandle med det herværende Arbejderraad. Et fuldstændig collegium politicum , kun at Herman v. Bremenfeld hedder "vores Selinkov" eller, som han med megen Patos atter og atter kaldte sig selv, "jeres Selinkov". Stundom var han ved at sønderrive sine Klæder af Forargelse over, hvad hans ærede Meningsfæller vedtog, saa han følte sig som en miskendt Fører (han kan nok ogsaa daarlig skrive sit eget Navn), stundom hævede han sig til de højeste Glædesudbrud over at være deres kaarne Leder. Han ledede en Afstemning paa følgende Maade: Hvem stemmer for, at vi idag skal forhandle for lukkede Døre? 22 ! Godt; hvor mange imod ? 12! Godt! Hvor mange stemmer saa for, at vi forhandler for aabne Døre? 23! Godt; hvor mange imod ? 10! Godt; altsaa : Aabne Døre! Ogsaa Raadsherrerne udi Collegiet er jo tegnede gennem dette; de stemmer gladelig for stik modsatte Ting. Oh, Holberg, om du levede endnu! Her er om ikke just en Helbroder saa dog en Fætter til din udødelige Kandestøber i Hamborg. --- Og saa er det jo alligevel franeden det ny, Fremskridtene, de friske Tanker kommer. Men "Bjerget" kan kun ikke virkeliggøre dem, blot tænke og fremsætte dem.

Naturligvis har vi ogsaa haft 1. Maj Fest med mange røde Faner og stærke Indskrifter og en Bil i Spidsen, hvori som Symbol paa det ny Rusland sad Sø- og Landsoldater, Arbejdere med deres Værktøj og

en Kvinde i rød-hvid Nationaldragt (Fædrelandet) . Men det var nok tamt i Sammenligning med ifjor (da var jeg saa heldig lige at være kommen til Petrograd).Det morsomste her var, da Ordstyreren fra Tale-Balkonen kom til at sige, mens en vældig, hørgul Manke flagrede ned over hans Ansigt:De, som ønsker Ordet, bedes komme herop paa Boulevarden - hvad jeg vilde sige Balkonen ! -

Men vi har ogsaa oplevet større Ting: Den berømte, russiske Paaske. Fangerne havde skildret den for mig i saa stærke Farver, saa jeg længtes efter at se med egne Øjne. - Paaskelørdag Aften lidt før 12 gik vi da til Kirke. Aprilsommeren var afløst af en Hundekulde; det var 4. Maj. Raketter for i Vejret fra Pladserne udenfor Kirkerne, oplyste Taarnene som den klareste Sol og dalede ned som Smaastjerner over de kirkesøgende Skarer. Vi valgte først at gaa i Domkirken. Just som vi kom, var første Messe sunget; man kom ud hver med et Lys i Haanden, en lang, tynd Væge, som man for Blæsten skjulte i den hule Haand, og saa maatte den endda tændes atter og atter hos en Naho. Præsterne kom med deres Svende, der bar nogle af Kirkens Billeder; og i den bidende Kulde maatte vi nu med blottede Hoveder vandre Kirken rundt en Gang, hvorefter det atter bar ind til Fortsættelse af Sangen. Græsk Gudstjeneste er med et Ord Sang; Vekselsang mellem Præster og to Kor, hvoraf det mindre og halvpræstelige (svarende omtrent til vor Kirkesanger) staar nede i Kirken noget til Siden, mens det større (svarende til vore Damekor) staar paa et Pulpitur. Ingen Orgel, ingen Menighedssang. Menigheden foretager aldrig andet end at korse sig, bøje sig og kysse Billeder og Krusifiks. Paaskenat bærer de tillige disse Lys og slutter med at kysse hverandre. De forstaar næppe helt, hvad der synges, men dog saa vidt, at de korser sig paa de rigtige Steder. Sangen er stor Kunst. Præsternes Bas er af en ubegribelig Dybde og dog meget kraftig. Korene er ren Operasang. Og de kan deres Ting, kan staa der og synge i Timer uden Tekst eller Noder. Aldrig Melodier, men ofte Passager af stor Skønhed. Af og til kommer de gyldenklædte Præster med de violette Fløjlsbaretter paa Hovedet ned og svinger deres Røgelsekar blandt Menigheden eller vandrer rundt med tredobbelte, brændende Lys. I det hele straaler Kirken i et Hav af Lys, mest rigtige Lys, men her er ogsaa store og skønne , gyldne Kroner med elektrisk Glød i Lysene. - Denne Vekselsang gaar nu uafbrudt et Par Timer. Men imidlertid er adskillige listet ud; om nogen virkelig andagtsfuld Deltagelse er der vanskelig Tale; man ser sig meget omkring, kan ogsaa nok praasnakke. De gaar ned i Krypten; der foregaar nemlig sidste Akt. Ja, man bruger uvilkaarlig Teaterudtryk, thi det hele minder saa meget om Kunstens Tempel. Det dernede i Krypten kan rigtignok ogsaa minde om noget helt andet : Bryllup og Bal, thi her gaar især de unge Damer i hvide Kjoler (Overtøjet er hængt hen) og de unge Herrer i bedste Toilette; eller om Bazar, thi her staar paa lange, lange Borde Kage ved Kage i deres Skaale med et løst, hvidt Tørklæde om, mens et Lys staar og brænder i Toppen af hver Kage. Disse har forskellige Former, mest som vore Søster- eller Sandkager, ret store. Hver Familie har om Eftermiddagen bragt sin Kage hid; nu skal den stænkes med Vievand, saa kan man slutte den lange Paaske med at gaa hjem og nyde sit gode Paaskemaaltid, hvor dette indviede Brød er Hovedretten (til The). Omsider slutter "Operaen" og alle samles nede i denne Kælder-Foyer, der er omtrent lige saa stor som selve Kirkens Rum. Præsterne stænker Vand paa Brødene med en Kost, stadig syngende. Venner og Kendinge giver hverandre de tre Kys, og nu gaar hver Familie med sin Kage til det hjemlige Maaltid. - Vi Danske gik i to Kirker for ret at se alt. I denne anden var der ingen Krypt, men en gammel Moderkirke lige ved Siden, næppe ellers i Brug mere; i den stod Paaskebrødene her. Sangen syntes mig endnu bedre der, navnlig maatte jeg beundre et Par Herrestemmer oppe i Koret for deres prægtige Bassang. Det er ikke Skik nu mere, at man kysser ukendte, men her hændte os dog dette, at en kraftig Herre kom hen og tog en af mine Landsmænd fast om Hovedet og gav ham hans Del, mens denne paa sit hjemlige Maal betuttet udbrød: Men ka de da aa go an ! Den lettere Ungdom er vist ikke fri for at

bruge Skikken lovlig frit. En Alvor som over vore Højtidsfester finder man lidet af. Derfor bliver ens Hovedresultat dog Skuffelse trods det, at man jo maa indrømme, at Grækerne er mere ret vendte end os i dette at gøre Paasken og ikke Julen til Aarets største Fest. Heri følger de Oldkirkens sunde, dybe Kirkelighed; de har jo ogsaa Symbolerne: Lyset og Brødet, der skal forkynde, at nu er her Lys i Gravens mørke Land, og Livets Brød rækkes Dødens hungrende og livstørstende Slægt, ligesom Broderkysset jo er apostolisk Skik som Udtryk for, at vi nu skal leve med Søskendhjerte i Fælleshjemmet. Men det synes altsammen mest at være tomme Hylstre; Livets Sommerfugl er krøbet ud af dem og flagret bort. - Men maaske bedømmer man det ikke ret, fordi man er fremmed og hverken kan Sproget eller er sjælelig indstillet paa at fejre Festen paa denne Vis.

Da jeg ved 4 Tiden kom hjem, sad Familien ved Thebordet, og kort efter at jeg var kommen i Seng, kom Fruen ind og forærede mig Halvdelen af et saadant Paaskebrød (meget velsmagende) tilligemed noget at smøre paa, som er en Sammensætning af sur, helt stivnet Fløde og Sukker m.m., samt to farvede, haardkogte Paaskeæg. Det lever jeg nu højt paa i disse Dage.

Saa sover man til omtrent Middag. Og nu er der ny Gudstjenester af mere vanlig Art, medens alle Stadens mangfoldige Klokker , flere i hver af de 18 Kirker, gaar Dagen igennem og de følgende Dage med. Luften er mættet med Malmets stærke, dybe Toner, og ind imellem klinger hurtige Slag med sølverne Klang fra Klokkerne smaa. Folk flokkes i Taarnene for at være med at ringe Højtiden ind eller slynge Budskabet ud over Lande om den største Paaske, Verden har set, og den største Tildragelse i Menneskeslægtens underfulde Saga.

Men hvor lidt dette Budskab gik i Dybden i de enkelte Sjæle skønnedes før Krigen deraf, at Gadernes Billede af Folkelivet Paaskedags-Eftermiddag og de følgende Dage; det var fulde Folk i Mængde, som travede rundt uden synderlig Maal eller Med og nok kunde gøre det ubehageligt for ædru Folk at gaa i de samme Gader, ogsaa fordi Broderkysset der kom i ny Fare for Misbrug. Nu er Ædruligheden større, men Paasken er vel ikke derfor gaaet dybere i Sindene. Det mægtige Russerfolk trænger til en Reformator, der kan tale Livets og Dødens Modsætning dybt ind i Hjerterne.

Kl. 2 havde vi Danske vor lille, stilfærdige Gudstjeneste. Det var 5. S. e. Paaske, Jesu ypperstepræstelige Bøn, hvis stærke Toner passede saare godt til Paaskestemningen i dens bedste Skikkelse omkring os.

Samme Eftermiddag skulde fire af os efter Indbydelse ud at drikke The hos vor Mælkekone. Hun hedder Kariva Dovo og bor i en Landsby en lille halv Mil herfra; Krasno Zelo hedder den, det betyder Rød-Kirkeby eller Rødby. Trolig kommer hun her hver Morgen med to store Flasker Mælk (6 Potter til 7 Rubler) og slæber ofte 50 Pund Kartoffelskrælling med hjem paa Nakken til sine to Køer. Hun er saa ærlig og paalidelig, at min Køgemester (en af disse Fanger) ofte giver hende 20 Rubler, naar hun ikke kan veksle. Saa varer de jo i nogle Dage. Men hun er ogsaa saa meget Karl for sin Mat, at naar de røde Gardere vil true hende til at sælge sin Mælk til dem, siger hun resolut Nej, den skal de danske Fanger og den danske Pope have; og bliver de nærgaaende og vil tage Flaskerne fra hende, spytter hun paa dem - et særligt russisk Forsvarsvaaben !

Kl. 4½ stod vi ved Karivas Hus, men da var hun I Kirke. Saa gik vi ogsaa derhen. En Landsby-Menighed er altid noget forskellig fra en Købstad-do. Kirken var tætfyldt. Øverst stod Børnene, saa Mændene, dernæst Kvinderne med deres klædelige Hovedtøj, et broget, ofte fint Klæde omtrent som Svenskernes. Allernederst ved Døren nogle Mænd, som nok var kommen for sent eller maaske nødig vilde frem paa Grund af deres fattige Udseende: langskæggede og langhaarede , tjavsede og magre, maaske ogsaa forslidte, skønt det i Reglen er Kvinderne, der her som i alle gammeldags Folk slider mest. Det var ~~ret~~ den russiske Musjik. - Kirken var fyldt med Billeder, hver en Stump Væg optaget deraf, Helgenbilleder i store, brede, forgyldte Rammer med drejede Søjler, medens Billederne selv for det meste havde de sædvanlige Forsølvninger, d.v.s. Skikkelserne er kun malede med Ansigt, Hænder og

Fødder, altsaa de nøgne Partier; Klæderne er af Sølv, det vil vel oftest sige forsølvet Pap eller Gibs. Alt lyste der i hvidt og gyldent; og Kirken havde paa Grund af indbyggede Kapeller, der gjorde den meget smal, et mærkelig dybt Perspektiv: Det var, som Præsten og hans Hjælpere stod saa langt, langt borte. Andagten forekom os større her; der var virkelig Alvor og Stilhed. Iøvrigt som ellers, kun naturligvis en ringere Sang, men dog et ret stort og vel indøvet Kor.

Da vi kom ud, mødte os et overraskende Syn. Alle Landsbyens Heste havde været ude at røre sig paa Agrene; nu kom de i munter Flok ind paa den store Plads midt i Byen. Denne Plads er jævn foran den højtliggende Kirke, men uddyber sig saa i Syd til en dyb, meget malerisk Slugt, hvor Vand vælder frem fra Bakkehældets Sider og risler som smaa, muntre Render frem gennem Bunden, hvor et langt Vandtrug samler dem. Her stilede Hestene ned, det var nu deres Eftermiddagsthe.

Kariva Dovos lave Stue med de vanlige tre Fag Vinduer til Gaden var ved den stærkt fremtrædende Ovn plus to Smaaskabe med Ryggen til hinanden næsten skilt i to. Den ene Halvdel havde hun lejet ud til en Enke og dennes voksne Søn. Selv er hun ogsaa Enke med en lille Søn. Hendes Halvdel af Stuen er saa atter delt paatværs ved et Bræddeskillerum, og sandelig, om hun ikke der havde en lille Portiere i Stedet for Dør, til hvilken der nu ogsaa umulig kunde blive Plads. I det mindre Rum kunde akkurat staa en Seng, og saa kunde hun sysle med Samovaren paa Gulvet mellem Seng og Ovn. I det større Rum, "Stuen", stod to bitte smaa Borde med Dug, to Stole og en Bænk. Væggen var fuld af Helgenbilleder med to smaa Helgenlamper foran. Desuden havde hun ved smaa Søm faaet en Serie Skovgaard-Viborgbilleder op; dem har vi foræret hende. Jeg pegede paa to af dem og lærte hende Navnene: Abraham, Isak og Sara. Mulig kendte hun dem dog. Hun paastod, at hun forstod Præsten i Kirken. - Da Vandet kogte i Samovaren, tog hun Laaget af, lod et hvidt Klæde synke lidt ned i Vandet, lagde 8 Æg i Klædet og satte Laaget paa. Et Øjeblik efter spiste vi Æg uden Ske, drak The uden Sukker og spiste udmærket tommetykt Paaskebrød uden Smør. Men "Nabo" Konen, som jo altsaa sad lige ved Siden af os, kom hende til Hjælp med 4 Theskeer, for selv havde hun kun en, og den var Skaftet brækket af. Stuen var med alle Regler nydelig ren, og Luften fuldkommen frisk. Imens gik Snakken, thi den ene af Fangerne kan ret godt det mest almindelige paa Russisk. Kariva var glad for sine Gæster, hun fortalte og forklarede og pegede ofte paa sin Pande; det betød: Jeg ved godt, vi Russere er ikke saa kloge som andre Folk. En smuk Kone, sund og pæn i sin tarvelige Dragt. Hendes Ansigt og livlige Tale mindede mig ikke lidt om en Kone i den Stad Jærnved (M.M.S.)

Saa bad vi om at se det øvrige i Huset. Mod al Regel havde hun et Rum til, et fjerde Vindu i denne Gavl, som i alle russiske Huse vender ud, til Gaden. I denne Stue laa hendes Tøj hulter til bulter til den ene Side, og Nabokonens (Lejekonens) til den anden, thi Skabe, Kister eller Kommoder kendes ej. Det lille Skab i Stuen var kun til Mad og Køkkentøj. Bag disse to jævnsides Værelser gik saa et smalt Rum til Udenomsredskaber : Spande, Kurve, Sække o. l. Og bag dette var Kostalden, et ret stort Rum med to Bokse, hver med sin Ko, og en tom Plads foran, hvor Vand baade udefra og fra Køerne flød i en lille Bæk, naar den da ikke var frossen, hvad den just var d. 5. Maj. Ingen Loft, utæt Tag, 5- 6 Høns paa Hanebjælken. Der muges kun en Gang aarlig, i Juni, naar der køres Gødning ud og pløjes til Rug. Alt dette besørger Kariva selv med en laant Hest. Bolshevikkerne vil tage den ene Ko fra hende; det er altfor proprietæragtigt at have to; men Kariva lader sig ikke gaa paa, hun holder fast ved begge de hjælmede.

Og saa sagde vi Dasvidanje og Spasiba. Det betyder Farvel og Tak. Og den Tak var ærlig ment, for det er ikke hver Dag, at Krigsfanger bliver saa mætte med saa sunde Ting. Ofte er Brødet af halvt Kartoffelmel og halvt Bygmel med baade Skæg og Avner i. En Dag gammelt er det saa haardt som Træ; i Sibirien var det dog værre, for der var det drivvaadt tillige; naar det blev tørt, skar de Portræt-

rammer ud af det ! - I den smukke Aften gik vi glade hjem. Vi havde oplevet en uforglemmelig russisk Paaske.

Dagen efter blev saa Paaskefesten fejret videre ved en af de Processioner, der hører med til alt katolsk Kirkeliv, græsk som Romersk. En ret stor Skare drog den grønne Vold rundt. Først særlig klædte Fanebærere, dernæst 6-8 gyldentklædte Præster og saa alt Folket i broget Blanding. Af og til standsedes et Øjeblik deroppe paa Volden, saa drog man igen værdigt fremad under næsten uafbrudt Sang. Men her som i Kirkerne: ikke Menighedssang, men Præstemesse eller Korsang af særligt indøvede. Paa Torvet ved Byens Bazar staar et lille Gadekapel. Det var aabnet, er ellers altid lukket. Her var Processionen begyndt, og her endte den, med forstærket Sang omkring de samlede Faner. Blandt Billederne paa disse mærkede jeg mig: Jesu Fødset, Jørgen og Dragen (Jørgen - Jurjef) og de 3 fornemme Gæster hos Abraham. Underligt, saa ofte man møder dette sidste Motiv i Rusland. De bedste Malerier, jeg mindes fra Petrograd, fremstillede dette Besøg, og i Moskva ligeledes. Nu her igen. Og altid er Herren fremstillet som den unge Gud, der ejer den evige Ungdoms uudtømmelige Kilder, der giver Tro paa, at intet er umuligt for ham, saa ikke blot den grebne Abraham, men ogsaa den tvivlende Sara bliver troende, og - se, det sker! - Lyksaligt det Folk, som har Førere, der tror paa det umulige! Det giver Vovemod, Handlekraft og Taalmod. Men bag Føreren maa staa et Folk. Kerenski stod alene. ----

----- Som det maaske vil vides, var det Meningen at faa samlet et langt større Tal af Fanger hertil, end her er. Men de fortvivlede Forhold har umuliggjort dette. Hvor alle vil byde, og ingen lyde, kan intet sættes igennem. Flere Gange har vi været paa Nippet til at faa en større Flok sendt hertil, men altid er et eller andet revolutionært indtruffet og har hindret. Underligt, naar man saa en skønne Dag naar til at se, at det vilde have været farligt nok at faa Sagen gennemført. Hundrede Fanger her fra sidste Efteraar til nu vilde have kostet næsten uoverkommelig mange Penge, fordi Priserne netop i dette Gouvernement blev særlig svimlende. - Den sidste Hindring, der har mødt mine Ansøgninger, er saa original, at den fortjener at kendes. Krigsfangerne her i Landet er efterhaanden bleven stærkt bolshevikiske og har jo næsten ubegrænset Handlefrihed. Det har ført til, at de har dannet en "international-socialistisk Komite" i Moskva, der udsender blodrøde Flyveblade og Aviser til alle Fangelejre. D. 14. April holdt de endog delegeret Møde derinde, 400 Udsendinge fra alle Ruslands Fangelejre, og vedtog her følgende Stykke Verdenshistorie: Vi protesterer mod den skændige Fred, som tyske Imperialister har paatvunget den russiske Regering; vi er alle som en besluttet paa med Vaaben i Haand at understøtte den russiske Revolutionsregering, at gennemføre Marxs og Engels Kommunisme og haaber sammen med vor trofaste Liebknecht og Adler (Østerrigs Liebknecht) at tilintetgøre den tysk-østerr. Kapitalistregering og paa deres Ruinhobe at opbygge en ny Sowetregering (Sowet - Arbejder- og Soldaterraad).- Men disse frisindede Folk er dog desværre ikke frisindede nok, ikke efter mine ringe Begreber da. Thi vel skal altsaa to Kejsertroner omstyrtes, men Rigerne skal bestaa i uformindsket Omfang og næppe med synderlig Hensyntagen til de forskellige Nationer indenfor disse (Sydslaver, Ungarer o.s.v.). Dette fik jeg et lille Indblik ~~xxx~~ i paa følgende Maade. En af mine saare beskedne Ansøgninger (den drejede sig om 11 Mand) gik til Staben i Moskva. Staben sendte den saa - saa vidunderligt det lyder - til denne Komite af Krigsfanger og udbad sig dennes Betænkning! Man svarede: Da vi ikke anser det for heldigt, at vore fangne Landsmænd samles nationsvis i Lejre, fraraader vi at bevilge Andragendet! - Naturligvis, naar man er international Komite, kan man ikke tage nationale Hensyn. Jeg har da heller aldrig faaet de 11 Mand at se. - Det forlyder iøvrigt og er jo kun rimeligt, at de to undsagte Kejsere har befalet Lenin at ophæve denne Komite, og at det skal være sket. Vi har da ogsaa kun faaet 1 Nr. af deres 14 Dages Blad, der bærer det kraftige Navn: Weltrevolution.

Men "saaledes foranlediget" agter jeg mig i næste Uge ud paa en lille Rejse. Vore Landsmænd er spredte, enkeltvis eller ganske

faa sammen, over hele det vældige Rige helt ind til Vladivostock, og de er aldeles ikke til at finde. Russerne ved ikke en Gang selv, hvor de se. Men et eneste Sted er der 22. De har Gang paa Gang bedt om at komme her. Men da de nu ikke maa komme til os, vil jeg prøve at komme til dem. Nu er Vejret saaledes, at man, om galt skal være, kan taale at staa paa den gyngende Bro mellem to Vogne, det har jeg prøvet før. Men iøvrigt er Overlæsselsen vist ogsaa ved at tage lidt af. Stedet hedder Sarapul, ligger i Vjatka Guv., en Rejse vel omtrent som fra Skagen til Paris. Men jeg tager en forfaren Fange med mig, vi forsyner os med en god Madpose, og saa haaber vi at naa derind til Pinse og blive en lille Tid hos dem alt efter deres Omstændigheder.

Og wenn jemand eine Reise thut, da kann er was erzählen -- i næste Brev.

P.S. Vi har ingen dansk Avis læst yngre end 23, Januar! Finland har standset vor Videns Kilde. Vi hører en Smule fra Vestfronten og en Smule fra Landet her gennem de meget upaalidelige russiske Aviser. Vi er da uvidende som en Ørkenens Eneboer. Saa maa man nøjes med at tænke og at - drømme. Natten til 1ste Maj drømte jeg, at I. C. Christensen i Spidsen for 8 andre Ministre havde overtaget Ansvaret. Det skal interessere mig at se, om jeg dur til at drømme. -

Naar man lever saa langt borte fra sit Fædreland, indskrænker eller fortætter al ens Politik sig til en enfoldig Bøn: Herre, giv dem Ledelsen, hvem de end er, som kender dine Tanker med Danmark bedst! Ja, du give dem Lykke og gode Raad, din Naades Lys dem tilsende! -

7. Maj 18

N. A. Jensen.

R VI

Maa ikke offentliggøres;
ej heller refereres i Breve.

En Pinserejse Anno 18.

Det var Tirsdag før Pinse paa Jurjef Polski St. En af de nordslesvigske Krigsfanger havde faaet skriftlig Tilladelse til at ledsage mig, og Byens Arbejder- og Soldaterraad havde ligeledes givet mig Kopi af en ældre Tilladelse til at opsøge og hidføre slesvigske Krigsfanger, saa de kunde nyde godt af Samværet med Landsmænd, og hvad vi ellers har. - "Lykke paa Rejsen", sagde Jakob, en af de Kammerater, der havde fulgt os til Toget; han vidste, der var vanskeligt at rejse i dette Land, og at vort Ærinde i sig selv trængte til at have Lykken med. Vel vidste vi de 21 Landsmænds Adresse, som Rejsen gjaldt; men var de endnu i "Volkinski Fabrik, Sarapul, Vjatka Guvernement" ? Der fortaltes, at Tusinder i den senere Tid var sendt til Sibirien, fordi Føden der var billigere.- Men da alle andre Veje,om ad Myndighederne, for at faa Samling paa vore Landsmænd var glippede paa Grund af de fortvivlede Forhold i Landet, maatte denne forsøges, nu den var bleven tilladt. Breve til dem forslog heller intet, ofte naaede de slet ikke frem. Altsaa rejste vi. Med Held kunde vi nok naa Sarapul om Fredagen - Turen var omtrent som fra Skagen til Paris - og var de saa overhovedet at finde der og ikke altfor langt fra Fabrikken, var der jo Mulighed for at holde Pinse sammen.

Med vor 2. Kl. Billet lykkedes det os at faa 3. Kl. Siddeplads. Det maatte kaldes et første Held. Ofte er kun 4. Kl. Staaplads at faa, hvad Billet man end har. Det gjaldt et lille Døgns Rejse østerpaa til Nischni Novgorod. To Skifte ved Nattetid paa denne Rute medfører flere Timers Ophold paa Stationen, hvor hver Tomme Bord, Bænk og Gulv er besat eller belagt, og Luften kvælende; men saa faar man maale Perronen op og ned, ned og op. Føden faas saaledes: Man medfører Thekande og The; paa Stationen kan altid hentes varmt Vand, og i Reglen købes Rugbrød og haardkogte Æg, enkelte Steder endog Smør. Det maa man kunne leve paa i Dage~~r~~ og maaske Uger.

Onsdag Middag er vi i Nischni Novgorod, der ligger malerisk ved Okas Sammenløb med Volga, dels paa en Ø, dels paa de rigt vekslende Bredder, lave og høje. Højest ligger her som alle Steder Byens Kreml, omgivet af stærke Mure, 20-30 M. høje, med en halv Snes solide Taarne. Byens Navn betyder det lave eller ringe Novgorod (Nykøbing) modsat det gamle Novgorod, Ruslands ældste Hovedstad, lidt syd for Petrograd, hvilken vore Forfædre kaldte Holmgaard og især gæstede, naar de drog som Væringer til Myklagaard. Men det er gaaet Novgorod som Møgeltønder: de gamle og store blev trods Navnet de smaa, de unge blev de største. Nischni Novgorods Vækst skyldes den ypperlige Beliggenhed ved de to Floder, der betinger en omfattende Handel. Berømt er Byens Jarmarka (Jahrmarkt, Aarsmarked). I et Kvarter i Lav-Byen,ligefrem kaldet Jarmarka, ligger over 3000 Boder. Her samles i Juli og August Købmænd fra alle Rigets Egne, ja, fra Persien, Indien og Kina, med Varer, hvis Værdi anslaas til 200 Mill. Rubler, alt, hvad nævnes kan lige fra Jordens spiselige Frembringelser til de mest raffinerede Luksusting. 400,000 Fremmede gæster Staden i de Uger - et broget Skue; Byen er som en Myretue. Resten af Aaret ligger dette Bykvarter stille og øde hen; Boderne er lukkede. Staten, som ejer dem, indkasserer 1/2 Mill. Rubler i Udleje af dem for den korte Tid.

Femtem Rubler, siger Droskekusken uden at blinke, da han har kørt os de 3-4 Min. fra Station til Skib. Vi kendte ikke Afstanden, kunde derfor ikke akkordere forud, heller ikke selv slæbe vor Bagage. Otte, foreslog jeg. Han tog med henrivende Veltalenhed de omstaaende (og forstaaende!) til Vidne paa det uforskammede i et saadant Tilbud. Dyrtiden! Tolv, gik han dog lidt efter ned til. Otte,vedblev jeg . Sukkende, nej smilende nøjedes han med 10. I Fredstid koster det en Snes Kopek.

Volga er Kongen for Europas Floder. Dens største Bredde er 4 Mil; dens Delta ved det kaspiske Hav spænder over saa meget som Jyllands Bredde. Ved N. Novgorod er den endnu kun 1 Km. At sejle ned ad dens roligt glidende, mægtige Vandmasse er som at bæres af et Par Kæmpearme. Den er det levende, vandrende midt i den stillestaaende Natur. - Vi glider langsomt bort; den store Bys lysende Kupler, høje Mure og Taarne svinder, Landligger-Villaer"paa Brinkerne de stejle" afløser dem; de titter saa kønt frem med deres Snitværk om Vinduer og Tage mellem mørke Graner eller lyse Birke. Tilsidst svinder ogsaa de, og vi har nu for os uden særlig stærk Afveksling lave, oftest sandede Bredder paa venstre (nordlige) Side med Enge, Krat eller Skov og høje Brinker paa Sydsiden, sparsomt græsklædte eller, hvor de er stejlest, helt nøgne, røbende Jordens Beskaffenhed: Sand, Grus,Ler. Mindre Takker og større Kløfter giver Afveksling; i disse Takker ligger endnu Sne, den minder om Linned paa en Tøjsnor. Dog ses Kreaturer flere Steder paa Græs; Sommeren ifjor var saa tør og fattig. Hyppigt dukker en By frem paa Brinken; ofte arbejder den sig gennem en Kløft helt ned til Floden. Russiske Byer er altid smukke - paa Afstand - med deres totaarnede, hvide Kirker og Træhuse med meget Snitværk.

Volgas Bredder kan dog ikke maale sig med Rhinens, men Floden selv er langt mægtigere. Saa er nu ogsaa Solen saa venlig at gøre Dagen til den første rigtige Sommerdag i Maj, hvorimod April havde mange varme Dage. Og Skibet er udmærket indrettet. Paa sin russiske Maade har det under Dækket megen Plads i hele Skibets Længde til 3. og 4. Klasse og paa Dækket et Hus, ogsaa omtrent fra Stavn til Stavn, med to lange Rader Smaaværelser til 1. og 2. Kl. samt i Husets Gavle Saloner til begge. Værelserne (Kahytterne) har Sovesofa(er) og et lille Spisebord, thi Russerne spiser ikke som vi et solidt Maaltid ved et Fællesbord, men drikker deres The og spiser af Madpose paa Værelset. En mægtig Kedel ved Maskinrummet giver kogende Vand; man henter selv efter Behov.

Der er Stemning over denne glitrende Solskinsdag; og Stemningen førplanter sig til os Rejsende. Det er herligt at gaa paa dette Dæk rundt om Kahytternes Hus og se sig ud. Sangene faar Liv i ens Indre: den russiske Hymne til Volgas Pris og alle de hjemlige. Henne agter ser man ned til Underdækket, hvor der spises og drikkes i et væk, ryges Cigaretter og snakkes uafbrudt i den tætstuvede Mængde. Saa rejser to Mænd sig og spiller paa Luth og Balalajka og synger dertil, snart vemodigt, snart muntert; det sidste faar alle til at le, og det rette Tidspunkt er inde til at lade Kasketten gaa rundt. Den yngste af de to klatrer som en Kat op til os og faar ogsaa vor Tak for Underholdningen. Imens glider Skibet for Skovlenes taktfaste Slag, og "Solen sættes mer og mer"; dens gyldne Stribe bliver som Guldmorskaaben med det lange Slæb over den kongelige Flods Skuldre. Saa maa ogsaa den lægges af, og Maanen væver sit fine Brudeslør i Stedet; enkelte Lys tændes derinde paa de mørknende Bredder og øger Hyggen; Aftenens Fred sænker sig over den larmfuldt forvirrede Jord. Med Sindets lykkelige Evne til at glemme lukker man alle Tidens blodige Tildragelser ude og synger Freden ind i sig med stille Aftentoner,mens Lysene slukkes et efter et i Kahytternes Hus.

Før jeg gaar til Ro, tillader jeg mig dog en lille Rundgang dernede paa Underdækket; den er lærerig. Der ligger et lille Udsnit af Ruslands mægtige Arbejderhær, Hundreder af jævne Mennesker i deres fattige, oftest baade pjaltede og snavsede Klæder. De smaasnakker endnu; enkelte tømmer Kandens sidste Draabe; de fleste sover dog allerede. Mænd og Kvinder ligger her fuldt paaklædte paa ~~[illegible]~~ Træbriksene eller paa selve Jerngulvet, tættere end Faar i Klynge,snarere som Grise i Dynge, ofte Arm i Arm, enten med Brødposen eller Naboens Skød som Hovedpude, kyske som Børn, venlige og hjælpsomme mod hverandre, at enhver kan faa den Smule Plads, han behøver. De er ikke hinanden køligt uvedkommende, men har det umiddelbare Menneskes kønne, varme Aabenhed, den fattige Søskendfloks gode Sammenhold. Og det er de samme Mennesker, som ved højlys Dag aabenbarer Naturmenneskets letvakte og lidet beherskede Lidenskaber, - man se dem bare trænges, skændes og slaas ved en Dampskibsbro ! - og som nu har faaet Friheden og forstaar den, som de maa forstaa den, og bliver en Skræk for Gods-

ejerne og hele Borgerskabet. Og alligevel er de Sundheden i et sygt Land, de ubrugte Kræfter modsat de misbrugte og ved Forfinelse svækkede. Det er Fremtiden, hvilende i Øjeblikket som Revolutionens Larm i Søvnens Arm. -

Vi var oppe Torsdag Morgen ikke længe efter Solen; men den skjulte snart sin Morgenpragt bag tætte Skyer. Vi havde atter Kulde og Blæst. Men dette Vejr passede ikke ilde til de Tanker, der vaagner i en ved at nærme sig Kasan, Tatarernes faste Borg gennem 300 Aar i deres blodigt-grusomme Kamp mod de svage, russiske Storfyrstendømmer. "Blodige Jord med al din Syndebyrdes voksende Vægt". Her er et af de blodige Steder. Særlig et Minde vaagner i en og gør Sindet tungt. I lange Tider maatte Fyrsten i Moskva aarlig sende Tatarkhanen i Kasan en Tribut af unge Piger. Hvor vi nu sejler og roligt spejder efter Kasans Taarne, har disse unge Kvinder sejlet og med forskræmte Øjne og forpinte Hjerter set henimod denne Røverborg. En fransk Konge fordrejede Navnet Tatar til Tartar (af Tartaros - Helvede), og et Helved har dette Sted været for mange Tusinde baade Mænd og Kvinder af det russiske Folk. En underlig Nemesis: Det sære, 7 Etager høje, røde Taarn, vi nu skimter derhenne paa Byens stejlt liggende Kreml, og som ved sin Stil -det ligner Kongen i et Spil Kegler - straks røber sin ikke-russiske Herkomst, bærer Navn efter en Tatarprinsesse, der skal have kastet sig ud fra dets Tinde af Fortvivlelse over sit Fædrelands Undergang, da det endelig lykkedes Russerne under Ivan den Grusomme at erobre Byen og ved et rædeligt Blodbad at hævne Aarhundreders Forsmædelse. Haardt maa det være gaaet til, siden denne ikke-blødsødne Fyrste ved Synet af Ødelæggelsens Vederstyggelighed udbrød:"Vel er de ikke Kristne, men de er dog Mennesker"! Meddelelsen om den endelige Sejr fik han iøvrigt under en Gudstjeneste, just som de Ord oplæstes: Og der skal blive en Hjord, en Hyrde. Politisk er dette jo ogsaa gaaet i Opfyldelse, religiøst derimod ikke, thi ved Siden af Byens over 60 Kirker findes der 14 Moskeer. Ogsaa paa anden Maade mindes man om Asiens Nærhed ved at gaa i denne By : Nede paa Stationen findes Opslag paa Kinesisk til Vejledning for de mange gule Sønner af det himmelske Rige, og man kan vanskelig gaa deroppe paa den som en Ørnerede højtliggende Slotsplads, hvor en russisk Guvernementsbygning og et Par Kirker har afløst Tatarborgen, uden at mindes den asiatiske Fyrste, som her har hersket. Prinsessetaarnet deroppe har set ham og hans Høvdinge komme hjem i de flagrende Gevandter og med østerlandsk Pragt og Larm fejre deres Sejre over de slaviske Fyrster og deres skrækslagne Folk.

Nu lever Tatarerne som fredelige Folk blandt Russerne, kun kendelige ved deres smallere Læber, stærkere Kindben og opslidsede Øjne. - -

- Vi skulde nu med Tog langt nordpaa, kunde ogsaa sejle, thi Volgas store Biflod Kama kommer deroppefra Sumpskovene ved Perm, men det vilde formentlig gaa langsommere. Toget havde dog heller ingen Hast; Kl. 5 skulde det gaa, gik først Kl. 10. I Ventetiden opdagede jeg noget sært inde paa Ventesalens Disk; jeg købte for 50 Kopek d.v.s. et Stykke. Jo, ganske rigtigt, Smagen mindede mig utydeligt om noget, vi spiste derhjemme før Krigen og vistnok kaldte Smaakager. En anden Mærkelighed : At Svinene løber frit omkring allevegne her og kun har en svag Lighed med vore gryntende Husdyr, er ikke saa mærkeligt; men her i Kasan færdedes endog et ganske hjemmevant mellem Skinnerne under vore Vogne. Det har da sagtens været en oplyst Gris, der kunde Togtiderne, Forsinkelserne iberegnet.

Men her mødte os nu vor første større Ubehagelighed. Om 2. Kl. var der ikke Tale paa denne ny, afsides liggende Bane. Naa, det gjorde nu ikke noget; men da vi kom med vore 3. Kl. Billetter, havde Toget kun 4. Kl. Vogne, og de var allerede fyldt til Randen med spisende, drikkende, snakkende, snorkende Mennesker og en besvimelsebringende Luft. Dog var der en Sanitetsvogn og en, paa hvilken der stod "Post". Vi forsøgte at faa Lov til at staa for- eller bagpaa en af dem, men: Optaget! Turen vilde vare 1½ Døgn; jeg turde ikke byde mit Helbred at ligge saa længe paa Gulvet eller et Bræt i en saadan overfyldt 4. Kl. Vogn. Saa viste vi mine Papirer. Udsending fra Russisk Røde Kors! Tilladelse til at hente Fanger! Hjalp ikke. Men Lykken havde fulgt

os hidtil; vi troede paa den og blev ikke beskæmmede. Manden i "Post"-Vognen bød mig ind, men min Rejsefælle kunde han ikke skaffe Plads til. Dog, han var ikke bange for 4. Kl.; han havde prøvet den 28 Døgn, da han som Fange førtes til Sibirien i Marts 15.

Vognen, jeg nu kom til at bo i 2 Nætter og en Dag, bestod af et Køkken, et Soverum og en Dagligstue med Sovesofa, Skrivebord og 4 Stole. Jeg sank ned i Sofaen fyldt med Taknemlighed. Lidt efter bød man mig endog The! Natten tilbragtes saaledes: Herren selv i Soverummet, Køkkentjeneren i Køkkenet, to Gæster til foruden mig i Stuen, den ene paa Stolene, den anden paa Sofaens Ryglæn, lagt op paa Skrivebordet, mens jeg absolut skulde have Sofaen. Det blev en udmærket Nat, og desbedre jo mere uventet. Min Rejsefælle klarede sig ogsaa godt i 4., kun fik hans slidte Benklæder en revnet Samvittighed paa det haarde Gulv, men den fik vi let repareret siden. Den følgende Dag, Fredag, kørte vi uafbrudt d.v.s. med timelange Ophold, som vi benyttede til at købe Brød og Æg og hente varmt Vand til vor The. Landskabet lignede Volgas Bredder: Kløftede Sandbrinker, ofte snorlige afskaarne som Hustage, Naale- og Birkeskove, Landsbyer med de kendte, ofte smukt udskaarne Træhuse og hvide Kirker med grønt Tag baade paa Gavltaarnet og Midtertaarnet. I Dagens Løb steg de to andre Gæster ud og erstattedes af en ung Kone. Nu delte vi Dagligstuen; ved Maaltiderne bød jeg hende af mit Smør, mens hun ikke fattede min Trang til et Stykke af hendes Sukker. Kl. 11 Aften var vi i Sarapul; men Byen laa langt fra Stationen. Saa tilbød vor elskværdige Vært os at overnatte paany; selv min Fælle fik nu Lov at komme ind og ligge paa Stolene, mens Fruen naturligvis fik Sofaen, og jeg Skrivebordet. Den russiske Skik at sove paaklædt har sine Fordele; derved bliver saa meget muligt uden Gene. Næste Morgen klaredes den Gaade: Hvorfor der ingen Postsager var i Vognen. Det var en Postvogn, som vor Vært, en rig Jøde fra Moskva, havde købt og brugte til sine Forretningsrejser. Sidst, han havde været paa disse Kanter, var i Januar ! Hvilket Held for os! Efter at have nydt en sidste Morgenthe under Abrahams Telt kørte vi med ham op til Sarapul, Maalet for vor Rejse.

Ved at tale med adskillige Krigsfanger den sidste Dags Tid havde vi faaet en Ængstelse mindre: Vore Landsmænd var sikkert ikke sendt bort. Nu gjaldt det saa at finde dem. Men ak, Votkinski Fabrik laa ikke i eller nær Sarapul, men endnu en Dags Rejse længere mod Nord; det er en selvstændig By med Navn efter Fabrikken (el. omvendt), som ganske behersker den. Dog, atter fulgte Lykken os. Fangerne var ikke i Fabrikken, men paa Skovarbejde for den, og det netop lige overfor Sarapul, hinsides Kama Floden, paa hvis herligt bakkede Vestbred Sarapul ligger. Læg en Passer i Nord-Syd, saa dens Ben spænder over Kama, saa er dens Hoved Volkinski, dens ene Fod Sarapul, dens anden Skoven med vore Landsmænd. - Det er Lørdag Morgen, vi kommer til Byen; før Kl. 11 har vi af en westphalsk Fange, vi tiltaler paa Torvet, faaet at vide, at han bor i Barak der i Byen med tre af vore, som paa Grund af Sygdom har opgivet Skovarbejdet. Kl. 1 træffer vi disse tre ved Spisestedet, fælles for alle Sarapuls 2500 Fanger, og inden Aften er vi ført af dem sammen med Flokken i dens Hytte paa Kamas anden Bred, hvor de for Tiden triller Brænde ned i store Lægtere, der skal føre det op til Fabrikkens Ovne i Volkinski. Og det var Lørdag Aften; vi kunde altsaa lige netop faa Lov at holde Pinse sammen med dem, og det saa meget lettere, som Saras Teltdør ikke havde været saa aaben som Abrahams; ikke et Værelse at opdrive ovre i Byen, hvorfor vi sov Pinsenat i Skovhytten sammen med vore Landsmænd, liggende paa Træbrikser som deres.

Og hvordan havde saa denne Snes Sønderjyder det? Fangne nede i Galizien og Volhynien sidst i August 16. var de ved en fangen Elsassers Hjælp bleven samlede med hverandre, før Transporten begyndte. Han samlede sine Landsmænd, efterhaanden som de kom ind fra Fronten, og sørgede for, at vore fandt hverandre. Den 3. Oktbr. naaede de Volkinski-Fabrikken og sendtes af den ud paa dette Skovarbejde og har været der siden. Snart fælder de Træer og laver dem i Favnebrænde, snart lader de det i Skibe. Om Vinteren i Sne til Bæltestedet; om Foraaret i Vand i de lave Skove, om Sommeren saaledes plagede af Myg og Bremser, at de regner denne Aarstid for værst. Ingen Tøj udleveret;

deres Feltgraa er Lap ved Lap. Lærredsvikler om Benene, og paa Fødderne russiske Sko, flettede af Lindebark, iøvrigt praktiske til Arbejdet. Ingen Penge eller Forplejning. Kun hvad deres Arbejde lønnes med, har de til Føden, og det er det første Aar saa lidt, at de maa slide haardt for at faa den tarveligste Kost; mange er tilmed ganske uvante med Skovarbejde, saa de andre maa hjælpe paa deres fattige Fortjeneste. Underernæring og deraf følgende Svækkelse bl. a. paa Synet bliver Følgen. Og saa havde de indtil November-Revolutionen haarde, russiske Opsynsmænd over sig, der idelig truede med Stokkeprygl, hvis de ikke bestilte nok. Liden eller ingen Forbindelse med Hjemmet. Dog havde en, som før Tilfangetagelsen vidste om N. H. Rasmussens Arbejde, noteret sig dennes Adresse paa sin Frakke (alt Papir fratoges dem). Til ham skrev de da ogsaa straks, og lidt Forbindelse med flere i Danmark blev Følgen deraf. Men alt Arbejde fra deres som fra vor Side paa at faa dem til den danske Lejr strandede paa de revolutionære Forholds Skær. Alt, hvad de fik at se af Rusland, var Træer og Vand, Vand og Træer. Alt, hvad deres Tanke nødtes til at kredse om, var Arbejde, Penge og Mad. De vidste intet. Vi maatte fortælle dem om Revolutionen i Grækenland, Bagdads og Jerusalems Erobring, Amerikas Krigserklæring og Finlands Frihed. Om Marts-Revolutionen i Petrograd havde de hørt, men, da den ellers ingen Følger fik indenfor deres Synskreds, knapt troet paa den. Derimod troede de paa Novbr.-Revolutionen, thi Bolshevikkerne forbedrede straks deres Kaar, gav dem meget større Løn, afskaffede Straf og gav dem Frihed til at rejse over til Lejren i Sarapul, hvis de ikke vilde arbejde, og saa der faa Lejrens gratis og ret ordentlige Kost. Dog er de fleste altsaa bleven ved Arbejdet, fordi der nu kan tjenes lidt mere end til Kosten; men saa snart Sommerplagen nu kom, vilde de dog holde op.

Man forstaar da let deres Glæde ved at se os to Landsmænd. Det bævrede om Munden paa den første, vi traf. Men Fangelivet havde mærket dem saaledes, at det først og fremmest var Arbejds- og Madspørgsmaal, de kredsede om, hos dem selv og hos os, thi det var jo af Tvang og Nød bleven dem selve Livet. Ligesom overdreven Sult øder Madlysten, kan Uvidenhed øde Videlysten, Hjernen afvænnes dermed, mens omvendt Viden vil mere Viden. De havde nok Thade Petersens lille Sanghefte og havde flere Gange prøvet til, men det vilde ikke ret lykkes; de havde glemt at synge og tale om de Ting, der hører Sangens Verden til. Ved fælles Hjælp fandt vi dog et Par brugelige Pinsesange, de kunde. Men da "I al sin Glans " syntes mig uundværlig, naar vi skulde holde Gudstjeneste derude, hvor Birkestammer dannede Væg, og Graner Alterkors, og Himlen Hvælving, mens yndigt risled ved vor Fod det hvide Vand i Kamas Flod, maatte jeg lære dem den Lørdag Aften og Søndag Morgen; og det lykkedes, for de gik gennem alle Hindringer til det med saa hjertelig god en Vilje. (Her bekræftes altsaa i det smaa den alvorlige Sandhed, at Hedninger bliver ikke mer og mer hungrige efter Evangeliet, jo længer man venter. De bliver det indtil en vis Tid; venter man derudover, gaar det den modsatte Vej. Her er ogsaa Stof til Eftertanke for Sognepræster: Hvorfor er saa mange ikke kirkesøgende? Fordi sociale Misforhold aldrig lod Hjernens og Hjertets Trang faa den nødtørftige Udvikling i den Retning: Livet vaccinerede dem mod Aand.)

Det blev en herlig Pinsedag. Solen skinnede; det var stille og mere varmt end nogen anden Dag paa Rejsen hidtil. Efter det haarde og kolde Leje paa 4 Fjæle bredt med en Pels gik jeg en dejlig Morgentur i Skoven for at lade Solen varme min Krop og Pinsen mit Sind. Fuglene sang i Træernes Kroner og legede henad de mosklædte Skovveje. Der er Finker og Vipstjærter, Spætter og Mejser og de andre Fugle smaa, som tale. Kl. 10 gik vi i samlet Flok ind i Skoven, hvor en græsklædt Lysning omgivet af Birk, Gran og Bævreasp blev vor hyggelige Pinsekirke, hvor vi sang om den signede Dag og hørte om Pinsens Hjemlandstoner. "Det vifter hjemligt gennem Løvet". Som Per Gynt møder Solvejg Pinsemorgen ved Hytten i Skoven og dermed finder sig selv, kommer hjem, og som den fortabte Søn møder sin Fader, saaledes møder Mennesket sin Gud, det er : sig selv, og føler sig hjemme, naar Hjemmets Aand kommer over ham, og maa udbryde som i Digtet: Velsignet, velsignet vort Pinsemorgenmøde! - Det gik overraskende godt med Sangen, og Smaafuglene sang med, og Violerne stod i Skovbunden to og to, som vilde de sige til os: Vi er heller ikke alene. -- Saa gik vi tilbage til Hytten og

holdt Middag paa Rugbrød og The og 2 Æg til Mands, som min Fælle og jeg havde købt til dem ovre i Sarapul. Derefter kom Dampen op, og Samtalen med; der var nok at spørge om fra begge Sider. Kl. 3 gik vi atter til Skovs, hvor jeg saa holdt et Foredrag (i Gaarsdagens Anledning: 18. Maj) om Danskhedens Opvaagnen i Nordslesvig og dens Frugt i Skamlingsbankemøderne. Derefter havde vi atter Tid til et Par Timers Samvær, før sidste Færge bragte os tilbage til Sarapul. Jeg var saa glad, at jeg nær havde givet mig til at danse (ligesom Pinsesolen, naar den ser Skoven grøn) til en Harmonika paa Færgens Dæk. Det har truffet sig saa, at Pinsedag har været ret mærkelig for mig de sidste 4 Aar, men denne iaar vil jeg dog nok huske længst og i alt Fald med størst Glæde.

Hidtil havde vi virkelig i en sjælden Grad haft, hvad Jacob derhjemme i Jurjef ønskede os: Lykke paa Rejsen. Men 2. Pinsedag kom der Modvind. Uden just at anse en Rejsetilladelse bort fra Sarapul for absolut nødvendig - thi der er megen Frihed nu - vilde vi dog meget gerne have en saadan; det giver mere Tryghed, de kunde ellers risikere at blive stoppede undervejs. Altsaa gik vi op til rette vedkommende og viste mit Papir, der gav disse 21 Nordslesvigere Tilladelse fra Jurjef til at komme derhen. "Ja, men det Papir er jo fra Septbr. 17, altsaa fra den forrige (Kerenski) Regering", sagde han.- "Det er en Kopi af en saadan "gammel" Skrivelse, men den er ellers selv kun 8 Dage gammel." "Her staar ingen Kopi-Dato." - Ak, nej, det havde Kopisten forsømt. "Skal da vort Forehavende strande paa saa lidt?" - Beklagende Skuldertræk.- "Ja, men jeg har flere Papirer hjemme, Hotelværten har faaet dem til vor Tilmelding."- "Vel, hent dem." Saa blev det min Rejsefælles Tilladelse til at ledsage mig, der reddede Situationen, for den havde naturligvis en frisk Dato og samme Underskrift som mit Papir.- "Vel, saa skal vi telegrafere til Vjatka efter Tilladelsen." - "Tak!- Det er nemlig Vjatka Guvernement, Fangerne sorterer under, skønt deres Arbejdsskov ligger i Perm, et af Grænseguvern. til Sibirien.

Saa var den Sten væltet fra, og vi kunde gaa til den næste. Der var nemlig endnu 2 Fanger at oplede, N. og H., og de var langt borte. N. arbejdede oppe i Volkinski-Fabrikken, og H. vidste ingen hvor var, men maaske vidste N. det. Postforbindelsen er nemlig forlængst saa godt som ophørt; det nyttede ikke at skrive til N., et Brev kunde være Uger om en Dagsrejse. Altsaa maatte vi rejse endnu adskillige Mil mod Nord. Vi besluttede at tage afsted samme Dag; maaske kunde de to findes i Pinseugens Løb, og Telegrammet imidlertid blive besvaret, og vi saaledes rejse alle Mand, d.v.s. 21 plus os to fra Jurjef i næste Uges Begyndelse.

Just som vi bereder os til det, faar vi en lille Extraoplevelse. Udenfor det Hotel, hvor vi efter megen Leden Pinsedags Aften endelig havde fundet et Værelse, kommer en tysktalende Herre løbende henimod mig. "Jeg hører, De er luthersk Præst. Var det ikke muligt, De kunde vie et ungt Par, som ellers skal den lange og kostbare Vej til Kasan? Det er Russere, men med tysk Undersaatsforhold og derfor ført herop som Civilfanger; han er fra Krimegnen, hun fra Volhynien."- "Jo, med Fornøjelse, hvis Papirerne er i Orden, og De kan skaffe mig et tysk Ritual. Nogen Tale kan jeg dog ikke holde; jeg taler daarligt Tysk."- "Det gør ikke noget". - Vi aftalte da en Dag, naar Volkinskituren var til Ende.

Saa rejste vi Nord paa. Otte Timers Sejlads ad Kama, otte Timers Overnatten paa et Par Bænke i en Ventesal, der for en Gangs Skyld ikke var overfyldt; dog laa der adskillige ogsaa paa Gulvet, deriblandt en ældre Kvinde med et diende Barn under sin Kaabe, sandsynlig den lilles Bedstemoder, thi dette er her ikke ualmindeligt. Saa en lille Formiddagstur med Tog, og vi var i Volkinski. Fabrikken var let funden, thi den var Byens store Midtpunkt. Men N. var et Par Mile ude i Landet paa Arbejde, men ventedes hjem Kl. 4, sagde hans tyske Fangefæller i Fabrikkens Barak. Vi havde altsaa god Tid til at se os om. I Fabrikken laves alle Slags Maskiner; i Krigen var her ogsaa tilvirket Ammunition. Vidnesbyrd herom laa paa de store Pladser indenfor dens Mure: Mægtige Dynger af Jernspaaner, kasserede Shrapnels og lignende. Alt modent til Støbeskeen.- Som Dagen led, fik vi Lyst til en Gang igen at faa en Ske i Munden, hvis det var muligt. Det lykkedes først i et Thehus. Man gav os Dagens Suppe, og den saa ikke just uspiselig ud, men alt

derinde: Vært, Værtinde, Disk, Bord, Stamgæster og de halvnøgne Børn, der morede sig med at slynge, var utrolig snavsede. Vi maatte lukke Øjnene og sige til Suppen som Molboen til Skruptudsen. Saa gled virkelig det meste af den ned.

Kl. 4 havde vi N., en Ungersvend paa 21, sendt i Krig som 18aarig og nu med 2 Aars haardt Fangenskab bag sig. Han havde haft det værre end den store Flok, idet han som Kommis ikke var vant til Arbejdet og desuden fik Arbejdsfæller, som heller ikke kunde ret meget. Han havde derfor været truet af daglig Hunger, ofte faaet altfor lidt og stadig haft Trusel om tørre Hug, hvis han ikke bestilte mere. Værst var det bleven, da han ifjor Sommer flyttedes fra Træfældning til Indladning i Skib. Det skulde gaa særlig hurtigt, fordi Vandet snart kunde synke, og Ladepladsen derved blive ubrugbar. Han ordredes ud Kl.3 Morgen og skulde blive ved til 10 Aften. Men det gik kun 1 Dag; næste Morgen skulde han gaa i Vand til Bæltestedet for at fæstne nogle Planker ved Anløbsbroen, men inden Middag blev hans højre Arm fuldstændig slap, han styrtede med sin Trillebør og maatte paa Hospital. Siden har han saa haft lettere Arbejde ved Fabrikken. Men saa havde ogsaa Ensomheden trykket ham. Trods alle Forsøg paa at komme ned til sine Landsmænd maatte han blive i Volkinski blandt lutter Tyskere. Da vi havde talt en Times Tid med ham, gav han sig efter en lille Pause uvilkaarlig til at tale Tysk, saa stærk var Vanen bleven. Han havde dog hørt en Smule hjemmefra, vidste ogsaa om Jurjef, men havde nu opgivet alt Haab derom.

Næste Morgen fulgte han os et Stykke af Tilbagevejen; han vidste nemlig til al Lykke, hvor H., den sidste af de 21, var, og fandt ham ogsaa paa en Arbejdsplads efter et Par Mils Vandring ind i en Skov. To Dage efter stod H. i vort Hotelværelse i Sarapul. Han havde maattet løbe fra Arbejdet, idet Opsynsmanden mod alle Regler nu ikke vilde lade ham gaa. Fire Mil gik han saa en tidlig Morgenstund og var dermed ude af sit Trælleri. Det havde været endnu værre end N.s. Ogsaa han var taget fra sit Hjem før det 19. Aar, spinkel og uudvokset, og havde nu gaaet i denne Skov over 2 Aar næsten uden Forbindelse med Hjem eller Kammerater. Dertil kom at hans Arbejdsfæller var Ungarer, der ikke kunde Tysk, en Tid dog ogsaa et Par Tyskere. Staklen havde næsten glemt at tale; ved vort første Møde med ham sagde han kun ganske faa og lavmælede Ord, en Blanding af Tysk og Dansk; Ansigtsudtrykket var sløvt, Munden slapt halvaaben, Lemmerne ranglede og meget magre. Hvilken Ulykke for et ungt Menneske at blive saaledes lukket i Laas just i de Aar, da de unge Øren plejer at aabne sig. --

Imidlertid gik Dagene for os med Besøg ovre hos Flokken, naar den havde Frihed, og med daglig Forespørgsel om Svar paa Telegrammet. Bestandig: Nej, ikke endnu, men der kommer sikkert et Ja. Iøvrigt var denne Ventetid ikke helt uvelkommen, thi Rejsen havde skaffet min Rejsefælle en saa alvorlig Forkølelse, at flere Dages Ro var meget nødvendig. Med hurtigt Svar og snarlig Bortrejse kunde dette maaske være bleven til noget betænkeligt. Modvind og Vindstille skal man i det hele aldrig være saa ked af, der skjuler sig gerne noget godt derunder. Jeg tænker ofte paa det underlig lærerige "Tilfælde" fra det historiske Aar 1066. Vilhelm Erobreren rasede over den mange Dages Modvind, der hindrede ham i at sætte over til England. Men hans angelsachsiske Modstander ledtes til at bruge denne Ventetid til at drage op for at møde sin anden Fjende, den norske Konge, ved Standfordbro. Og vel sejrede han, men det var dog med en svækket og marchtrættet Hær, han derefter mødte Normannerne ved Hastings. Vilhelm fik Grund til at takke for Modvinden. En øjeblikkelig Medvind havde rimeligvis givet ham en blodig Modgang i Kamp, og England var bleven norsk og ikke normannisk. Men hvad store Mennesker oplever i deres store Forhold, tør ogsaa, for ikke at sige bør, smaa Mennesker overføre paa deres smaa Forhold.

I disse stille Ventedage kom saa det bebudede Bryllup. En skønne Eftermiddag stod det unge Par i mit Hotelværelse ledsaget af en anden Civilfange, der skulde fungere som Degn, samt et Følge paa 3 Personer. Degnen var en hannoveransk Sømand med K.F.U.M. Uddannelse, taget til Fange paa tysk Skib i russisk Havn, og nu ansat i Prædikearbejde blandt Civilfangerne i Sarapul (Krigsfangerne havde ikke mærket til ham). Brudgommen, ung Landmand, og den 17aarige Brud, med kunstige Roser og Kærminder over Sløret, gjorde begge et meget stilfærdigt Indtryk; baade

de og det lille Følge kunde nok saa kønt deres Bryllupssalmer udenad. Jeg havde om Formiddagen gaaet en Tur under Saras Terebinther og lavet en lille Tale over Hostrups Vers: Det at leve er at ville. Den var, kan man gætte, priselig kort! Men den gav mig dog Mod til Gentagelse. Min Moskva-Værtinde, yngre Enke, bad mig, sidst jeg var derinde, om jeg vilde vie hende. Jeg undskyldte mig med mit Sprog. Hun er Ukrainer fra Kijev, taler desuden Tysk og Fransk; han er Amerikaner af svensk Æt, taler Engelsk, Svensk, Tysk og Russisk. Hvis de saa bliver viede i Moskva paa Tysk af en dansk Præst, maa det da blive et internationalt Bryllup. ----

-- Et Par Ord om dette vort"Ventested". Sarapul er oprindelig en Straffekoloni, kan maaske derfor godt have Navn fra forviste Jøder. Den ligger meget smukt paa flere Høje og Skrænter langs Kama, har stejle Gader baade inde i Byen og navnlig ned til Floden. Det gør ondt i et Jydehjerte at se Hestene slæbe lossede Sager op fra Skibene. "De wa rettens stræng faa di sølle Beste". Træ-og Stenhuse; flere af de første overordentlig nydeligt og rigt smykkede med Snitværk. Daarlige Gader, Fortove af 3-4 Brædder. Fra Granskoven (med Drosselsang om Aftenen) udenom og ovenover Byen den herligste Udsigt ned over By og Flod og langt over i Perm-Guvernementets Skove. Sværtede Ruiner flere Steder i Byen fortæller om Novbr.-Revolutionen, hvor Bolshevikkerne morede sig med at brænde Lagerbygninger; nu er Prisen saa blot bleven des dyrere paa alt for alle! Vor Vært, egentlig Slagter fra Thüringen, fortæller haarrejsende Historier om, hvorlunde de i Novbr. skar Næse, Øren og Tunge af Folk; ogsaa ham satte de fast for at faa hans Penge. Formodentlig noget overdrevent. Derimod fik vi Medlidenhed med et gammelt Ægtepar, vi overnattede hos i Volkinski. Konen kom ind og satte sig familiært hos os og fortalte under mange Taarer, hvor skammeligen de havde narret hende og ødelagt hendes Forretning. Vi forstod saa lidt af det, men Taarerne var ægte.

En Aften gik jeg en Tur, just som Sarapuls stort Kvæg og smaat Kvæg kom hjem fra Marken, og fik Lejlighed til at beundre Hyrdernes Kendskab til deres Dyr. Et Par yngre Mænd var til Hest, Knøse og gamle Mænd til Fods. Der kom de saa ind fra Marken, Hundreder af magre Køer og Kalve. Nogle Hyrder var foran Flokken og stillede sig op ved Gadekrydsene for at paase, at Køerne valgte rigtig Vej. I Reglen delte de sig uden Tøven og uden Fejl. Men saa snart en valgte fejl, saa Hyrden det og gjennede den om det rette Hjørne. At de kan huske, hvor hver Ko har hjemme! Men det er nu deres Hjerner opøvede i fra Barndommen af. Saadan har altsaa ogsaa Abrahams Hyrder kunnet kende hans store Hjord, Stykke for Stykke og derved formaaet at afværge hyppig Strid med Naboerne af den Grund. - Men undertiden er Bevogtningen her dog ret slap. Køer kan strejfe om langt fra Flokken og blive ude om Natten, ikke at tale om Svinene, der aldrig synes os at være hjemme. Derom fortæller vore Landsmænd Historier ovre fra de store Skove, hvorledes det hænder, at et Svin ender i en fremmed Mands Gryde, eller at en Indfødt forbarmer sig over en Ko, der trænger til at blive malket. Men saadan noget er vore Fanger naturligvis aldrig "kommen til"; paa ingen optænkelig Maade! Ikke ret tit da! Det siger de da selv.

Iøvrigt, naar Kreaturerne er saa magre og delvis faar Lov at skøtte sig selv, skyldes det ikke blot den lille Grøde ifjor. Her ses mange utærskede Kornstakke ved Landsbyerne. Bønderne trænger ikke til Penge, for de bruger saa saare faa. Men de frygter Bolshevikkernes nærgaaende Skattekrav. Saa hellere lade Rublerne sidde i Negene. Men det øger jo rigtignok Hungersnøden i Landet.-----

Paa Kama Floden, 6. Juni.

Hvorledes endte saa Ventedagene? Det blev en lidt trang Ventetid, men lærerig, altsaa god. Dage, som den kanaanæiske Kvindes Dag, men uden dens skønne Slutning med Anerkendelsen af de smaa Hundes Del i Smulerne fra Børnenes Bord; thi Tavsheden vedblev baade fra oven og fra neden. Daglig i 12 Dage spurgte vi, om der var Svar paa Telegrammet til Vjatka. Daglig hed det: Ingen Svar. Saa fik jeg dem til at telegrafere igen, og Haabet spirede paany. Men atter 3 Gange : Intet Svar. Man kommer nær til Kilderne i saadanne Dage. Og faar man saa alligevel ikke den "Dryp fra Livets Kilde", man saa inderlig gerne vilde have, ja, da prøves ens Tro. "Du bedst vor Tarv og og Trang, o Herre, kender".- - Saa lod den stedlige Myndighed os forstaa,

at den ikke vilde anse det for utilladeligt, om vi forsøgte at rejse paa egen Haand, dem kunde kun ikke give Tilladelsen skriftligt. Det tog vi som et Vink. Paa faa Timer havde 8 Mand købt det fornødne Brød, og alt i Orden. I et Par Timer stod vi saa i Kø for at faa 9 Billetter.x) Det syntes at skulle lykkes. Men pludselig forbød de vagthavende Bolshevikker - med Revolver i Bælte - de 8 at gaa om Bord; de havde jo ikke det fornødne Papir. De førtes bort fra Skibet; vi frygtede endog for Arrest over dem en Nat. Vi to ventede derfor endnu en Dag. Der skete dem dog intet, men vi forstod, at Gentagelse kunde medføre Ubehageligheder, og følte derfor nu alle Sunde lukkede. Og saa skal man ikke forsøge at sejle; thi saa er det Gud imod. Vil man gennem en Mur, maa man ikke springe over, men vente, til der sættes en Dør i den, om det end kan være lige saa svært som for den lille Hund at maatte gaa uhørt bort efter længe at have staaet med de ventende Øjne op i sin Herres. En Sejr er glædelig, et Nederlag ofte mere frugtbart. I begge Tilfælde Dage, der huskes, fordi Buen var opspændt saa stærkt , som den sjælden er det i roligere Tider.- Vi havde glædet os til at begynde Rejsen sammen d. 5. Juni og synge den begyndende Friheds Sange. Nu maatte vi to gaa ene om Bord. Men vi prøvede alligevel saa smaat paa den Sang, der just blev digtet under et Nederlag: Løft dit Hoved. Den er saa indholdsrig. Vi glemte heller ikke Modvinden fra Hastings. Ogsaa tør og bør man vel huske et Ord som dette: Kast dit Brød paa Vandet, og du skal finde det mange Dage efter.-- Ja, vor Stemning var naturligvis alligevel lidt trykket, vi havde intet tilovers igaar; men saa maa man prøve at øve det gamle Raad: At takke paa Forhaand for Svaret, der vil komme med den gode Forklaring. Det letter altid. Saa er der ogsaa noget andet, der kan styrke: Et Menneskes Historie er i Grunden Ordets (et Ords) Historie i det Menneske. Ordet gives os, vi tror det, støttes af det, lever og virker ud af det, og det virkeliggøres saaledes mer og mer i vort Liv. Abraham troede Guds Ord til ham, og det blev regnet ham til Retfærdighed, Og han vedblev at tro det og leve paa det; saa virkeliggjorde Gud tilsidst det Løfte, Ordet indeholdt: Sara fik sin Søn. Men dette er Abrahams egentlige Historie. Saadan faar enhver sit (sine) Ord, naar han har det behov; men vi fik desuden alle et Fællesord. Vi maa ikke svigte disse Ord eller tvivle paa dem, da svigter vi os selv og ødelægger vor egen Historie. Men holder vi fast ved dem, saa holder de fast ved os og overbeviser os om, et Nederlag kun er det forbigaaende - ligesom drivende Skyer - Sejren er sikker tilsidst, som Himlen over Skyerne. Og saa har Ordet styrket os til fortsat Udholdenhed. Saaledes, hvis vi har faaet givet et bestemt Ord til et bestemt Arbejde. Og saaledes med det Ord, der blev os alle givet til den bestemte og altomfattende Gerning, som hedder selve Livet. --

- Underligt forøvrigt, som Revolutionsforholdene atter og atter skal træde hindrende ind, hver Gang vi er lige ved at naa noget. Der kæmpes stærkt her i Landet igen i disse Dage, ogsaa netop i Sarapuls Nærhed, maaske i selve Vjatka. Rimeligvis er det Grunden til, at Telegrammet ikke kom. Ny Mænd, ny Ukendskab. Mit Brev har da godt nok faaet sit Mærke, at det er fra Anno 18. Selv Iltelegrammer til Moskva besvares ikke i disse Dage. Denne Uro er da en Grund mere til ikke at tage vore Kammerater med; Togstandsninger og skærpet Eftersyn af de rejsendes Papirer kan møde os; blev de saa jagede ud og internerede i en ny Lejr, ukendt med alt og alle der, var det jo af Asken i Ilden. Men "vente" og "lyde" er jo ogsaa Livets to Grundord.--

---Saa brugtes Ventetiden da ogsaa til noget andet. Naar Lejlighed gaves, tog jeg over med Færgen(min Rejsefælle var syg) og holdt Møde med vore Landsmænd. Særlig den sidste Søndag havde vi Lykke med os, Vejr som Pinsedag, to Møder i Skoven, hvor vi fortalte Fuglene, at vi vilde kappes med dem i Tak "for Aande, Røst og Vinger". En Finkeliden laa paa sin Rede i et lille Birketræ lige ved vore Hoveder uden at lade sig skrømme af vor Sagg. Det øgede ligefrem vor Stemning. Naar vi ser til Himlens Fugle, og de ser til os, er det, som han var nærmere, der har bedt os lære Frimodighed af dem." Nu blev mit Hus velsignet, en Svale fløj derind".- Jeg var forøvrigt taget derover allerede Aftenen før for at holde Møde ogsaa om Lørdagen. Jeg maatte følgelig prøve en Nat igen paa de 4 Brædder. Det gav ikke megen Søvn; men hertil bidrog

x) Jeg skulde saa rejse med de 8, min Fælle følge efter med Resten, naar de nogle Dage senere havde faaet deres Maanedsløn.

nu rigtignok ogsaa to andre Ting, den ene lige saa prosaisk, som den anden poetisk: Væggetøj indendørs, og den dejligste Fuglesang (Drosler, Nattergale?) lige udenfor mit Vindu langs den hvide Kama hele den lyse og sommerlune Nat. --

Men den Dag, da I derhjemme samledes, forhaabentlig til endrægtig Fest, for første Gang om og under den ny Frihedsfane, maatte vi skilles. Dog nok kun for en kort Tid. Jeg var i det gode Tilfælde at kunne give dem en god Sum Penge, saa de kan faa bedre Kost. Nu hører de nemlig op med Arbejdet, dels fordi ledige Russere misunder dem det, dels fordi Insekter gør Skovarbejdet ulideligt. Saa har de kun Lejrens Kost, som nok kan trænge til Forbedring, og behøver ikke af den Grund at komme til Jurjef, hvor tilmed alt er dyrere. Kommer de siden til at trænge til mere, besøger jeg dem igen; nu ved jeg Vejen til mit Annex.-

Moskva 17. Juni. -

Vi behøvede kun at naa halvvejs hjem for at faa idetmindste en Grund til at være tilfredse med, at de 21 ikke var kommen med os. I Kasan kostede nemlig nu Brød 4 R.,Smør 15 for 1 Pund. Hvad da i vort endnu fattigere Guvernement!Som det da ogsaa viste sig. Men der var flere Grunde derhjemme. Vort Kirkelokale var efter et Par tidligere Forsøg nu endelig taget fra os. Et Par tyske Udsendinge havde været der og dels lokket, dels truel Fangerne til at tage hjem. De havde dog holdt Stand derimod i Henhold til Fredstraktatens Ord om Tilladelse til at blive i Rusland. Udsendingene havde ogsaa indrømmet Lovligheden heraf, men dog ladet truende Ord falde om "næste Gang". En Fredstraktat kan jo ogsaa ændres. Dette havde gjort Jurjef til et mindre trygt Sted end hidtil og vakt Tanker om helt at komme bort derfra. Dette var da ogsaa allerede sket for nogles Vedkommende, og min Opgave maatte nu blive at fuldbyrde dette, altsaa at sprede i Stedet for at samle.I alt Fald i Øjeblikket. En anden, endnu vægtigere Grund til at samle viste sig faa Dage efter ogsaa at maatte bortfalde, men det er vist bedst at lade den unævnt.

Ja, saa hurtigt skulde vi altsaa faa Svar paa vort "hvorfor" i Sarapul, og Guds Tavshed der blive os hans bedste Svar, hans Nej bedre end et Ja. Gud er altid Gud, og Mennesker altid kortsynede og saa dog selvkloge og utaalmodige. Om vi ret kunde lære blot den ene Ting af vor Daabspagt:at tro paa Gud Fader. Eller den ydmygende Visdom i et Vers som Claudius's:Betragter Maanens Bue.-

Jeg er da i Moskva for at faa denne ny Opgave løst:at sprede. Og det gaar let.Om 14 Dage er der næppe noget tilbage af vor Lejr, og dens hidtidige Beboere har da faaet kærkommen Syssel og god Løn i Stedet for Ensformigheden derude.Vi har forsøgt denne Spreden tidligere; da vilde den ikke lykkes, Tiden har da ikke været den rette endnu. - Mit Arbejde er ikke dermed færdigt.Der forestaar store Begivenheder i dette sønderrevne Land i nærmeste Tid, og de vil sikkert faa Indflydelse ogsaa paa vor lille Sag, saa der pludselig dukker ny Maal op.Men foreløbig har jeg en lille Pause. Bliver den længere, kan jeg gøre nyt Besøg i mit fjerne Annex.

Ved Opmærksomhed fra vor trofaste Hjælper,Direktør Plums Side bor jeg under dette Besøg paa en stor Villa,han har lejet til sine mange unge Kontorister,der her har et udmærket Hjem i disse vanskelige Tider; Gode Værelser, god Forplejning,en stor Samlingssalon med Flygel osv., en Park med herlige Lindetræer; og dog knapt 1/2 Times Gang fra Kontoret. Villaen har tilhørt Tolstoy; det giver jo Opholdet her forøget Interesse. Maaske har flere af hans Bøger set Lyset hernede i den store Musikstue, der egner sig fortræffelig til en grevelig Digters Arbejdsværelse.Det var hans Vinterbolig,hvorfor Parken ikke er meget betydelig. Den nuværende Ejer har lejet Villaen ud af Frygt for Bolshevikkerne; i neutrale Hænder er den sikrere mod Overlast.Dannebrog vajer fra dens Facade som et værnende Palladium. Dog stoler man ikke tryggere paa Freden,end at en Snor, fin, næsten usynlig, men stærk, trækkes hen for alle Vinduer og Døre om Natten. Kommer en ubuden Gæst og rører ved dem,klinger alle Husets Klokker,og et Øjeblik efter stiller hele det unge Mandskab hver med sit Vaaben.---

- Ja, saa har jeg da ogsaa et Ærinde til herinde:Det førnævnte Bryllup (dog endnu ikke fast bestemt - Krigen forstyrrer ogsaa der) og mulig ogsaa et dansk Bryllup, som man har bedt om dansk Vielse til. Ikke upassende at slutte dette Pinsebrev med Bryllupstoner;thi betyder Pinse Hjemkomst,betyder den ogsaa Bryllup,idetmindste Trolovelse, Kongesøn og Menighed sammenknyttede af Jords og Himmels Hjertebaand: Kærligheds og Sandheds Aand.

(Fra N.A.Jensen, 17. Juni 1918)

Afskrift.

af det til Rundsendelse duplikerede Brev "R. VII" fra Pastor N.A.Jensen.

VII

Maa ikke offentliggøres,
ej heller refereres i Breve.

(Det følgende er Uddrag af et privat Brev fra Pastor N.A.Jensen).

Petrograd d. 12. Oktober 1918.

.....Vi var 3 Danske, som skulde rejse til Petrograd og videre til Danmark. Der var Glæde over os alle, da vi sluttede vort Ophold i sydligere Egne med et festligt Bryllup i Moskva. Du husker maaske, jeg sluttede mit Pinsebrev med: Udsigt til et internatioalt Bryllup. Dette blev dog paa Grund af Krigen ikke til noget, idet Brudgommen kan vente at blive indkaldt til den amerikanske Hær, fordi han har levet sine 5 første Aar derovre. Men saa tonede et andet Par frem og bad om min ringe Hjælp til at blive rette Ægtefolk. Og det Bryllup blev ikke mindre internationalt. Ved Bordet lød Taler i 4 Sprog: Tysk, Dansk, Russisk, Fransk. Vi var 25 til Bords, og en saare broget Skare var det: Danske Rødkors Mennesker, russiske Privatfolk, østerrigske Officerer, tidligere Krigsfanger, nu Medlemmer af det østerr. Gesandtskab og iøvrigt Jøder af Herkomst; endelig eller rettere da allerførst Brudeparret, hvoraf Brudgommen var dansk Præstesøn, mens Bruden og hendes Søskende tilhørte Israels mærkøjede Folk. x) . Stemningen var munter, kun Østerrigerne var trykkede af saare nærliggende Grunde;

x) Brudgommen er født paa Mandø, saa kan du, der kender mig, let gætte, hvad min Bordtale drejede sig om. Min Vielsestale var naturligvis gammeltestamentlig.

de maatte jo tænke paa deres brogede Fædrelands Skæbne, der netop i de Dage begyndte at vende sig til det meget tunge.

Og der var Glæde over os, da vi tre den 1. Oktober under megen og morsom Travlhed naaede at kunne sætte os i Toget til Petrograd. "Kurer Niels og to Kammerater" blev vi kaldt paa den Seddel, der gav os Tilladelse til Rejsen. Russiske Kontorfolk for Tiden er meget forskellige fra dem, der under tidligere Regimenter bredte sig i Stolene. De nuværende "breder" sig ikke, men sidder i Arbejdsbluse og Kasket og forstaar saa lidt. Under Indtrykket af de sidste Efterretninger fra det bevægede Tyskland (Kanslerkrise o.s.v.) forlod vi Lenins og Trotzkis By, hvor det er svært nok at bo, naar man tilhører en fremmed Nation, men mange Gange farligere, naar man er Russer og rig, og næppe stort bedre, naar man er Russer og fattig. Og dog - som der kom noget godt ud af den franske Revolution: Titusinder af Selvejerbønder i Stedet for en lille fordærvet Adelsklike, der lige før Udbruddet havde moret sig med f.Eks. at lade en stakkels Synder blive splittet af 4 Heste paa en af Paris' Pladser, saaledes vil der gro en bedre Dag frem af den russiske Nat. Den gaar gennem en blodig Morgenrøde, men er det ikke Livets dybeste Lov, at de store Maal naas kun gennem Blodofferet ? Synden har nødvendiggjort denne Lovgivning.

--- "Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar", og Faren kan være mindst, hvor man venter den størst, og omvendt. Vi naaede uden Uheld den lange Vej til Petrograd trods det slidte Materiel herovre og alt andet truende. Men samme Nat var det jo, et andet nordgaaende Tog ovre i det fredelige Sverige kom saa ulykkeligt af Sted. Rygtet overdrev her, ligesom jeg nu ser, det har gjort i Danmark; men Virkeligheden er tung nok endda. Ja, Verden er bleven en Jammerdal. Lige nu har jeg haft Besøg af en stakkels, ung Mand, som har faaet Lov at bo hogen Tid i Huset. Fru Sc., som ogsaa bor her i dette mægtige Hus, kun i en anden Fløj, sendte mig et Par Ord og bad mig tale lidt med ham. Han er en

ung, russisk Advokat, som har lidt selv af de styrende og lidt med en Broder, der er russisk Officer og derfor har været fængslet - lidt saa overvættes, at, da han nu gik ind for at sove, sagde han: Jeg har lidt mere i de to sidste Maaneder, end de fleste Mennesker vilde lide, selv om de blev 200 Aar. Men han var for træt til at fortælle ret meget om det. Han havde sat sit eget Hoved i Pant paa sin Brors Uskyld og derved reddet ham, men nu bagefter kun høstet Utak af denne og er for syg i Sindet til at forstaa, at Broderens "Utaknemmelighed" naturligvis skyldes dennes oprevne Tilstand og snart vil ændres. "Naar der blir Fred, vil jeg til Danmark, ti i Rusland er det umuligt at leve. Dette Land kræver altid Blod", sagde han med en nervøs Dirren i det blege, trætte Ansigt. Han mindede om et Stykke jaget Vildt, skønt han har en god Ansættelse her i Byen. Hvad vi saa ofte har læst fra den franske Revolution, kom her lyslevende, men dødtræt ind ad Døren til mig. "Om Morgenen er mine Tanker klare, men om Aftenen"..... og saa tog han sig til Hovedet. Han er et af Skrigene fra et Folkeskib i Havsnød i en mørk Uvejrsnat. --

--- I Petrograd skiltes vi tre Rejsefæller; mine Landsmænd drog hjem, jeg maa blive lidt endnu.

Du undres over, at nogen kan have Lyst til at blive herovre en Time længere end højst nødvendigt. Kender du da ikke det dragende ved en dyb Afgrund? Men iøvrigt kan man jo ogsaa nok have <u>sundere</u> Bevæggrunde. - Jeg skulde egentlig have rejst i denne Uge som Kurer fra Petrograd over Helsingfors-Aabo-Stockholm til København. Men da vi var godt og vel kommen her til Byen, og jeg havde besøgt nogle andre Landsmænd og tænkt mig lidt om, kom det saadan over mig: Du maa ikke rejse hjem, her er endnu lidt tilbage at gøre (om og kun lidt), og hjemme er der ikke noget særligt, der venter paa dig. Og saa gik jeg op og bad om Arbejde i selve vort Gesandtskab og fik det. Jeg har ganske vist kun ringe Forudsætninger for den Slags Arbejde, hvor det især er

Sprogkyndighed, der forlanges; men medens Gesandtskabet før Krigen klarede sig med tre Mennesker, bruger det nu ni foruden en Filial i Moskva; der er nok af den Slags simpelt Arbejde, som ogsaa en som jeg kan udføre, saa den Aftale blev hurtig gjort. Ulig vanskeligere var det at klare Bolig- og navnlig Madspørgsmaalet i denne By, hvor Folk dør af Sult. Men det ordnedes mærkelig hurtigt og let, endog over al Forventning, og jeg saa deri et Tegn paa, at min Beslutning om at blive nogen Tid var rigtig. Ja, Boliger er her forøvrigt da nokaf, og det endda de allerstørste og fineste, ti Fyrster og Rigmænd, for saa vidt de ikke er fængslede ellr dræbte, emigrerer og beder Folk af neutrale Nationer bebo deres Palæer; dette er den bedste Beskyttelse, disse kan faa.

I et saadant stort Hus er en betydningsfuld, dansk Virksomhed installeret, og der fik jeg et meget hyggeligt Værelse og dertil Del i de Fødemidler, som man er saa venlig at sende Danske i Rusland hjemme fra Danmark. Den pragtfulde Lejlighed har en Facade ud til selve Nevakajen; naar jeg vil, kan jeg gaa ind og spadsere i de fine Saloner og nyde de udsøgte Malerier, de magelige Stole og den skønne Udsigt over Floden til den lige overfor liggende Peter Pouls Fæstning. Der møder Øjet dog en Ting, som gør et brutalt Indgreb i Nydelsen: Nedenfor en af Porten i Fæstningsmuren ligger en Pram; paa den sejles de inde i Fæstningen skudte ud til Kronstadt og sænkes i Havet, og ingen ved deres Navn eller Tal. Det er det uhyggelige ved Fremgangsmaaden, at, mens man i Frankrig lod Guillotinen virke offentligt, sker her alt i Hemmelighed. Ofte ofrer man ikke en Gang et Skud Krudt paa dem, kun et Stykke Pigtraad om Hænderne, hvorefter de levende Ofre styrtes i Bugten og siden skylles i Land paa den finske Kyst. Paa en Strækning af 3 Verst (v. - Kilometer) laa en Dag godt 80; nogle af dem var allerede halvfortærede af sultne Hunde. Hele Pramladninger føres i Døden paa den Maade; det er især Officerer, saa forhadte er de, fordi de tidligere behandlede deres undergivne ringere end Hunde.

Naa, min Tid tillader mig ikke længe at falde i Tanker over Dødsprammen derovre ved Fæstningen. Men om mit egentlige Arbejde maa jeg dog indskrænke mig til at give dig Besked i nogle faa Ord - af let forstaaelige Grunde. Lejren, hvor vi i Aar og Dag har boet, er for en Maaned siden bleven hævet. Men allerede i Sommer besluttede Fangerne at søge Arbejde udenfor denne og, om dette lykkedes, at blive ved dette ogsaa efter Lejrens eventuelle Ophævelse. Dette er nemlig fuldt lovligt i Følge Brest Litovsk Freden, hvor Bolshevikerne har faaet den Bestemmelse indsat, at ingen skal tvinges hjem til ny Deltagelse i Krigen. Derom har da mit Arbejde drejet sig i det sidste Fjerdingaar; At faa dem vel anbragt paa gode Steder, og det er dette, der er saa nær ved Maalet, at jeg mente at kunne rejse hjem i afvigte Uge. Det omtalte Arbejde blev forøvrigt baade ret besværligt og langvarigt, fordi Huskomitternes nærgaaende Forespørgsler om Papirer nødvendiggjorde hyppige Omflytninger; det vanskelige Ernæringsspørgsmaal ogsaa; Arbejde kunde man endda finde til dem, men Føde ? ! Men nu er det da lykkedes at faa omtrent alle anbragt paa gode og sikre Steder. Der manglede dog lidt her i Petrograd, og jeg maatte jo ikke gerne handle imod, hvad jeg husker, jeg en Gang indprentede mine Konfirmander: Den lille graa Mands Formaning til Skrædderen Johan, for saa vinder man jo ikke "Prinsessen og det halve Kongerige" (se Drachmann), ikke en Gang en nogenlunde rolig Samvittighed for ikke at være løbet fra "det Arbejde, som man har taget sig paa". Saa har det nu tilmed vist sig, at de allersidste (ganske faa) Anbringelser møder særlige Vanskeligheder; altsaa skulde jeg dobbelt nødig rejse fra dem, skønt jeg naturligvis har Hjælpere i herboende Landsmænd, som har bedre Betingelser end jeg for at ordne saadanne praktiske Ting. Altsaa maa vi vente lidt endnu, før vi kan ses og drøfte gammelt og nyt.

Man da dette Slutarbejde kun kræver visse Timer, og da det jo er forfærdelig dyrt at leve her (i Moskva har jeg en enkelt Uge maattet

give 50 Rubler om Dagen og blev endda ikke mæt - og her er det værre), var det et stort Held, jeg fik dette Arbejde i Gesandtskabet og fik Lov at faa Del i de hjemmefra tilsendte Levnedsmidler. Nu kan jeg fuldtud underholde mig selv. Saa tiltaler Arbejdet mig tilmed. Jeg har altid haft Lyst til at løse matematiske Opgaver, og at skrive Chiffertelegrammer og navnlig at dechiffrere saadanne er i Slægt dermed. Undertiden kan det naturligvis endog blive helt spændende at sidde og finde de levende Ord bag de døde Tal, hvoraf et Chiffertelegram bestaar, og faa en overraskende Meddelelse til at staa op af Tallenes Grav. - Desuden skriver jeg Pas til de mange Danske, der rejser hjem, o. a. lign. Gesandtskabet har for Tiden med de ulykkelige Franskmænd at gøre, som ikke længere kan være her i Landet og i stort Tal strømmer hertil og begærer at blive hjulpet hjem. Danmark har jo navnlig efter at være bleven færdig med de østerrigske Interesser paataget sig de franske, og dette giver saare meget Bryderi, men ogsaa mange Glæder, naar det lykkes at befri de fængslede og hjælpe dem bort. Takket være Kammerherre Scavenius' utrættelige Virksomhed er, saa vidt vides, ikke en eneste Franskmand bleven dræbt. Det paaskønnes ogsaa meget i Frankrig. Men der skal stærke Nerver til at være Gesandt under saadanne Forhold; det er lidt i Slægt med at færdes i de yderste Linjer. -

Dette mit forlængede Ophold her har forøvrigt ved Siden af at give lidt mere Arbejde ogsaa forskaffet mig en ret uventet Glæde.*) Allerede i Moskva fik jeg et lille Indblik i, hvorledes russiske Rigmænd bor, ved at se nogle af de Palæer, der ved deres Bortrejse er bleven overladt bl.a. til Danske. Men her ser jeg mere af dette; og det er betagende. Hvad man jo i Fredstid aldrig fik Adgang til, staar nu en aabent. Ja,

*) En anden endnu mere uventet Glæde havde jeg igaar: Den russiske Præst i Kjøbenhavn, som jeg kender, er her for Tiden, og vi taler daglig sammen. Igaar gik vi i Kasan Katedralen, hvor han Stykke for Stykke forklarede mig den mærkelige, ældgamle, græske Gudstjeneste, hvis Grundlag er Krysostomos' Liturgi.

jeg ved et Tilfælde, hvor en Dansk endog fik Betaling for at bebo og med sit Flag beskytte et saadant Petrograd-Palæ. Forleden Aften var jeg Gæst hos et af Legationens Medlemmer, der ogsaa bor i en saadan Juvel af et Hus. Har man en Smule Sans for Skønhed og Stil, er det en ren Fryd at lade sit Øje dvæle ved disse Møbler og Vægge, Gulve og Lofter - alt saa fint afstemt, dæmpet og smagssikkert; ingen Pral og dog alt gennemført til de mindste Enkeltheder. Oprigtig bekendt: jeg troede ikke, man havde en saadan Smag i Rusland, skønt jeg ganske vist allerede ifjor saa adskilligt i den Retning i de Storfyrstepaladser, hvor man skulde søge Mændene for Krigsfangevæsnet i Rusland. - En Spisestue i dette Hus skal jeg aldrig glemme med dens Silketapeter og -Gardiner, dens dejlige Mahognimøbler og østerlandske Tæppe, der dækkede hele Gulvet. Og saa var Loftet saa lavt, at Hyggen stærkt øgedes derved; man blev ikke altfor trykkende lille selv i dette Rum. Ved Siden af var saa den nydeligste lille Musikstue, hvor Ungdommen kunde lege og danse før eller efter Bordet, og ved Siden deraf igen en Vinterhave med Drivhusvarme og kvidrende Fugle.- Men ak, Beboerne har maattet flygte (til Danmark), de unges Leg og Dans er ophørt, Fuglene synger for fremmede Øren. Og disse Paladsrigdomme har jo deres Skyld i, at Fattigdommen har taget Magten i sin barkede Haand.

Lykkelige Danmark, hvor vi er adskilligt nærmere ved det Maal (trods vore 500 ny Millionærer), at "faa har for meget, og færre for lidt".....

Det turde være, at nærværende bliver det sidste, der fra Rusland høres fra Pastor N.A.Jensen. Snart vil vi vist se ham imellem os, fordi hans Gerning derovre nu er endt. For 18 Maaneder siden drog han for anden Gang ud for at hjælpe krigsfangne Landsmænd, denne Gang i Østen. Og hans Arbejde derude lykkedes for ham, ikke saaledes at forstaa, at han, som han saa gerne havde villet, fik alle Sønderjyderne i Rusland og

Sibirien samlet, dertil var Forholdene for forvirrede, for urolige, for vanskelige. Men for de Sønderjyder, der var samlede, da han kom, og for de mange, som han - ved Hjælp af næsten utrolig Seighed og Kraftudfoldelse - ydermere fik samlet til, fik hans Ophold iblandt dem og hans Virksomhed for dem den allerstørste Betydning. Ingen Møje har Pastor N.A.Jensen sparet sig, og store, personlige Savn, ja Lidelser, har han maattet tage for at naa de Maal, han fra først af satte sig, og ogsaa dem, han efterhaanden føjede til. Hvad han har naaet, kan kort sammenfattes i dette: han holdt meget Folk i Live. Ordet gælder baade til Legem og Sjæl. Hans Værk lykkedes i stort Omfang. Og Sønderjydernes varme og inderlige Tak følger ham for alt det, han var for dem. Men ogsaa vi herhjemme, hvem det har været og er om at gøre at se flest mulig Sønderjyder hjulpet og bevaret, maa være Pastor N.A.Jensen dybt taknemlige. Og efterhaanden som vi - maaske efter faa Dages Forløb - faar Lejlighed til at byde ham Velkommen herhjem fra den vanskelige og farefulde Udenlandsfærd, vil vi have Grund til at sige ham vort: Hjertens Tak!

Men vor Tak maa vi rette ogsaa til mange Danske i Rusland, der paa forskellig Vis har gjort saa meget for de af Sønderjyllands Sønner, i hvis Lod det faldt at blive russiske Krigsfanger. Hvorledes vilde det have set ud, hvis ikke det fra højtstaaende "dansk" (dansk-russisk) Side var bleven udvirket, at den første Samling af Sønderjyder fandt Sted i Pawlowo Possadsky! Vor Tak og Tanke gaar i Stilhed til den danske Kongedatter i Rusland, der nu selv har Hjælp og Deltagelse behov. Og vor Tak gaar til de mange Danske derovre, der ved store Gaver har hjulpet deres og vore Landsmænd. Ejheller skulde vi i Ruslands Nød glemme at føle Taknemlighed overfor de Russere, der har rakt Sønderjyder hjælpende Haand: histovre mange hvis Navne vi ikke kender, herhjemme fhv. russ. Minister, Baron Buxhoeveden, fhv. Legationssekretær Deruginsky og Legationspræst Stschelkunoff.

Kjøbenhavn, 26.10.18.

N.H.Rasmussen.